אונזער שטעטעלע

סווייר

אונזער שטעטעלע

סווירד

רעדאגירט דורך

ד״ר חנוך סבירוני (דרוץ)

ארויסגעגעבן פון דעם „ארגון יוצאי סביר במדינת ישראל״ מיט דער באטייליקונג פון סווירער „סאציאל און הילפס־פאריין אין אמעריקע״.

תל־אביב תשי״ט — 1959,

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

עירתנו סביר

בעריכת

ד"ר חנוך סבירוני (דרוץ)

בהוצאת „ארגון יוצאי סביר במדינת ישראל" ובשיתוף עם „התאחדות בני סביר בארצות הברית".

תל־אביב תשי"ט — 1959.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

כל הזכויות שמורות
נדפס בישראל בפברואר 1959
דפוס א. סטרוד ובניו תל־אביב טל. 32627

OUR TOWNLET

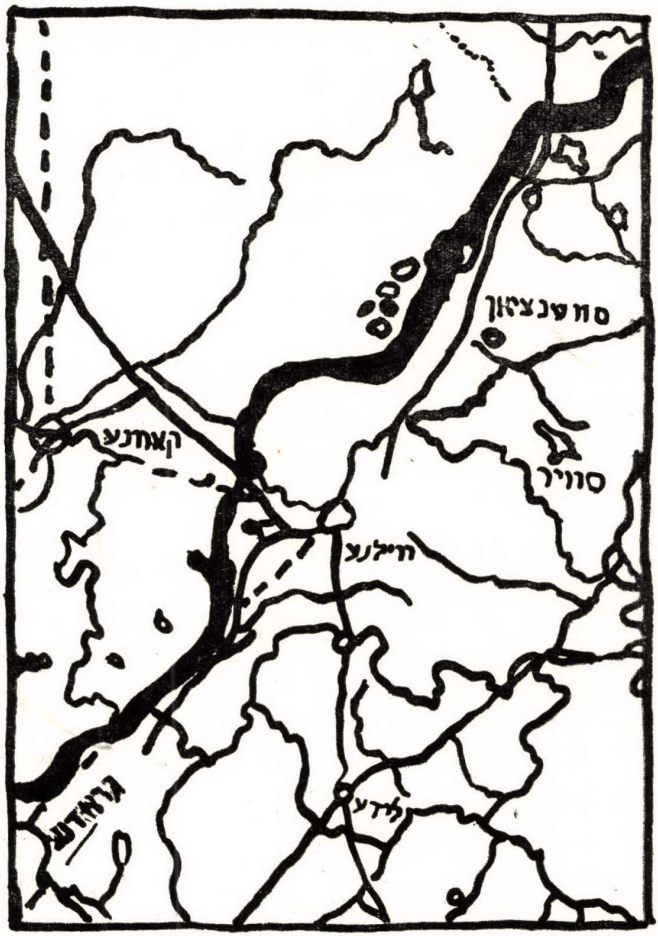
S W I R

Edited by

Dr. CHANOCH SWIRONI (DRUTZ)

Published by the "Irgun Yozei Swir in Israel" with the assistance of the "Swirer Social and Help Society in the United States."

Printed in Israel 1959

די שטעטעלע סוויר אויף דער מאפע פון ווילנער קרייז

אינהאלט

איינלייטונג:

עם הופעת הספר — דב יואל, 5
ספר מצבה — השל מילר, 6
אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי — שמואל דובקין, 7
העירה סביר — ד"ר. חנוך סבירוני, 8
אל צאצאי הסביראים — דב יואל, 10
צום דערשיינען פון בוך — בערל יאעל, 11
אבוך־אמצבה — העשל מילער, 12
אבוך וועגן סוויר — אהרון קורי 13

ערשטער קאפיטל:

די היסטאריש אנטוויקלונג און געאגראפישע לאגע

אונזער קליין שטעטעלע — הענעך דרוץ 19
שטריכן צו דער געשיכטע פון סוויר — הערצל ווינער 21
די געאגראפישע און עקאנאמישע לאגע — בערל אלפעראוויץ 24
אלגעמיינער אויסזען — הערצל ווינער 27
די אזערע — הערצל ווינער 28
דער בריק — הערצל ווינער 29
סווירער לעבן לויטן פנקס פון ווילנער, „יעקאפא" 31

צווייטער קאפיטל:

דאס קולטורעלע און געזעלשאפטליכע לעבן

אקולטורעלע און געזעלשאפטליכע שטעטעלע — הענעך דרוץ 35
די פאלקס־ביבליאטעק — הערצל ווינער 48
די ערשטע פאלקס־שול אין סוויר — שמואל דאבקין 51
בית הספר העברי הראשון בסביר — חיים רוגובין 53
דער סווירער טורן און ספארט־פאריין — בערל אלפעראוויץ 62
דער יידישער זעלבסט־שוץ — ד"ר ח. סבירוני 68
די סווירער זשורנאלן — הענעך דרוץ 71

דריטער קאפיטל:

שוידערליכע אומגליקס־פאלן

אברהמ'עלע יאעל — הענעך דרוץ 87
אומגליקן אין דער הכשרה — ד"ר. ח. סבירוני 95

פערטער קאפיטל :

זכרונות

געדאנקן פון אחדר־יינגל — אהרון קורי 101
האראפאשנע יידן — מתתיהו באגדאנאוו 102
זכרונות וועגן סוויר — בן ציון גאלד 105
עראינערונגען — דזא סאלאוו 110
עירת מולדתי — שושנה דרפקין 111
מימי ילדותי — אריה גור־אריה (פקל) 113

פינפטער קאפיטל :

דער חורבן פון סוויר

נר נשמה — שמואל דאבקין 119
חורבן־און נקמה־לידער — פאניע פישער 120
מכתבים אחרונים — שלמה ויצחק רבינוביץ ז״ל 125
דער אונטערגאנג פון סוויר — ד״ר. חנוך סבירוני 127
דערציילונגען פון אעד־ראיה — צביה דאבקין 137
אסוירער פארטיזאן — הענעך דרוץ 146
קריסטן־מלאכים — ד״ר. חנוך סבירוני 153
פון דער פאעמע : „אין שחיטה שטאט״ — ח. נ. ביאליק 170
סוויר נאך היטלערס מפלה — הענעך דרוץ 171
יזכור לקדושי קהלת סביר 176

זעקסטער קאפיטל :

די סווירער אין אמעריקע און אנדערע לענדער

דער סווירער סאציאל און הילפס־פאריין אין אמעריקע —
מתתיהו באגדאנאוו, אברהם חייט, מלך לעווין, און אהרון קורי 191
רשימה פון די אקטיוווע טוער אין סווירער פאריין אין ניו־יארק. 198
רשימה פון די סווירער יידן אין אמעריקע 199
רשימה פון סווירער אין אנדערע לענדער 201

זיבנטער קאפיטל :

די סווירער אין מדינת ישראל

אויף אסווירער יערליכן צוזאמענפאר — שמואל דאבקין 207
די סווירער אין ישראל, זייער פאריין און די גמילות־
חסדים־קאסע — דב יאעל 210
די סווירער אין ארץ ישראל — ד״ר. חנוך סבירוני 224
יזכור יוצאי סביר — 236
רשימה פון סווירער יידן אין מדינת ישראל 237

צום דערשיינען פון בוך

עקבת גאולת חסדים
ע"ש קדושי קהלת סביר (ע"י וילנה)
מיסודם של יוצאי סביר באה"ב וביש"ל
כפר-סבא, רח' דב הוז 15/2

דב יואל
יו"ר ארגון יוצאי סביר בישראל

עם הופעת הספר

ספר זה בא להנציח את העירה סביר, מחוז וילנה, פולין— ליטא, על העבר היהודי שלה, על החיים החברתיים והתרבותיים שלה ולהקים מצבת־עד לקדושים שנרצחו והושמדו ע"י הרוצחים ההיט־לריסטיים ועוזריהם במלחמת העולם השניה.

הספר נכתב ברובו באידיש, בכדי שיוכלו לקרא בו בני עירנו המפוזרים על פני כל ארצות העולם והעברית לצערנו טרם שגורה בפיהם.

ההכנות להוצאת הספר נמשכו שנים רבות. החלק הגדול של כל החומר כבר היה מוכן לפני כעשר שנים, אבל דחינו את הדפסתו, בכדי לקבל חומר נוסף. ובאמת הצטבר במשך השנים חומר רב.

חומר זה מורכב מארבעה כתבי יד שהועמדו לרשותנו:

1) ספר בן 260 עמ' מאת דר. חנוך סבירוני (דרוין);

2) מאמרים מאת הרצל וינר, חבר שדה נחום, שהכילו כ־100 עמודים;

3) רשימות וזכרונות מאת ברל אלפרוביץ, פריז, שהכילו כ־50 עמודים;

4) ספר של פניה פישר, ראשון לציון, שהכיל כ־120 עמודים.

מסיבות כספיות החלטנו לפרסם לעת עתה רק חלק מהחומר החשוב הזה ולשם בחירת החומר ובירורו נבחרה ועדה מיוחדת בהרכב כדלהלן:

1) דר. חנוך דרוין — סבירוני;
2) השל מילר;
3) גרשון יואל;
4) שמואל דובקין;
5) הרצל וינר.

בתור עורך ראשי נקבע חברנו הדר. חנוך דרוין — סבירוני.

עם הדפסת הספר מחובתי להודות מקרב לב לכל ידידינו וחבריגו שסיעו לנו בדרך זו או אחרת בהבאת הספר לדפוס, הן לאלה היושבים אתנו כאן במדינת ישראל והן לאלה הנמצאים בחוץ לארץ, ובמיוחד לידידינו בארצות הברית של אמריקה הצפונית.

יבואו כלם על הברכה ויישר כוחם.

השל מילר

ספר־מצבה

עם הופעת הספר ע"ד חורבן סויר יש להדגיש שכל יוצאי סביר ממלאים בזה חובה קדושה ומנציחים בדפים האלה את זכר הקדושים והטהורים שנשמדו ע"י הצורר הנאצי במלחמת העולם השניה.

מבחינה זאת יש לראות את הספר כמצבה של אותיות לזכר קהלה יהודית קדושה שנעקרה מהשרש ונמחקה כליל מעל פני מפת הישובים היהודים בעולם.

בספר נזכרים יקירינו ומחמדינו בכאב עמוק ובנחלי דמעות הזורמים מעיני הסבירַאים ברחבי כל העולם.

ועל כן היה זה מובן מאליו שהסבירַאים במדינת ישראל השקיעו מאמצים רבים והחליטו להוציא לאור את הספר הזה למרות כל הקשיים העצומים שפגשו בדרכם.

כל אחד מאתנו יקרא את הספר וימסור את תכנו לילדיו ויספר להם בפרוטרוט ע"ד החורבן האיום שהתחולל בעירה ההיא בימי שלטון היטלר ימח שמו וזכרו.

על כל אחד מאתנו לעשות הכל, בכדי שלא ישכחו מעשי העמלקים המודרניים, שהחריבו את עירתנו היקרה, עריסת ילדותנו, בנחלי דם ואש.

שמואל דובקין

אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי (תהלים מ"ב, ה)

בדחילו ורחימו הננו מוציאים לאור את ספר הזכרון לקהלת סביר שנחרבה.

כשבע עשרה שנה עברו מאותו יום מר ונמהר שבו הושמדו בכל מיני מיתות משונות ואכזריות הורינו, אחינו, אחיותינו ויקירינו.

כשבע עשרה שנה חלפו מאותו יום זועות שבו עלה הכורת על כל הטוב והיקר לנו.

וככל שאנו מתרחקים מיום השואה כן אנו מרגישים יותר את השכול והיתום, ואת החלל הריק שנתהוה בעולמו של כל אחד ואחד מאתנו. ואף שחז"ל אמרו (בר' נח): „אמר רב: אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים-עשר חדש", הרי הדברים אמורים על אבל יחיד אבל לא על שואה איומה כזאת שבה הושמדו מיליונים מאחינו. ולכן עמוק הפצע ושותת דם. ובמסתרים תבכה נפשנו ואין נחומים. קול דמי יקירינו זועק אלינו מגיא ההריגה ותובע מאתנו לגמול להם באהבה את החסד האחרון והוא: הקמת מצבת-עד לזכרם הקדוש. לבל נשכחם ולמען ידעו גם הדורות הבאים על קדושינו הטהורים והתמימים שהושמדו. והנה לאחר לבטים ומאמצים רבים עלה בידינו להקים את מפעל הזכרון הזה בצורת ספר זכרון לקהלתנו ק"ק סביר.

הספר יקפל בתוכו את מגלת ראשיתה ואחריתה של עירתנו. הוא יספר לנו וגם לדורות הבאים על החיים הערים והתוססים של עירתנו בכל השטחים ובכל התקופות. על הוד וסבל, על עליות וירידות, על ששון ויגון ועל ימיה האחרונים — על חורבנה. ולנגד עינינו תרחפנה כל הדמויות היקרות של הורינו ויקירינו שנספו אי-שם בעמק הבכא. וברגעי זכרון והתיחדות נעין בספר הזה, נטה אוזן, ונרגיש כי אנו נושמים את נשימתם ושומעים את קולם, הגיגם ושיחם. אז יהמה הלב ותזדעזע הנפש על עולם שלם כי נחרב ושפתותינו תדובבנה: אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי!

דר. ח. סבירוני

העיירה סביר

א.

העירה סביר נמצאת כ-80 ק"מ מוילנה, בירת ליטא, במחוז סבינציני. שכנותיה הקרובות ביותר הן העירות: קובילניק, מיכלי-שוק, סבינצין, לינטופי, הודצישוק, פוסטבי, אושמני וסמורגון.

העירה השתרעה על שפת אגם די גדול, ממנו יצא נחל שנשא את מימיו אל הויליה, יובל הנהר נימן. במבואותיה של העירה הועבר גשר — עץ על פני הנהר ששמש מעין שער-כניסה ראשי למקום. במרכז התרומם תל שהתפרסם בסביבה בשמו: „ההר הסביראי", עליו הקים נפוליאון עמדה צבאית חשובה בימי מסעו לרוסיה. העירה נוסדה בסוף המאה ה-18 ומשפחות יהודיות אחדות נזכרות כבר במסמכים ממשלתיים משנת 1770. לאחר גרוש היהודים מהכפרים החל הישוב לגדל ולהתפתח ולפני מלחמת העולם הראשונה מנתה הקהלה היהודית קרוב ל-200 משפחות, 1100 נפשות.

שרפה גדולה פקדה את העירה בסוף המאה ה-19 וכמעט כל בתי המגורים עלו באש. תושביה היקימו מהר את הריסותיה וכוננוה מחדש.

היהודים עסקו ברובם במסחר קמעוני. רק סוחרים מועטים עלו לדרגת סיטונאים. כמה עשרות משפחות התפרנסו מחקלאות וממלאכה.

ב.

סביר היתה קהלה יהודית לא גדולה, אבל פעמו בה חיים תרבותיים וחברתיים ערים, תוססים ורב-גווניים. ביה"ס העממי העברי מיסודה של „תרבות" עמד על רמה פידגוגית ניכרת.

אירגוני הנוער שהיו מסונפים לתנועת א"י העובדת: החלוץ, החלוץ הצעיר והשומר הצעיר שקקו חיים, פעלו, הפעילו וריכזו מסביבם כמעט את כל הנוער היהודי.

בעירה התקימו לתפארת מוסדות ציבוריים לעזרה הדדית: משמרת חולים, גמילות חסד ובנק עממי.

מרין רב וכחות מחשבה השקיע הנוער בקיום חוג דרמטי שהצליח לבצע כמה הצגות משוכללות. התזמורת של כלי נשיפה שהוקמה על ידי אגוד הכבאים המתנדבים, שמשה מכשיר מעולה בארגון כל פעולה תרבותית וסיעה להצלחת ההופעות הציבוריות השונות. על יד ארגוני הספורט („מכבי והפועל") פעלו כל מיני סקציות ובראשן רכשו להן שם טוב קבוצות כדור־הרגל.

הספריה הציבורית מנתה כ־3000 ספר ממיטב הספרות העברית, האידישאית והעולמית.

מבחינה כללית עמדה האוכלוסיה היהודית על דרגה תרבותית נאותה. כמעט בכל בית יהודי קראו עתון יומי שהופיע בורשה או בוילנה.

מחוסרי האמצעים נהגו לחתום על עתון במשותף, שתים־שלש משפחות על עתון אחד. כלם השתוקקו לדעת על הנעשה בעולם ובא"י. מרצה אם נזדמן לעירה, מצא בה תמיד קהל דרוך ומקשיב.

הדור הקשיש התמיד לשבת מדי ערב בבית המדרש ולשמוע הסברה של דף־גמרא.

בקיצור: כל החוגים היו צמאי־דעת ותאבי־השכלה והורים רבים מנעו פת מפיהם על מנת לשלח את ילדיהם לוילנה — עיר הפלך לשם לימוד והשתלמות.

כל יוצאי סביר, באשר הם, במדינת ישראל, באירופה ובאמריקה, קשורים לעריסת ילדותם זו בלב ובנפש, וזוכרים אותה ברטט, בחרדה ובאהבה.

עם חורבן קהלת סביר בימי השואה האיומה שעברה על כל היהדות האירופאית בתקופת מלחמת העולם השניה הפסיק לפכות מעין יהודי זך וטהור; חדל לפעום לב יהודי טוב ומיטיב; נהרס קן תרבותי, בו מצאו מחסה עשרות בשנים אבותינו, אחינו ואחיותינו, הישרים והתמימים, אנשי עמל ועבודה, מסורים ונאמנים לעם ישראל ולארץ ישראל.

מי יתן וגם בנינו ובנותינו ישמרו בלבם לנצח את זכר קדושי קהילת סביר ויזכירום כמונו באהבה ובהוקרה.

ותהיה זו נחמתנו ביגוננו העמוק על אבדן יקירינו ומחמדינו.

דב יואל

אל צאצאי הסביראים

ספר זה „עירתנו סביר" מתאר חיי היהודים בעירה סביר — עיר מולדתם של הוריכם.

הספר כתוב ב„יידיש" — שפת הנעורים שלהם, שאיננה שגורה בפיכם ובטח אינכם יודעים כבר לקרוא בספר. אתם גדלתם בתנאים אחרים, בהם גדלו הוריכם ואולי מעט מאד ידוע לכם על חיי היהודים בעירות פולין ורוסיה מלפני דור או 2 דורות.

אבל יתכן שבהגיע ספר זה לביתכם תרצו לדעת מה כתוב בו ואולי גם יענין אתכם לשמוע משהו על מקום ילדותם של הוריכם.

המאמר בעברית של עורך הספר דר. חנוך סבירוני (דרויץ) מתאר בקוים כלליים ביותר את אותה העירה „סביר".

ודאי ידוע לכם כי קהלות יהודיות רבות נחרבו במלחמת העולם השניה ע"י החילות הגרמנים, כי אבדו לעם ישראל 6 מיליונים בנים ובנות, ואנו שרידי הקהלות האלה חיבים לזכור תמיד את בני עמנו שאבדו לנו, ותקותנו היא שגם אתם תרצו לדעת על חיי העבר של עם ישראל וגם תשמרו על הקשר עם העם בהווה ובעתיד.

דב יאעל

צום דורשינען פון בוך

דאס בוך „אונזער שטעטעלע סוויר" וויל פאראייביקן אונזער געבורטס־ארט, מיט איר אידישער פארגאנגענהייט, איר געזעלשאפט־ליכן און קולטורעלן לעבן און שטעלן אמצבה די קדושים, וועלכע זיינען מערדערייש אומגעקומען דורך די היטלער־באנדיטן אין דער צווייטער וועלט מלחמה.

דאס בוך איז געשריבן אין אידיש, כדי ס'זאלן אים קענען לייענען אלע סווירער, וועלכע באהערשן ליידער ניט די העברייאישע שפראך, וויל זיי זיינען צוזייט און צושפרייט אויף דער גאנצער וועלט.

דאס צוגרייטן אזא בוך צום דרוק האט געדויערט אסך יארן. דער גרעסטער טייל פון מאטעריאל איז שוין געווען פארטיק מיט אצעו יאר צוריק. נאר מיר האבן באשלאסן צו ווארטן און צונויפ־זאמלען נאך מאטעריאל.

ס'האט זיך אבער ארויסגעוויזן אז מ'האט אונז איבערגעגעבן צופיל מאטעריאל, אזוי אז מיר האבן פשוט ניט געהאט די פינאנ־סיעלע מעגליכקייט אלעם אפצודרוקן.

דאס בוך אנטהאלט דערפאר ניט מער ווי אדריטל פון צו־געשיקטן מאטעריאל.

אין בוך גייען אריין ארטיקלען און שילדערונגען פון אייניקע האנדשריפטן.

1) דאס „שטעטעלע סוויר" פון דר. חנוך דרוץ — סבירוני, אנטהאלט אין אריגינאל 260 דרוקזייטן.

2) ארטיקלען פון הערצל ווייגער, שדה נחום, וועלכע האבן אנטהאלטן בערך א־100 זייטן. ער איז באקאנט אלס דיכטער, וועלכער האט פארעפענטליכט לידער אין פארשיידענע צייטונגען.

3) זכרונות און שילדערונגען פון בערל אלפעראוויץ, פאריז, וועלכע האבן אנטהאלטן בערך א־50 זייטן.

4) דאס בוך פון פאניע פישער וועלכער אנטהאלט 120 זייטן.

ער דריקט אויס דעם ווייטיק און צער פון אסווירער פרוי, וועלכע האט זיך געראטעוועט פון היטלערס באנדיטן, אבער האט פארלארן איר מאן מיט אירע 2 קינדער.

צוליב פינאנסיעלע סיבות האבן מיר באשלאסן צו דרוקן נאר אטייל פון אט דעם קאלאסאלן מאטעריאל.

כדי אויסצוקלייבן דעם מאטעריאל איז אויסגעווויילט געווארן ארעדאקציע — קאלעגיום פון די פאלגענדע פריינד: 1) דר. חנוך דרוין — סבירוני; 2) העשל מילער; 3) גרשון יאעל; 4) שמואל דאבקין; 5) הערצל ווייגער.

אלס רעדאקטאר איז באשטימט געווארן דר. סבירוני (דרוין).

אויסערדעם איז באשלאסן געווארן אפצודרוקן אפולשטענדיקע רשימה פון אלע סווירער קדושים לויטן א־ב.

צום סוף איז מיין חוב צו שיקן אהארציקן דאנק אלע פריינד וועלכע האבן מיטגעהאלפן אפצודרוקן אונזער בוך, סיי די וועלכע וואוינען מיט אונז דא אין דער מדינת ישראל און סיי די וועלכע געפינען זיך אויף דער בריטער וועלט און באזונדערס אין די פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע.

העשל מילער

אבוך – אמצבה

צום דערשיינען פון אונזער יזכור־בוך איז כדאי צו באצייכענען די פליכט, וואס מיר אלע דערפילן צום אנדיינקונג פון אונזערע הייליקע קדושים מיט דעם אוועקשטעלן פאר זיי אמצבה אין פארם פון אבוך.

דאס בוך וועט דערמאנען אונזער דור און די קומענדע דורות וועגן דאס שטעטעלע סווייר און איר אידישע קהלה, וואס איז ארויסגעריסן געווארן מיטן ווארצל און קיין זכר איז פון איר ניט פארבליבן.

אלע אונזערע נאענטסטע און טייערסטע וואס זיינען אזוי בארבאריש אומגעקומען, ווערן אין דעם בוך דערמאנט מיטן גרעסטן

ווייטיק אין הארצן און מיט טייכן טרערן וואס וועלן פארגאסן דורך די פארבליבענע מווירער אויף דער גאנצער וועלט.

ס׳איז דערפאר פארשטענדליך, וואס אלע סווירער וועלכע געפינען זיך דא אין דער מדינת ישראל, האבן ניט געוואט און טראץ אלע שוועריקייטן באשלאסן ארויסצוגעבן אט דעם יזכור־בוך.

יעדערער פון אונז איז פארפליכטעט איבערצוגעבן זיינע קינדער דעם אינהאלט פון בוך און זיי דערציילן וועגן דעם גרוי־זאמען חורבן פון דער אלטער היים. מיר אלע דארפן טאן אלץ, כדי ס׳זאלן ניט פארגעסן וועלן אונזערע אויסגעשאכטענע פאמיליעס.

אין אט דעם בוך וועלן אלע קענען לייענען די טרויעריקע געשיכטע וועגן חורבן סוויר, אשיינע אידישע קהלה וואס איז אוועק אין בלוט און פלאמען.

אהרון קורי, ניו־יארק

אבוך וועגן סוויר

דער בוך „אונזער שטעטעלע סוויר" איז זייער שיין צוזאמענ־געשטעלט און ס׳קומט אגרויסער יישר־כח אונזער פרייוד דר. דרוץ פאר די צייט און מיה וואס ער האט אין אים אריינגעלייגט.

האבנדיק פארלאזן סוויר אזוי פיל יארן צוריק און איבער־לאזנדיק סוויר אין אצושטאנד פון בלאטע וואו אידן האבן געלעבט וויל לעבן מוז מען אן איין פארוואס. וואו ס׳איז ניט געווען קיין פלאץ צו פארווילען אן אנגענעמע שעה. זייענדיג פיל יארן אוועק פון סוויר און קומנדיק צוריק פון גרעסערע שטעט, האט אזא בחור ווי איך, וואס האט געמוזט אשטיק צייט פארווילן אין סוויר, געפילט די שטיקונג פון דאמאלסדיקן לעבן אין שטעטל. דערפאר לייענענדיק דאס בוך האט זיך אנטפלעקט פאר מיר אניי־געבארענע סוויר. א־שטעטעלע וואו מען האט געקאנט אריין אין א ביבליאטעק און אין אקלוב שמועסן און דיסקוטירן, אריינטאן זיך אין איין ציל, זען א־טעאטער פארשטעלונג, גליטשן זיך מיט אמתע קאנקי אויפן אזערע,

פארן אויף א וועליסאפעד הערן סווירער טרומייטערן אין איין קווארטעט. דאס איז ווי פרישע וואסער פאר איינעם וואס איז אין מדבר געווען. איך בין געווען אנטציקט ווען איך האב געלייענט וועגן דעם אלץ אין בוך.

איך וויל דערמאנען דעם אונטערשייד פון מיין צייט אין סוויר ביז דער צייט וואס איז באשריבן אין בוך.

ווען אונזערע אינגלעך האבן זיך געווואלט גליטשן אויפן טייך האבן זיי זיך געדארפט באהאלטן אז דער טאטע זאל ניט וויסן, וואס עם פאסט ניט פאר איידישן אינגל צו האבן אזוינע פוסטע זאכן אין קאפ, זיך באדן איז געווען אזוי שווער און אזוי זעלטן אז איידישער אינגל האט ניט געקאנט זיך אויסלערנען שווימען. מען האט דעם אינגל שטענדיג דערמאנט, אז ער איז ניט קיין שגץ, ע"כ מוז האבן אין זינען א תכלית.

אז איך בין געווען דאס לעצטע מאל אין סוויר מיט אסך, אסך יארן צוריק, און געווען שוין אהיפשער בחורל, האט בענטשל זלאטאיאבקע און איך אפגערעדט אז מיר וועלן גיין כאפן פיש מיט א„וואוידע", האבן מיר געמאכט בשתיקה אפיין שטעקל מיט אשנור פון אמתע פערדהאר און אלץ אויסגעארבייט ביים מיל, דארט געזעסן ביי דער וויליע, געשמועסט וועגן פארשיידענע וועלטליכע פראבלעמען, מאנכמאל וועגן שווערע מאטעמאטישע פראגן, וועלכע בענטשל האט אויסגעארבייט און די וואוידע איז זיך געשטאנען פארשטעקט אין וואסער שטונדן-לאנג. קיין פישל האט זי קיינמאל ניט געכאפט און מיר האבן יעדן מאל פארבאהאלטן די וואוידע אויף מארגן אדער איבערמארגן. און יעדן מאל איז די צייט פאריבער מיט ניט-כאפן קיין פיש, כאץ אונזער וואוידע מיט אשיינעם וואס האט געשטעקט אין וואסער און מיר זיינען געווען זייער צופריידן פון אונזער פיש-כאפן און פון אונזער סוד. וויל ווען סווירער יידן וואלטן זיך דערוואוסט אז מיר האבן אוואוידע און כאפן פיש, וואלטן מיר געכאפט אשווארצן סוף. מיר וואלטן באשטימט געקראגן דעם צונאמען „פישער" אדער „פיש-פאנגער". מיר האבן איינמאל באשלאסן אז אויב מ'וועט אונז חלילה זען מיט דער וואוידע, וועלן מיר קויפן ביי אשגיץ אביסל פישלעך און אריינמארשירן אין סוויר

מיט דעם און ווייזן אז מיר קענען די מלאכה. אבער ס׳האט אונז זייער געשראקן וואס מ׳וואלט געמאכט פון אונז. און מיר זיינען געווען גליקלעך וואס קיינער האט אונז קיינמאל ניט „געכאפט" ביים מיל. אט אזוי איז געווען אמאל אין סווויר.

איצט האב איך געלייענט אז אידישע אינגלעך האבן זיך געשיפט אום שבת, געגליטשט בפרהסיה, געשפילט פוטבאל, און ארויסגעגעבן אצייטונג. סווירער שרייבן פאעזיע, שפילען טעאטער, עס איז ממש אונגלויבליך.

דער בוך האט פאר אונז סווירער אויף דער גאנצער וועלט אנטפלעקט אנייע וועלט. און ס׳איז פאר אלעמען אנגענעם צו לייענען, אז אונזער אלטע, שיינע היים האט זיך געענדערט.

דער אומגליק איז, וואס אט די וואַרעמע שיינע היים איז אזוי טראגיש חרוב געווארן.

סווירער החלוץ אין יאר 1924.

אויפן בילד געפינען זיך די צוויי ערשע חלוצים, חיים חייט און שושנה חזן, וועמענס עליה האט אויסגעטראטן אברייטן וועג פאר דער גרויסער חלוצישער באוועגונג אין סווירע. אדאנק זיי ציילט דער סווירער יידישער קיבוץ אין ארץ ישראל איבער 100 משפחות.

ערשטער קאפיטל:

היסטארישע אנטוויקלונג
און געאגראפישע לאגע

הענעך דרוץ

אונזער קליין שטעטעלע

דאס שטעטעלע סוויר, וואו מיר האבן דערזען דאס ערשטע מאל אין אונזער לעבן די שטראלן פון דער זון; דאס שטעטעלע וואו ס׳האט זיך דערהערט צום ערשטן מאל אונזער קינדערשער געשרייי; דאס שטעטעלע וואו ס׳איז געפאלן אונזער ערשטער טרער; דאס שטעטעלע, וואו מיר האבן אין די קינדער יארן געשטיפט און געשפילט; אט דאס שטעטעלע, איז פאר יעדן איינעם וואס איז דארט געבאָרן געוואָרן. געווען אטייל פון זיין בלוט און פלייש.

אלאנגע גאס מיט צוויי מערק פון ביידע זייטן, מיט אפאר קליינע געסעלעך איז אייגנטליך געווען גאנץ סוויר, און פונדעסטוועגן איז זי אונז די קינדער פון סוויר, פיל בעסער געווען געפעלן ווי אנדערע שטעטלעך. אין סוויר זיינען כמעט קיין געמויערטע הייזער ניט געווען. בלויז איין מויער און דער צווייטער עטאזש

א בליק פון בארג אויפן שטעטל און אזיערע

אגאם אין שטעטל

איז שוין אויך געווען געבויט פון האלץ. די דעכער זיינען געווען געדעקט אדער פון שינדלען, אדער פון בלעך אדער פון שטרוי. פיל הייזער זיינען שוין פארעלטערט געווארן אין אונזערע יארן. געווען הייזער וואס זיינען ביז צו די פענסטער ממש פארזונקען געווארן אין דער ערד, געווען הייזער וואו ס'איז אפילו קיין הילצערנע פאדלאגע אויך ניט געווען. זייער זעלטן איז געווען אין אסווירער הויז אפלומפּ אין שטוב, מיסטנס האט מען געמוזט שלעפּן וואסער ווייט פון אברונעם, און ס'קלינגט ווי אוואונדער-געשיכטע, אז קיינער האט דאס פארווארפן ווינקעלע ניט פיינט געהאט. להיפך אלע זיינען צו סווויר אסווירער, אין ניו-יארק און אין לאס-אנגעלעס, אין בואיינעס-איירעס און אין קובע, אין פאריז און אין באזעל, אין לאנדאן און אין תל-אביב, אומעטום קלאפט איין הארץ, אומעטום איז דא איין געפיל, אלע זיינען פארבונדן ווי ברידער און שוועסטער, מיט לייב און לעבן צוזאמען, און דאס אלץ צוליב אט יענעם פארווארפענעם ווינקעלע, אין דער געגנט פון ווילנע.

היימיש איז דאס שטעטעלע געווען, אינטים און פאמיליער, אויך די נאטור ארום איז געווען א עדות, אז אונזערע זיידעס האבן געוואוסט וואו צו בויען פאר זיך אהיים.

פון איין זייט אטייך און פון דער צווייטער-אן אזיערע און

דער טייך שווימט ארויס פון דער אזיערע ממש לעבן די הייזער פון שטעטל; ארום און ארום וועלדער, פעלדער און דערפער. דאס שטעטעלע האט זיך ניט געטונקט אין האניק און מילך אבער אין גרינס און אין בלומען און וואו דאס אויג האט נאר געקאנט דערלאנגן האט מען געזען פארשיידענע פרוכט-בוימער. עפל און בערנעם, פלוימען און קארשן, און יאגדעס אן אסוף און אן אברעג.

זומער האט דאס שטעטעלע ארומגערינגלט איאם פון זאנגן, זאנגן פון קארן און פון האבער, פון גערשטן און פון וויץ, וויינטער איז זי געווען פארוויקלט אין אבריטן, וויסן ליילעך.

האבן טאקע די סווירער יידן געלעבט אצופריידענעם לעבן. פון בריק ביז צו דער דובערלאנער גאס, האבן געוואוינט אין די אלטע כאטקעס גוטע מענטשן און געטרייע פריינט. יעדער איינער האט זיך געפילט ביי זיך אין הייזעלע ווי אפייגעלע אין איר נעסט, ביז ס'איז געקומען דער ווילדער בארבאר און האט דאס נעסט צוזאמען מיט די פויגעלעך צובראכן און פארניכטעט.

ווי ווי אף די פארניכטעטע, טרייע און איבערגעבענע פייגעלעך פון סוויר. ווי ווי אף זייער צושמעטערטן, פארברענטן נעסט.

הערצל ווייזער

שטריכן צו דער געשיכטע פון סוויר

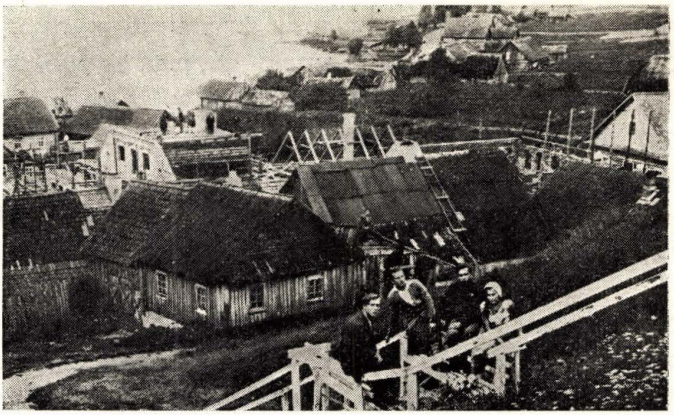
ליידער פעלן אונז פיל היסטארישע מאטעריאל און דאקומענטן צו באשרייבן די געשיכטע פון סוויר, ס'איז ניט נאר אפגעמאקט געווארן דער זכר פון אונזער היימיש שטעטעלע, ארויסגעריסן געווארן מיטן ווארצל דער אזוי אימפולסיווער קולטורעלער געזעלשאפטלעכער לעבן דארט, נאר מיר זיינען אויך ארגאניש אפגעריסן געווארן פון מקור — און געאגראפיש פארפרעמדט. פארשטאפט זיינען היינט די קוואלן צו שעפן מער גרינדלעכע ידיעות וועגען אונזער וויטן עבר, אומגעקומען איז דער דור וועלכער וואלט אונז

באריכערט מיט זיין וויסן און קענטענישן, אבער דאך מאכן מיר דעם פרוב, צו פאראייביקן אין קורצע באשיידענע שורות איר געשיכטע.

קלאר איז אז אונדזער שטעטעלע טראגט דעם נאמען פון דעם באוואוסטן גראף סווירסקי וועמענס דינאסטיע האט יארהונדער־טער געהערשט איבער די גאנצע ארומיקע פערימעריעס, און מ׳דער־ציילט אז אויפן שפיץ בארג איז געשטאנען זייער אשיין געבויטער שלאס ובזכות זה ניט נאר די שטעטל נאר אויך פיל יידישע פאמי־ליעס סווירסקים וועלכע האבן געציילט אין שטעטל אין די צעגנ־ליקער, האבן געטראגן דעם נאמען פון דעם גרויסן גראף, איז עם געווען אויס מה יפית אדער צוואנג־שווער איצט פעסטצושטעלן. און זיכער זיינען די היינטיקע פאמיליעס סווירסקים צוזייטע איבער דער גאנצער וועלט, אנאפשטאמונג פון אונזער שטעטעלע סווירסקי.

דער יידישער יישוב אין סווירסקי האט לויט אלע השערות געציילט פיל הונדערטער יארן, אויף דעם זאגט עדות דער אלטער בית־עולם וואו ס׳רוב מצבות זיינען געווען איינגעזונקען אין די ערד. און געציילטע וואס מ׳האט נאך געקענט איבער־לייענען דעם אויפשריפט האבן געציילט ביז הונדערט און פופציק יאר. די מגילה וואו ס׳איז פארצייכנט געווען יעדער געשטארבענער און זיין מקום קבורה איז איבערגעגאנגען פון איין דור צום צווייטן און געווען אוויכטיקער היסטארישער דאקומענט.

ס׳רוב יידן אין שטעטל האבן אריינגעוואנדערט פון די ארו־מיקע דערפער אדער נאענט ליגענדע שטעטלעך.שווער היינט צו וויסן, צי איז עס געווען אוים אייגענעם ווילן, אדער אונטערן דרוק פון דער צארישער רעגירונג וועלכע האט ארויסגעגעבען אגעזעץ, אז יידן דארפן פארלאזן די דערפער. האבן טאקע פיל פארצווייגטע משפחות געטראגן דעם נאמען פון זייער דארף ווי צום ביישפיל די פוצילעכער, שפיאלער, דובניקירער א.א. און לויטן אפשטאם פון זייער אויסגעוואנדערטע שטעטעלע ווי די קורנאטקעס געשטאמט פון אשטעטל קורעניעץ. די מיאדלער, שווענציאנער א.א.וו. די גרויסע שריפה וועלכע איז ארויסגעבראכן אין סוף פאריגן יארהונדערט

דער ארויפגאנג צום בארג

האט כמעט קיין זכר פון שטעטל ניט איבערגעלאזן, און דעריבער האבן מיר קיין אלטע היסטאריש בנינים און אנטיקן ניט פארמאגט, די שול איז אויפגעבויט געווארן שוין נאך די שריפה לויטן מאדער־נעם סטיל, די שטעטל האט דורכגעמאכט פארשיידענע מלחמות, און נאפאלעאן מיט זיין ארמיי האט דא דערגרייכט, איז פארן אלעגע־דע אז דער סווירער בארג איז אנגעשאטן געווארן דורך אים. פון די ערשטע וועלט מלחמה אין 1914 איז די שטעטל ארויס כמעט אונבאשעדיקט, ווייל דער פראנט איז געווען אפגערוקט אויף עטלעכע קילאמעטער, שפעטער אבער ביים פויליש באלשעוויסטישן קריג אין 1920 איז געפירט געווארן אשלאכט ביים איינעמען די שטעטל דורך די אנגרייפנדע רויטע ארמיי האט זיך געפונען אויפן צווייטן זייט אזערע און צווישן די אפטרעטענדיקע פוילישע ארמיי וועלכע האט זיך פארפעסטיקט אויפן בארג. די שטעטל איז שטארק באמ־בארדירט געווארן, אייניקע הייזער האבן אפגעברענט און די גאנצע שטעטל יידן האבן זיך אריבערגעקליבן אויפן בית עולם, און אויף מארגן באלד נאכן אריינמארשירן פון די רויטע ארמיי זיך צוריק אומגעקערט אין די אלטע היימען. ווי מ׳האט זיך שפעטער דער־ווסט, איז אדאנק אצופאל נצול געווארן די גאנצע יידישע באפעל־קערונג וועלכע האט זיך אויסבאהאלטן הינטער די בוימער פון בית

הקברות, און ארויסגערופן אחשד ביי די רויטע ארמיי אלס פיינד־ליכע פוילישע ארמיי, און נאכדעם ווי ס'זיינען געמאכט געווען אלע צוגרייטונגען צו עפענען אפייער מיט די שווערער ארטילעריע איז דערהערט געווארן דורך איינעם אגעוויין פון קינדער אין אמעקען פון בהמות, דער מרחק איז געווען אקליינער און ערשט דאן זיך איבערצייגט אז ס'איז בלויז די ציווילע באפעלקערונג.

אין יענער מלחמה איז פארוואונדעט געווארן אעלף יאריקער יינגעלע, וועלוול דעם חסידם אזון.

ווי ס'גיבן איבער די נצול געווארענע, איז נאך די צווייטע בלוטיקע וועלט מלחמה דער גרעסטער טייל פון שטעטל חרוב געווארן. די שול איז אויסגעגלייכט געווארן מיט די ערד, דער גאנ־צער שטח איז פאראקערט געווארן, און די ארומיקע קריסטלעכע שכנים האבן עס אין גערטנער פארוואנדעלט, קיין זכר פון אמאליקן יידישן לעבן. טרויעריקער איז אבער דער סך הכל פון די יידישע באפעלקערונג וועלכע האט געציילט ביי א 200 משפחות קרוב צו טויזנט נפשות, זיינען בלויז ביי אהונדערט איבערגעבליבן. ביים לעבן, ציוויט איבער דער גאנצער וועלט, דער גרעסטער טייל פון זיי געפינט זיך אין ישראל.

בערל אלפעראוויץ'

געאגראפישע און עקאונמישע לאגע

שוין דערפארנדיק א 5—6 קילאמעטער צייכענען זיך שוין אן אינעם היימל־בלוי די קאנטורן פון שטעטל, וועלכע ציט זיך לאנג און שמאל. ספעציעל הויבט זיך ארויס דער בארג — דער סווירער עוועראסט מיטן מאיאק און אויך דער סווירער „וואלקן־קראצער" — יודעם מויער.

ביז דעם ערשטן וועלט־קריג איז די נאנטסטע באן־סטאציע פון סוויר געווען לינטופי 24 קילאמ. די דייטשע אקופאנטן האבן דערצוויגן די קליינבאן־ליניע ביז קאנסטאנטינאווע.

סווירער בארג און אטייל פון גאס

סווער געפינט זיך אין מערבדיקן וויסרוסלאנד. די שכנות־דיקע שטעטלעך פון סווער זיינען. קאבילניק 20 קילאמ. מיכאלישאק 21 קילאמ. סווענציאן — 37 קילאמ. קורענין 49 קילאמ. סמארגאן 42 קילאמ.

טראץ דעם וואס דאס שטעטל געפינט זיך אויף א געווישער הויך לגבי דעם אזערע־ברעג און וואס עס איז געברוקירט, איז געווען זייער בלאטיק אין רעגנדיקע טעג.

הינטערן שטעטל זיינען געווען גרויסע זומפן. צוליב „קפיצת הדרך" גייען די פויערים פון דער צווייטער זייט אזערע איבער די דאזיקע זומפן אין שטעטל אריין. אין א טרוקענעם זומער פארקא־שערט מען די הויזן ביז הויך איבער די קני און מען בראדזיעט. אין הארבסט און אין פרילינג זיינען די זומפן ניט דורכגייבאר. אין די אנדערע זייטן פון שטעטל איז דער באדן געווען א נארמאלער: אקער־פעלדער, לאנקעם און א סאסנער וועלדל — דער אזוי גערו־פענער „טושצער" וואלד.

סווער האט געציילט בערך 1900 נפשות, דערפון — 1100 יידן און א־800 ניט יידן: צווישן די ניט יידן דארף מען אונטער־שיידן וויים־רוסן, פאלאקן, סטאראוויערן און... איין (1) טאטער.

באשטימען ווער פון די קריסטן איז א וויים־רום און ווער א פאלאק לאזט זיך קויפ. נאר די רייכערע בעלי־גופים האלטן פאר נידעריקער פון זייער כבוד אנצוגעהערן צו דער וויסרוסישער נאציאנאליטעט, ברעכן זיי זייערע ציין צו ריידן פוליש און זאגן, אז זיי זיינען פאלאקן. לאמיר זיי עס פארגינען און באטראכטן די פוילישׁ־ריידנדיקע אלס פאלאקן.

די יידן האבן פארנומען די „גאס פון דריטן מאי" וועלכע ציט זיך פון קלייסטער ביזן פערד־מארק, א מהלך פון 1 קעלאמ. בערך, און בילדעט די אקס פונעם שטעטל. א קליינער טייל יידן האט געוואוינט אויך אין געסעלעך קלענערע.

די סטאראוויערן, אין א צאל פון עטלעכע צענדליק פאמיליעס, בילדן אדערפל אין אזויט פונעם שטעטל לענגאוים דעם ברעג פון דער אזערע, דאס דערפל הייסט סלאבאדא.

דער רוב מנין ורוב בנין פון דער יידישער באפעלקערונג אין סוויר איז געווען פארטראטן אין האנדל. ביי יעדן הויז פון דער הויפט־גאס איז געווען א קראם. קראמען זיינען געווען פארשיידענע: שניט־קראמען, גאלאנטעריי, באקאליי, אייזן. בעקעריין, יאטקעס א.א. ביי א גרויסן טייל זיינען די קראמען ניט געווען דער אינציקער מקור פון חיונה. די קראמען זיינען געווען נאר א בייזאך, מיט וועל־כער עס האבן זיך באשעפטיקט די פרויען און טעכטער. די מאנ־שאפט פלעגט האנדלען. געמסחרט האט מען מיט אלץ. אייניגע האבן געמסחרט מיט תבואה אין גאנץ גרויסן מאסשטאב. זיי פלעגן עס אויפקויפן אויף די מערק און טראנספארטירן גאנצע וואגאנעס קיין ווילנע. אנדערע פלעגן האנדלען אויפן זעלבן אופן מיט קארטא־פל, מיט אייבסט, מיט עופות, מיט אייער, מיט פעלכלעך, מיט חזיר־האר, א.א.וו. נאטירלעך, ניט די אלע מסחרים זיינען געגאנגען אויף גאנצע וואגאנעס און ניט די אלע סוחרים זיינען געווען גלייכצייטיק קרעמער. עס זיינען געווען אויך סעזאן־סוחרים, ווי צ.ב. סעדער.

אויסערדעם זיינען פיל יידן געווען קאראבעלניקעס (דארפס־הענדלער) און האנדווערקער. די הויפט־הילף אין זייער שווערן ווירט־שאפטליכן קאמף האבן די סווירער יידן באקומען פון דער פאלקס־באנק אין פון דער גמילות־חסדים קאסע. לויט אבאריכט פון ווילנער

יעקאפא זיינען אין סווירער גמילות חסד געווען פארשריבן איבער 140 מיטגלידער.

דער גרעסטער טייל פון דער יידישער באפעלקערונג האט געלעבט אף אבאשיידענעם, ניט־פארמעגליכן סטאנדארט, אבער דאך זיינען אלע געווען צופרידן און גליקליך, ביז ס'איז אויסגע־בראכן די צווייטע וועלט מלחמה און האט אויך אט דעם ארעמען לעבן פארניכטעט.

הערצל וויינער

אלגעמיינער אויסזען

סוויר האט געהאט איר ספעציפישן אויסזען, און זיך אויס־געבויט אנדערש ווי די ארומיקע שטעטלעך, דאס האט איר געצוונ־גען איר ספעציעל טאפאגראפישע לאגע, ניט קיין גלייכער שטח מיט כסדרדיקע בארג אראפן, וועלכע האבן געפירט אונטן צו די ברייט אויסגעגאסענע אזערע, און דער בארג אינמיטן שטעטל איז געווען א שיין מאלעריש ווינקל אין דער אזוי בארימטען ווילנער לאנד־שאפט, און צוגעצויגן פיל קינסטלער פון דער פרעמד פאראייביקן מיט זייער פענזל די אזוי שיין געבענטשטע נאטור און סביבה.

באלד נאכן בריק ביים אנהייב שטעטל אונטער וועלכן ס'האט געשטראמט די רעקע האט זיך אנגעהייבן די יורזדיקע וואו באלד איז אנטקעגן געקומען דער קלויסטער מיטן גלח'ס סאד אין ארומיקע גוישקע הייזלעך, פון תבואה מארק וואס איז געלעגן דערנעבן וועלכער איז אויך געווען לחפך ווי אומעטום פארבויט אין נידעריקע פויערשע כאטעס באדעקט מיט שטרוי האט זיך אנגעהויבן די גאס וואס האט דורכגעשניטן די גאנצע שטעטל ביזן פערד־מארק.

דא איז געווען דער יידישער האנדלס צענטער, די הארץ פון שטעטל. צווישן די נידעריקע הילצערנע הייזקעס מיט שינדלען בא־דעקט אנגעזעצט איינע אויף די אנדערע ווי איין מאמע האט זיי געבארן איז אריסגעוואקסן זעליג יודעס צוויי שטאקיק רויטער מויער (אגב דער איינציקער אין שטעטל).

פון ביידע זייטן האט זיך געצויגן אנאלייע פון טאפאליעס בוימער, אינמיטן איז געווען אברייט ברוקירטער וועג פון שפיציקע שטארצנדיקע שטיינער, אינמיטן שטעטל איז ארויסגעוואקסן דער בארג און בארימט געמאכט אין דער סביבה. ארום אים האט זיך פארקירעוועט די פאניזער געסעלע וואו די חייזער דארט זיינען איינגעבויט געווען אין בארג. פון די „גאס" האבן זיך צוצויגן שמאלע געסעלעך אין דער ריכטונג צו די אזערע און האבן געטראגן דעם סימן פון אירן חשוב'ן תושב, ווי יודע וועלוולם געסל. אלי נתנ'ס, משה דער מאלערס א.א. אין מיטן איז געווען דער שולהויף וואס דארט האט זיך קאנצענטרירט די גאנצע כלי קודש און אריימקייט פון שטעטל. אויך אלע קהל'שע בנינים, ווי די באד. הקדש אויך די תלמוד-תורה וואס האט זיך שפעטער געדינט פאר די פאלקס שולע, און אזוי געדינט יארן אלס דער לאקאל פאר אלע ציוניסטישע ארגאניזאציעס. פון משה דעם מאלערס געסל איז ארויס די רוסישע גאס וואס האט זיך געצויגן פאזע די אזערע אויפן וועג צום בית עולם. פון פערד מארק אין צווייטן עק שטעטל האט זיך אנגעהייבן די דובערליאנער גאס מיט אירע סעדער און געדינט אלס שפאציר-ארט פארן שטעטל.

די אזערע

אונזער שטעטעלע איז געבענטשט געווארן מיט אירע ספע-ציפישע אייגענארטיקע נאטור רייכקייטן. אויב דער בארג האט אויסגעזען ריזיק מגושמ'דיק, און מאיעסטעטיש ארומגעקוקט מיט זיין אפגעשניטענעם קאפ, איז די אזערע געלענן אזא שלוח'דיקע שפיגלנדיק זיך אין אירע שטילע וואסערן. די געשיכטע פון די אזערע הויבט זיך אן מיט הונדערטער יארן צוריק וועו נאך די גרויסע נאטור ענדערונגען אויף דער ערד קוגל, האבן זיך געבילדעט די פיל צאליקע אזערעס אין פאלעסיער און ווילנער געגנט, און בתוכם אויך די סווירער. אין שטעטל האט מען איר געהופן דער טייך פאקטיש איז זי אבער געווען אנאזערע. מיט וועלכע מיר האבן זיך ניט געהאט צי שעמען. האט זיך געהעכנט די דריטע לויט איר גרויס אין ווילנער קאנט, פון דרום זייט האט איר פאראיניקט

אשמאלער קאנאל טייכל מיט די ווישנעווער אזערע, פון מזרח געהאט אצופלום פון פיל רוישיקע קאנאלן וואם האבן זיך אין איר אריינגעקויקלט. איר ליינג האט דערגרייכט בין 14 קילאמעטער, אין די גרעסטע ברייט אין געווען אנטקעגן שטעטל ווי זי האט זיך אויסגעגאסן אין אברייטע בוכטע און דערגרייכט ביז 5 קילאמעטער ביז זי האט זיך פארשניטן בהדרגה'דיק אלץ שמעלער הינטערן שטעטל און אריינגעפאלן אין א קליין פליסיק טייכל וואם האט געהייסן די רעקע, וואו די וואסער פלעגט זעלטן אויפרירן, און געווען קריסטאל ריין, האט געדינט אלם ארט צום באדן זיך פאר אטייל שטעטל, די רעקע האט זיך אריינגעגאסן אין דער ווילע, און צו־זאמען אריינגעשטראמט אין דעם ניעמען וואם זיינע וואסערן האבן זיך דערטרונקען אין באלטישן ים.

פלעגט מען טאקע טרייבן פליטן פון יענער זייט אזערע אין די וויטסטע מרחקים.

אויף יענער זייט האבן זיך געטונקט פויערשע דערפלעך אין גרינם און סטאדעם בהמות האבן זיך געפאסעט אויף די גרינע לאנקעס. יונגע בעראזענע וועלדלעך האבן זיך געצויגן ליינג אוים דעם ברעג.

אנדערהאלבן קילאמעטער פון שטעטל הארט ביים ברעג פון אלע דריי זייטן ארומגערינגעלט מיט וואסער איז געלעגן דער בית עולם.

דער בריק

דער בריק איז געווען דער אנהייב און סוף פון שטעטל, אויף יענער זייט — האבן גרינע פעלדער זיך רחבות'דיג צושפאצירט, אוועקשווימענדיג וויט אויף די גאלדענע כוואליעם בויי־געדיכטע טיפע וועלדער וועלכע האבן דעם האריזאנט אין אטונקעלער ראם איינגעפאסט. אקעגנאיבער איז געלעגן אויסגעשפרייט די לושציקער גרעבליע, אריזיק ציגאסענער זומפ וואו קיין דריסת הרגל איז אהין ניט צוגעקומען, זשאבעם האבן נאר געקוואקעט דארט אגאנצן זו־מער. אסיען צייט האבן בידנע באלעגאלעם ביטער געווויינט אויפן דאזיקן שטיקל וועג וועלכן מ'האט ניט געקענט אויסמיידן. אין

דערפאר — איז דאס שטעטל אפגעשניטן געווען פון דער וועלט, אין קיין אייזנבאנליניעס און טראקט — אהין ניט דערגאנגען.

פונדאנעט האט אשמאלער זאמדיקער וועג אין ברייטן גאש־טשינעץ זיך אריינגעשניטן, געפירט אין דער גרויסער וועלט אריין.

ס׳האט אנייער גלויבן יונגע מוחות אנגעצינדן, ס׳האט די בלייקייט פון א וויט געטרוימטן מארגן פארכשופט — אין ריין פון רויטן אוייפגייענדיקן באגין אין זיין נעץ געפאנגען, א תקון דאס אונטערגייענדיקן שקיעה׳דיקם לעבן געגעבן.

פונדאנעט האט מען דעם ערשטן ציטערדיקן טראט גע־שטעלט, און מיט אויפגעריסענע אויגן אין וועלטם ריזיקע ארמס אריינגעפאלן, פארבלענדעט פון דער ארומיקער צוגאסענער ליכט.

דורכדאנעט האט מען קינדערשע העגט אין קייטן געשמידטע געפירט — צענדליקער יינגלעך און מיידלעך.

— דא אויפן בריק האט מען יעדן אפפארענדן באגלייט, העגט האבן וואלם זיך געדריקט הייסע טרערן האלזנדיקֿ פארגאסן, דא האט מען פייערדיקע הויראס געטאנצט, און מיט קנאה באגלייט גליקליך אפפארנדע...

פונדאנעט האט מען דעם לעצטן בליק געווארפן אויף די טרויער איבערגעבליבענע טאטע מאמע, און אזוי טייער באליבט איינגעבאקן שטעטעלע.

דא האב איך צום לעצטן מאל מיט מיינע טייערע זיך געזעגנט. אט זע איך נאך היינט ווי אין יענעם זומערדיקן באגין מיין מאמעס טרויעריג פנים און פארווויינטע אויגן, ס׳ גייען מיר נאך ווי אשאטן אירע לעצטע ווערטער מיר אראפ — אין ס׳ שניידן נאך ווי מעסערם אין הארצן מיין ברודערם ארויסגעכליפעם קול: פארגעס אונז ניט— א טייערע מיינע ניט פארגעשטעלט זיך אז דער חלֿק ליגט שוין ביי אייך אויפן האלז, איך וועל זיך מער ניט באגעגענען מיט אייך און די איבעריקע הארציקע יידן וועלכע זיינען געקומען מיר באגלייטן.

— — דער בריק איז אויך געווען דער באליבסטער ראמאנ־טישער ווינקל פאר דער שטעטלשער יוגנט. נאכן דורכשפרייזן דעם הארטן לאנגן בריק פלעגט דא א שלאג טאן אין פנים אמחיהדיקע פרישקייט, אדופטיקער כוח פון דעם צעבליטן גרין צוואקסענעם

ארום. איז געווען נאך אגרעסערער פארגניגען ווי אנשפארן זיך אויפן פארענטש פון בריק, און ציהארכן זיך צו דעם שטילן געמירמל (פאטשן) פון די כוואליעם אונטערן בריק. אין אמאל פלעגט דא איבערריסן די שטילקייט פון ארום א שפילן פון גיטארעם אדער מאנדאלינעם אויסגעמישט מיט אפריליך געזאנג און הילכיק געלעכטער פון חברה וועלכע האבן דא פארבלאנדזעט שפעט אינדערנאכט אויף אלאדקע (אשיפל).

דער בריק איז בעת דער ערשטער וועלט מלחמה אונטערגעצונדן געווארן, און באלד צוריק אויפגעבויט, פון דער מלחמה איז ער ארויס גאנץ; מען האט אף אים איבערגעפירט די גאנצע עדה יידן אין זייער לעצטן וועג...

אין דער א שטעטעלע
האט מיין מאמע מיר געבארן
אויף דעם א בארג.
מיינע קינדער יארן אויסגעשפילט
— — — האב איך זיי שוין היינט
אויף אייביק פארלארן
— — — ס'האט שווארצער טרויער זיי איינגעהילט...

סווירער לעבן לויטן פנקס פון ווילנער „יעקאפא"

דער ווילנער יעקאפא האט ארויסגעגעבן אין יאר 1931 אבאזונדערן פנקס אונטערן נאמען: „אויף די חורבות פון מלחמות און מהומות". דארט איז געווען אפגעדרוקט אויף זייט 487 די פאלגענדע קארעספאנדענץ וועגן סווירער:

„די חויפט באשעפטיקונג פון די סווירער יידן איז קרעמעריי און קליינהאנדל, זייער לאגע איז ניט גוט. ס'איז דא אן איבערפלום פון קראמען, דער פדיון איז אשוואכער. דער מארק קומט פאר איינמאל אין וואך, יעדן דאנערשטיק. ס'פארן דאן אן אסך קרעמער פון דער גאנצער פראווינץ און צוליב זייערער ביליקע קאנקורענץ־פרייזן, גראבן זיי אונטער די עקזיסטענץ פון די יידישע קרעמער.

צוליב דער אומגערעטעניש איז אונטער געגאנגן דער תבואה־האנדל. דער פויער האט ניט וואס צו פארקויפן. דערפון ליידן זייער שטארק די יידישע קראבעלניקעס (דאָרפס־הענדלער), וועלכע זיינען דא אין סוויר אין אבאדייטענדע צאל.

אויך די יידישע האנדווערקער זיינען מייסטנס ארבייטס־לאז און ארעם.

75 פראצענט פון דער יידישער באפעלקערונג באקומט אונטערשטיצונגען פון קרובים און פריינד אין אמעריקע. דאס האלט ממש אויף די שטעטל, אז מ'זאל נאך קענען ווי ס'איז לעבן".

די פאמיליע פון ר' משה מילער (אידישע פישער)

צווייטער קאפיטל:

דאס קולטורעלע און
געזעלשאפטליכע לעבן

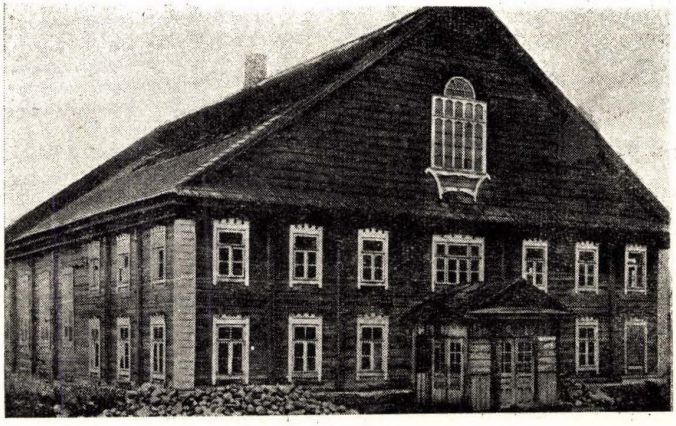
העניך דרוץ

דאס קולטורעלע און געזעלשאפטליכע לעבן

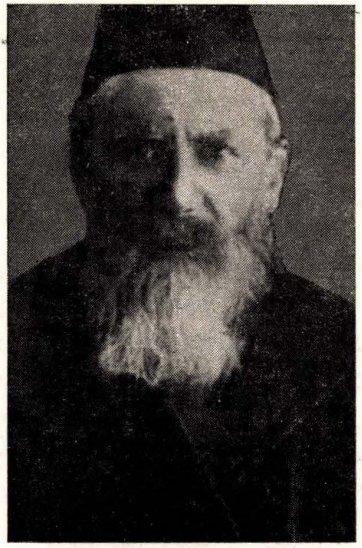
סוויר האט זיך געראכנט פאר אן אינטעליגענטישע שטעטעלע אין דער גאנצער ווילנער פראווינץ.

די יידישע באפעלקערונג איז געווען איינגעטיילט אין צוויי לאגערן: ציוניסטן און אנטי-ציוניסטן. די ציוניסטן האבן זיך מיט-טנם גרופירט ארום דעם „החלוץ" און „צעירי ציון", און נאר געצייל-טע זיינען געווען אלגעמיינע ציוניסטן און רעוויזיאניסטן. די אנטי-ציוניסטן האבן אנגעהערט צום „בונד" אדער צו דער ווייסרוסישער קאמוניסטישער פארטיי.

נאך דער ערשטער וועלט מלחמה האט זיך צווישן די 2 מחנות געפירט אפארעקשנטער קאמף וועגן דער פאלקסשול. די ציוניסטן האבן אבער געזיגט און אין סוויר האט די גאנצע צייט עקזיסטירט אתרבות שול.

דער בית מדרש

הרב הגאון ר' נפתלי דוד מוסענזאן זצ"ל

פונדעסטוועגן האט מען ניט געקאנט אוועקמאכן מיטן האנט דעם אידישיסטישן לאגער, ווייל אגרויסער טייל פון דער אינטע־ליגענץ האט זיך ארום זיי גרופירט. אין סוויר זיינען כמעט קיין אסימילאטארן ניט געווען און זייער זעלטן און נאר אין געציילטע הייזער האבן יידן געדעדט רוסיש אדער פויליש. דערפאר האט סוויר שטאלצירט מיט איר ריינעם, פאלקסטימליכן אידיש. און אפילו די עקסטרעמסטע אנהיינגער פון דער תרבות שול האבן ליב געהאט אידיש און אידישע קולטור.

אין סוויר זיינען זייער באליבט געווען די עפנטליכע משפטים און די אזויגערופענע קעסטל־אוונטן. אין אזא קעסטל פלעגט מען אריינווארפן פארשיידענע פראגן און די פירער פון די פארטייען האבן אף זיי געענטפערט. די פראגן זיינען מיסטנם געווען פון ליטעראריש און היסטארישן געביט, אבער גאנץ אפט פלעגט אויך אריינפאלן סתם אפיקאנטע פראגע און דער עולם האט זיך שפעטער וועגן איר גוט געוויצלט.

סווירער חלוצים אויף דער הכשרה אין יאר 1932

בדרך כלל פלעגט זייער זעלטן דורכגיין אפרייטיק צונאכט אדער אשבת אן אוועלכע ס'איז פארזאמלונג. א"י שליחים האבן ליב געהאט צו באזוכן סוויר, ווייל זיי האבן דארט שטענדיק געפונען אאויפמערקזאמע פובליקום. אין סוויר האט כמעט קיין מאל ניט פאסירט, אז ארעדנער איז געקומען און האט געפונען אפוסטן זאל. עולם פלעגט שטענדיק זיין.

איר גוטן נאמען אומעטום האט סוויר פארדינט צוליב אירע קולטורעלע און געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס, וועלכע זיינען געשטאנען שטענדיק אף אהויכן ניוואו.

אין דער ערשטער ריי איז סוויר באקאנט געווען צוליב איר אויסגעצייכנטע ביבליאטעק, וועלכע האט אין די לעצטע יארן געציילט איבער 3 טויזנט ביכער. דערבי מוז מען באמערקן, אז ביז 1918 איז אין סוויר קיין ביבליאטעק איבערהויפט ניט געווען. ערשט נאך דער ערשטער וועלט־מלחמה האט געבראכט קיין סוויר אפאר צענדליקע לייען־ביכער אליהו ראבינאוויטש. און מיט דעם איז געלייגט געווארן דער יסוד פאר דער שפעטערדיקער סווירער פאלקס־ביבליאטעק.

די הכנסות האט מען באקומען פון פארשיידענע פארשטעלונ־

גען, לאטעררייען און אנדערע אונטערשטיצונגען. די גאנצע יוגנט, סיי אידישיסטן און סיי ציוניסטן, האבן זיך פאראייניקט, כדי צו פארגרעסערן די פאלקס־ביבליאטעק. די איניציאטיוו איז אבער תמיד געווען ביי הענעך מילערן.

אין סוויר איז ניט געווען כמעט קיין איין פאמיליע, וועלכע האט ניט אבאנירט צייטונג. האט עמיצן אויסגעפעלט געלט, האט ער געמומען אשותף, געווען פאלן וועו 3 פאמיליעס האבן אויסגע־ שריבן איין צייטונג, אבער אלע האבן געלייענט אטעגליכע צייטונג, און דערפאר האט זיך סוויר געהערט פאר א באוואוסטזיניקע שטעטל.

אין סוויר האט מען געלייענט די ווילנער צייטונגען: „צייט" און „טאג", די ווארשעווער צייטונגען: „היינט", „מאמענט" און „פאלקס־צייטונג" און די וואכענשריפטן „ליטעראריש בלעטער" און „פאלקס געזונט".

די ערשטע וועלכע האבן געבראכט צייטונגען קיין סוויר זיינען געווען לאליע זלאטאיאבקע און אברהם יצחק מילער. שפע־ טער האט זיך פארנומען הענעך מילער מיטן פארשפרייטן צייטונ־ גען אין סוויר.

דער קן פון "השומר הצעיר" 1925

סווירער החלוץ אין יאר 1925

בדרך כלל איז כדאי צו פארצייכנען, אז דעם גוט אנטוויקלטן צייטונגס־אפאראט האט סוויר צו פארדאנקן די ברידער מילער: אברהם יצחק'ן, העשלען, הענעכן און עזרן.

גלייך ווי ס'האט זיך ארגאניזירט דער „החלוץ" איז אויך געעפנט געווארן אלייען־זאל, וואו מ'פלעגט קענען געפינען ניט נאר אטעגליכע צייטונג נאר אויך זשורנאלן און מאנאטס־שריפטן.

אגרויסן אינטערעס האבן ארויסגערופן די זשורנאלן וועלכע די סווירער יוגנט האט אליין ארויסגעגעבן. אדאנק דעם לייען־זאל האבן אט די געשריבענע זשורנאלן געלייענט צענדליקער חברים.

אין סוויר פלעגן גאנץ אפט פארקומען רעפעראטן. סוויר האט פארמאגט אייגענע גוטע פאלקס־רעדנער. פון די ציוניסטן האבן זיך אויסגעצייכנט מיט זייערע אינטערעסאנטע רעפעראטן דער לערער ראגאווי און יעקב דב גארדאן, דעם רב'ס איידים און שלמה קרייצער און פון די אידישיסטן — אליהו זלאטאיאבקע.

אין סוויר פלעגן גאנץ אפט פארקומען ליטעראריש משפטים. די בעסטע משפטים זיינען געווען איבער מענדעלע'ס „טאקסע", איבער „גאט פון נקמה" און „מאטקע גנב" די בארימטע ווערק פון שלום אש.

אין דער גאנצער סוועניציאנער פראווינץ איז סוויר געווען באקאנט מיט איר דראמאטישן קרייז. די סווירער טעאטער־פאר־שטעלונגען זיינען געשטאנען אף אקינסטלערישן ניוואו, און זיינען געווען ניט נאר סתם אזוי אשפיל פון ליבהאבער.

די ערשטע טעאטער פארשטעלונג איז פארגעקומען אין 1916. מ׳האט דאן געשטעלט גארדאנ׳ס פיעסע: „הערצעלע מיוחס" ביי יאסע משה בערם אין שטוב.

אין יענער פארשטעלונג האט בענציע־יודל געשפילט אלם מיכל דער שדכן. די אנדערע הויפטראלן האבן געשפילט ישראל אלפעראוויטש, שלמה אייזיקאוויץ, אליהו ראבינאוויטש, קסעניע גארדאן, בערטע בערסאן, פערע קאפלאן און בת־שבע סווירסקי, יאסע דעם אייזנקרעמערס אטאכטער. דער רעזיסאר איז געווען איינער אוויליקער פליט, בערמאן.

די הכנסה איז געווען לטובת דער ארימער פאלקס־קיך.

די פארשטעלונג איז דורך מיט גרויס דערפאלג און אפילו די אפיצערן זיינען געווען אנטציקט פון שפיל.

נאך דער מלחמה האט זיך געבילדעט אדאנק דער איניציאטיוו פון בוכהאלטער שמעון ראזאלער אצווייטע טרופע פון יינגערע כחות, צו אט דעם קרייז האבן אנגעהערט: ישראל זאב שווארצגאר, העשל מילער, שמואל רעזניק, אברהם קאפלאן, יוסף חייט און די פריילנס: רבקה אייזיקאוויץ, רחל ווייליר, בתיה פישער, בת־שבע יאפע, שיינע רייזל יאפע און חנה קיסין.

דער רעזיסאר שמעון ראזאלער האט געשפילט אויך אין ווילנע אין אדראמאטישן קרייז. אין סוויר האט ער געעפנט אביורא פאר ביטעם און אים האבן די סווירער זייער פיל צו פארדאנקן. ער איז געווען אפייאיקער רעזיסאר און פון אים האט די סווירער יוגנט פיל געלערנט.

די וויכטיקסטע פיעסעס וועלכע זיינען געשטעלט געווארן אף די סווירער ביגעם זיינען געווען:

גארדינס: דער ווילדער מענטש,

דבורהלע מיוחס,

די שחיטה,

"מאטקע גנב", אויסגעפירט דורכן דראמאטישן קרייז אין יאר 1931

האסיע די יתומה,
קאברינס: דער דארפס-יונג,
ציפקע פייער,
לאווקע מאלאדיץ,
פרץ הירשביינס: די נבלה, דער אינטעליגענט,
וויקטאר הוגאס: דער גבור אין קייטן,
שלום אש: מאטקע גנב,
טונקעלערס: דער חתן,
סיבירער גלאקן,
וואו זיינען מיינע קינדער?
דער גרויסער מאמענט,
מאליערס: דער קארגער,
די פוסטע קרעטשמע,
מאטע מלך דער סטאלער,
צוויי הונדערט טויזנט פון שלום עליכם,
דער גט,
יזכור,
זיבן געהאנגענע.

אין ערנסטע ראלן האבן זיך אויסגעצייכנט: ישראל זאב שווארצגאר, בערל גאלדמאן, אברהם קאפלאן, רחל ווילער, בתיה פישער, בת־שבע יפה און שיינע רייזל יאפע. אלס קאמיקער האבן זיך אויסגעצייכנט העשל מילער, שמואל רעזניק און יוסף חייט.

די הויפט־שווערקייטן פון די סווירער טעאטער־ליבהאבער איז באשטאנען אין דעם, וואס זיי האבן ניט געהאט קיין פאסנדן לאקאל. ביי יאסע משה בערן איז געווען ענג, ביי פייוועט סווירסקין אין שטאל איז געווען קאלט, ביי וועלוול דרוץ איז געווען אגרעסערער לאקאל אבער אויך ניט באקוועם, האט מען באשלאסן אויפצושטעלן אבינע אין דער וויבערשער שול און דארט שפילן. פארשטייט זיך, אז דארט האט מען געדארפט מאכן אלע פארבאריטונגען בגנבה, וויל מ'האט געוואוסט אז די פרומע וועלן ניט דערלויבן.

ערשט אין 1927 האט מען אויסגעבויט דעם סאראי, דאס הייסט דעם לאקאל פון די פייערלעשער און דארט האט מען שוין אויפגעשטעלט אפארטיקע בינע. פון דאן אן האט סוויר געהאט אפאסנדן טעאטער.

כל זמן די גאנצע יוגנט איז געווען פאראיניקט אין איין דראמאטישן קרייז, איז דער ענין געווען גלאט, ווען די הכנסות זיינען געגאנגן לטובת דער פאלקס־ביבליאטעק, לטובת דעם משמרת חולים און לטובת די פייערלעשער האבן אלע מסכים געווען, אבער ווען דער „החלוץ" האט אנגעהויבן פאדערן אטייל פון דער הכנסה פאר חלוצים וואס האבן ניט קיין הוצאות עולה צו זיין קיין א"י, האבן די אידישיסטן ניט מסכים געווען און זיי האבן געשאפן אבא־זונדערע דראמאטישע גרופע.

אזוי ארום האבן זיך אין סוויר געבילדעט 2 דראמאטישע קרייזן.

פונדעסטוועגן האט מען אין סוויר געזוכט מיטלען וויי אזוי זיך צו פאראיניקן און מ'האט זיי באלד טאקע געפונען און דאס זיינען געווען דער טורן און ספארט פאריין, דער משמרת חולים און דער ארקעסטער.

די הויפט איניציאטיוו צו גרינדן אין סוויר אטורן פאריין האט איבערגענומען בערל אלפעראוויץ. ער איז געווען אנגעניטער

סווירער "החלוץ" אין יאר 1928

ספארטס מאן און האט געהאט פיל טעארעטישע און פראקטישע ידיעות אין ספארט-וועזן.

דעם טורן און ספארט פאריין האט מען אנאמען געגעבן „מכבי" און אים אנגעגלידערט צו דער מכבי צענטראלע פון פוילן, דער אינסטרוקטאר איז געווען בערל אלפעראוויץ.

מ'האט אפגעדונגען אלאקאל פאר איבונגען ביי חיים משה ראבינאוויצן און אפוטבאל-פלאץ האט מען צוגעריכט הינטער דעם מאהילניק, ד.ה. הינטער דעם פוילישן בית עולם.

די סווירער פוטבאל-מאנשאפט האט באלד באקומען אגוטן נאמען אין דער פראווינץ. זי האט מנצח געווען ניט נאר מיכאלישאק נאר אפילו אויך סמארגאן און מיט סווענציאן איז זי געבליבן רעמי. אלס טויערמאן האט זיך אויסגעצייכנט יולקע מאצקין, פארטיידיקער זיינען געווען אברהם קאפלאן און בערל רעזניק, מיטל-לויפער העשל מילער, חנן עפשטיין און יצחק רעזניק. אנגרייפער: יוסף קאמין, אברהם יצחק מילער, לייבל מולער, לאליע זלאטאיאבקע און פנחם חזן.

אויסער די פוטבאל-מאנשאפט האט סוויר פארמאגט אויך אפטיילונגען פאר לייכטע און שווערע אטלעטיק.

סווירער החלוץ אין יאר 1931

דער טורן אוז ספארט פאריין האט פארלארן זיין ראלע אין סווירער לעבן אין אנהויב פון די דרייסיקער יארן. בערל אלפעראוויץ איז דאן אוועקגעפארן קיין פאריז. יוסף קאמין איז אוועק קיין ארגענטינע אוז פיל אנדערע שפילער קיין א"י. צווישן זיי אויך דער בעסטער שפילער פון דער צווייטער גרופע חנן ווינער.

די ארעסטן פון די קאמוניסטן האבן אוועקגערויבט פון די ספארט-רייען איינעם פון די הויפט כחות: יולקע מאצקינען, דער סווירער טויערמאן.

דאס אלץ האט משפיע געווען אז דער סווירער ספארט וועזן זאל אראפ פון זיין גרויסע גדולה.

דער סווירער משמרת חולים.

אשיינע באליבטע אוז פארדינסטפולע אינסטיטוציע וועלכע האט אויך געהאלפן צו פאראיניקן אלע שיכטן איז געווען דער משמרת חולים.

דער איניציאטאר פון דעם אינסטיטוט איז געווען אליקים קאווארסקי. זיצנדיק ביי אים אין שטוב אוז שמועסנדיק וועגן פאר־שיידענע אומגליקם פאלן, וועלכע האבן געטראפן פיל איינוואוינער פון שטעטל, איז ארויפגעשוואומען דער געדאנק, אז מ'טאר ניט

וועלוול דרוץ, איינער פון די שוועדסטע פאציענטן פון דעם משמרת חולים, זיין פרוי שרה'ל, די טאכטער מיטן איידעם ז"ל

ארויפווארפן דעם גאנצן יאך נאר אויף די פאמיליעמענטשן. די סווירער יוגנט דארף העלפן. מייסטנס פאדערט זיך די הילף ביינאכט, ווייל די פאמיליע-אנגעהעריקע פון די קראנקע מוזן אויך רוען און קיין קראנקן-הויז איז דאך אין סוויר ניטא און קראנקן שוועסטער אויך ניט, מוז מען שיקן יעדע נאכט אן אנדער פארל, וועלכע זאל העלפן און אכטונג געבן אף דעם קראנקן.

אין סוויר האט מען קיין סך ניט געטראכט, ווי געזאגט: געדעדט און געטאן.

ס'איז באלד צונויפגערופן געווארן אן אלגעמיינע פארזאמלונג פון דער גאנצער סווירער יוגנט, אן אונטערשייד פון פארטיי און ריכטונג.

אליקים קאווארסקי האט געדעדט וועגן פארשלאג און ער איז נאך אקורצער דיסקוסיע אנגענומען געווארן מיט באגייסטערונג.

אין דער ערשטער פארוואלטונג זיינען אויסגעוויילט געווארן: אליקים קאווארסקי, משה דרעוויאצקי, בערל אלפעראוויץ, שמואל רעזניק, העשל מילער, ראובן מאיר רעזניק און אבא ווינער.

אין אקורצער צייט ארום האט זיך ארויסגעוויזן, אז דער משמרת חולים קען זיך ניט פארנעמען נאר מיט שיקן פארלאך ביינאכט צו די קראנקע. זייער אפט מוז מען אויך ברייגען אדאקטער און געבן אומזיסט רפואות ארעמע קראנקע. האט מען געטראכט ווי אזוי צו שאפן די נויטיקע הכנסות.

מייסטנס האט מען דאס געלט געשאפן דורך טעאטער־פאר־שטעלונגען, אבער די פארוואלטונג האט אויך אויסגעטראכט אנ־דערע קוואלן.

אזוי האט דער משמרת חולים איינמאל אנגענומען ערב פסח אפאדראט פון באקן מצות. אלע חברים האבן זיך פארפליכטעט צו גיין אומזיסט ארבייטן. וועך ס'האט געארבעט אלס זעצער, וועך אלס רעדלער, וועך אלס וועלגער, דער עיקר אז זייער פיל האבן איבערגעגעבן דעם משמרת חולים צו באקן זייערע מצות און די הכנסה איז געווען אגאנץ גרויסע. כדאי צו דערמאנען, אז אליהו דאבינאוויץ האט געגעבן זיין הויז פאר אזא וויכטיקן צוועק.

אין דער רשימה פון די קראנקע, וועלכע די מיטגלידער פון משמרת חולים האבן נאכט אין נאכט חדשים לאנג מיט איבער־געבענהייט באזוכט איז צו דערמאנען: דעם רב מוסענזאן, וועלוול דרוין, מינע פישער און נאך פיל אנדערע.

דער סווירער ארקעסטער

נאך די גרויסע שרפה ביי פייוזע סווירסקין האט זיך אין סווייר פארשטארקט די ארגאניזאציע פון די פייערלעשער. יעדער בעל בית האט געגעבן 10 זלאטעס און ס'האט זיך צונויפגעקליבן אגאנץ גרויסע סומע.

נאך לאנגע פארהאנדלונגען האט די פארוואלטונג באשלאסן צו גרינדן לעבן די פייערלעשער געזעלשאפט אבלאז־ארקעסטער. אזוי ווי ס'האט געהאט בערך 1200 זלאטעס האט מען געקויפט 14 אינסטרומענטן. דאס איז געווען ווייניק, ווייל אין ארקעסטער האבן זיך פארשריבן 15 חברים, האט מען זיי צוטיילט אף צוויי גרופעס און חברה האבן אנגעהויבן צו לערנען.

דער סווירער בלאז־ארקעסטער, 1930

דער ערשטער דיריגענט איז געווען אליקים קאוואַרסקי, דערנאך האט מען געדונגן אקריסט פון סמארגאן, שפעטער האט איבערגענומען די רעזי ישראל זלמן אלפעראוויץ און צום סוף בערל רעזניק.

דער סווירער ארקעסטער האט אנטיילגענומען אין אלע פייערונגען פון שטעטל, סיי מלוכישע און סיי יידיש־נאציאנאלע, איבערהויפט האט ער געהאט גרויס דערפאלג ביי דעם קבלת פנים פאַרן פרעזידענט מאשציצקי.

אין יאר 1935 איז דער סווירער ארקעסטער געפארן צו די ערשטע מאי־דעמאנסטראציעס אין ווילנע, אזוי ווי אלע חברים זיינען געווען סאציאליסטן, האט זיך קיינער ניט אנטזאגט. אין סו־באטשער קבוץ האבן זיך די סווירער געטראפן מיטן סווענציאנער ארקעסטער און האבן צוזאמען מארשירט.

אפן ראג ווילנער גאס־מיצקעוויץ זיינען זיי באפאלן געווארן פון אגרופע ענדעקעס און געקראגן גוט געשלאגן.

פון דאן אן האט דער ארקעסטער געשפילט נאר אין סווער. ווינטער פלעגן די רעפעטיציעס פארקומען אין דער פאלקס שול און זומער אין סאראי.

אין די לעצטע יארן פאר דער צווייטער וועלט מלחמה האט דער ארקעסטער קאנצענטרירט ארום זיך די בעסטע קרעפטן פון דער סווירער יוגנט.

צווישן די פייאיקע ארקעסטער־שפילער האבן זיך גערעכנט: אהרון גיטלין, עקיבא פישער, נחום שריידער, יחיאל מילער, זעליג ראבינאוויץ, די ברידער משה און נח אלפעראוויץ און אנדערע.

פארשטייט זיך אז אלע חברים האבן געשפילט אומזיסט.

זיי האבן דערפאר דערלעבט צו זען נחת וויל זייער מי איז ניט געווען אומזיסט. דער ארקעסטער האט זיך באלד אנטוויקלט פאר איינעם פון די בעסטע סווירער אינסטיטוציעס און איז געווארן אטייל פון סווירער קולטורלן און געזעלשאפטליכן לעבן.

ה. ווייזער

די פאלקס־ביבליאטעק

באלד ביים סוף פון די ערשטע וועלט מלחמה איז געשאפן געווארן די ביבליאטעק אין סוויר. אדאנק די איניציאטיוו פון אלי ראבינאוויטש און פאקטישע מיטהילף פון „יעקאפע" וועלכע האט זיך געשטעלט פאר א ציל, ניט נאר רעמטאווירן דאס עקאנאמיש צורואינירט לעבן, נאר אויך אויפהויבן גלייכצייטיק דעם קולטורעלן ניוואו אין שטעטל. מיט א צאל פון 12 ביכער איז געליינט געווארן דער יסוד פאר דער פאלקס ביבליאטעק ביי כאצקעלעוויטשן אין שטוב. און איז שפעטער אויסגעוואקסן צו איינע פון די גרעסטע ביבליאטעקן אין דער סביבה. און דערגרייכט קרוב צו דריי טויזנט ביכער, מיט א בריטן אויסוואל פון פארשיידענע יידישע און העב־רייאישע בענדער, אריינגענומען די קלאסישע און מאדערנע יידישע ליטעראטור אויך איבערגעזעצטע פון אנדערע שפראכן. איינשלי־סנדיק פיל וויסנשאפטלעכע ווערק און פארשיידענע צייטשריפטן און זשורנאלן, און די יידישע יוגנט קוויקנדיק זיך ביז איצט מיט שאמערם ראמאנען האט זיך געווארפן מיט אימפעט טרינקען פון

דער רייכן קוואל פון דער ניי אויסגעוואקסענע יידישע ליטעראטור. און באריכערט זייער וויסן. ארעם איז געווען די יידישע שטעטל און שפלדיק דער גיימטיקער באגאזש פון דעם פאלקס מענש און

הערצל וויינער מיט זיין מוטער

יוגנט אין יענער צייט, איז די פאלקס ביבליאטעק געווען א פענסטער וועלכער האט געעפנט ברייטער די האריזאנטן פאר דער ארומיקער ליכטיקער וועלט און דורכגעבראכן די ענגע ד'אמות'דיקייט פון קליינעם שטעטל. און צוגעגרייט דעם באדן פאר די שפעטער אויפ־געקומענע פאליטישע פארטייען און ארגאניזאציעס אין שטעטל. די ערשטע יארן איז די ביבליאטעק באהערשט געווארן פון דעם אזוי גערופענעם יידישיסטישן לאגער ווי א. זלאטאיאבקא, מ. דרע־וויאצקי א. א. שפעטער אבער מיט דער פארשטארקונג פון די ציוניסטישע ארגאניזאציעס באטיליקן זיך אויך די לעצטע אין דער פארוואלטונג. אין ס'ארבעטן מיט די ברידער אלפעראוויץ, הענער מילער, שרה צאך, אליהו עפשטיין, משה מילער, יהודה גערשאוויטש און דער שרייבער פון די שורות און פיל אנדערע. געווען אצוזאמע־ארבעט און געמיינזאמע זארג פון ביידע צדדים פארן קיום און אנט־וויקלונג פון דער ביבליאטעק, ס'ווערן אויסגעפירט פיל טעאטער פארשטעלונגען וואס זייער הכנסה איז געווידמעט דער ביבליאטעק

און געגעבן אמעגלעכקייט זיך ערווערבן נייע ביכער. ס׳איז אויך געפירט געווארן אאינטענסיווע קולטורעלע טעטיקייט. ווי איינארד־נען „קעסטל־אוונטן" פארעגנטפערן פלעגן די אזוי געפופענע עליטע פון שטעטל. ווי ב. אלפעראוויץ, א. זלאטאיאבקע, קרייצער, ח. ראגאווי, י. .ענגל אין אנדערע לערער ווועלכע זיינען שפעטער גע־קומען. ס׳זיינען געשטעלט געווארן פיל ערנסטע פראגן וויסנשאפט־ליכע, פאליטישע און ליטעראריש, ווועלכע האבן געעגבערט אין די מוחות פון דער יוגנט אין האבן געפונען זייער באלדיקן ענטפער. און ס׳זיינען אויך איינגעארדנט געווארן פיל **ליטעראריש משפטים** ווועלכע האבן געהאט אפיל קולטורעלן דערציערישן ווערט ווי איבער מענדעלעם טאקסע, פרצע׳ס באנטשע שווייג. און שלום אש׳ס גאט פון נקמה און א.וו.

באזונדערס באצייכענען דעם משפט איבער די „פרוי" ווועלכע האט אריינגעצויגן אגרויסע צאל באטיליקער און געדויערט צוויי מאנאטן. די באשולדיקער י. גארדאן און י. ענגעל האבן זיך געשטיצט אויף אוטא וויניגער און סטרינדבערגן. דאסגלייכן די פארטיידיגער י. מאצקין אין ב.צ. סאלאמיאק האבן זיך געשטיצט אויף די ניי סאוויעטישע ליטעראטור. און צום סוף נאכן אויסהערן די עדות פון ביידע צדדים און רעפליקן פון די פראקוראטן און פארטיידיקער האט דער „טריבונאל" ארויסגעטראגן דעם אורטייל וואו די פרוי ווערט פרייגעשפראכן און באשולדיקט די געזעלשאפט ווועלכע האט איר פארשקלאפט און ארויסגעשטויסן פון די פאדערשטע פאזיציעס פון לעבן.

דער משפט האט ארויסגערופן אגרויסן אינטערעס און איבער־געלאזן אטיפן רושם אין שטעטל.

די לעצטע יארן מיטן פארלאזן פון דעם גרעסטן טייל אקטיוו פון דער יוגנט די שטעטל, טייל ארויסגעפארן אויף הכשרה אויפן וועג קיין א״י. אנדערע עמיגרירט אין אנדערע לענדער. און גלייכ־צייטיק זיך געמערקט אנאפשוואכונג אין דער ארבעט פון אלע פאר־טייען אין שטעטל. האט די ביבליאטעק ווייטער ערפילט איר פונק־ציע אלס דער גיימטיקער צענטר און קאנצענטרירט ארום זיך די שעפערישע כוחות. אדאנק די ענערגישע פארוואלטונג און איניצי־

אטיוו וווּ ס׳שטייען בראש ב. רעזניק און א. זלאטאיאבקא איז גע־לונגען צו ערווערבן מיט אייגענע מיטלען אראדיא־אפאראט א יקר המציאות דאן, און דער איינציקער אין שטעטל ביי דער יידישער באפעלקערונג איינגעריכטעט אויף באטעריעס. קיין עלעקטריע איז נאך אין שטעטל ניט געווען און געגעבן א מעגלעכקייט שעה׳ן הערן פארשיידענע אאודיציעס פון דער גאנצער וועלט ווי מוזיק געזאנג. און טאג טעגלעכע נייעס פון פוילן. איבערהויפט האט מען געפונען אשטארקן אינטערעס אין די יידישע אאודיציעס פון סא־וויעטפארבאנד. און מיט אציטערדיקע פרייד אויפכאפן יעדן קלאנג און ווארט וואס איז שוואך געהערט געווארן פון דעם ווייטן א״י וואס איז אזוי טייער געווען. און מיט וועמען יעדער איז געווען ארגאניש געבונדען און זיך געריסן אהין — די יוגנט האט זיך פארווויילט ביי די געשפילטע מוזיק און אריינגעטאנצט ביז שפעט ביינאכט. אשיינער קולטורעלער אויפטו אין שטעטל.

מיטן אויסברוך פון דער מלחמה איז די ביבליאטעק צוגלייך מיטן גאנצן יידישן גייסטיקן פארמעגן און באפעלקערונג פארניכטעט געווארן.

שמואל דאבקין

די ערשטע פאלקס שול אין סוויר

די גרינדונג פון דער ערשטער פאלקס שול ביי אונז אין שטעטל איז געווען אגרויסע געשעהעניש און האט אריינגעבראכט אאיבערקערעניש אויפן געביט פון לערנען און דערציאונג.

דאס איז געווען אפאר יאר נאך דער ערשטער וועלט מלחמה. די מענטשהייט האט אנגעהויבן פרייער אפצואטעמען. נייע פויגלען האבן נייע לידער געזומען זינגען. אידיאלן וועגן פרייהייט, גלייכ־הייט און נאציאנאלער באפרייאונג האבן זיך געטראגן אין דער לופט און פעלקער האבן אנגעהויבן גלויבן אין אבעסרן מארגן.

אין יענער צייט איז געגרינדעט געווארן די ערשטע שול ביי אונז אין שטעטל און דעריבער האבן מיר אין איר געזעהען דעם

אנהויב פון אנייער תקופה, אבעסערע, אשענערע. די ערשטע לערער לחם און קאפעלאוויטש, אליין געווען סטודענטן, באפליגלט מיט דער אידייע פון גיין צום פאלק אים לערנען און דערציען, האבן זיך טאקע אריינגעווארפן מיטן גאנצן ברען אין ארגאניזיון די שול און אוועקשטעלן איר אויף נייע פעדאגאגישע און מאדערנע יסודות. זיי האבן געמוטן שאפן דעם יש מאין. צו זייער דיספאזיציע איז מערניט געשטאנען דער גוטער ווילן פון די עלטערן און דער חשק פון די קינדער צום לערנען. זיי עקזאמינירן די אלע צוקינפטיקע שילער און שאפן די קלאסן. דער ישיבה־בנין נעבן בית־המדרש ווערט פערוואנדלט אין אבנין פאר דער שול. און מיר די קינדער הויבן אן מיט גרויס שמחה און חשק דאָרט צולערנען. און אלץ איז פאר אונז אגרויסע נייעס. מ'לערנט נאר פון 6—5 שעה אטאג. אהפסקה נאך יעדער לעקציע, אין וועלכער מ'שפילט זיך פריי אויפן הויף, מ'שפרינגט, מלויפט. אויסער די יידישע למודים ווערן אויך געלערנט אלגעמיינע למודים, ווי חשבון געאגראפיע, נאטור־וויסענשאפט, זינגען און אזוי וו. די לעקציע אליין אויך ניט ווי אין חדר. דער לערער פירט מיט די קינדער אשמועס אויף אונזער לשון. שטעלט פראגן. ס'ערוועקן זיך פראגן, דער לערער רעזומירט שפעטער און אויך אלץ איז אזוי קלאר. די נייע לערן ביכער וואס מיר באקומען רופן ביי אונז ארוים גרויס שמחה און דרך ארץ. מיר הויבן אן פילן, אז די שול וויקלט עפעס אויף פאר אונז אנייע וועלט, ארעאלע,אממשות־דיקע. און זי סטארעט זיך צו פערבינדן אונז מיט איר און פאראינ־טערעסירן אונז מיט דער גרויסער וועלט.

די שול לערנט אונז צודערקענען די נאטור ארום די בוימער, פעלדער און לאנקעס, און אפשר זיי אויך ליב האבן און אריינטראכטן זיך אין דעם גאנצן אנטוויקלונגס — פראצעס אין דעם גרויסן ארום

דער רעספעקט פאר די ערשטע צוויי לערער איז זייער גרויס, זייער וואַרט איז ביי אונז הייליק. די שול וועלט דער קולטורעלער צענטער אין שטעטל.

אין דער עשיכטע פון יידישן שול וועזן ביי אונז אין שטעטל וועט די ערשטע פאלקס שול באצייכנט ווערן אלס גרויסער קול־טורעלער און געזעלשאפטליכער דערפאלג.

חיים רוגובין

בית הספר העברי הראשון בסוויר

כבר הגעתי לזקנה, כי „בן ששים לזקנה" אמרו חכמינו באבות, וכאשר אני עושה את חשבון חיי, אני זוקף על חשבוני את יסוד בית הספר העברי „תרבות" בסויר, והוא אחד ממפעלי היותר חשובים. עתה כאשר זכר היהדות בסויר עם כל מטעיה נעקרו ועברו מן העולם, תתן לנו סקירה אחורנית את האפשרות להעריך את ערכו ההיסטורי של בית הספר העברי כדבעי. בית ספר זה חנך את הילדים והילדות לאהבת עם ישראל וארץ ישראל. בית ספר זה הכשיר את הלבבות לפני הסערה שהחריבה כמעט את יהדות אירופה, והיה הגורם היותר גדול — לפי דעתי — שמעירה קטנה כזו נצלו מהגזרות והשואה אחוז גדול בערך. לו נשאר בית הספר של ציש"א (צענטראלע שול ארגאניזאציע) שמצאתי בתחלת שנת 1921 הוא היה מכוון ומפנה את לבם של חניכיו לנסע ולהמלט למלכות הרשעה של סטלין וחבריו. משל למה הדבר דומה לאנשים שנצלו מן האש ונפלו למי התהום, וכל באיה לא ישובון.

באתי לווילנא בהורף שנת 1921, מזודה קטנה בידי, ובערך כמאתים מרקים פולנים בכיסי. מובן שתעודה פולנית שאני מחבל וילנה חסרה לי. במקרה פגשתי ברחוב אדם אחד, שהכיר אותי ואת משפחתי ממינסק. ספרתי לו את כל תלאותי, ומה שקרה לי מיום שברחתי מה„בולשויקים" ממינסק. הוא הלך אתי אל הקהלה היהודית. ראיתי שהרבה מהפקידים, וראש הקהלה, הד"ר הזקן וויגודסקי, הכירו אותו. הוא פגש שם עוד אחד, ואמר אליו: „נלך שנינו ונעיד על איש זה", והראה עלי באצבע. נתודעתי לאיש הזר ושניהם נגשו אל פקיד אחד. הפקיד השביע אותם על עדותם שאני אדם כשר וישר. הפקיד כתב תעודה בפולנית, וחתם בגושפנקא של הקהילה והד"ר וויגודסקי חתם. הרגשתי יותר בטחון ללכת ברחוב בקמיע כשר זה. הימים היו ימי ממשלת הגנרל הפולני זליגובסקי. היהודים יושבי חבל ווילנא פחדו מפני כל עלה נדף. הגנרל השתדל להראות עצמו כליברל, והראה פנים שוחקות למוסד הקהילה היהודית

בוילנה, כדי שיסיחו דעתם מנכליו הפוליטיים, לקרע את חבל וילנה מליטא — שהיהודים שם נהנו אז מכל זכיות אזרח — ולספחה לממשלת פולניה.

הלכתי למרכז המורים העבריים לבקש לי משרת מורה עברי. שם ספרו לי כי בוילנא עצמה יש מורים יותר מדי. בסביבות ווילנא מגור מסביב. הדרכים בחזקת סכנה, ולמרכז המורים אין ידיעות ברורות מבתי הספר העבריים בעירות. וכאשר אמרתי להם כי המרקים הפולנים מתמעטים בכיסי מיום ליום, יעצוני ללכת אל הצש"א, כי לפעמים הם צריכים „לרפואה" מורה עברי. בלית ברירה הלכתי נגד רצוני אל הצש"א (צענטראלע שול ארגאניזאציע של היידישאים). בציש"א אמרו לי שמבית הספר שלהם בסויר באה דרישה למורה עברי, שיתרגם ביידיש ולא עברית בעברית. הודיעוני שללמודים הכלליים ולשפה הפולנית יש שם מורה והם מכירים אותה בתור מנהלת, ומילין נפלטו מפיהם, שהמפקח הפולני בעיר המחוז סבנצין מסרב לאשר אותה. הם שאלוני לידיעותי בלמודים הכלליים והראיתי להם את נירותי מהגימנסיה הרוסית במינסק, ומפני שהפולנים שלטו בערך כשנה במינסק היה על נירותי גם חותם פולני.

לפני שעזבתי את ווילנה בקרתי עוד הפעם את המרכז של „צעירי ציון". הם בקשו אותי לכתב להם על מצב הנוער בעירה סויר, אולי אפשר ליסד שם סניף של „צ"צ". גם עודדוני שבקרוב יוקם המרכז „תרבות", כי מנחם רודניצקי בא, או ברח ממוסקבה, והוא יעמוד בראש המרכז; אז יקימו בתי ספר עבריים בעירות, ויצאו במלחמת תנופה נגד הצש"א בפרובינציה.

באכסניה של הסוירים בבית רבקה סולוביציק, אמרו לי שבאותו לילה ליל אופל וסגריר, תצא שיירה של עגלות לסויר. ספרתי לאחד העגלונים, שאין לי כסף לשלם בעד הנסיעה, אבל בטוח אנכי שהנהלת ביה"ס תשלם לו. הוא הסכים לקחת אותי. בין בעלי השיירה אני זוכר את פוליע סבירסקי ואחיו יצחק. בלילה נעצרנו ע"י המשטרה, הם חפשו בעגלות, במזודה שלי, בכיסי, משושוני מסביב לכל גופי. תעודת הקהילה שהזכרתי, כנראה, לא ישרה בעיניהם, ובאמת גם גדול היה שלא עכבוני. בליל השני ליל שלג מלילות שבט שנת 1921 הגענו סוף סוף לביתה של הענינ קאפלאן, ואמרו לי

לרדת שמה, זה היה בערך כשעה לפני חצות הלילה. בבית העניע דרה גם המנהלת שולמית. היא ישנה עם פערלע, בתה החורגת של העניע, בחדר, ואני ישנתי בחדר האוכל. הראשון מבעלי הבתים שברך אותי לשלום היה זלמן מיכל פישער. למחרת התחלתי ללמד בבית הספר. האקלים הרוחני של בית הספר היה זר לרוחי, הלמודים

המורים חיים רוגובין וחיים גרשטר

העבריים בדרגה נמוכה, ויחס של מה בכך ללמודים האלה. כאשר שבנו מבית הספר, ישבתי עם שולמית לאכל יחד על שולחן אחד. היא שאלה את חוות דעתי על בית הספר. הבעתי את דעתי, כי נחוצים תיקונים, בעיקר בלמוד ההיסטוריה של עמנו בעבר, ולהקנות לילדים יחס חיובי למעשינו ותקוותינו בארץ אבות. תוך כדי שיחה נוכחתי שאנו שנינו חניכי עולמות זרים, ומנוגדים זה לזה.

בינתים נפגשתי עם אנשים טובים ותמימים, שדאגו לי, כמו זאב דרוין. איש מהם לא חשד שבית הספר שלהם איננו מוצא חן

בעיני. הייתי בודד וגלמוד. חפצתי לשכור לי חדר מיוחד שלא אצטרך לישן בחדר האוכל, ואמרו לי, שאין דבר כזה בכל העירה.

*

אחרי חג הפורים נסעה המנהלת שולמית לסבינציאן אל המפקח הפולני על בתי הספר של המחוז, ולקחה עמה את נירותי לאשר אותי בתור מורה. בשובה, הפתיעה אותי, כי האינספקטור אישר אותי בתור מנהל ואותה בתור מורה, כי בנירותי לא מצא שום פסול. הוא שלח לי תעודה רשמית שאני מנהל בית הספר. מן העת ההיא בכל משא ומתן של המפקח המחוזי עם בית הספר, היה פונה אלי באופן רשמי, אף על פי שאני לא ידעתי פולנית. עובדא זו היתה למורת רוח הציש"א.

הימים היו ימי שגשוג המסחר, מפני ירידת ערך המרק הפולני, כל העירה היתה עסוקה במסחר ובחליפת מעות מדולרים למרקים ולהפך. איזה אדם צעיר בא וספר שהוא מורה למחולות, וכל הנוער הצטרף אליו ויצאו במחולות בלילות.

חדש ניסן בא והביא רוחות אביב. התחלתי להתגעגע לידידות של אנשים בני גילי, כי בעלי הבתים שהיו באים אלי, היו קשישים ממני פי שנים ויותר. ביום אחד, בתחילת ניסן ישבתי בחדר האוכל לבדי, אמר לי אחיה של פערלע, כי משלחת מהנוער רוצה לדבר אתי. קבלתי את פניהם בידידות. שוחחנו, ומתוך השיחה נודע לי כי יש נוער בעירה, שגדל בימי המלחמה, בימים של תהו ובהו. מלבד ידיעותיהם שרכשו בחדר הישן אין להם כמעט שום השכלה. הם שמעו על דבר תנועות ציוניות, אבל מושגיהם אינם ברורים. תועים הם בדרכי החיים. משתוקקים לעולם רוחני אחר, והמחולות אינם נותנים להם ספוק נפשי, בקיצור, ברצונם שאהיה להם מורה דרך לארגן אותם, ולהורותם. קבלתי עלי בשמחה רבה את התפקיד הזה. ראשית כל ארגנתי סניף של „צעירי ציון", במחשבה תחילה ליסד לי בימה, ותומכים, אם אחליט לצאת למלחמת תנופה נגד בית הספר היידישאי. בראשיתו — לא היה הסניף גדול. בין חברי הסניף יש להזכיר את ראובן רעזניק, איזיק צאך, ויבדלו לחיים ישראל וועלע שווארץ, הנמצא כעת בארצות הברית, וחיים חייט שהיה החלוץ הראשון שעלה מסויר לארץ ישראל ; זה האחרון היה בקי בספרות

הורי חנה רוגובין, מינה וזלמן אליהו סווירסקי ז"ל

העברית וגם ביידיש יותר מכולם. רצוני היה להגדיל את הסניף, ולמשוך אלינו אבות, ואמהות, הורי הילדים מביה"ס.

כדי להוציא את חפצי זה לפועל, החלטנו שעלי יהיה לדבר מהבימה שאצל ארון הקודש בבית הכנסת בשבת אחת עטוף בטלית. בחרנו את השבת של הפרשה „אחרי מות". הדבקנו בערב שבת מודעה בבית הכנסת שאני אדרש שעה אחת לפני תפילת המנחה. גם השמש קרא בשבת הנזכרת — אחרי שנת הצהרים — את הקהל לבית הכנסת. בית הכנסת, ועזרת הנשים היו מלאים כביום ראש השנה. הנושא שלי היה „אש זרה" — הנזכרת באותה פרשה. הרושם היה גדול, ומכרנו ליום המחרת מאה שקלים של „צעירי ציון". הרבה דרשו לרשום אותם בתור חברים בסניף של „צעירי ציון". נרשמו, כמדומה לי, כחמשים איש ואשה. הרבה מבעלי הבתים החשובים התחילו לבקרני תכופות כמו זאב דרוץ, נחמן גורוויץ, ספעקטאר וכדומה. התחלנו להתאסף כמעט מדי שבת, ומספר המשתתפים

הלך וגדל. בחרתי לי לנושא: עברית או יידיש? שולמית נבהלה, לפתע נוכחה, כי הציש"א טעה בי. היידישאים התחילו להתארגן. חבריהם היו ממינים שונים: בונדיסטים, קומוניסטים, וסתם „מי שאינו יודע לשאול". חסרונם היותר גדול היה — לפי דעתי — כי לא היה להם ראש ומנהל. שולמית לא יכלה לנאום, וכן היו שאר המורים מציש"א שבאו אחריה.

הריב הראשון שפרץ בינינו היה בתחלת מאי בשנה ההיא (1921). הרשות הפולנית פנתה אלי בתור מנהל רשמי, שלא נלמד בביה"ס, בשלישי למאי, יום חג חרותם, ואני ושולמית נוציא את הילדים מסודרים שורות שורות ונצעד בהפגנה, דרך הרחוב הראשי, אל מקום אחד מול הכנסיה הנוצרית, ששם ימצאו גם הילדים של ביה"ס הפולני. אני הסכמתי להשתתף בהפגנה זו, אבל הצעתי שבית ספרנו יצעד בסך עם דגלנו הלאומי הכחול-לבן. הצירים הפולנים הבטיחו לי שיביאו את התנאי הזה לועד החגיגה. בשני במאי קבלתי תשובה חיובית. כאשר שולמית שמעה את הדבר הזה אדמו פניה מקצף. היא צווחה בקולי קולות: „ליהודים אין דגל, הדגל שלנו בארץ זו הוא הדגל הפולני, הכחול-לבן הוא דגל החלומות הציונים". הזמן היה קצר, כי כבר הגיע הערב של השני במאי, ולמחרתו בתשע בבוקר היינו צריכים לצעוד. קראתי לישראל וועלץ שוואַרץ ולחיים חייט, והם החליטו שכל חברי צ"צ, ובעיקר החברות יבואו מיד לביה"ס, לעזור. לאחר שעה קלה היה כבר בידי דגל גדול, כחול-לבן, מלבד עשרות דגלים קטנים כחולים לבנים בידי הילדים. התהלוכה של בית ספרנו ביום השלישי במאי היתה חגיגית. אחרי שבתי הספר שלהם שרו את שירם הלאומי, שרו ילדינו את „התקוה", ובשובנו שרנו עוד הפעם, על אפם וחמתם של היידישאים. אני חושב שרבים הנמצאים עכשיו בארץ, והיו אז תלמידי בית הספר, זוכרים מאורע חגיגי זה, והרושם שהשאיר בעירה.

מאז יצאתי במלחמה גלויה והתחלתי לתבוע בפומבי את הריסת ביה"ס היידישאי והקמת בית ספר של „תרבות", ששפת הלמודים תהיה עברית בעברית, וכל הלמודים הכלליים ילמדו בעברית. כמעט כל בעלי הבתים שילדיהם למדו בביה"ס תמכו בי. ואז התחלתי להניח את היסוד לעברית בעברית לאט לאט. בעיקר

שמתי אל לבי להכין את התלמידים היותר מוכשרים: חנוך דרוין, שני האחים יואל, סוצקעווער, דובקין ואחרים, להגדיל את אוצר המלים שלהם. ודאי לא הבינו לשם מה אני מכביד עבודה עליהם. עד ימי החופש נעשתה עבודה צבורית חשובה מאד. נערכו אספות גדולות מדי שבת בשבתו, דברתי על נושאים לאומיים שונים, בעיקר על אוצרות השפה העברית. ובאביב ההוא נתקימה ועידה של צ"צ בוילנה, ואני נשלחתי בתור ציר מסויר.

המצב הכלכלי בעירה היה בערך לא רע. רוב הורי הילדים שלמו שכר למוד. היעקאפ"א קבל פעם מאות אחדות דולרים מאמעריקא ונתחלפו לעשרות אלפים מרקים פולניים, וגם לביה"ס בסויר תרמו את תרומתם. ליטא התיכונה עוד לא נספחה לפולין וממילא שמרו עוד למראית עין על חוזים בין לאומיים ותרמו לפרקים תרומות לתמיכת בתי הספר של המעוטים הלאומיים, וממילא גם ביה"ס בסויר קבל אלפים אחדים מרקים. לכן קבלתי את משכורתי, שהיתה ארבעת אלפים מרקים לחדש, בקביעות ובסדר; וגם שלמו לי בעד כל ימי החופש — אינני זוכר — ששה שבועות או שני חדשים. בחדש אלול שנת 1921 עזבתי את סויר, כי השגתי משרה בתלמוד תורה העירוני, בוילנה, שהיה מבתי החנוך של ה„מזרחי".

תקוותי שבגללן עברתי לוילנה נכזבו לאט לאט. הורי הילדים שבאו מסויר לווילנה לרגלי מסחרם, דברו על לבי לשוב לסויר, להוציא את ביה"ס מרשות „הציש"א" לרשות „תרבות" ולהיות המנהל. בסביר שלמו אז למורים עשרת אלפים מרקים לחדש, יותר מאשר בוילנה. גם רעיתי חנה שכבר נתקשרתי עמה, הפצירה בי לשוב לסויר, כל הדברים האלה השפיעו עלי. בוילנה הייתי מורה ככל המורים, ובסויר הלא אני הולך ליצור יצירה חדשה. נמלכתי עם מנהל המוסד, כי היה לי אימון בו, והוא ענה לי: „עשה כחפצך, אבל לבי אומר לי שתתחרט". שקלתי בדעתי, והחלטתי החלטה גורלית, לשוב לסויר וליסד בית ספר של „תרבות". שבתי — כמדומה לי — בחדש אדר שנת 1922, וכל תושבי העירה קבלוני באהבה ובחבה, מובן שמחנה היידישאים לא שמחו בי. העבודה היתה רבה: התחלתי לתקן ולשנות את תכנית הלמודים, חליפת מכתבים עם משרד „תרבות" בוילנה על דבר מורה שני, והעיקר לארגן מחדש

את הסתדרות „צעירי ציון" שנחלשה בימי העדרי מסויר, כי ידעתי כי הסתדרות זו תהיה משענת לביה"ס העברי, אם לא בכסף, תתמוך בי תמיכה רוחנית. אחרי חג הפסח בא מורה שני, מורה טוב, שהשפיע על הילדים ע"י משחקי הספורט שהנהיג, מקצוע שאני לא הייתי בקי בו.

מחנה היידישאים רצה להפטר ממני והאמין שאם רק אעזוב את העירה, יתפסו את בנין בית הספר, והכל ישוב לקדמותו. נמצאו ביניהם בריונים — שהלשינו עלי למלכות כי באתי מרוסיה, וכל יהודי שבא מרוסיה היה בעיני הממשלה הפולנית מרגל רוסי. בחדש אלול בשנה ההיא (1922) חגגתי את חג חתונתי, ועוד לא עברו שבעת ימי המשתה, נקראתי למשטרה לחקירה ודרישה ובמחנה היידישאים צהלו ושמחו. את הפספורט הפולני, שכבר רכשתי, לקחו ממני. התחילו נדודים מסויר לסונצין, ומהתם להכא, חקירות ודרישות אצל הסטאראסטע. סכנת הגירוש מפולניה לרוסיה רחפה עלי, ולשוב לרוסיה היה שוה לגזר דין של מיתה, כי הלא ברחתי משם, ונמצאתי ברשימה השחורה. הצרות שבאו עלי על ידי המלשינות אין כלל לתאר. כמעט שנה אחרי המלשינות השגתי בדרך גם פספורט פולני כשר.

למרות כל צרותי, ביה"ס העברי התפתח: והוטב, רוב התלמידים והתלמידות הצליחו בלמודים.

בינתים הורע המצב הכלכלי של היהודים בפולין בכלל ובסויר בפרט וכמובן שזה השפיע גם על המצב הכספי של בית הספר. המרקים הפולנים ירד ערכם והמורים דרשו להעלות את שכרם. כאשר התחילו ימי גרבסקי, ימח שמו, נתקפחו פרנסות היהודים בפולניה, וקשה היה לשלם שכר למוד, ואני „הגזלן", מנהל ביה"ס בסויר נאלצתי לתבוע שכר למוד בשבילי, ובשביל המורים האחרים. ראשי „צעירי ציון" כמו ישראל וועלע שווארץ, חיים חייט, אייזיק צאך ועוד אחדים ראו, שביה"ס העברי שעזרו לבנותו ברוב עמל יחרב, ועל כן התערבו בדבר, והם לקחו על עצמם לאסוף את שכר המורים, — וישראל וועלע שווארץ נמנה לגזבר. אם זכרוני אינו מטעה אותי, הציגו גם איזה מחזה לתמוך בביה"ס, אבל אלו היו רק תרופות לשעה.

ביה"ס "תרבות" בסויר בשנת 1925

האמצעים של „צ"צ" היו זמניים, ראיתי שנלאו לשאת את העול. היות ונוכחתי לדעת כי גם אם אעזוב את ביה"ס הוא ישאר עברי ובין מוסדות „תרבות", החלטתי בימי החופש של שנת 1925 לעזוב את ביה"ס בסויר, ולבקש לי משרה בעירה אחרת, וכן עשיתי.

בחדש אלול בשנה ההיא (1925) נתקבלתי בתור מורה בדוקשיץ, עירה גדולה פי ארבעה מסויר, ביה"ס שם היה גם כן מיסודם של „תרבות" — אבל יותר מבוסס, מפני ששם היתה קהילה מאורגנת, והיו בה גם משכילים אחדים, ואמידים. היינו ארבעה מורים. המורה לפולנית היה המנהל שנשלח מ„תרבות", אבל גם כאן קרני מה שקרה בסויר, כי האינספקטור הפולני מינה אותי בתור מנהל באופן רשמי. גם שם הפחתי רוח חיים ב„צ"צ" וב„החלוץ". ככלות השנה עכבוני לשנה הבאה. בינתיים קבלתי אפשרות לנסוע לארצות הברית. נסעתי מדוקשיץ לוילנה, והוריתי בגימנסיה העברית כשני חדשים, ובסוף חדש נובמבר (1926) עזבתי את פולניה ונסעתי לאמריקה.

מה שקרה בביה"ס בסויר מימות החופש של שנת 1925 לא ידוע לי. אבל דבר אחד ברור, כי ביה"ס נשאר עברי, והמשיך במה

שהתחלתי, לבנות ברוח עברית לאומית בית יוצר לדורות הבאים, בעלי תודעה עברית, קשורים בקשר אמיץ לארצנו העתיקה, החדשה.

סן פרנציסקו, קליפורניה, ארצות הברית — י"ח באדר תשי"ח.

בערל אלפעראוויץ

דער סווירער טורן און ספארט פארײן

...„אין סוויר א טורן־פארײן? וואס איז דאס פאר א בייזע אנשיקעניש? אזעלכעם איז נאך ניט געהערט געווארן! דאס איז דאך עפעס א גזר מן השמים!... גייען ארויס גרויסע בייבאקעס, וועלכע דארפן שוין טראכטן וועגן א תכלית, וועגן א שידוך, וועגן א קראם, און לאזן זיך פירן פון דעם דובניקיער (איין געבורטס־דארף) יונגאטש, וועלכער איז זיך געקומען צו דרייען פון דייטשלאנד. ער לערנט זיי מארשירן, דרייען זיך, קוליען זיך און פארשידענע אנדערע קונצן — פונקט ווי משוגעים. און דאס — אונטערן פרייען הימל, אין מיטן העלן טאג. אויפן פערדמארק — און שעמען זיך גאר ניט"...

א זעלכע זיינען געווען, די שטימונגען, אייגדרוקן און אפרופן וועגן דעם נייעם אנשטאלט פאר פיזישער דערציונג פון דער יידישער יוגנט אין סוויר. דער טורן־פארײן איז דאן געווען די סענסאציע פון טאג. אין יעדן הויז האט מען געערעדט וועגן טורן־פארײן. וועלכן די „סטאטשטשנע" מענטשן האבן „בארעט" מיט פאלגנדיקע צוויי עפיטעטן: „דורען־פארײן" און „טורמע־פארײן".

א פארזאמלונג און אן אסיפה.

איך האב צוזאמענגערופן א גרינדונגס־פארזאמלונג אויף וועל־כער איך האב רעפערירט וועגן ציל און וויכטיקייט פון פיזישער דערציאונג פאר דער יידישער יוגנט. כמעט אלע אנוועזנדיקע — א 30 מאן — האבן זיך פארשריבן אלס מיטגלידער. עס איז אוים־געקליבן געווארן א פארוואלטונג אין וועלכער עס זיינען אריין די ה"ה שלומה־הירש אייזיקאוויטש, פאלע סווירסקי, אלי ראבינא־

פוטבאל־מאנשאפט פון סווירער "מכבי" אין 1923

וויטש א.א. זיי זענען געווארן די גרינדער און אקטיוויסטן פון פאריין. שפעטער האט זיך געגרינדעט אויך א מיידל־גרופע. די אקטיווסטע טורנערנס פון דער מיידל־גרופע זיינען געווען חנה קיסין און יאכע פישער.

ניט האבנדיק נאך קיין דערלויבעניש פון דער מאכט, זיינען די ערשטע פאר לעקציעס דורכגעפירט געווארן אונטערן שילד פון דער פייערלעשעריי, די מאשינעס פון וועלכע מען האט ארויסגעפירט אויפן פלאץ. דאס האט ארוייסגערופן דעם צארן פון די בעלי־בתים, אזוי וויט, אז זיי האבן וועגם דעם ענין צוזאמענגערופן א אסיפה, איינגעפינענדיק, אז איך פיר אראפ די סווירער יוגנט פון דרך הישר. איין ליבן טאג גייט צו מיר צו דער שמש, ציטערנדיק פון שרעק, און זאגט צו מיר בזה הלשון: „איך בין געקומען מעלדן אייך אין נאמען פון די בעלי־בתים אז איר זאלט אויפהערן מיט אייערע קונצן, אויב ניט, האבן זיי באשלאסן אויף אן אסיפה, אז זיי וועלן זיך וועגדן צו דער מאכט א פעטיציע, אז מען זאל אייך ארויסשיקן פון סווייר". ביי די לעצטע וועלטער האט דער אלטער שמש געגומען נאך שטארקער ציטערן.

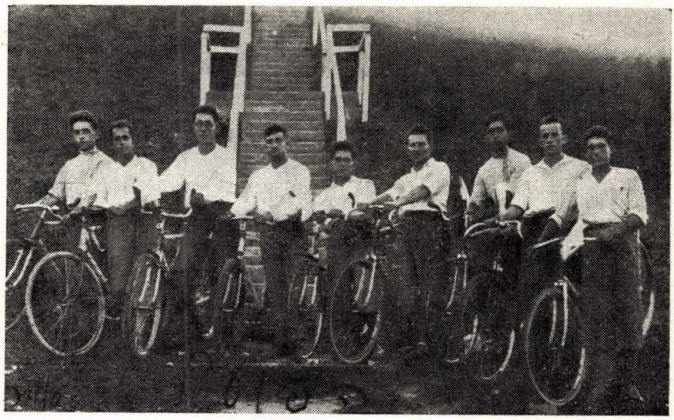
זעענדיק, אז די ארבעט גייט גוט, די מיטגלידער קומען רעגולער אויף די לעקציעס, האט די פארוואלטונג באשלאסן צו שטעלן זיך אין פארבינדונג מיטן ווילנער „מכבי" און פארלאנגען פון זיי הילף: אינסטרוקציע מכשירים א.א.וו. צו דעם צוועק האט די פארוואלטונג דעלעגירט אלי ראבינאוויטש קיין ווילנע. אין זיין באריכט נאכן צוריקקער דערציילט אלי מיט התפעלות, וואס פאר אן אויפנאמע מען האט אים געמאכט אין ווילנער „מכבי", ווי פארחידושט די דארטיקע אינסטרוקטארן זיינען געווען הערנדיק וועגן א טורן־פאריין אין סווייר, דאן וועלן דער ווילנער „מכבי" אליין איז נאך גענוען גאר יונג.

קודם כל האט דער ווילנער „מכבי" געגעבן גימנאסטישע לערן־ביכער און צוגעזאגט צו שיקן וועלכע עם איז גימנאסטישע מכשירים, וועלכע זיינען טאקע בקרוב אנגעקומען — א שוועדישער כאנק און א שוועדישער לייטער.

דעם 21־טן פברואר 1922 האבן זיי אונדז באזארגט א פארמעלע דערלויבעניש פון דער מאכט און האבן עם אריינגעשיקט צוזאמען מיט א סטאטוט און אנדערע פאפירן. אזוי איז דער סווירער טורן־פאריין געווארן א לעגאלער אנשטאלט, אלס סעקציע פון דעם ווילנער „מכבי".

די פוטבאליסטן פון סווירער "הפועל" אין 1931

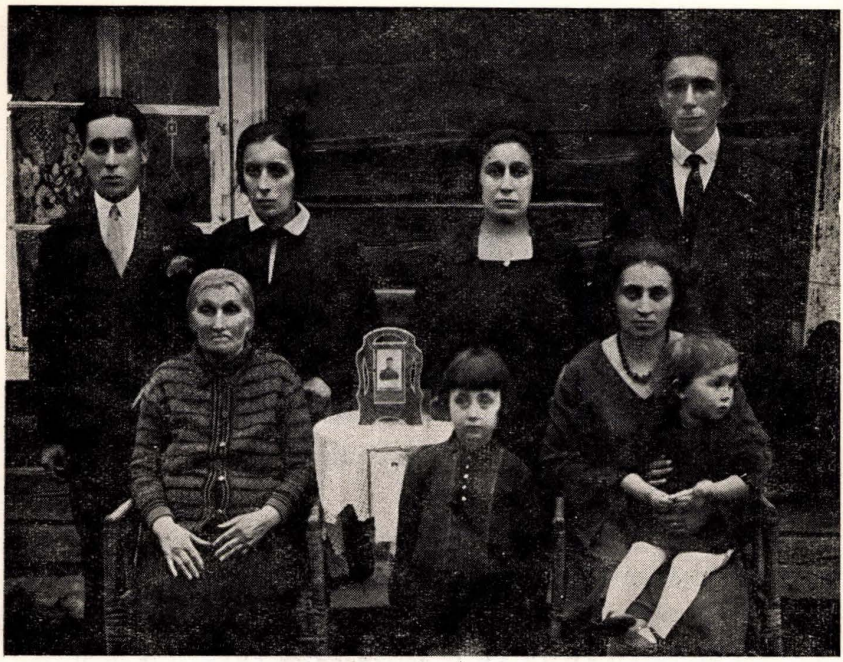
די ראוערן־גרופּע פון סווירער "הפועל" אין 1937

מיטן אנקום פון הארבסט האט זיך געשטעלט די פראגע פון א טורן־זאל. צוערשט האבן מיר געדונגען א צימער ביים פאן ראקא־ווישט אויף דובערליאנער גאס. דארטן האט מען אבער ניט געקענט אויסניצן די מכשירים. שפעטער האבן מיר זיך איבערגעפעקלט און א גרעסערן צימער ביי חיים משה ראבינאוויטש, ווו מיר האבן איינ־גערופּט די שוועדישע וועגטל און אויך אויסגעניצט די באנק. ענדלעך, נאך מיין אוועקפארן קיין ווילנע אויף די אינסטרוקטארן־קורסן האט מען איבערגעטראגן די מכשירים אין דער תרבות־שול.

צוליב טעכנישע שוועריקייטן צו פירן א סיסטעמאטישע טורן־ארבעט האט זיך דער טורנפאריין פארוואנדעלט אין א פוטבאל־מאנשאפט.

די מיכאלישקער יוגנט האט זיך מתקנא געווען אן די סווירער ספארטלער, און האבן אויך געגרינדעט א פוטבאל־קאמאנדע. נאך א געוויסער איינטערענירונג האבן די מיכאלישקער איינגעלאדן די סווירער מאנשאפט צו זיי אויף א מאטש.

אין א געוויסן שבת באגינען האבן זיך די סווירער פארזאמעלט אויף א געוויסן פונקט און ארויסגעמארשירט פון שטעטל אין גע־שלאסענע רייען. חברה איז געווען מוטיק, מונטער און פריילעך.

די פאמיליע פון בערל אלפעראוויץ

שטיפעריש אזוי, אז מען האט זיך גארניט ארומגעזען, ווי מען האט דורכגעשפרייזט א שטח פון איבער צוואנציק קעלאמ. צוקומענדיק צו דער בריק איבער דער ווילע ביי מיכאלישאק. האט אונדז איבער־ געזומען דער וועכטער פון דער בריק אין האט אונדז אביסל, א צעשראקענער, געפרעגט: וואס באדייט עס דער אנקום פון אזא צאל־ רייכער יוגנט? נאכן לעגיטימירן זיך האט אונדז דער וועכטער זייער העפלעך געלאזט איבערגיין די בריק. דא האב איך די גאנצע מאנשאפט ווידער אויסגעשטעלט אין רייען און די לוסטיקע חברה האט אריינגעמארשירט אין מיכאלישאק בתופים ובמחולות...

טראץ דער מידקייט פון אזויפיל גיין, האבן די סווירער, ביי א המון צוקוקערס, צעשמעטערט די מיכאלישקער.

נאך א פארזאמלונג, אויף וועלכער איך האב רעפעריירט

וועגן דער באדייטונג פון פיזישער דערציאונג, האבן זיך די חברה, אוועקגעלאזן צוריק קיין סווער.

דער כבוד פון די סווירער פוטבאליסטן איז וויט אריבער די גרעניצן פונעם אייגענעם שטעטל. נאך געהעריקע פארהאנדלונגען איז די סוועניציאנער פוטבאל-מאנשאפט, אונטער דער אנפירונג פון נעם גימנאסטיק לערער קאטשערגינסקי, אראפגעקומען קיין סווער. די ידיעה וועגן דעם האט זיך בליץ-שנעל פארשפרייט איבערן

חיים ז"ל, דער פאטער פון בערל אלפעראוויץ

שטעטל. ארויסרופנדיק א פרייד ביי דער יוגנט און שטוינונג ביים עלטערן דור און ביי די „סטאטעטשנע".

די נייגעריקייט האט אריבערגעשטיגן אלע דערוואַרטונגען. עס האבן זיך אפילו געפונען בעלי-בתים, וואס האבן ארויסגעווייזן פיל פארשטענדעניש פאר אונדזערע יוגנטלעכע און זייער שפיל, און די יונגערע בעלי-בתים און פרויען זיינען אפילו געגאנגען אליין אנקוקן די מלחמה צווישן סווער און סווענציאן. די עלטערע, וועלכע האבן געהאלטן פאר אומפאסיק אליין צו גיין קוקן, האבן אבער ארויסגעווייזן א געווסע נייגעריקייט און האבן זיך נאכגעפרעגט, וואס הערט מען פון „פראנט?" — אן וועז די קעמפער האבן זיך אומגעקערט פון דער „מלחמה", האבן די סווירער בעלי-בתים הנאה

געהאט צו דערווייסן זיך, אז סוויר מיט סוועגציאן זיינען ארויס רעמי.

דעם 25-טן מאי 1924 איז צושטאנד געקומען אין ווילנע א קאנפערענץ מיטן ציל צו פארשפרייטן פיזישע דערציאונג אויף דער פראווינץ. אויף דער דאזיקער קאנפערענץ איז, צווישן אנדערע זאכן, פארפראטאקאלירט געוואָרן, אז דער ערשטער יידישער טורן און ספארט-פאריין אויף דער פראווינץ אין ווילנער געגנט איז גרינדעט געוואָרן אין סווייר.

ח. סבירוני

דער סווירער יידישער זעלבסטשוץ

סווירער יידן האבן אין אלגעמיין זיך באמיט צו לעבן גוט און פרייַנדליך מיט זייערע קריסטליכע שכנים. און דאס איז די סיבה וואס פיל סווירער האבן זיך געהאט וואו אויסצובאהאלטן אין דער צייט פון די נאצים.

פון אנדער זייט זיינען אבער געווען גרויסע אנטיסעמיטן אויך, באנדיטן און כוליגאנעס, וועלכע זיינען געווען אנגעשטעקט פון די ענדעקעס און פלעגן זוכן פון אונטער דער ערד געלעגענהייטן ווי אזוי זיך צו פארטשעפענען מיט יידן. קעגן אט די קריסטן פלעגן די סווירער יידן ניט מורא האבן ארויסצוגיין מיט כח און זיי באווייזן אז אייד וויים אויך ווי אזוי צו פארהיטן זיין כבוד.

די קריסטן אין דער גאנצער געגנט האבן טאקע ביסלעכווייז דערקענט, אז מיט סווירער יידן איז ניט כדאי זיך אנצוהויבן.

איינמאל זיינען געקומען קיין סווייר שקצים פון וואיסטימער געגנט זיך שטעלן צום פריזיוו. זיי האבן געבראכט אנארמאשקע און זיך אויפגענומען צוזאמען אין אקייט און געגאנגן פון יורזדיקע אין שטעטל מיט גוואלדן און געשרייען, אז מ'דארף שלאגן יידן.

זיי האבן געוואָרפן שטיינער אין די פענסטער, זיך פארטשעפעט מיט דורכגייער, אבער זיי האבן ניט באוויזן צו דער-

גיין ביז צו פסח גבאי און די סווירער יידן האבן זיך ארגאניזירט און זיי געשטעלט אווידערשטאנד. חיים ישראל קאגאנאוויץ, דער בלעכער, איז ארויס מיט זיין זון מאיר, ירחמיאל סאלאמיאק מיט זיינע ארבייטער, בנימין קאמין, חנן געגדל און נאך אנדערע האבן געבראכט שטעקענער און מ'האט די שקצים גוט אנגעלערנט.

די פריזיווניקעס האבן זיך גיך אפגעטראגן און פארלאזן די שטעטל.

אצווייטן מאל האט די יוגנט באוויזן אז זי וועט ניט דערלאזן צומאכן פאגראמען אין סווויר.

דאס האט פאסירט מיט די ברוקאוושציקעס, דאס הייסט קריסטליכע ארבייטער וועלכע האבן פאריכט דעם ברוק. יעדן זונטיק און דאנערשטיק פלעגן זיי איבערקערן די וועלט, יידן האבן אין די צווויי טעג פשוט מורא געהאט ארויסצוגיין אין גאס.

די יוגנט האט זיך ארגאניזירט, צוגעגרייט אייזנס מיט גומענע שטעקנס, זיך צוטיילט אף גרופן און בראש פון יעדע גרופע איז געשטאנען אקאמאנדיר און דער באשלוס איז געווען זיך צו פארטיידיקן מיט גאר די כחות.

אף איין גרופע האט קאמאנדירט יודל גערשאוויץ. זיין ראיאן איז געווען פון גוטלען ביז חיים ישראל דעם בלעכער.

שלמה חדש האט קאמאנדירט אף אצווייטע גרופע וועלכע האט געזאלט שיצן די הייזער פון חיים ישראלן ביז אליהו משהן.

כלוינע כץ האט קאמאנדירט אף אדריטע גרופע וואס איר ראיאן איז געווען פון אליהו משה'ן ביז ראובן חייטן.

יוסף חייט האט געהאט די פירונג אפן מארק און דער דובער-ליאנער גאס.

די ברוקאוושציקעס זיינען ארויס פון מעלצארעקס רעסטאראן, וועלכער איז דאן געווען אנטקעגן זלמן דעם פעלדשערס אפטייק. אפן יורזדיקע האבן זיך געפונען אייניגע בחורים, וועלכע האבן באקומען אבאפעל צו אנטלויפן, כדי אריינצוציען די ברוקאוושציקעס טיף אין די יידישע גאס.

אזוי איז געווען. די חברה האט זיך געמאכט כלומרשט אנטלויפנדיק און כוליגאנעס זיינען נאך זיי נאכגעלאפן, מ'האט זיי

אריינגעצויגן ביז צום פערד מארק און דארט האט זיך אנגעהויבן דער גרויסער ארגאניזירטער ווידערשטאנד. יוסף חייט האט באלד באוויזן, אז ער איז אאויסגעצייכנטער טאקטיקער. די כוליגאנעס האבן פלוצלונג דערזען, אז זיי זיינען ארומגערינגלט פון אלע זייטן, זיי האבן געפרופן הילף, אבער ס'איז שוין געווען פארפאלן. אייניקע קריסטן האבן זיי פרובירט העלפן און ס'איז ניט געלונגן.

אינטערעסאנט איז געווען אז אלע קריסטן פון דער אזוי־ גערופענער סלאבעדא אדער פון דער רוסישער גאס זיינען געווען צוזאמען מיט די יידן.

די ברוקאוושציקעס האבן פארלאזן די שטעטל מיט שאנדע און מערער קיינעם ניט אנגעריבט.

זונטיק און דאנערשטיק האבן יידן געקאנט ווייטער גיין אין גאס פראנק און פריי און ניט מורא האבן פאר אשטיין פון אכוליגאן.

ביסלעכווייז האבן די אנטיסעמיטן אין דער גאנצער געגנט דערקענט, אז סווירער יידן זיינען ניט הפקרדיק און ס'איז דא א־ שטארקע ארגאניזאציע, ווועלכע קען און וויל זיי שיצן. און ס'איז געווארן שטיל אין שטעטל און ביז צום קומען פון די נאצים האט קיינער פון זיי ניט געוואגט אויפצוהויבן אהאנט אף איידן.

די קריסטן האבן געקוקט אף אסווירער יידן מיט כבוד און רעספעקט און זיך צו אים באצויגן מענטשליך און פריינדליך.

קבת מגילות חסדים
ע"ש קדושי קהלת סביר (ע"י וילנה)
מיסודם של יוצאי סביר בארה"ב ובישראל
בפרסנא, רח' דב הוז 15/2

העגעך דרוץ

די סווירער זשורנאלן

די גוט אנטוויקלטע פאלקס־ביבליאטעק, דער לייען זאל, די שטארק פארשפרייטע טעגליכע צייטונגען, וואכן־זשורנאלן און מאנאטס־שריפטן, די אפטע רעפעראטן און פארלעזונגען, די ברייט־פארצווייגטע פאליטישע טעטיקייט, דער מעכטיק־קלאפנדער גע־זעלשאפטליכער פולס, דאס אלץ האט געגעבן סוף סוף זיינע רעזול־טאטן. אין סוויר האט זיך ניט נאר אנטדעקט אקרייז פון טאלאנט־פולע ליבהאבער־ארטיסטן, נאר ס׳האט זיך אויך אנטפלעקט אגרופע דיכטער און ליטעראטן.

די סווירער ליטעראטן גרופע האט ניט פרעטענדירט צו גע־ווינען אהשפעה אויסערן שטעטל. זייער גאנצע ענערגיע האבן זיי געווידמעט, כדי אויפצוהויבן דעם קולטורעלן ניוואו פון זייער קליין שטעטעלע, און אגוטן מיטל דערצו האבן זיי געפונען דורכן ארוים־געבן אוואכן־צייטונג.

די סווירער ליטעראטן גרופע האט צווישן ביידע וועלט מלחמות באוויזן ארויסצוגעבן עטלעכע זשורנאלן, פון וועלכע די בעסטע זיינען געווען „דער פאקעל" און „פון אונזער לעבן". אלס רעדאקטארן האבן זיך אויסגעצייכנט די ביידע ברידער מילער: אברהם יצחק און הענעך.

אלס פראבע איז כדאי צו ברייננען אייניקע לידער פון יעדן סווירער דיכטער:

לידער פון אברהם יצחק מילער

מיין פידעלע.

איך האב געהאט אפידעלע,
אזעלטן, גאר אן אנטיק,
און פלעג אפט שפילן אלידעלע
פון די בארימטע וועלט־שטיק.

ס'זיינען פארבייגעגאנגן יארן,
פארבראכט האב איך מיט איר אליין,
מיין יוגנט האב איך אין איר פארלארן,
אין אירע זיסע טענער-געווין.

ווינטער.

שטערן ווייזן זיך אין הימל
דער טאג גייט שוין פארבי,
קלענער ווערט דער גאסן טומל,
מיט דעם האנדל-וואנדל דריי.
די לופט איז קיל, ס'פרירט דער נאז!
און דאך איז אנגענעם צו גיין.
דער פראסט ער שניידט, ווי מיט אגלאז,
און די אויגן טרערן מיט געווין.
ס'שעמערירן, ס'פינקלען אין די אויגן,
מיליארדן שנייעלעך פון דערווייטנס,
און וואו מ'זאל דעם קאפ נישט בויגן,
גלאנצט דער שניי אין אלע זייטן.

ווינטער-ספארט אויף דער פארפראערענער אזערע

אין אהעלער נאכט.

איבערן קלארן הימל די לבנה שווימט,
ארום איר מיליאנען קליינע שטערן,
שטיל איז די נאטור. ניטא קיין ווינט,
נאר אשטארקער פראסט לאזט זיך גוט הערן.
טויט אומעטום. אויף דער ערד שטום,
אלץ איז פארזונקן אין אטיפן שלאף,
נאר די לבנה שפאצירט ארום,
אבער אויך דערצו נעמט באלד אסוף.
אט אזוי גייט שנעל די נאכט אריבער,
מיט איר סודות־פולן גלאנץ,
ווידער וועט אנקומען אטאג, אטריבער,
מיט זיין ווילדן שדים־טאנץ.

פאליטיק.

פוי, אהיין, ס׳ברענט די זון
ס׳האט זיך איצט די וועלט צופלאקערט,
דאכט זיך אלץ איז גוט און שיין,
מ׳זייט, מ׳שניידט, מ׳דרעשט, מ׳אקערט.
נאר אונזער וועלטל איז אן עין הרע,
גרוים און בריים, נאר מיט אצרה
וואו מ׳גייט און וואו מ׳שטייט,
איז דער שווערד שוין אנגעגרייט.
און ס׳ציטערן נשמות
פאר דעם בייזן וואלט: מלחמות:
אט נעכטן זיינען מיר געשטאנען
און געווארט אויף די באלקאנען,
וועלכע האבן זיך ווי הענער,
אנגעקוקט ווי בייזע מענער,
און נאך אווייליע וואלט מסתמא
אויסגעבראכן ווידער אמלחמה.

איז געשען אנם־אחלום
און אלץ איז דורך דערווייל בשלום.

לידער פון הענעך מילער

די לבנה.

.1
ווי איונגע, בלאסע אלמנה,
וואס טרויערט נאך איר מאן,
שווימט זיך לאנגזאם די לבנה,
אין אלייכטן לופט־טומאן.

.2
ס׳באגלייטן איר די שטערן,
אין איר ווייטן וועג,
און זיי פינקלען אזוי גערן,
און זיי טאנצן אן אברעג.

זומער.

1. די לופט איז היים און אנגעזאפט
מיט אדופטיק בלומען ריח,
לייכטע, וויסע וואלקענדלעך,
שווימען אין דער הויך.
2. איינגעבויגן, ווי פארשעמטע,
שטייען פולע שוין די זאנגן,
און זיי דרעמלען ווי פארשכורט,
פון די דופטיקע געשטראנקן.
3. ס׳פליען אום די שמעטערלינגען,
אויף די פעלדער, אין דער לופטן,
און זיי טאנצן, און זיי שפרינגן,
גאנץ פארשכורט פון די דופטן.

4. אויך אין וואלד איז איצטער פרייליך,
פויגלען שטיפן, זינגן, שפרינגן,
און דער וואלד, דער אלטער מלך,
קוועלט פון נחת, פון דעם קלינגן.
5. אויף דאס אלץ, מיט גרוים הנאה,
קוקט אראפ די זון און גליט,
און פון די הימלען, פון די בלאע,
שטראלן שיט זי, שיט און שיט.

מענטשן.

1. מענטשן יאגן זיך און יאגן,
נאך דאס שטיקעלע ברויט,
זיי ווערן צוליב דעם פארטראגן,
אף דער גאנצער וועלט צושפרייט.
2. מענטשן יאגן זיך און יאגן,
נאך דאס ביסעלע גליק,
רייכטום ווילט זיך זיי פארמאגן,
לעבן גליקליך, אן־אנטיק.

לידער פון חיה קוריצקי

איינזאמקייט.

1. איינזאם איז דער לעבן,
ווי דער בוים אין פעלד,
אפט ווערט ער אפגעגעבן,
און פארענדיקט ווי אהעלד.
2. איינזאם זיינען די יארן
און דורכגעזאפט מיט נויט,
אמעגטש ווי ער ווערט געבארן,
ליידט ער שוין פארן ביסן ברויט.
3. איינזאם איז יעדע שעה

און יעדע מינוט אין לעבן,
און אלע צרות אף דער וועלט דא,
זיינען צוליב אפאלשן שטרעבן.

ס'איז שווער צו געפינען...

כ'וויים, מיין טייערע, אז דיר איז שווער!
דערפאר זאג איך געגוג! מדארף ניט מער:
כ'וויים אז פלאגן זיך איז אשווערע זאך,
דערפאר זוך ניט דעם אמת, ער איז ניטא קיין סך.
און וועסטו געפינען דעם אמת אמאל,
דאן זאלסטו וויסן ווי טייער ס'איז
צו היטן און שעצן אזא מין מענטשן,
וועלכער איז ריין פון פאלשקייט ווי אקריסטאל.

שטילע טרערן.

ווי ביטער ס'זיינען מיינע טרערן,
דאך שלינג איך זיי שוין יארן פיל,
ווי שווער מיין לעבן זאל ניט ווערן,
דאך טראג איך אים אין הארצן שטיל.
פיינלעך איז געווען מיין יוגנט
אן אביסל שיין און ליכט,
איך האב רק געהאפט, געחלומט
אף דעם מארגן זיך געריכט.
איז דער מארגן אויך פארביי
און נאך ניט געזען קיין שיין,
ס'איז ערגעץ דא אוועלט אשיינע,
אפינסטערע איז גאר מיין.

אליד פון רייזל חזן (איצט שושנה דראפקין)

איר זייט אויך אהער געקומען,
אין אט דער שטיקנדער לופט פון אומרעכט?
איר זאגט, ס'דריקט אייך, ס'איז ניט גוט,

צו זיין צווישן מענטשן וואס דורשטן נאך בלוט.
טא זייט ניט אויסדערוויילט פון אלע,
זייט אויך גלייך ווי יענע אלע,
וואס טוען שלעכטעס אן אשיעור,
די וועלט איז ווי ס'פאסט פאר איר.

אליד פון סאניע טאבאריסקי

דער הונט.

האט אהונט געבילט, געבילט,
פון אינדערפרי ביז שפעט ביינאכט,
ביז ער האט וואס שווער דערפילט
און זיך פלוצלונג שטארק פארטראכט.
פאר אשטיקל הארטן ברויט,
פאר אביינדל צווישן מיסט,
איז ניט כדאי אט דא צו שטיין,
און בילן גלאט אומזיסט-אומנישט.

אין די זשורנאלן האט אבער די סווירער יוגנט ניט נאר אויסגעדריקט אירע געפילן און געדאנקן, אירע חלומות און שטרעבונגען. דארט האט זיך אפגעשפיגלט דאס גאנצע געזעלשאפטליכע, קולטורעלע, פאליטישע און עקאנאמישע לעבן אין דער קליין שטעטעלע, וועגן אלץ האט מען געשריבן און אלץ האט מען ארומגערעדט.

פארשטייט זיך אז אין דער ערשטער ריי האט אלעמען אינטערעסירט פראגן פון דער יוגנט. הענדך מילער האט געווידמעט פיל ארטיקלען אט די פראבלעמען. אין „אונזער לעבן" נומער 11 פון ערשטן יולי 1923 שילדערט ער צ. ב. די גוטע אייגנשאפטן און די געזונטע חושים פון דער סווירער יידישער יוגנט. דאס איז געווען נאך אליטעראריזן משפט איבער מענדעלעם „טאקסע", וועלכער האט צוגעצויגן די גאנצע סווירער יוגנט אן אונטערשייד פון ריכטונג און פארטיי. הענדך מילער איז געווארן אנטציקט פון די אחדות געפילן, וועלכע די יוגנט האט ארויסגעווייזן. ער דריקט אין דעם ארטיקל אויס זיין צופרידנהייט דערמיט, וואס די יוגנט האט פאר-

הענעך מילער און מלכה פישער ז"ל

געסן כאטש איין אוונט אן איר צוריסנקויט און צופליקטקויט, און האט זיך פאראיניקט ארום אלטערארישׂ-דראמאטישן קרייז.

דער ליטעראריישער משפט, שרייבט דארט הענעך, האט אפגעפרישט די יוגנט און אריינגעבראכט אמין נשמה יתרה, עפעס איומטובדיקע שטימונג. ער אפעלירט צום סוף צו אלע יוגנטליכע קרייזן צו פארשטארקן די קאלעקטיוויטעט ארבעט, דאס געמיינזאמע שאפן און דאס וועט ברייגן נוצן אלע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס אין סוויר. אין אצוויטן ארטיקל רעדט הענעך מילער ארום די עקזיסטענץ-פראגע פון דער יידישער יוגנט און קומט צום אינטערעסאנטן באשלום, אז מ'מוז עפענען אפראפעסיאנעלע שול.

ראובן מאיר רעזניק לאזט ניט דורך די פראגע פון די ספעקולאטיוויטעט פרייזן. אין אן ארטיקל מיטן פילזאגנדן נאמען: „יום טוב ביי די פאראזיטן" שילדערט ער דעם יקרות אין שטעטל און דעם קינסטליכן שטייגן פון די פרייזן.

„הו־הא, ס׳איז לעבדיק, פריילעך, מ׳לויפט, מ׳פליט, מ׳שוש־קעט זיך. אגערודער, אגעלאף. וואס האט פאסירט? ס׳שטייגט? ס׳האלט שוין ביי אמאה, ביי 120. אשמחה, אגדולה, איום־טוב ביי די קרעמער, אפארצווייפלונג, אן אומגליק ביי דער ארעמער באפעלקערונג.

משה און רחל לאה מילער ז״ל מיט זייער פאמיליע

אין אן אנדער ארטיקל רעדט ראובן מאיר ארום די פראגע פון יחוס ביי יידן. ער שילדערט ווי אזוי אבאלעבאטישער יוד איז גרייט חתונה צו מאכן זיין טאכטער פאר אלייזיקגייער, פאר אקעסט־ניק, פאר אבאנק־קווטשער און אפילו פאר אקראנקן בחור און אבי ניט אריינצוקריגן אין דער משפחה עפעס אבעל מלאכה.

אברהם יצחק מילער פארנעמט זיך אין אריי ארטיקלען מיט די פראבלעמען פון לייענען ביכער. אזוי ווי יעדער איינער שטרעבט צו לייענען דאס וואס אים איז אינטערעסאנט און נאענט צו זיינע געפילן, דארף די ביבליאטעק זיך צופאסן צו די פארשיידענע שיכטן פון אירע לעזער. פאר די יוגנט דארף מען האבן ראמאנען און פאר די שול־קינדער רייזע־באשרייבונגען, אנטדעקונגען און ערפינדונגען.

איבערהויפט באקלאגט ער זיך אפן טרויעריקן פאקט, וואס מ׳לייענט אין סוויר זייער ווייניק יידישע געשיכטע.

ער שרייבט: „אן דער יידישער געשיכטע איז מען קיין ייד נישט, ניט ווייסנדיק די יידישע געשיכטע איז מען שטום און בלינד. אייד, מיט איידיש הארץ, מיט איידישן באוואוסטזיין און מיט יידישע נאציאנאלע ווירדיגע געפילן, קען זיין נאר דער, וואס האט געלייענט די יידישע געשיכטע."

ער מיינט אז מ'לייענט אויך צו ווייניק העברייאישע ביכער.

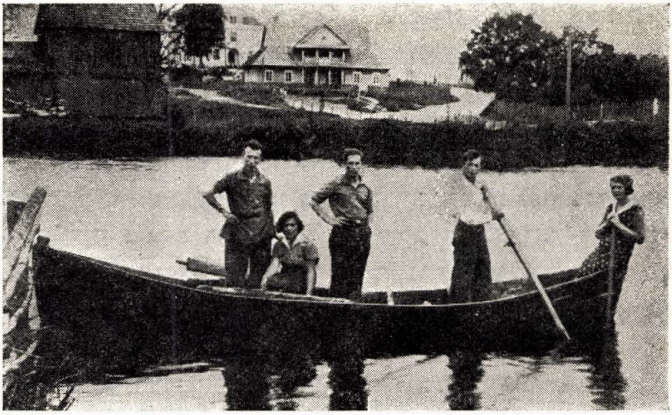
משה דרעוויאצקי שרייבט אן ארטיקל וועגן די געזעלשאפט-ליכע אינסטיטוציעס. ער קומט צום ריכטיקן באשלום, אז ס'איז ניט גוט וואס יעדע געזעלשאפט זארגט נאר פאר זיך און דרייט איר אייגענע רעדל און שאפט אמין באזונדערע וועלטל פאר זיך.

זייער אינטערעסאנטע ארטיקלען פארעפנטליכט בערל אלפע-ראוויץ. ער באשעפטיקט זיך נאטירליך מיט ספארט פראגן. אזוי ווי אין יאר 1923 איז פארגעקומען אפוטבאל מאטש צווישן סווירער און סוועניציאנער „מכבי", וועלכער האט זיך פארענדיקט אפיציעל מיט 0:1 לטובת סוועניציאן, טרעט ער ארויס קעגן דעם סוועניציאנער שופט און באווייזט, אז דער רעזולטאט איז ניט געווען קיין ריכטי-קער, די סוועניציאנער האבן זייער גאל — לויט זיין מיינונג — ניט כשר פארדינט.

„דער עלף מעטער שטוים איז געגעבן געווארן און דער באל איז אפגעפאטשט געווארן צוריק פון דעם סווירער טויערמאן, דער באל איז אבער גלייך ווידער אמאל אפגעשטויסן געווארן פון איינעם פון די סוועניציאנער שפילער, וועלכער האט זיך געפונען אפן שטראף פעלד. דאס טאר ניט זיין. ביים אויספירן א־11 מעטער שטוים טאר זיך קיינער אויסער דעם שטויסער ניט געפינען אפן שטראף-פעלד."

אזוי ווי די סוועניציאנער האבן דאך טריומפירט און געשריען 3 מאל: ה.פ. הורא, דערציילט זיי בערל אלפעראוויטש אזא מין משל: איינמאל איז איינער געקומען צום שוחט און געבעטן אז ער זאל אים קיילענען זייער געניג. פרעגט אים דער שוחט, וויפיל געניג ער האט, און ס'וויזט זיך ארויס, אז בסך הכל פארמאגט ער נאר איינאייניציקע גאנז און זי איז אויך אגעפגרטע.

אלפעראוויץ פארענדיקט זיין ארטיקל:

אשפאציר אויף דער אזערע אין יאר 1933

„אויך די סוועניציאנער פוטבאליסטן וועלן געווים דערציילן וועגן די גאלן וואס זיי האבן דערלאנגט די סווירער, אבער אז מ'וועט זיי פרעגן וויפיל גאלן זיי האבן דערלאנגט וועלן זיי אויך דארפן ענטפערן איינעם אגעפגרטן, אפאלשן."

אין 3 פארטזעצונגען שילדערט אברהם יצחק מילער דעם פוטבאל מאטש צווישן סווער און מיכאלישאק. ער דערציילט ווי אזוי די סווירער חברה זיינען געקומען פרייטיקצונאכט צו פום אזש קיין מיכאלישאק, ווי אזוי זיי זיינען אריבערגעגאנגן דעם טיפן טייך און געפרישטיקט אין וואלד. ער שילדערט דעם קבלת פנים אין מיכאלישאק און בעיקר דעם סווירער גרויסן זיג.

פאר דעם מאטש האט בערל אלפעראוויץ געהאלטן אוויכ־טיקן פארטראג וועגן די פיזישע אנטוויקלונג פון דער יידישער יוגנט און האט צום סוף באטאנט די נויטוועגדיקייט פון גרינדן אטורן און ספארט־פאריין אויך אין מיכאלישאק.

די ספארט כראניק האט אין אלע צייטונגען שטענדיק גע־שריבן הענעך מילער.

אריי ארטיקלען האט געווידמעט אליקים קאווארסקי פראגן פון מוזיק און חזנים.

דער לערער חיים ראגאווי האט פארעפנטליכט אאינטערע־סאנטן ארטיקל מיטן נאמען „שהחיינו", וואו ער באגריסט די גרינ־דונג פון דער צ.ס.י.א., דאס הייסט ציוניסטישע סאציאליסטישע יוגנט ארגאניזאציע.

אינטערעסאנט זיינען אין אלע צייטונגען אפילו די מודעות. פון זיי דערווייסט מען זיך, אז שלמה קרייצער האט געהאלטן אפאר־טראג וועגן מארים ראזענפעלד און יעקב דב גארדאן, דעם רב'ס איידים האט רעפערירט איבער די העברייאישע ליטעראטור און דער לערער חיים ראגאווי פלעגט געבן פאלקס־לעקציעס איבער קולטור געשיכטע.

אן אינטערעסאנטע מודעה איז פארעפנטליכט געווארן דעם 30־טן יאנואר 1924:

„ווילט איר פארברייגן אן אוונט!
ווילט איר גענישן פון אייער יוגנט!
באזוכט שבת צונאכט דעם פאמיליען אוונט!
אינהאלט־רייכער פראגראם.
בופעט, פלי פאסט און אנדערע פארווויילונגען.
קומט מאסנווייז.

קורץ: וועט ס'בלעטערט איצט דורך און כאפט אקוק אין די צענדליקער נומערן פון די צייטונגען וועלכע זיינען דערשינען אין סוויר, מוז שטוינען און באוואונדערן די מוט און די ענערגיע און דעם ענטוזיאזם, וואס די סווירער יוגנט האט פארמאגט.

אין 20־טן נומער „פון אונזער לעבן" פארעפנטליכט דער רעדאקטאר אן ארטיקל מיטן קעפל: 20 נומערן.

ער שרייבט דארט:

„מיט פיל פרייד און פארגעניגן עמפפאנגן מיר דעם 20־טן נומער „פון אונזער לעבן". 20 נומערן — דאס איז אהיפש שטיקל וועג, וואס מיר האבן דורכגעמאכט ביי זייער שווערע און שרעק־ליכע באדינגונגען. די 20 נומערן באוויזן אף וואס פאר אמדרגה ס'שטייט די סווירער יוגנט אפן געביט פון קולטור און אנטוויקלונג."

ליידער האבן אבער די זשורנאלן ניט געהאט קיין מעגליכ־קייט רעגלמעסיק צו דערשיינען. די וויכטיקסטע סיבה איז געווען,

וואס די בעסטע כחות זיינען אוועקגעפארן. אין די שפעטערע יארן האבן זיך אין די זשורנאלן באטיליקט יונגערע כחות. ווי הערצל וויינער, חנן וויינער, עוזר מילער, דוד חיות, שמואל דאבקין, יוסף זלאטאיאבקע און פיל אנדערע חברים און חברטעס.

יידישע יוגנט לעבן דיינקמאל אויפן בארג

צניעותדיק און אן פרעטענזיעס האבן זיי אלע געווירקט און געשאפן און אלע די וועלכע זיינען פארבליבן לעבן מענן אויך ביים היינטיקן טאג שטאלצירן מיט זייערע חברים און חברטעס, מיט וועמען זיי האבן מיט צענדליקער יארן צוריק זוכה געווען זיך צו דערציען און ארבייטן געמיינזאם לטובת זייער קליין שטעטעלע.

דריטער קאפיטל:

שוידערליכע אומגליקספאלן

חענער דרויז

אברהמעלע יאעל ז"ל

סווירער יידן האבן דורכגעלעבט צווישן ביידע וועלט-מלחמות אסך אומגליקן, אבער קיינער פון זיי האט אלעמען ניט דערשיטערט אזוי ווי אברהמעלעם טויט.

אשוינער, יונגער און ערנסטער בחור שטייט ער אלעמען פאר די אויגן ביזן היינטיקן טאג. און וועו דער רב האט אין זיין הספד אים פארגליכן צו אוואקסנדן שטארקן און איינגעווארצלטן בוים וועלכער איז אפגעהאקט געווארן אינמיטן זיין בליען, האט ער געשילדערט געווי דאס וואס יעדער איינער האט געטראכט

שוין אלס קליין קינד האט אברהמעלע געשמט פאר אקלוגן יינגעלע. אפליסיקער און פייאיקער איז ער געווען פון די ערשטע תלמידים אין שול און נאך אלס קינד איז ער באקאנט געווארן אלס טרייער און איבערגעבענער חבר. צו אלעמען איז ער געווען פריינדליך און דער עיקר: ער האט ליב געהאט צו טאן אטובה.

וועגן זיין גוטן כאראקטער פלעגט מען אין שטעטל רעידן ממש מיט התפעלות. זיין גאנצע יוגנטליכע ענערגיע האט ער געווידמעט, כדי צו ארגאניזירן די סווירער יוגנט, ער האט געגאלטן אלס הויפט-זייל פון „החלוץ" און „פרייהייט", איז טאקע קיין וואונדער ניט, וואס זיין טראגישער טויט האט אלע סווירער, אין דער גאנצער וועלט, געטראפן ווי אדונער, און קיינער האט זיך קיין ארט ניט געפונען פון טרויער און וויטיק.

און דערצו האט דער אומגליק געטראפן פונקט 2 וואכן נאכן אוועקפארן פון זיין עלטערן ברודער בערל קיין ארץ ישראל. אויך אברהמעלע האט געחלומט וועגן ארץ ישראל און דורך בערלען האט ער אפילו אוועקגעשיקט זיינע זאכן, וויל טאמער וועט ער דארפן עולה זיין ניט לעגאל, האט ער געטראכט, וועט זיין בעסער פאר אים צו פארן מיט וויניק באגאזש.

מיטוואך, דעם 21-טן נאוועמבער 1934-טן יאר, ארום 5 אזייגער פארנאכט, האבן זיך אברהמעלע מיט זלמן ברוכ'ן געגרייט ווי שטענדיק צום דאנערשטיקן מארק. יענעם טאג האט זיך אברהמעלע באזונדערס געאיילט, ווייל אין אוונט האט ער געדארפט גיין אף אזיצונג אין „החלוץ הצעיר".

אזוי ווי ס'איז שוין געווען גוט דונקל, האבן זיי אנגעצונדן אלאמטערנע און געגאנגן מיט אן עמער אין סקלאד אנפאמפן בענזין פון פאס. אזוי פלעגן זיי זיך שטענדיק גרייטן צום מארק-טאג.

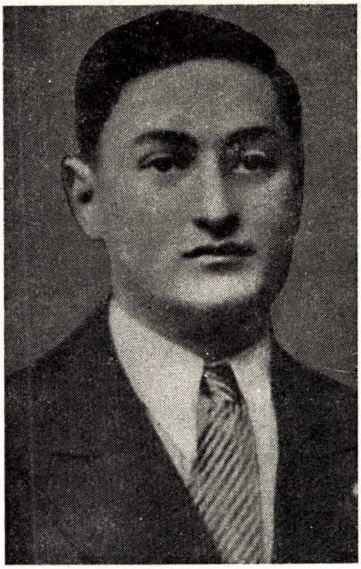
אין סקלאד איז אבער שוין געווען גוט פינסטער, די לאמטערנע איז געשטאנען אן אזייט און זיי האבן ביידע ניט באמערקט אז דער עמער איז שוין פול. האט אברהמעלע געמומען די לאמטערנע און איז מיט איר צוגעגאנגן נאענט צום עמער, כדי צו זען צי ער איז שוין פול. דערווייל האט זיך אף אים אשפריץ געטאן אביסל בענזין, דער עמער האט זיך אנגעצונדן און דער פלאם פייער האט תיכף אכאפ געטאן אברהמעלען.

אברענעדיקער איז ער געלאפן אין גאס, אין ריכטונג צו דער יורזדיקע, קענטיק צום דאקטאר. ער האט באוויזן אפצולויפן ביזן אפטייק-געשעפט פון ישראל גארדאן, וואס איז דאן געווען ביי פעסיע סווירסקי אין שטוב.

די גאנצע צייט האבן מענטשן געזען ווי ס'לויפט אשטיק פייער, אבער זיי האבן זיך ניט געכאפט וואס דאס באדייט. ערשט לעבן אפטייק האט מען אים אנידערגעווארפן, פארדעקט מיט זאכן און פארלאשן דעם פייער. מ'האט אים אריינגעטראגן אין אפטייק, וואו ער איז געלעגן א 5 שעה.

דערווייל האט זיך ארויסגעווייזן אז אויך זלמן ברוך איז פארברענט, אבער ניט אזוי שטארק, בלויז דער פנים און די הענט. ער האט אבער אויך געהאט שרעקליכע וויטיקן, און האט געשריען, געקריצט מיט די ציין און זיך געריסן די האר פון קאפ.

די וואס זיינען געווען פארנומען מיט ביידע פארוואונדעטע האבן ארויסגערופן אטאקסי פון סוועניציאן, אבער זי איז אנגעקומען ערשט ארום 12 אזייגער ביינאכט, און ערשט דאן האט מען זיי ביידן אפגעפירט קיין ווילנע אין משמרת חולים.

אברהמ׳עלע יאעל ז״ל

דער דר. זאלקינדסאן, וועלכער האט זיי באהאנדלט, האט באלד פעסטגעשטעלט, אז אברהמעלעס צושטאנד איז זייער אשווער־רער, ווייל דריי פערטל קערפער איז געווען פארברענט. דאך איז ער געווען די גאנצע צייט ביים זינען, ער האט געענטפערט אף אלע פראגן געגוי און האט נעבעך ניט געוואוסט אין וואס פאר אשווערן מצב ער געפינט זיך.

אזוי ווי אייניקע סווירער חלוצים זיינען דאן געווען אויף הכשרה אין ווילנער קבוץ אף סובאטם, האט מען צו זיי אנגעטעלע־פאנירט און באלד איז לעבן־אברהמעלען מיט זלמן ברוכ׳ן געזעסן דער קוזין נתן, און יוסף חייט, וועלכער האט זיי געבראכט קיין ווילנע.

ס׳האט זיך ארויסגעוויזן, אז אברהמעלעס צושטאנד איז האפ־נונגסלאז. מ׳האט זלמן ברוכ׳ן ארויסגעפירט פון שותפות׳דיקן צימער, כדי ער זאל ניט זען ווי זיין יינגערער, ליבער ברודער, גייט אוים.

און דאנערשטיק, דעם 22-טן נאוועמבער, ארום 1 אזייגער בייטאג, איז נפטר געווארן אין ווילנער משמרת חולים אברהמעלע יאעל, דער העלדישער, שיינער, יונגער בחור, די שטאלץ פון סוויר און אומגעבונג.

אין אקורצע צייט ארום האט נתן אנגעטעלעפאנירט צו זיינע ברידער אין סוויר, אז אברהמעלע איז שוין ניטא און מ'דארף זען צוגרייטן גוטלען צו דעם.

איר צער און וויטיק איז שרעקלעך גרויזן צוצוזען. אבער זי האט ניט געטראכט וועגן אטויט. זי האט נאך אלץ געמיינט, אז מ'וועט אים אפראטעווען. פארנאכט האט זי באשלאסן צו פארן פרייטיק פרי קיין ווילנע.

ס'האבן נישט געהאלפן די רייד פון אירע שוועסטער, אז זי זאל אפווארטן, זי האט זיך פארעקשנט, אז זי מוז זען די קינדער. און דערווייל האט יוסף טעלעפאנירט, אז מ'וועט אים ברייגן ארום 10 אזייגער בייגאכט. אלע זיינען געווארן צומישט, מ'האט נישט געוואוסט וואס צו טאן מיט גוטלען. ס'איז שנעל פארגעקומען אבא-ראטונג און מ'האט באשלאסן איר אריבערצופירן צו צירלען און אויך דעם טויטן אברהמעלען וועט מען אריינפירן בייגאכט אהין.

נייען אזייגער אינאוונט ווען זי האט ווידער געגומען טעגהנען אז זי ווייל פארן קיין ווילנע, האט איר צירל מיט טרערן אין די אויגן געזאגט, אז זי האט ניט וואס צו פארן, מ'ברייגט אים באלד אהער. איצט איז איר קלאר געווארן ווי גרויס ס'איז דער אומגליק.

דער יאמער און דער קלאג אין גאנץ שטעטל האט אנגעווארפן אף אלעמען אן אומגעהויערן טרויער און ווען אזייגער 10 אינאוונט האט זיך אפגעשטעלט לעבן צירלס שטוב די טאקסי מיטן טויטן קערפער, האבן הונדערטער מענטשן אויסגעבראכן מיט אפייגליכן געוויין.

די לויה

די אקטיוויט חברים פון החלוץ האבן אנאנצע נאכט פאר-האנדלט, ווי אזוי צו ארגאניזירן די לויה. אלע פרטים זיינען אוים-געארבעט געווארן און 9 אזייגער אינדערפרי האט זיך פון צירלס שטוב געריכט דער טרויער צוג.

אויפן פרישן קבר פון אברהמעלע יאעל ז״ל, נאוועמבער 1934

אין די הונדערטער איז מען געקומען אפגעבן דעם טראגיש אומגעקומענעם פריינד און חבר זיין לעצטן כבוד און באגלייטן אים אף זיין לעצטן וועג.

ווען די חלוצים האבן זיך געריכט מיטן ארון האט זיך געדוכט אז די שטיינער פון ברוק ווייגען אויך.

אין נאמען פון די פארשוידענע יוגנט־ארגאניזאציעס האט מען געטראגן קרענץ מיט טראנספארענטן.

דער ריזיקער צוג איז געגאנגן ביז זעליג סווירסקי׳ס הויז און פון דארט איז מען אראפ אין דער ריכטונג צום בית מדרש. דא האט מען זיך אפגעשטעלט און דער רב בערקמאן האט אים מספיד געווען.

פון דארט איז מען געגאנגן ביז צום לאקאל פון „החלוץ״, וואו ס׳האט אים באקלאגט הענעך מילער. פאמעלעך האט זיך דאן געצויגן דער טרויער צוג ביז צום בית עולם און הגם ס׳איז געווען אקאלטער נאוועמבער טאג, האט זיך דאך ניט געפונען קיין איין מענטש וואס זאל גיין צוריק.

ביים אפענעם קבר האבן געזעדט: הערצל ווייגער, דוד חייט

און דער קוזין בערל. אלע האבן באווייזט די גרויסע אבדה פון דער סווירער יוגנט, ווען פון זיי איז ארויסגעריסן געווארן אף אשרעק־לעך טראגישן אופן אייגער פון די בעסטע און איבערגעגעבענסטע חברים. אחבר, וועלכער האט זיין גאנצן לעבן געשטרעבט עולה צו זיין קיין א"י און מיט אמאל איז ער אומגעקומען, נאך איידער זיין וואונש איז מקוים געווארן.

ארום 2 אזייגער איז זיך דער עולם צוגאנגן.

פרייטיק צונאכט האט געהערשט טרויער אין שטעטל, מ'האט כמעט ניט געהערט אימיצן רעדן. אלע זיצונגען און אלע פארזאמ־לונגען האט מען אפגעלייגט.

דער טרויער נאך דער לויה

נאך שבעה, אין אוואך ארום, שבת צונאכט, איז פארגעקומען אין לאקאל פון „החלוץ" אטרויער אקאדעמיע. אין משך פון דער וואך האט מען פארגרעסערט אברהמעלעס בילד און אים אויפגע־האנגן לעבן טיש פון די רעדנער. אין דער אקאדעמיע האט זיך באטייליקט די גאנצע סווירער יוגנט אן אונטערשייד פון פארטיי און ריכטונג, ווייל אברהמעלע איז געווען באליבט און טייער ביי אלעמען. אויך גוטל איז געקומען מיט צירלען.

די אקאדעמיע האט זיך אנגעהויבן מיט אטרויער־מארש. הערצל וויינער האט געעפנט. ס'האבן גערעדט הענעך מילער אין נאמען פון „החלוץ", שמואל רעזניק אין נאמען פון גמילות חסד, אבא וויינער אין נאמען פון „העובד", אלע האבן געשילדערט דעם שווערן פארלוסט וואס דאס יידישע שטעטעלע סוויר האט געליטן.

*

צו שלושים האט דער „החלוץ" ארויסגעלאזן אבראשור וועגן זיין לעבן און זיינע טאטן. זי איז רעדאגירט געווארן דורך הענעך מילער און הערצל וויינער.

שבת, דעם 15־טן דעצעמבער איז פארגעקומען אן אלגעמיינע פארזאמלונג, וואו ס'איז באשלאסן געווארן צו בויען אבית־עם אף זיין נאמען. אין קאמיטעט זיינען אויסגעוויילט געווארן: ישראל גארדאן, משה דרעוויאצקי, שמואל סווירסקי, יוסף זלאטאיאבקע

משה מילער און בערל רעזניק. די זארג וועגן אצווייטע וועלט מלחמה האט אבער דעם פלאן ניט געלאזט רעאליזירן.

און דאך וועט זיין כאראקטעריסטיש אפצודרוקן דעם אויפ־רוף, וועלכן דער קאמיטעט האט דאן פארעפענטליכט און איבער־געשיקט צו די סווירער אין א"י.

אויפרוף

מיטוואך דעם 21.11.34 5 אזייגער אוונט, איז אויסגעבראכן ביי אונז אין סוויר א שרפה וואס האט צוגעזרויבט איינעם פון אונ־זערע בעסטע חברים ח' **אברהם יואל**, וועלכער איז טראגיש אומ־געקומען אין פלאמען פון פייער.

ערשיטערט איז די שטעטל פון טראגישן פארפאל, די נעגל פון טויט האבן זיך אריינגעריסן און אוועקגעזויבט איינעם פון אונזערע בעסטע חברים, איינער פון די ערשטע איניציאטארן ביים אַרגאַניזירן די יוגנט, צוצוגרייטן דעם עלעמענט פארן אויפבוי פון ארב. א"י.

געשטרעבט האט אונזער טראגיש־אומגעקומענער חבר צו זען די פארווירקליכונג פון זיין אידעאל, צו זיין אויך אין רינגעלע אין דער גאנצער קייט בויער פון ארבעטנדן ארץ ישראל.

מיר געפינען נויטיק אדאנק זיינע פארדינסטן פארן אויפבוי פון ארבעטנדן א"י — צו בויען א בית עם אויף זיין נאמען. ניט קיין קולטורעלע צענטערן גייען מיר בויען אין גלות, נאר דער בית עם וועט זיין דער ארט וואו מ'וועט קענען שפינען דעם פאדים דורות לאנג מיט אייך חברים אין א"י. צעמענטירנדיק אזא אידעע, זיינען מיר פארבונדן מיט גרויסע מאטעריעלע שוועריקייטן. דערי־בער אפעלירן מיר צו אייך חברים: העלפט אונז רעאליזירן אונזער פלאן: צו אייך חברים וועגדן מיר זיך, וויל איר זייט די איינציקע וואס וועלן פארשטיין די נויטוועגדיקייט אין אזא בנין, וועלכער וועט געבן די מעגליכקייט צו דערציען אונזער יוגנט אין גייסט פון ארבעטנדן א"י.

די אקציע איז שוין אנגעהייבן. עס ווארן ביי אונז דורכגע־פירט באשטייערונגען, אוונטן, הילפס־קייט, א.א.וו.

וועלוול (זאב) יאעל ז"ל

מיר האבן געווארפן דעם לאזונג: „נבנה על אף כל המכשולים!" דעריבער וועלט אלין דורכגעפירט מיט דער גרעסטער אנשטרענגונג פון ענערגיע און געלט.

חברים: שאצט אפ אונזער ארבעט! העלפט צוליגן אציגל צום בנין א.נ. פון טראגיש-אומגעקומענעם אברהמ'ל יואל ז"ל!!!

החסתדרות „החלוץ" בפולין
סניף סוויר

אט אזוי האט סוויר געטרויערט נאך איינעם פון אירע בעסטע און טייערסטע קינדער.

און ביזן היינטיקן טאג שטייט אברהמעלע יאעל, זכרונו לברכה, ווי לעבעדיק אלעמען פאר די אויגן און קיינער, קיינער, האט אים ניט פארגעסן און וועט אים ניט פארגעסן.

יהי זכרו ברוך לעולם ועד!

ח. סבירוני

אומגליקן אין דער הכשרה

ווי אומעטום פלעגן אויך די סווירער חלוצים אננעמען פאר־שיידענע ארבייטן, כדי זיך צו גרייטן צו דער עליה, אמאל איז די ארבעט געווען אין שטעטל און אן אנדערש מאל איז מען געפארן אין אקבוץ אין דער פרעמד.

איינמאל האט דער סווירער „החלוץ" אנגענומען ארבעט אין אסעצקארניץ אף דער נאסעלניצע, דארט האט אמאשין געשניטן שטריי. ביי דער ארבעט איז צווישן אנדערע אויך געווען אליהו קאמין. ער האט ניט באמערקט ווי אן ארבעל האט פארטשעפעט און די פינגער האבן זיך אריינגערוקט אין מאשין. אין איין אויגנ־בליק זיינען ביי אים אפגעהאקט געווארן 4 פינגער פון דער לינקער האנט. די אנדערע חלוצים האבן אים געבראכט אהיים און דער פעלדשער מארגעוויץ האט אים פארבאנדאזירט. אינדערפרי האט מען אים אוועקגעפירט קיין ווילנע.

אין די ערשטע וואכן איז אליהו קאמין געווען זייער פאר־צווייפלט אבער שפעטער איז ער געווארן מונטערער און האט אנ־געהויבן גלויבן אין זיין צוקונפט. נאכן פארהיילן די וואונד האט ער געזונען אקורס אויף בוכהאלטעריע און האט טאקע געקראגן ארבעט אין אן אייזן געשעפט אין ווילנע אף ראג זאוואלנע און טראקער גאס.

פיל דערשיטערנדער און שרעקליכער איז געווען אצווייטער פאל מיט סווירער חלוצים, וועלכע האבן זיך געפונען אין אווילנער קבוץ אף סובאטש.

דאס איז געווען אין 1936־טן יאר. חלוצים האבן געארבעט אין אקליי־פאבריק. די ארבעט איז באשטאנען אין דעם וואס מ'האט געדארפט צומאלן ביינער פון בהמות, און פון דעם מאכן קליי.

בערל דימענטשטיין איז געשטאנען לעבן דער מאשין און האט באמערקט ווי אביין איז געבליבן שטעקן און פארהאלטן די מאשין. אנשטאט אפצושטעלן די מאשין און ארויסצונעמען דעם

ביין, האט ער אריינגערוקט די האנט און געוואלט ארויסנעמען דעם ביין, אבער די מאשן האט אנגעהויבן ארבעטן און אים אריינגע־ געצויגן אינעווייניק.

ס׳האט אים אפגעהאקט די קאפ ביז צו די אקסלען. יצחק מיכנאוויטש האט תיכף געהלשט זיענדיק דעם צושניטענעם קערפער.

בערעלע דימענטשטיין ז״ל

דער אומגליק האט פאסירט דעם 12־טן דעצעמבער און האט געמאכט אשרעקליכן איינדרוק אף דער גאנצער ווילנער באפעלקע־ רונג. אגאנצע נאכט איז געלעגן דער ארון אין קבוץ און טויזנטער מענטשן זיינען געגאנגן ארום אים. אערן וואך איז געשטאנען ביז צו דער לויה.

די לויה איז פארגעקומען צומארגנס ארום 12 אזייגער בייטאג און אין איר האבן זיך באטייליקט כמעט די גאנצע ווילנער יוגנט. אזוי ווי ס׳איז געווען אפראסטיקער טאג איז מען געפארן אין שליטנס צום בית עולם.

ס'זיינען געקומען צו דער לויה ספעציעלע שליחים פון מרכז „החלוץ" אין ווארשע. אלע ווילנער צייטונגען האבן געבראכט נאטיצן וועגן דעם פאל, ארבעטער האבן געווארפן די ארבעט, סוחרים האבן געשלאסן די געשעפטן, אין גאנץ שטאט האט גע־ הערשט טרויער. אין אלע קבוצים אין פוילן זיינען פארגעקומען טרויער־אקאדעמיעס.

צו שלושים איז פארגעקומען אריזיקע טרויער פארזאמלונג אן וועג בערעלעם מאמע איז געקומען און האט דערזען זיין גרוים בילד, איז זי געפאלן אין אנמאכט.

דעם 12־טן דעצעמבער 1937־טן יאר, פונקט צום ערשטן יארצייט האט דער ווילנער „החלוץ" געשטעלט אמצבה אפן קבר

חלוצישע ערן וואַך לעבן ארון פון בערעלע דימענטשטיין ז"ל

פון אומגליקליכן דימענטשטיינען אין דער פארם פון אן אפגעהאקטע בעראזע.

די ווילנער חלוצים האבן ארויסגעגעבן אספעציעלע בראשור, געווידמעט זיין אנדיינקונג. דארט האט אויך פארעפענטליכט וועגן אים אליד הערצל וויינער.

אין דעם ליד האט הערצל דערציילט ווי דער יונגער דימענט־ שטיין האט געחלומט עולה צו זיין אין א"י און זיך דארט איינגלי־ דערן צווישן די טויזנטער בויער. ער האט אים פארגליכן צו אפרי־

לינגם־זאפטיק צווייגעלע וואם איז אבער שנעל פארוועלקט געווארן.

*

אזוי איז אויסגעלאשן געווארן איונגער, בליענדער לעבן, און אין דער רשימה פון די סווירער יונגע קדושים איז צוגעקומען נאך אקרבן.

כבוד דעם חלוץ וועלכער איז געפאלן אייידער זיין חלום איז פארווירקליכט געווארן.

פערמער קאפיטל:

זכרונות

אהרון קורי

געדאנקען פון אחדר אינגל

שיין און ליב איז יעדן אידישן אינגל געווען דער אנקומען פון פרילינג, איבערהויפט ווען מ׳איז געווען פארשפארט אגאנצן ווינטער פון אינדערפרי ביז אין דער נאכט אין אפארשטיקטן חדר מיט אצעגדליק אנדערע קינדער, מיט אשטריינגן רבין, און מיט אדומפיקע לופט וואס האט געמאכט דעם אינגלס מח טעמפ און פויל.

איך בין דאן געווען אאינגל פון 8–9 יאר און דער פרילינג איז מיר געווען זיס און טייער. קודם כל האט זיך אין חדר באוויזן א אפענע טיר און ס׳איז אריינגעדרונגן פרישע, ריינע, זאפטיקע לופט. אינדערפרי האט אונז די מאמע געגעבן אמילכיקן, געשמאקן אנבייסן.

דער אייז פון דער פארפראערענער אזערע איז אפגענאגן און ס׳איז פארשוואונדן פון אונזער הייזקע דער ווייסטער ווייסער שטח פון גוולאדיקער ווייטקייט. ווידער האט זיך דער וואסער געגומען פריי באוועגן און אנייע וועלט האט זיך אנטפלעקט פאר אונזערע אויגן. מ׳קען שוין ווידער פארקאשערן די הויזן, אריינבראדזן אין דער אזערע און אנשעפן אעמער וואסער פאר דער מאמען. ביים ברעג קען מען זען קליינטשינקע פישעלעך, יאזגעלעך אדער פלאטקעלעך שווימען אהער און אהין אין די טויזנטער. איך וויים ניט עד היום צי ס׳איז פאראן ערגעץ וואו אזוי פיל פישעלעך ווי אין סווירער טייך.

און ס׳איז דערפאר גאר קיין וואונדער ניט געווען אויב גלייך אינדערפרי בין איך ארויסגעלאפן פון דער הייזקע און אריינגעאטעמט די דערפרישענדע ריינע לופט.

דער וואסער אין דער אזערע איז געשטאנען ווי אשיינער קלארער שפיגל. די זון האט זיך ארויסגעריסן פון יענער זייט טייך מיט איר גאנצער פראכט און גלאנץ. דער האריזאנט איז געווען פראכטפול.

פון דער רעכטער זייט וואו די בורלאקעס האבן געוואוינט האט

מען געקאנט הערן גאנץ דייטליך ווי ס׳איז ארויסגעפארן אפישער־שיפל. דער אפקלאנג פון די וויאסלעם איז געווען הילכיג און רעגלמעסיק. אלץ ארום איז געווארן ווי צוזאמענגענאסן אין אוואונ־דערבארער פאנאראמע.

אט אזוי בין איך געשטאנען פארחלומט און פארכישופט ביים ברעג טייך ביז איך האב דערהערט דעם געשריי פון דער מאמען:

— וואס שטייסטו דארט ווי אגלאמפ און חלומסט?

דאן בין איך צוריקגעגאנגן, אבער ניט אין שטוב נאר אין גארטן אריין. דארט האבן מיר געהאט פארזייט קארטאפל, בוריקעס, מערן, בעבעלעך, אוגערקעס, און אנדערע גרינסן. די מאמע האט געהאט פיל ענמת נפש פון גארטן און אויך פיל מי און ארבייט, איך מיט מיין ברודער האבן איר מיט שמחה געהאלפן.

מיר זיינען געווען צופרידן וואס דער ווינטער איז שוין אוועק און מ׳קען עפענען די דאפלטע פענסטער וואס זיינען אהאלב יאר געווען פארקלעפט און פארחתמעט, און פארשטאפט מיט וואטע. איצט האט מען געפילט אין חדר דעם ריח פון אלע בליהונגען אין גארטן און מ׳האט געקאנט לערנען תורה מיט אנאנדער חשק.

פון דאן אן זיינען שוין אוועק איובל יארן, און עד היום קען מען דאס ניט פארגעסן. ס׳דוכט זיך מיר אז דער שפיגל אויף דער סווירער אזערע האט מער פארכישעפט און אנטציקט ווי די שענסטע, הערליכסטע סימפאניע.

מתתיהו באגדאנאוו

הארעפאשנע יידן

אז מאיז אריינגעקומען אין פאליש פון בית מדרש, איז חוץ די טיר צו מזרח, וועלכע איז געווען דער אריינגאנג צום בית מדרש, זיינען אין פאליש געווען נאך דריי טירן — אייגע לינקס צו צפון איז געווען די טיר צו דער קלייזל, אצווייטע רעכטס צו דרום וועלכע

האט געפירט צום אריינגאנג צו דער וויבערשער שול, אביסל וויטער פון דער צווייטער טיר אדריטע, אויף וועלכע עס איז געווען אויפגעשריבן מיט כתיב אותיות: משעה 11 עד 12 יהיו הנאמנים בגמ"ח, האט געווייזן, אז דאס איז די טיר וואו עס ליגן פארשיידענע

וועלוול דער שמיד ז"ל

בעבעכעם וואס ארימע יידן האבן אריינגעלייגט אלס משכון פאר די הלוואה וואס זיי האבן געגומען אין גמילות חסד.

אלס אינגל האב איך ליב געהאט אריינצוקוקן אין דער טיר פון דער אינסטיטוציע וועלכע האט געטראגן דעם נאמען: גמילות-חסדים. ר'ב מאיר פייוויישעם (זלאטאיאבקא) וועלכער איז געווען אייגער פון די נאמנים פלעגט אויפשליסן דעם שווערן שלאס, ארונטער נעמען די אייזערנע שטאבע, און אז ער האט געעפנט די

טיר, פלעג איך פון אבאהעלטעניש באטראכטן די מטלטלים וואס זיינען דארטן געלעגן: אגאנג-רעדער פון אוואגן, אכאמעט מיט שלייעם פון א געשפאן, מעשענע בענטש לייכטער, סאמאווארן, בגדים, און אסך אנדערע זאכן וואס אידן פלעגן פארמשכ'נען ווען איינער האט געדארפט אפאר רובל אין מסחר, אדער אויף צו באצאלן שכר-לימוד, אדער ווען איינעם האט געפעלט אויף שבת...

די צוויי טירן וואס זיינען געווען איינע אנטקעגן די אנדערע — די קלייזל טיר און די גמילות חסדים טיר — האבן געהאט אגעווייסע שייכות, מחמת די מערסטע קליענטן פון דעם גמילות חסד, זיינען געווען די אידן וועלכע האבן געדאוונט אין קלייזל, און אין מיין זכרון האבן זיי זיך איינגעקריצט אלס די „קלייזל יידן". געווען זיינען די קלייזל-יידן ערליכע הארעפאשנע מענטשן: בעלי מלאכות, דארפס-העגדלער א.א. קיין סך לומדים זיינען צווישן זיי ניט געווען, און דערפאר האבן זיי זיך דא אין קלייזל, געפילט ווי ביי זיך אין דערהיים. דא האבן זיי זיך גייסטיק אויסגעלעבט יעדער אויף זיין אופן. האט איינער געקאנט ארויסקוקן אין משניות — איז מה טוב, אויב ניט האט מען זיך באנוגענט מיט אקאפיטל תהילים אדער אפרשה חומש.

געהאט האבן זיי ארבין, אגרויסן למדן, וועלכער האט ליב געהאט דעם פשוטן פאלק, ער האט מיט זיי געלערנט די פרשה פון דער וואך און אשטיקל עין יעקב. דער רבי זייערער איז געווען ר'ב יחיאל מרדכי דער פעל-קרעמער.

צווישן די קלייזל יידן זיינען געווען בעלנים וועלכע האבן געהאט אשוואכקייט צום עמוד. געדענק איך די קאנקורענץ וואס איז אנגעגאנגן צווישן בענציע דעם שוסטער און משה לייב דעם שניידער פאר אשבתדיקער מנחה. זיי זיינען ביידע פשוט געלאפן צום עמוד — וכל הקודם זכה. ווער עס איז פריהער דערלאפן, דער האט געדאוונט פארן עמוד מנחה.

געדענק איך אז משה לייזער'ס מנחה פארן עמוד איז געווען אזוי באריטט אז זיין איניקל, מיט וועלכן איך בין צוזאמען אין חדר געגאנגען, פלעגן מיר רופן מיטן „צונאמען" „וינוחו בם".

דא אין קלייזל האבן די דאוונער אויך געהאט אגעלעגנהייט

צו קריגן אמאל אן עליה, וואס אין גרויסן בית המדרש וואלטן זיי זעלטן געקראגן... צווישן די קלייזל יידן האבן זיך אויך געפונען אזעלכע וואס האבן זיך געקאנט מוסר נפש זיין פאר א מצוה ווי ביקור־חולים, תלמוד תורה, הכנסת כלה. יאנקל דער שוסטער וועלכער פלעגט אויפשטיין ווינטער דריי אזייגער פארטאג, האט שוין דעם לינקן ארבל פון זיין קאפאטע אין גארטל פארשטעקט גרייט צו לייגן תפילין, אזוי פלעגט ער פאוואליע אויפמאכן אפאר „פרישווערס", אט דער יאנקל האט געקאנט אפזיצן גאנצע נעכט ביי אקראנקן, בכדי צי געבן אגעלעגנהייט די בני בית פון דעם חולה זיך אביסל אפרוהען.

איז ביי איינעם פון די קלייזל־יידן אפערד געפאלן, זיינען גלייך צוויי מיט אפאטשוילע אין האנט ארומגעגאנגען, אויפגעקליבן עטליכע רובל און געגאנגען איז מען צווישן אייגענעם קלאס, און דער איד ביי וועמען דער פערד איז געפאלן האט שוין געקענט קויפן אן אנדער פערד כדי צו פארדינען זיין שטיקל ברויט.

זאלן מיינע עטליכע שורות, דינען ווי אמאנומענט פאר די יידן וואס איך באשרייב דא, און די צווישן זיי וועלכע זיינען געפאלן קרבנות פון היטלעריזם, זאל גאט זיך נוקם זיין פאר זייערע פאר־שניטענע לעבנס.

בן ציון גאלד

זכרונות וועגן סוויר

אונזערע סווירער אין ישראל האבן זיך געווענדעט צו די לאנדסלייט אין אמעריקע, אז זיי זאלן שריפטלעך בייטראגן צום בוך — „אונדזער קליין־שטעטל סוויר". צונויפגעשטעלט פון אונדזער סווירער ד"ר חנוך (הענעך) דרוץ־סבירוני, מיט דער הילף פון אלע סווירער אין ישראל, וואס האבן געבראכט מאטעריאלן, פאקטן און עפיזאדן.

לכתחילה האב איך זיך ארויסגענומען פון די וואס זיינען בכח

שרה רבקה פישער ז"ל

וואם בייצוטראגן צום בוך. כדי עפעס אנצושרייבן, דארף איך דאך יישוב הדעת. איז ווי אזוי איז עס געוואלט אז באלד ווי איך שטעל זיך פאר אין שטעטל, קומען מיר ארויף אויף די געדאנקען מיינע נאענטסטע, וואם זיינען אומגעקומען דורך די מערדער-נאצים אדער אין סוויר, אדער אין די קאנצענטראציע-לאגערן.

לאנג האב איך וועגן דעם געטראכט און דערנאך האב איך איינגעזען אז דאס שרייבן מיינם וועט זיין ווי אן אויפשריפט אויף א מצבה, וואם דארף ניט קיין הכנות. און קיין שטימונג. מיט יארן שפעטער, וען סוויר וועט שוין זיין ניט מער ווי א נאמען, און איינער פון א שפעטערן דור פון סווירער אפשטאם וועט וועלן אריינקוקן אין דעם בוך, וועט ער עפעס דאך ארויסנעמען פון מיינע וועךטער, וואם וועלן אים העלפן בעסער באגרייפן זיין אפשטאם-שטעטל.

מ'האט לעצטנס ארויסגעגעבן אין בוך — פארם די זכרונות פון איניקע יידישע שטעט און שטעטלעך וואם זיינען אזוי ווי סוויר, חרוב געווארן אין דער צווייטער וועלט מלחמה. זעט מען אז אין זיי אלע איז דאס לעבן געווען יידיש-אייגנארטיק און האבן פערמאנט א סך איידעלע יידן און יידן-לומדים. דאכט מיר אויס,

הענעך און קיילע געלגאר מיט זייערע טעכטער,
רעכטס זיצן זיסל און מלכה אלפעראוויץ

אז סוויר איז געווען אנדערש פון די אנדערע שטעטלעך. דער שם אז סוויר איז געווען א לומדים שטעטל איז באמת א בארעכטיקער. אפשר ניט מיט דער טיפקייט פון די לומדות אדער מיט דער גרויסער צאל לומדים, נאר מיט דעם, ווער די לומדים און די יודעי ספר זיינען געווען. אין די אנדערע שטעטלעך זיינען זיי געווען פון א העכערער גרופירונג, אבער אין סוויר זיינען צווישן די לומדים געווען פעל-קרעמער, קצבים, בעקער און שניידער. אזא דעמאקרא-טישע איינשטעל איז אין יענע יארן געווען א יוצא מן הכלל.

די לומדים-באלעבאטישע אטמאספער פון סוויר האט דאך טאלערירט די קעגענגעזעצטע שטרעמונגען פון ארבעטער-גרופעם און פון ציוניסטן. עס פלעגן טאקע אמאל פארקומען אינצידענטן, אבער ניט אפט און ניט קיין ערנסטע. אודאי האבן די באלעבאטים ניט געקאנט ליידן, ווען אן אגיטאטאר פון א גרעסערער שטאט איז אראפגעקומען קיין סוויר, פארכאפט דעם בית מדרש און אלע-מען געצוואונגען אויסצוהערן אן אגיטאציע-רעדע פון זיין פארטיי.

די באלעבאטישע יידן האבן טאלעריט די אנדערע גרופירונ־
גען, אבער געהאלטן פון זיי האט מען בפירוש ניט, אפילו פון די
ציונים־טן, וואס זייגען אידעאלאגיש ניט וויט אוועק פון די באלע־
באטים. איך דערמאן זיך אז איינמאל נאך שחרית האט מען אין בית
מדרש אנגעהייבן א ויכוח וועגן ציוניזם. האט איינער פון די באלע־
באטים, שוין א ייד אין די יארן, זיך געדארפט ארויסכאפן מיט א

לאלע זלאטאיאבקא ז״ל, פארקויפט צייטונגען אין דערערשטער וועלט מלחמה

באמערקונג אז דר הערצל, ע״ה, האט אזא חלק אין גן־עדן ווי משה רבינו. נו, מער האט אים שוין ניט געפעלט, דאס ווארט אפיקורס, מיט וועלכן מען האט אים מכבד געווען, איז ניט געווען פון די שטארקסטע.

אין די יארן צווישן ביידע וועלט־מלחמות איז פארגעקומען אן אויסערגעווינלעכע ענדערונג אין דער דערציאונג און אנטוויקלונג פון דעם יונגן דור. מיר איז לעצטנס אויסגעקומען זיך צו טרעפן מיט סווירער פון דעם יינגערן דור און איך בין פשוט נתפעל געווארן

פון זייער וועלטלעכקייט און מאדערנעם קוק אויפן לעבן. מען דארף דערפון ניט דרינגען, אז דער נייער דור איז גייסטיק א סך העכער פון דעם פריערדיקן. מען דארף בלויז באוואונדערן די אנדערשקייט, וואס גלויבט זיך כמעט ניט, אז זי איז געקומען אין בלויז געציילטע יארן.

מיר, די סווירער אין אמעריקא, זענען זייער דאנקבאר אונדזערע לאנדסלייט אין ישראל פאר זייער גרויסער איבערגעבנקייט ביים זאמלען די מאטעריאלן פארן בוך. א באזונדערן דאנק קומט דעם צונויפשטעלער, אונדזער ליבן לאנדסמאן ד"ר חנוך־הענעך דרוין. אן זיין גרויסער מי וואלט דאס בוך ניט צושטאנד־געקומען און נאך סוויר וואלט קיין דויערנדיקע מצבה ניט פארבליבן. מיט דער דער־שיינונג פון בוך בלייבט ביי אונדז, די סווירער, די גייסטיקע פאר־בינדונג מיט אונדזער געבוירן־שטעטל. נאך מער איז אונדז דאס בוך טייער, וואס עס איז געשריבן אין א זאפטיקן יידיש, ממילא איז יעדער ווארט — נשמהדיק־הייליק און רופט ארוים דערינערונ־גען וואס וועלן אויף שטענדיק בלייבן אין אונדז.

מיט אלעמענם דערלויבעניש וויל איך פארצייכענען די נעמען פון מיינע נאענטסטע, וועמנס קברים איך וועל שוין קיימאל ניט זען:

מיין זיידע און באבע ר' יצחק יעקב און זלאטע ליפשיץ,
מיינע עלטערן ר' ברוך בער און מלכה צירע זלאטאיאבקא,
מיינע ברידער אליהו מיט זיין פרוי און ישראל (לאליע) מיט
זיין טעכטערל, מיינע שוועסטער גרוניע מיט איר טאכטער
זלאטע און סאניע מיט איר משפחה, מיין שוויגער שרה
רבקה פישער, מיין שוואגער זיסל מיט זיין משפחה און מיין
שוועגערין קיילע געלגאר מיט איר משפחה.

תנצב"ה

דזא סאלאוו

עראינערונגען פון סוויר

1. א שטעטל אלאנגע. מיט געסלעך קליינע
אארדיקע גאס מיט גערטענער שיינע.
א באלניצע, א קליישטער, אויך —
ניט ווייט א הילצערנער בריק.
ער וואלט שיין לאנג איינגעפאלען. —
וועז ניט די פאר שטריק...

2. אבארג. וואס פאר־היט אונז פון שונאים
אף וועלכן מיר פלעגן קלעטערן.
וועז מיר זיינען גיווען קינדער.
מיר פלעגן זיך שפילן אין די —
טאלן גאלאפ.
אף דעם דאזיקן בארג ארויף און אראפ.

3. גידיינקט איר די אזערע. וואו די קינדער פלעגן שווימן?
גידיינקט איר די גערטענער וואו בלומען פלעגן בליען?
גידיינקט איר די רעקע. וואו מיר פלעגן זיך באדן?
קיינע זאכן אף זיך האלטן —
ניט גידארפט טראגן...
מיר פלעגן זיך שפריצן.
און נורקעם דארט מאכן.
דעם שטראם איבערשווימן און זיך פרייליך צולאכן.

4. גידיינקט איר מיינע לאנדסליים וועז —
פון חדר געגאנגן.
באנאכט. מיט לאמטערנעס. מיט געשריי און געזאנגען.
און פון דעם גרויסן זומף, דעם טיפן
פלעגן מיר קוים אהיים זיך דערקריכן.

5. גידיינקט איר די שול. גידיינקט איר די קלייזל.
גידיינקט איר אונזער חדר. און ר׳ זאוולם אלטע הייזל
וואו מיר אלע פלעגן לערנען. פון אינדערפרי
ביז שפעט אין דער נאכט.
און קיינעם פון אונז פאר רבנים גימאכט.

6. יעצט ווער ווייס. וואס איז דארט גיווארן.
פון אונזער אמאליגע שטעטל, וואו מיר זיינען גיבארן,
די ביסעלע לאנדסלייט וואס דארט איז פארבליבן.
האבן היטלערס באנדיטן צוהארגעט פארטריבן.

שושנה דרפקין

עירת מולדתי

פחות מכל הסוראים יודעת אנוכי עליה וזוכרת מתוך ערפל את התקופה הקדומה, כי בשנת החמש לחיי העתקנו את מקום מגורינו.

זכורני רק, כשיצאנו מסויר הושיבו אותי ואת אחי ז״ל בתוך ארון־שולחן על ערימת כרים, כמובן, מחוסר מקום, או מפני ציפיה לגשם, זאת לא אדע, כך נסענו כארבעים קילומטר לעיר סמורגון וחזרנו לסויר רק כעבור שנים. בשנת 1922. קבלונו יפה מאד השכנים, אשר בביתם גרנו, פנו חדר עבורי ויתר בני המשפחה גרו אצל דודתי. אני כשלעצמי השבתי שנפלתי מהשמים לארץ.

עוד באותו ערב הכרתי כמעט את כל הנוער שבעיירה, תחילה עשו עלי רושם רע מאד „בעלי־בתישע ליידיג־גייער״ ריקנים חשבתי בלבי, ובאמת לאיש מהם לא היה מקצוע ואף אחד לא עבד. כולם היו סמוכים על שולחן הוריהם וטוב להם. אך במהרה נוכחתי לדעת שבספריה, אשר היתה די עשירה, לא נשאר ספר שלא קראוהו ובמרוצת הזמן התחילו לצחוק מהאידיש שלי, אשר היה בחציו עם מלים רוסיות. הדבר המריץ אותי לעבור על כל הספרים האידישיים.

שבתי חזן מיט זיין פרוי ז"ל

השפעתי עליהם לא היתה פחותת ערך, ובמרוצת הזמן התרוקן הבית, אשר שימש מרכז לנוער הבטל. בבית זה היו 4 אחיות אך רק שתים מהן עמדו במרכז; הצעירה שנטתה לציונות, בחורה פקחית ומפותחת, והשניה גדולה יותר, בונדאית מובהקת. לכן היה זה בית ועד להוגי דעות ותמיד כל שיחה גררה אחריה ויכוחים סוערים, וכך בית זה שמש מרכז לבני נוער. אך לאט לאט עברו לעבודה יותר פרודוקטיבית ואז נוסד „החלוץ". גם לועד צעירי ציון היה מספיק עבודה: הרצאות לעתים קרובות ונשפים תרבותיים, הוצאנו חוברת „אונדזער לעבן" שכמעט כל אחד השתתף בה וחדשיים וחצי אחרי יסוד החלוץ, בשנת 1924, נסעתי אני עם עוד חבר הועד ארצה. היינו הראשונים שעלינו.

בזמן הראשון היה הקשר עם העיירה אמיץ, היכו גלים. נכנסו גם בחורות ל„החלוץ". מקודם הייתי יחידה. התעוררו לחיים אינטלקטואליים, נסעו ללמוד לאוניברסיטאות. החומר האנושי הגלמי התגבש. התחילו לעלות ארצה. אך הרוב, כמובן, כמו בכל מקום בגולה, נשאר ונתפס ע"י הצורר שחיק עצמות.

יהיה זכרם ברוך ונשמור אותם בזכרוננו לעולמים.

אריה גור־אריה (פקל)

מימי ילדותי

הרי מי זה לא מכיר „דעם סווירער בארג". חוץ מיחום שלו, שהוא יונק את מוצאו עוד מימי נפוליאון, הרי הוא שם דבר בסביבה. האם אינכם זוכרים את ה„ברכה" הידועה בסביבה „זאלסט געשוואלן ווערן ווי דער סווירער בארג"? ומי לא נהנה מהסווירער בארג? היהודים ולהבדיל, גם הגויים.

היאור. האגם הנקרא „דער סווירער טייך", והנופל ל„רעקע" אשר מימיה אינם קופאים לא בקיץ ולא בחורף. תפקיד חשוב מלא אגם זה בחייה הכלכליים של סוויר. ידועים בסביבה די „סווירער פישער" היהודים ולא יהודים אשר היו מגיעים עם דגיהם עד לוילנה רבתי. ידועים בסביבה דגי סויר ובעיקר ה„יאזגע" (על כן שם הסויראים בסביבה „די סוירער יאזגע) זה הדג הקטן, אשר נשי סויר למדו להכין ממנו „מעדני מלכים".

וסביב החר הזה ועל שפת האגם הזה עמדו בקתות ובתים; ביניהם בתי עץ ובתי חומר, מכוסי רעפים ומכוסי תבן. בין הבתים חצה כביש סלול אבנים גדולות, משני עברי הרחוב לא היו מדרכות בזמננו — זאת היתה סויר.

לא רחוב אחד היה בסויר. היו כמה רחובות: היה רחוב הדיגים, רח' אלי־נתנם, ויודע וועלוולם געסל עם המורד הגדול. היה גם רח' בית המדרש (שול־הויף). כל אלה ירדו לאגם. היה עוד רחוב הנקרא „די סלאבאדע גאס". ברחוב זה גרו הסטאראוויערים. אנשים

גברתנים עם זקן היורד על פי מדותיהם. את הרחוב הזה סיים ה„צערקווע" שלהם, היו רחובות שהובילו גם לדרי ההר וביניהם רח' אברעמל מנקה הארובות.

שתי ככרות היו בסויר. בכל ימות השבוע הן עמדו בשממותן. לפעמים היו מתאמנים עליהם בכדור רגל (מגרש כדור-הרגל היה מאחורי העיר על יד בית הקברות הנוצרי). לעומת זאת, ביום ה' בשבוע, ביום השוק סאנו הככרות מאדם. ככר אחת שמשה ל„פערד מארק" והשניה — „תבואה מארק".

במורד, על שפת האגם הזדקף בגאוה בית-המדרש. משכמו ומעלה עמד הבית בין יתר הבקתות שסובבו אותו. על יד בית-המרחץ, להבדיל מזה ו„ההקדש" מזה.

על שפת היאור, לא רחוק מבית-המדרש, מגודר מכל צדדיו עמד לו בודד בית קטן על חלונותיו המטולאים. עולם בפני עצמו היה הבית הזה. ובבית זה שכן לו בבור „ר' ברוכם חדר".

בן 7 הייתי כשהביא אותי אבי עהשוה"ב אל הבית הזה. היה זה למחרת „שבת בראשית". מזג האויר הסגרירי גרם לחשכה בבית. אבי הציג אותי בפני ר' ברוך. לפני עמד יהודי גברתן, בעל כתפים רחבות, בעל זקן גזוז. בידו הימנית החזיק „טייטל". חבוש כובע, לבוש אפודה, בלי מעיל. הסתכלתי על הבית. היה זה חדר קטן ד' על ד'. מסביב, על יד שלשת הקירות עומדים שולחנות וסביבם יושבים ילדים ולומדים בקול רם.

אחרי כמה שאלות הכרות, כגון: מאין ילד, מה שמך? ומה למדת? ומי היה הרבי שלך וכו' — הצביע על מקום בין שני ילדים. ובזה צורפתי לכתה.

10 „זמנים" למדתי אצל ר' ברוך. ובהיותי בן 12 גמרתי אצלו את חוק למודי. עלי להודות הרבה לבן אדם זה. הוא היה הראשון שלמד דקדוק לפי הספר של מרדכי בצלאל שנידר. את הכללים היה כותב לבד ואנו היינו מעתיקים אותם. זכור לי הנגון וזוכרים בזכרוני הכללים „די פאסקעלאך און די פינטעלעך"... או החזרות על „הנטיות" וה„בנינים". זכורות לי עדין הסטירות שספגתי מידו החזקה על שלא הקפדתי בהטעמת המלים. אמנם כעסתי אז וגם בכיתי, אבל כעת אני יודע: הוא הוא אשר נטע בלבי את האהבה

לעברית יפה ובטוי נכון. ולא פלא הוא שתלמידיו עמדו בראש המלחמה בעד בית ספר עברי של „תרבות" בסויר. ולא יפלא, שתלמידיו ותלמידותיו היו הראשונים לעליה לישראל.

בית המדרש. בנין עץ גדול עם „עזרת נשים" למעלה ו„פלוש" למטה. הבימה באמצע, עליה שלחן מכוסה מפה צבעונית. על שולחן זה היה דופק השמש ומכריז על „יעלה ויבא" ו„טל־ומטר". מעל במה זו היו נושאים את דבריהם דרשנים ונואמים שונים על ענינים דיומא.

כאן שמעתי את ר' יוסי דעם אייזנקרעמער ז"ל מתפלל „קבלת שבת". בהתלהבותו היה מכבה את הנרות שדלקו על ה„עמוד". פה שמעתי גם את תפילתו של ר' פייטל. שונה היתה תפילתו של ר' פייטל מתפילתו של ר' יוסי. ר' יוסי היה צועק, תובע, מתריע על העול שנעשה לעם ה', ותובע את תקונו. לא כן ר' פייטל. הוא היה עומד לפני העמוד טליתו שמוטה מעל כתפיו הצרות ובקולו השקט אבל הצלול היה מבקש, מתחנן. הקהל ראה „בשוינ־פערלאך" שתפילתו עולה למרום ומתקבלת לפני הבורא. תמיד התפלל בשקט, אבל השקט שלו היה חודר אל הלב. רק פעם אחת שמעתי אותו מרים את קולו, היה זה בזמן תפילת „הנני העני ממעש". עמד לו הזקן נכנע ומתחנן לפני בוראו שתתקבל תפילתו „וזקנו מגודל ופרקו נאה" אומר בלחש את „ויהי רצון". בבית הכנסת שקט. הקהל דרוך לקראת „יתגדל ויתקדש" המיוחד שלו, והנה הזדקף הזקן כארי ובקול גדול צעק „ותגער בשטן לבל ישטיננו". זאת היתה צעקתו היחידה במשך כל התפילה אבל כולנו ראינו באותות ובמופתים כי ה„בעל דבר" מסתיר את פניו בכנפו ומסתלק. נצח הזקן את הקטיגור. השטן אינו יכול לעמוד בפני תפילתו של ר' פייטל.

היו בסויר יהודים, שהיו מתאספים בבית הכנסת מדי ערב „בין מנחה למעריב" ולומדים בצותא על יד שולחן. היה להם שולחן מיוחד. היה עוד שולחן בבית הכנסת ועל ידו היו יושבים יהודים שלא ידעו „ללמוד לבדם". כאן היה יושב יהודי ומקריא להם הלכות, חיי אדם ו„עין יעקב". מסביבו ישבו עמלי העם שאחרי יום עבודה קשה היו באים לשמוע „א הייליק ווארט".

בן 13 הייתי כשעזבתי את סויר והלכתי ללמוד לוילנא רבתי. מאז בקרתי בסויר לעתים רחוקות. במשך הזמן התפתחה העירה. קמו הסתדרויות נוער, קם החלוץ, קם העובד. הרבה עלו ארצה ונתנו את חלקם בבנין הארץ. בין קרבנות מלחמת השחרור ישנם גם בני סויר. אחדים הגרו ל„עבר הים" והיתר? והיתר? — היכן אתם היוסים והפייטלים, היכן אתם לומדי „גמרא" ו„עין יעקב". איפה אתם ה„תהלים-זאגער" עם ר' בענצע דער שוסטער בראש? איפה אתם חברי ה„חלוץ" והעובד ויתר ההסתדרויות שנשארתם תקועים בדרך עליתכם ארצה? אף אחד לא יודע את מקום קבורתכם, אפילו מצבה לא הוקמה על קברותיכם. יהיו דברי אלה כאבן בפינה נדחה במצבת הזכרון המוקמת על ידי מוקירי שמותיכם, למען ידעו הבאים אחרינו, כי היה היתה פעם בפולין המדינה קהילה יהודית ושמה סויר.

ההר עומד, הנהר זורם ומוסיף לתת מדגתו, אבל היהודים, היהודים היקרים לנו מכל — אינם.

תנצב"ה.

פינפטער קאפיטל:

דער חורבן פון סוויר

פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי.

איכה ג׳, מח.

שמואל דובקין

נר נשמה

דומם אעמוד לפני המצבה הכתובה — מצבת עד לזכר עירתנו סביר, עריסתנו על אדמת נכר, שנחרבה ואיננה עוד.

הלב רוטט וכואב. העינים מקור דמעה והדבר אין בפי. דלו שפתי אנוש מלמצות את כל עמק הכאב והצער.

בידים רועדות, מתוך רטט של קדושה, הנני מעלה עכשיו נר תמיד לזכר נאות ילדותי — פנת יקרת זו ששפעה אור חמימות ואהבת הורים — מעין אהבת עולם שנחרב ונסתם לנצח. ולזכר הורינו היקרים שלבם היה כה ער ונפשם חרדה לקראת כל אחד ואחד מאתנו, שעונו באכזריות איומה בארץ טמאת העמים והשיבו את נפשם אל על בקדושה ובטהרה.

ולזכר אחיותינו הנאהבות והנעימות בחייהן ובמותן לא נפרדו — אשר שתו מכוס התרעלה עד תומה וגועו אי־שם במחנות המות גלמודות ועזובות.

ולזכר אחינו, עובדים, ועמלים, ישרים ותמימי דרך עדיני הנפש שנשרפו חיים ונשמתם הטהורה עלתה בלהבות השמימה. ולזכר כל בני־משפחותינו אשר נספו בגיא ההריגה. נגדעו האילנות רבי פארות ונעקרו משרשם. לבנו, לבנו, עליכם, יקרים וחביבים, מי יתן לנו תמורתכם.

נשא את זכרם הקדוש באהבה בלבנו הדוי ולא נשכחם לנצח. ויהיו נא דברים אלה לנר נשמה.

יתגדל ויתקדש...

פאניע פישער

חורבן און נקמה לידער

מיין שטעטעלע סוויר

מיין שטעטעלע סוויר,
ווי ביינק איך נאך דיר,
געווען איז מיר טייער און ליב,
יעדע גאס, יעדע שטוב.
וואו איך האב געוואוינט און געלאכט,
מיינע בעסטע יארן פארבראכט,
זיסע חלומות געוועבט,
פרייד און לייד דורכגעלעבט.
אויפן פלאץ
ביי מיין שטיבל די קליינע,
געשפילט האבן זיך קינדערלאך,
חיינעוודיקע שיינע
סווירער טייך, מיט פיש געווען רייך,
פיל פאמיליעס דערנערט,
דאס שטעטל באצירט,
אונזער יוגנט שפאצירן געפירט.
אן קומער, אן זארג,
וועגן גארנישט געטראכט,
מיט געלעכטער, געזאנג
אויפן וואסער פארבראכט.
סווירער בארג, הייך און שטאלץ,
מיט בלומען באדעקט,
די גאנצע געגנט,
פאר די אויגן אנטפלעקט.
מיין שטעטל, מיין היים,
פאר מיר ביזטו היינט,
אפארלוירענער טרוים,

וואס איז געשען?
איך וועל דיר שוין מער ניט זען,
דערזעלבער הימל, דיזעלבע ערד,
נאר די אידישע באַפעלקערונג פעלט.
יעדער בוים פון מיין היים,

חיים מעלצער מיט זיין כלה זלאטע פישער ז"ל

יעדער שטיין פון מיין גאס,
איז אנעדות פון דייטשע
ווילדקייט און האס.
אונזערע הייליקטימער האבן געשענדעט,
די אידישע באפעלקערונג,
אויסגעמארדעט, פארברענט.
מיין שטעטל, מיין געוועזענע היים,
אפארלוירענער טרוים.

דער יארצייט

פינפטער אפריל, אך שרעקליכער טאג,
ווי גרויס איז מיין אומגליק,
ווי טיף מיין יאמער, מיין קלאג.
די יארצייט ליכט, די שטומע עדות,
זיי ברענען, שמעלצן,
מיינע קינדער באווייגן, זיי העלפן.
ווי מקנא בין איך דער מאמען,
וועלכע איז אוועק מיט אירע קינדער צוזאמען,
מיר איז ניט אזוי באשערט,
איך מוז זיך מאטערן אויף דער וועלט.
די מערדער האבן פארגאסן קינדערשע בלוט,
באשטראפט איז געווארן די אידישע מאמע,
אך גאט, וואו איז דיין משפט,
דער גערעכטער?
פארשניטן האסטו די שעפעלאך,
איבערגעלאזן די שעכטער,
מיין ליד איז ניט דיכטעריש, פיין,
אבער ס'איז געווען,
מיט יסורים און פיין,
פון מיינע קינדער איז ניט פארבליבן,
קיין זכר, קיין קבר.

אין באהעלטעניש

זיי שטיל מיין קינד, מיין קרוין,
ס'וועט ניט העלפן דיין געווין,
די מערדער וועלן אונז סיי ווי ניט פארשטיין.
זיי שטארק מיין קינד,
נאר די נאכט האלט אויס,
וויין ניט קינד,
די נאכט וועט פארביי,
דער מארגן וועט זיין געטריי.

דאס קינד פון הונגער געשטיקט,
צו מיין הארץ זיך דריקט,
זיין פנים בלאס,
די אויגן אויסגעלאשן,
אנאנצע נאכט,

יהודית צערנאצקי ז"ל

די מוטער וואכט,
זי פילט מער קיין שרעק,
קיין הונגער אצינד,
נאר איין געדאנק, איין ציל,
ראטעווען דאס לעבן פון קינד.
אבער דער מארגן איז געקומען,
און מיט שרעק האט זי דערזען,
דאס קינד איז טויט,
און דארף שוין מער קיין ברויט.

מיין קדיש

איך האב אזון געהאט,
געראטן, קלוג און פיין,
געהאפט האב איך,
מיין קדיש וועט ער זיין.
פאר אשטאלצן, גוטן אידן, אים ערציען,
פלעג איך שטענדיק, האפן, שטרעבן,
זיין בר-מצוה נאך געוואלט דערלעבן,
וואר וועט איצט נאך מיר קדיש זאגן,
וואר וועט מיר באווייגן און באקלאגן.

געראכטיקייט

געראכטיקייט,
קום, שטייאוף און מאן!
דאס פארגאסן בלוט פון די 6 מיליאן,
וואו די מערדער האבן זייער האנד געשטרעקט,
האבן זיי די ערד מיט אונזער בלוט באפלעקט,
געראכטיקייט!
לאז די מערדער ניט פארווישן זייערע שפורן,
גיב אשטראף,
פאר פארניכטעטע הייליגטימער און קולטורן.
געראכטיקייט,
קום, שטיי אויף און מאן,
דאס פארגאסן בלוט פון די זעקס מיליאן.

נקמה

פארשאלטן זאלן זיין זייערע גרינע פעלדער,
פארשאלטן זייערע הערליכע, שיינע וועלדער,
די זונען-שטראלן זאלן זיי ניט מער באלייכטן,
רעגן און טוי זאל זיי ניט מער באפייכטן.
גאט דו ליבער, גאט דו טרייער,
שיק פון הימל אויף זיי אהעליש, שרעקליך פייער.

שיינק די אידישע מאמען איר איינאיינציקע נחמה,
גרייט צו פאר אירע קינדערס מערדער,
אגרויזאמע נקמה.
נאר איין טרייסט אין אונזער לעבן,
קענסטו אונז איצט געבן,
מיר זאלן דערלעבן,
צו זען און צו הערן,
ווי די מערדערס פעלקער און לענדער,
וועלן פון דער וועלט אפגעוויישט און אפגעמעקט ווערן.
וויל אלץ וואס איז הייליק און טייער,
האבן זיי מיט די פים געטראטן,
צענדליקער טויזנטער קינדערלעך,
פארברענט און אויסגעראטן.

מכתבים אחרונים

מכתבים מאת שלמה ויצחק רבינוביץ לאחיותיהם בארץ. (שהיו טמונים בבקבוק אצל גוי בסויר והועברו אח"כ לישראל).

סויר, י' בניסן התש"כ

לאחיותי היקרות!
אל נקמות ה'
אל נקמות הופיע

אני מטמין בזה את שארית הפלטה. בחוץ תשכל חרב. עוד מעט והליטאים נכנסים לעיר. אין עצה אחרת כי אם לברוח. לאן? בדרך — סכנת נפשות. נחשול של דם ודמעות, קבוצים שלמים מובלים כצאן לטבח.

רבונו של עולם!
הכלה אתה עושה לשארית הפלטה?
אני מצדיק עלי את הדין! שלא עליתי לארץ ישראל על

אף כל המכשולים. חטאנו שלא בנינו את א"י. קשה בכלל לתאר מה שעבר עלינו ומה שיעבר, בזה יתעסקו המשוררים והסופרים.

אהבו את המולדת, את הארץ הקדושה.

בנו אותה, אז לא ידעו הדורות הבאים

שחיטות, פרעות, גלות וכו'.

שלום לכן

אולי כבר לנצח

זכרנה את שלמה. אפילו למות בא"י זוהי זכות, ולזה לא זכיתי.

חנה'לע, פייגעלע,

קינדער טייערינקע! ס'קען זיין אז מיר שרייבן אייך צום לעצטן מאל, ס'איז נאך ניט געזאגט, אבער צום באדויערן וועט דאס אזוי זיין, און איך זעגן זיך מיט אייך, זייט געזונט און האט נחת פון אייערע פאמיליעס, יעדערע באזונדער. חנה'לע, פייגעלע, איך שרייב און די האנט טרייסלט זיך מיר און איך זעגן זיך מיט אייך: זייט געזונט, אייער ברודער יצחק.

ע.ש.

אני מטמין בזה את שארית הפלטה, לפרט אין כדאי, אצל מעציק פאלייקא הסתרנו את המטלטלים.

דר. חנוך סבירוני

דער אונטערגאנג פון סוויר

א

ס׳איז געווען אין אשבת׳דיקן, זומערדיקן נאכמיטיק אין יאר 1941. מיט 4 טעג צוריק האט היטלער פראקלאמירט קריג דעם סאוויעטן פארבאנד. אלע טעלעגראפן אגענטורן האבן געבראכט פרטים וועגן היטלערס מארש אף רוסלאנד. דא און דארט האט מען אפילו געקאנט געפינען אין אטעלעגראמע נעמען פון שטעט און שטעטלעך אין ליטע און וויסרוסלאנד, וועלכע זיינען שוין אריבער אין די נאצישע הענט.

די פאליטיקער אין די צייטונגען און אין ראדיא האבן געהאלטן אין דערקלערן, אז דער עולם דארף זיין רואיק, וויל דער קריג מיט רוסלאנד איז אפאטאלער טעות. און היטלער וועט דארטן איינגעבראכן ווערן. דארטן, אין רוסלאנד, האט מען אומעטום געזאגט און געשריבן, וועט פאלן היטלערס מאכט, דארטן וועט ער געפינען זיין קבר.

געווען אויך יידן, וועלכע האבן באקומענדיק די ידיעה, פשוט פרייער אפגעאטעמט.

סוף סוף וועלן מיר דערלעבן היטלערס מפלה.

אין תל-אביב זיינען דאן געזעסן אייניקע סווירער, ווי געווינליך יעדן שבת, ביי בת שבע יפה—ראטנער אין שטוב און געשמועסט וועגן דעם ענין.

בת-שבע איז געזעסן אומעדיק, פארבראכן די הענט, און מיט קיין אויג ווארט זיך ניט אריינגעמישט אין שמועס, און באלד האט זי אויסגעבראכן מיט אשרעקליכן געווויין.

— בת-שבע, וואס איז מיט דיר? האט מען איר געפרעגט. האט זי געזאגט:

— איר רעדט אלע וועגן היטלערס מפלה. וואס טויג מיר זיין מפלה? ווער וויים וואס ס׳טוט זיך איצטער אין סוויר? ווער וויים וועמענס בלוט זיי האבן שוין דארטן פארגאסן?

און בת־שבע׳ס הארץ האט ריכטיק געפילט.

סווירער יידן אף דער גאנצער וועלט האבן נעבעך ניט געהאט קיין שום סיבה פארוואס פרייער אפצואטעמען, שוין אין די ערשטע טעג האבן די נאצים פארגאסן אומשולדיק יידיש בלוט. ס׳האט זיך פאקטיש דאן אנגעהויבן די שרעקליכע מארטיראלאגיע פון אונזערע נאענטסטע און טייערסטע אין סוויר און אומגעגנט.

ב

יענעם שבת, דעם 25־טן יוני 1941, זיינען שוין די נאצים געווען אין סוויר. איין קרבן איז תיכף געפאלן. דאס איז געווען וועלוול דער מעזוליצער, וועלכער איז געגאנגן קיין לושציקע עפעס קויפן. מ׳האט אים אפן וועג איבערגענומען און גלייך דערהרגט און

יחיאל און חיה יאעל ז״ל מיט דער פאמיליע

זיין קערפער אריינגעווארפן אין די קארן, אפן פעלד. אפאר חדשים האט מען אים געזוכט, מ׳האט אים געוואלט מקבר זיין, אבער בשום אופן איז ניט געלונגן צו געפינען זיין קערפער. ערשט ווען די פויערים האבן אפגעשניטן די קארן, האבן זיי אים געפונען און געבראכט קיין סוויר זיין טויטן קערפער.

אפאר טעג שפעטער האט מען דערהרגט אין אלשעווער וואלד דעם לערער ענגעל, רבקה אייזיקאוויצעם מאן.

אין די ערשטע וואכן האבן די דייטשע זשאנדארמען צוזאמען

מיט פוילישע פאליציי געזוכט קאמוניסטן. אזוי ווי דעם לערער ענגעלן האט מען חושד געווען אין קאמוניזם, האט מען תיכף ארעס־טירט אויך 2 אנדערע סווירער לערערינם: די ביידע שוועסטער כאסיע און פריידע רעזניק. זיי איז אבער געלונגן צו איבערצייגן דעם דייטשן אפיצער, אז זיי זיינען ניט קיין קאמוניסטקעס און ער האט זיי באפרייט. אויך אף שמואל רעזניקן האט מען געמסרט, אז ער איז אקאמוניסט, און מ׳האט אים אויך באפרייט.

אברהם יצחק און רחל מילער ז״ל מיט זייערע זין

ערגער איז געווען מיט מיכל דאנישעווסקין און מיט לייבל סאלאמיאק. מיכל איז געווען יעקב ליבער ווייגערס אאיידים. ער איז געווען פון פאך אשמיד, אבער ביי די סאוויעטן איז ער געווען טעטיק, און לייבל סאלאמיאק איז געווען אסאוויעטישער פאליציאנט.

מיכלען האט מען געכאפט אין אוואלד לעבן סוויר אבער ער איז געווען אשטארקער בחור, האט ער דערלאנגט אשטוים דעם דייטשן פאליצאנט און איז אנטלאפן. ער האט זיך דאן באהאלטן

מיט לייבל סאלאמיאק לעבן דובערליאן, דארטן האט מען זיי געפו־
נען און ביידן דערשאסן.

די ערשטע צייט האבן די סווירער יידן אויך געליטן פון די
פוילישע פאליציי. ר׳ משה מילער איז למשל דערמארדעט געווארן
פון פאלאקן.

ג

נאך די אבלאווע אף די קאמוניסטן, האט זיך אנגעהויבן די
לאנגע סדרה פון צוואנגסארבעט. צוליב דעם צווינג איז געשאפן
געווארן דער יודנראט מיט חיים רעזניקן אין דער שפיץ. זיין אויפ־

הירשע נתן ווינשטיין ז״ל מיט זיין פאמיליע

גאבע איז געווען פונאנדערצושיקן די געזונטע בחורים און מיידלעך
אף ארבעט אין דער ארומיקער געגנט.

דער סווירער יודנראט איז באשטאנען פון ארענטליכע מענ־
טשן וועלכע האבן אן ספק געהאט אגוטן ווילן און גוטע כונות.
צווישן זיינע חברים זיינען געווען הענעך זלאטאיאבקע, יוסף חייט,
שמואל, שלמה וועלוולם, און אנדערע, און פונדעסטווענגן האט דער
סווירער יודנראט געהאט תיכף אין די ערשטע חדשים אשרעקליכן
מרויעריקן דורכפאל.

די דייטשן האבן פארלאנגט 21 ארבייטער פאר גרוים ווילי־
קע. דער יודנראט האט נעבעך ניט פארשטאנען די גרויזאמע כונה

ישראל מאיר פאטאשניק ז״ל מיט דער פאמיליע

און מ׳האט אוועקגעשיקט 21 געזונטע בחורים. הענעך זלאטאיאבקע האט אפילו אוועקגעשיקט זיין איינאיינציקן זון יוסף.

און דער סוף איז געווען אשרעקליכער. מ׳האט אלעמען איינגעשלאסן אין אשייער, געהיימען זיך אויסטאן מוטער־נאקעט און זיי פארברענט לעבעדיקערהייט.

צווישן די 21 טראגיש אומגעקומענע אין גרוים וויליקע זיינען געווען: יוסף זלאטאיאבקע, יעקב דאבקין, חיים שפירא, זלמן זעלצער, הירשע לייב קאמינס אזון, שמואל יוסף פאטאשניק, אהרון דאנישעווסקי, יהושע צאך, שמעון בליאבער, כתריאל אנצילעוויץ — אסתר מלכה׳ס זון, חנה כץ, יונה סווירסקי (פעסע ירחמיאלס זון), אליהו עפשטיין און ישראל סווירסקי (אהרון דעם בעדלרס זון).

ד

ס׳זיינען אוועק אפאר חדשים און אויך אין סווייר איז געשאפן געווארן אבאזונדערער געטא פאר יידן.

צוערשט איז דער סווירער געטא געווען פון קיילע געראשוויצן אן ביזן שולהויף און משה מילערס הויז. אפן אנדער זייט גאס

האט מען ניט געטארט וואוינען. אביסל שפעטער האט מען דעם געטא פארקלענערט און ער האט זיך קאנצענטרירט כמעט נאר אפן שול הויף.

די סווירער יידן האבן געדארפט טראגן ווי אומעטום צוויי געלע לאטעם: אפן הארצן און אפן פלייצע.

אפאר הונדערט מאן האבן געמוזט גיין טאג־טעגליך אף ארבעט קיין דובערליאן, קאמעראווע, סטאראוויאסקי, און סטראצי. סווירער יידן האבן אויך געארבעט גאנץ ווייט פון סוויר, אין קענינ,

פאליע (רפאל) און בערטע סווירסקי ז״ל

וועוויע און זעזמער. מיטן פונאנדערשיקן די ארבייטער האט זיך פארנומען דער יודנראט.

פאר די ארבייט האט קיינער קיין באלוינונג ניט באקומען. אויב מ׳פלעגט ניט גוט ארבייטן, אדער אויב ס׳האט זיך דעם פאליציאנט אויסגעדוכט, אז מ׳פוילט זיך, פלעגט מען באקומען קלעפ.

עסנווארג האבן די ארבייטער באקומען נאר דורך שמוגל מיט די קריסטן.

די ארבייט איז געווען אשווערע. די יידן פלעגן אפט דארפן גיין צופוס א־15 קילאמעטער אינדערפרי און פארנאכט זיך אויך

אומקערן אין געטא צופום. איינמאל זיינען געקומען פון אשמענע דייטשע זשאנדארמען און פארלאנגט פון יודנראט אסך גאלד מיט תכשיטים. איינס-צוויי האט זיי דער יודנראט אלץ געשאפן און זיי זיינען אוועקגעפארן.

שלמה הירשל אייזיקאוויץ ז"ל

דער סווירער געטא איז געווען ניט ארומגעצאמט, אן שטאכל-דראט און אן אמויער און האט זיך גערעכנט פאר אפרייען געטא. אבער ער האט עקזיסטירט נאר ביז ענדע 1942. דאן האט מען ליקווידירט דעם סווירער געטא און אוועקגעפירט אלעמען קיין מיכאלישאק. אין סווויר זיינען געבליבן נאר בערך 60 מאן, מיסטנס פאכליים ווי שנייידער, שוסטערס, סטאלערס א.א.וו.

כל זמן די 60 מאן זיינען געווען אין סוויר איז אויך די מיכאלישקער געווען בעסער, ווייל זיי פלעגן ברייגען עסן פון סוויר. אין אפאר חדשים ארום האט מען זיי אויך ארויסגעטריבן פון סוויר. אנהויב 1943 זיינען שוין אין סוויר קיין יידן ניט געווען.

ה

אין מיכאלישקער גטא איז געווען שרעקליך איינג. מ׳איז געזעסן 15 מאן און מער אין אקליין צימערל. דער גטא איז געווען ארומגעצאמט און מ׳האט געקאנט אריין און ארויסגיין נאר דורך אטויער. דארטן זיינען געווען צונויפגעפרעסט יידן פון דער ארומיקער געגנט און מ׳האט זיך שרעקליך געמאטערט.

ס׳האט אבער לאנג ניט געדויערט און מ׳האט אויך ליקווידירט דעם מיכאלישקער גטא. פון דארט זיינען די סווירער יידן געגאנגן אין פארשיידענע ריכטונגען. אגרוסן טייל האט מען געבראכט אין ווילנער גטא, אבער פיל זיינען אוועק קיין וועווייע, זעזמיר און קעניג.

איין טייל סווירער האט מען געזאגט, אז מ׳פירט זיי כלומרשט אין קאוונער גטא און אינדעראמתן האט מען זיי געבראכט אף

בן ציון גיטלין מיט זיין פרוי ז״ל

פאנאר און דארט האט מען זיי אומגעבראכט צוזאמען מיט נאך אנדערע 6000 יידן פון די ארומיקע שטעטלעך.

אויך קעניג האט מען ארומגערינגלט פון אלע זייטן און אויסגעהרגט אלעמען, פון וועווייע און זעזמיר האט מען די יינגערע אוועקגעשיקט אין די קאצעטן און אייניקע פון זיי זיינען געבליבן לעבן.

פייגע פאפיס׳ק ז״ל

אין ווילנער געטא האט די סווירער יידן געטראפן דערזעל־בער גורל ווי אלע אנדערע, בלויז אינצעלנע סווירער האבן זיך געראטעוועט, וויל זיי זיינען אנטלאפן אין די וועלדער און אריין אין די פארטיזאנען־אפטיילונגען. צווישן זיי האבן זיך געפונען בערל רעזניק, זלמן מיכל רעזניק, חיים מעלצער, הירשל דרעוויאצקי און פייוול צאך.

בערל רעזניק און חיים מעלצער האבן זיך אנגעשלאסן אן ארוסישע פארטיזאנער־גרופע און הירשל, פייוול און זלמן זיינען אריין אין איידישע פארטיזאנער אפטיילונג מיטן נאמען „נקמה", זיי האבן זיך געפונען לעבן דער נאראצער אזיערע.

ווען די דייטשן האבן אמאל אטאקירט דעם וואלד זיינען אומגעקומען פייוול און הירשל.

צו זלמנען זיינען שפעטער אויך געקומען ביידע שוועסטער כאסיע און פרוידע. זיי איז געלונגן צו אנטלויפן פון ווילנער געטא

גייענדיק צו דער ארבייט. אפן וועג האבן זיי אראפגעריסן די געלע לאטעם און זיך פארשטעלט פאר קריסטנס. 120 ק"מ זיינען זיי געגאנגן צופום ביז זיי האבן זיך דערשלעפט צו דער נאראצער אזיערע און דארט האבן זיי געפונען זייער ברודער זלמן.

וועז מ'האט ליקווידירט דעם ווילנער געטא האט מען אקליי- נעם טייל פון די סווירער יידן פארשיקט קיין עסטאניע. דארט האט מען זיי אין אקורצע צייט ארום אומגעבראכט.

די אש און די ביינער פון די סווירער קדושים געפינען זיך אלוא אין ווילנע, אף פאנאר, אין קעניע, וועוויע, זעזמיר און עס- טאניע און אין די לאגערן פון דייטשלאנד.

דאס איז אין קורצן די געשיכטע פון דעם אונטערגאנג און פארניכטונג פון די סווירער יידן.

דער גרעסטער טייל פון די סווירער קדושים איז אומגעקומען ארום פסח אין יאר 1943.

דוקא אין פרילינג וועז אלץ וואקסט און בליט איז פארגאסן געווארן דאס אומשולדיקע בלוט פון הונדערטער סווירער מענער, פרויען און קינדער, פונקט ווי ביאליק האט אזוי טרעפנד געשיל- דערט אין זיין ליד: „אין שחיטה שטאט":

די זון האט געשיינט
השמש זרחה
די אקאציע האט געבליט
השטה פרחה
און דער שוחט האט געשחטן.
והשוחט שחט.

צביה דאבקין

דערציילוועגן פון א עד ראיה

די פלוצלונג אויסגעבראכענע מלחמה אין סעפטעמבער 1939 האט שווער געטראפן און ערשיטערט די יידישע באפעלקערונג אין סוויר. טייל זיינען מאביליזירט געווארן אין פוילישן מיליטער. די פאליציי און העכערע באאמטע האבן באלד דאס שטעטל פארלאזן, אקורצע צייט איז סוויר פארבליבן אן א מאכט, די גויים האבן זיך פארהאלטן רואיק, אפשר ווייל ס'איז דערגאנגען די ידיעה וועגן דעם ריבנטראפ־מאלאטאוו אבמאך, אז סוויר וועט מען אנשליסן צום סאוויעטישן טייל. אין שטעטל האט געהערשט א טויטע שטילקייט, די קראמען זיינען געווען פארמאכט, און די פענסטער פון די הייזער פארקלאפט. און יידן האבן געווארט מיט ציטער אויפן מארגענדיקן טאג. דאך האט מען זיך באלד ארגאניזירט און די פייערלעשער האבען איבערגענומען די מאכט, יעדע נאכט איינגעארדענט א וואך מצד די איינוואוינער.

מיטן אריינמארשירן פון די סאוויעטן (רויטע ארמיי) האט די שטעטל פריי אפגעאטעמט, דער ערשטער וועלכער האט געבראכט די ידיעה איז געווען יולקע מאצקין, ער איז געלאפן מיט פרייד איבערן שטעטל און געשריען, עפנט אויף די פענסטער, די זון גייט אויף אין מזרח !...

אין יורזדיקע אויפן פלאץ זיינען געבליבן שטיין זייערע אויטאם, און אין אמיקראפאן האבן זיי געהאלטן רעדעם צו די באפעלקערונג. ס'איז באלד נאמינירט געווארן א ציווילע מאכט וואו בראש איז געשטאנען קוזמא, פון די יידן זיינען געווען פארטראטן יאנקל מילנער און יולקע מאצקין (אלע געווען קאמוניסטן). אין אפאר מאנאט ארום איז יולקע וועלכער איז געווען באליבט אין אלע קרייזן פלוצלונג געשטארבן. זיין טויט האט איבערגעלאזן אשטארקן רושם, ביי זיין ריזיקע לויה האט געשפילט דער מיליטערישער בלאז ארקעסטער צוזאמען מיטן ארקעסטער פון די פייערלעשער. פון זעליג סווירסקים באלקאן האט אים מספיד געווען שמואל רעזניק.

אויף זיין קבר זיינען געלייגט געווארן קרענץ מיט בלומען פון אלע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס אין שטעטל.

דאס יידיש עקאנאמיש לעבן האט זיך מיט דער צייט נארמאליזירט. די יידישע קרעמער האבן אויספארקויפט זייער סחורה. און פון דעם עקזיסטירט, א גרויסער טייל פון די יונגע האט געארבעט אלס באאמטע אויף פארשיידענע מלוכה פאסטנס, אויך האבן זיך די בעלי מלאכות און בעלי עגלות ארגאניזירט. ביי סאראקען און ביי מאיר סווירסקי זיינען געעפנט געווארן מלוכה'שע קראמען פון מאנופאקטור און גאלאנטעריע פראדוקטן, ביי הענעך זלאטאיאבקע איז געעפנט געווארן אגעשעפט פון ביכער און שפילצייג. דריי מאל אין וואך איז געשפילט געווארן קינא. ס'זיינען איינגעארדענט גע־ווארן אפטע פארוויילונגען פאר דער יונגט. פיל נייע הייזער זיינען אויסגעבויט געווארן הינטערן בריק, און צוגעגעבן דאס שטעטל אנייעם פנים. אין דער יידישער פאלקס שול וועלכע האט געציילט בלויז 3 קלאסן האט געארבעט אלס לערער אויך שלמה ראבינא־וויטש. דעם אלטן דור איז נישט געשטערט געווארן צו דאוונען אין בית המדרש, און זיך אויסלעבן פריי אין זיין פריערדיק טרא־דיציאנעלן לעבנס־שטייגער.

אזוי האט מען געלעבט ביז ס'איז אויסגעבראכן די מלחמה. דעם 22־טן יוני 1941 איז היטלער באפאלן דעם סאוויעט פארבאנד און דעם 24־טן יוני זיינען שוין די נאצים געווען אין סווויר. די ערשטע דייטשן זיינען ארייגעפארן אויף מאטאציקלען און אנגעווארפן א פחד אויף אלעמען, נאך זיי איז אנגעקומען א ציווילע מאכט מיט אס'ס מאן בראש און אויפגעשטעלט פאליציי פון דער ארטיקער פוילישער באפעלקערונג. און ניט וואר־טנדיק לאנג זיך געגומען צו די יידן וועלכע האבן באלד דערזען דעם גורל וואס סדערווארט זיי. ס'זיינען ארויסגעגעבן געווארן געזעצן ווי אנטאן א געלע לאטע, ניט גיין אויפן טראטואר, און קערן די גאסן דוקא זונטיק ווען די פוילישע באפעלקערונג גייט אין קלויסטער. דער ערשטער קלאפ איז געווען מיטן אנקומען פון די טרויעריקע ידיעה, אז די 21 מאן וועלכע זיינען ארויסגעשיקט געווארן אויף ארבעט אין ווילייקע דורך דעם נאר וואס געשאפענעם יודענראט זיינען אלע פארברענט

געווארן (באזונדערס האט עס שווער געטראפן אונזער משפחה, וויל מיר האבן באצאלט גאנצע דריי קרבנות, מיין ברודער יאנקל, מיין קוזין יאסל און קרוב כתריאל אנצילעוויטש).

דאס האט אלעמען צעבראכן. דעם בית מדרש האט מען פאר־וואנדלט אין א תבואה־שפייכלער און די ספר־תורה'ס און ספרים האט מען פארברענט פאר אלעמען אין די אויגן אינדרויסן.

אין שטעטל זיינען אנגעקומען פיל פליטים פון די ארומיקע שטעטלעך ווי פאדבראדז, נעמענטשין סווענציאן א. אנדערע.

ווען ס'איז געשאפן געווארן דער געטא האט ביי אונז אין שטוב געווויינט הענדל מיט חיה'ן, מארגוטע שייקון, און א פאד־בראדזער משפחה פון 5 מאן.

ווען מ'האט ליקווידירט דעם סווירער געטא און אלעמען אריבערגעפירט קיין מיכאלישאק האב איך געארבעט אין דובער־לאן ביי פארשייד־ענע פעלד־ארבעט, געווען צוזאמען מיט מיין שוועס־טער טשערנען, שרה דעם רב'ס, זעלדע מיכנאוויטש און מאשקע סווירסקי. איינמאל אין וואך האט מען אונז ערלויבט אוועקפירן פראדוקטן אויף אפור אין מיכאלישקער געטא. אליין אן קיינעמס הילף פלעגן מיר פארן דורך זייטיקע וועגלעך ביז'ן אנקומען אויפן ארט, און די שמחה איז געווען גרויס פון אונזערע משפחות. מיר האבן זיי געראטעוועט פון הונגער, וועלכער האט געהערשט אין געטא.

דערווייל האבן זיך ארגאניזירט די פארטיזאנער אין דער סביבה, און זייער ערשטע ארבעט איז געווען אונטערצינדען דעם באלקאוועך הויף, וואו ס'האט געארבעט מיין שוועסטער בלומקע. זיי האבן אויך געהארגעט פיל פאליציי אין די ארומיקע דערפער, זועלכע האבן מיטגעארבעט מיט די דייטשן. נאכן ענדיקן דעם אר־בעט סעזאן האט מען אונז אויפגעזאמעלט פון אלע דערפער און אוועקגעפירט אין מיכאלישקער געטא. צוויי וואכן זיינען מיר בלויז געווען דארט, די ענגשאפט איז געווען גרויס. אין איין שטוב האבן געווויינט ביי א 20 מאן, די באדינגונגען שווערע, און דארט פלעגן קומען די גויים צום ארומגעצוימטן פארקאן מיט זייערע פראדוקטן און זיך טוישן מיט די ביסל בעבעכעם וואס מ'האט נאך געבראכט

פון סוויר. און אזוי האט מען געלעבט אויף צרות. די עלטערע און שוואכע יידן זיינען אויסגעשטארבן.

א קורצע צייט פאר דער ליקווידאציע האט מען ארויסגעפירט אטייל יונגט פון מיכאלישאק קיין ווילנא צווישן זיי אויך אונזער בלומקען, און ערב ליקווידאציע פון מיכאלישקער געטא האט מען געמאלדן, אז ווער ס'האט פארבינדעטע פון דער משפחה אין ווילנע האט דאס רעכט אהין איבערצופארן. אונזער משפחה האט זיך דאן אריבערגעצויגן קיין ווילנע.

איינגעקוואטירט האט מען אונז אויף שפיטאל גאס מיט נאך 3 משפחות. אין איין צימער. ווילנע האט שוין דורכגעמאכט אפאר ליקווידאציעס („אקציעס"), אבער ס'זיינען נאך פארבליבן פיל יידן. איך האב דאן געארבעט אין אתבואה שפייכלער אין שטאט. דער גרעסטע טייל האט געארבעט בייס באן. אויך דארטן אויף די ארבעטס פלעצער האבן מיר זיך געטוישט מיט די גויים פאר פארשידענע פראדוקטען און בגנבה אריינגעבראכט אין געטא.

די שרעקליכע ידיעה וועגן פאנארער שחיטה איז צו אונז באלד דערגאנגען, וועו מ'האט די פארבלוטיקטע בגדים פון די 500 קרבנות געבראכט אויף צו מארגענם אין געטא. וואס צווישן זיי האט זיך געפונען די גרעסטע טייל פון די יידן אין סוויר.

אין דערזעלבער צייט האט מען זיך דערוואוסט אז דער טראנספארט מיידלעך, וועלכע מ'האט אריבער געפירט קיין ליטע, צווישן וועלכע ס'האט זיך אויך געפונען חמדה דעם רב'ס האט מען אויך אומגעבראכט. האט דער רב זיי אלעמען מספיד געווען אין ווילנער שול. אין אקורצער צייט ארום האט מען אויפגענומען די אלע ווילנער פליטים און בתוכם מיר מיט די ביידע שוועסטער (די עלטערע מענטשן און אויך דעם טאטן מיט די מאמען האט מען דערווייל איבערגעלאזן) און איבערגעפירט קיין עסטאניע.

די פרויען זיינען דארט געווען באזונדער, די ארומיגע באפעלקערונג האט אונז פיל מיטגעהאלפן, אין דריי פערטל יאר ארום האט מען אונז איבערגעפירט אין א צווייטן לאגער. די וואך איז געווען אנעסטאנישע, דער פירער איז געווען אס'ס מאן. דארט זיינען די באדינגונגען געווען פיל שווערער. געווינט האבן מיר

אין בראקן און געארבעט ביי קאנאליזאציע ארבעט עבודת פרך.

אין זעלבן לאגער האט מען שפעטער אריבערגעפירט נאך סווירער ווי דעם רב, אליהו זלאטאיאבקע, שמואל רעזניק א.א. און שפעטער ביי אסעלעקציע ווען מ'האט געפירט אנדרופע מענשן צום אומקום, האב איך צוגעזען אשוידערליכן בילד. איך האב געזען ווי מ'האט געשלעפט אלי זלאטאיאבקען אבארוועסן אויף א שליטעלע אין אשטארקן פראסט, ווייל ער האט שוין ניט געקענט גיין אליין אויף די פים. דארט האב איך צופעליג אויך אמאל געזען מיין טאטן, איך האב אים בלויז דערקענט לויטן אנבליק, ער איז געווען אינ־גאנצען גרא באוואקסן, איינגעבויגן, און קוים זיך געשלעפט, אויף די פים. כ'בין שנעל געלאפן מיט פרייד אנזאגן די שוועסטער און דערווייל זיך אומקערענדיג אים פארלארן פון אויג, מער האב איך שוין דעם טאטן ניט געזען.

נאך א יאר צייט זיין אין עסטאניע האט מען מיר אין 1944 צוזאמען מיט די שוועסטער איבערגעפירט קיין דייטשלאנד, אין דעם באוווסטן לאגער פון שטוטהאף. אהין זיינען מיר געפארן 3 טעג מיטן שיף. די באדינגונגען זיינען דארט געווען אונדערטרעגליך, מ'האט פיל מענטשן אריינגעשפארט ווי חיות אין א גרויסן צימער אין אזא ענגשאפט אז'ס איז אפילו ניט געווען קיין ארט צום שטיין. און טאמער האט עמיצער פארלארן זיין ארט האט ער שוין אויף צוריק ניט געקענט אריינקריכן.

געגעסן האט מען צוויי מאל, בלויז אויף צו דערהאלטן די נשמה, מיטאג פלעגט מען פארטיילן אזוי ווי פאר חיות פון אקאריטע אקאלטן זופ מיט אפאר צופוילטע אדער פארפראָרענע קארטאפל, גאנץ אפט האבן מיר געפונען אויך וועדרם, אין איין שיסעלע פאר צוויי מענטשן, אן לעפל. אינאוונט האט מען געגעבן קאפע און ברויט וואס איז געווען אויסגעמישט מיט פאלעווינעם, צוויי מאל אין טאג איז געווען אנאפעל. שטייענדיק ביים אפעל זיינען פארגעקומען די סעלעקציעס, מ'האט ארויסגעפירט אן אזייט די עלטערע און שוואכע, און טיילמאל צוטיילט פיל משפחות, און ס'זיינען פארגע־קומען פיל דראמאטישע הימל שרייענדיקע סצענעס. ביים שיידן זיך. טראץ אלע פיניקונגען און מאטערנישן איז דאך ביי יעדן געווען

שטארק דער ווילן צו לעבן, און נאך יעדער סעלעקציע פלעגט מען פרייער אפאטעמען און געווינט אז ווידער איז אים דאס לעבן פאר־ליינגערט געווארן אויף אגעווייסע צייט. און אפשר נאך דערוואַרטן די גליקלעכע שעה פון באפרייאונג.

די וואך איז געווען זייער אשטרענגע, דער לאגער איז געווען ארומגעצוימט מיט אהויכן עלעקטרישן פארקאן (צוים) און פון הויכע אויפגעשטעלטע טורעמס האבן רעפלעקטארן באלויכטן די ארומיקע סביבה, אין אהאלב יאר ארום נאכן זיין אין שטוטהאף האט מען אגרופע פרויען צו וועלכע איך מיט ביידע שוועסטער און פרומקע דימענשטיין האבן געהערט, איבערגעשיקט אויף לאנדווירטשאפט־לעכע ארבעט אין אדייטשן גוט. דארטן האבן מיר זיך געטראפן מיט רוסישע געפאנגענע פרויען, און פיל דייטשע ארבייטער, געווען איז עס אין סוף 1944 און דארט ערשט האבן מיר זיך דערוואוסט פון א דייטשע קאמוניסטקע, אז די נאציש ארמיי ליידט שווערע מפלות און זייער סוף איז נאענט. אזעלכע ידיעות האבן מיר מיט פרייד אויפגענומען, אבער ס׳האט ביי אונז געגבערט דער געדאנק, צי וועלן מיר עס דערלעבן. מיר האבן זיך אויך דערוווסט די סיבה וועגן איבערפירן אונז פון עסטאניע. ס׳האט זיך ארויסגעוויזן אז די דייטשן זיינען פון דארט פשוט אפגעטראטן.

אין דעם גוט וואו מיר האבן געארבעט איז ניט געווען קיין וואך איבער אונדז, און מיר האבן זיך געפילט פריי, אבער לאנג זיינען מיר דארטן ניט פארבליבן, נאכן ענדיקן די ארבעט האט מען אונדז געבראכט צוריק אין דעם גיהינום אין שטוטהאף. אגרויסער טייל פון די באקאנטע האבן מיר שוין ניט געטראפן ביים לעבן, די אי־בעריקע האבן אויסגעזען אלע ווי סקעלעטן, לעבעדיקע שאטנס. דארטן האבן מיר זיך געטראפן מיט פייגל דעם רב׳ס, סאניע חדש, חיה ספעקטאר, טאלע סווירסקי, ווי כ׳האב זיך שפעטער דערוווסט פון אמיכאלישקער פרוי זיינען אין איר אפטיילונג אין שטוטהוף געווען נאך פיל סווירער, ווי אסתר מלכה בלאכער, חנה און לעטע קאגאנאוויטש, פרומקע און בתיה׳קע מילער, און יהודה וועלוולם צווי מיידלעך. אין אנהויב 1945 מיטן דערנענטערן זיך פון די רויטע ארמיי צו די גרעניצן פון דייטשלאנד, האט מען אונז געטריבן צופום

טיפער אין צענטראל דייטשלאנד, אלע שאסייען זיינען געווען באזעצט מיט דייטשע מיליטער, און אונז האט מען געפירט דורך זייטיקע וועגלעך. געווען איז עס אין יאנואר און ניט איין מאל זיינען מיר אריינגעפאלן אין גרויסע הורבעס שניי, ביינאכט פלעגן מיר איבערנעכטיקן פארפראָרענע, הונגעריקע אין אשייער, קיין עסן האבן מיר ניט באקומען. און אויף מארגן ווידער געטריבן אין די שניי. אזוי האבן מיר זיך געשלעפט אפאר וואכן ביז מ׳האט אונז סוף כל סוף קאנצענטרירט אין אגרויסן שייער אין אדארף. קיין וואסער איז דארט ניט געווען, האבן מיר געטרונקען בלויז שניי, אונזער עסן איז באשטאנען פון אפאר קארטאפל מיט שאלעכץ, די היגיענישע און סאניטארע באדינגונגען זיינען געווען געפערליך, אוממעגלעך צו באשרייבן עס. געלעגן זיינען מיר אין אזומפ, און פון קעלט זיינען ביי דעם גרעסטן טייל אפגעפראָרן געווארן די פיס, די אינזעקטן זיינען געקראכן אויף אונז און האבן אונז ממש אויפגעגעסן און אט זיינען טאקע באלד אויסגעבראכן פיל עפידעמיעס, ווי דיזענטעריע און טיפוס. און דער טויט האט געשניטן יעדן טאג הונדערטער קרבנות. דארט זיינען אויסגעמאנגען פאר מיינע אויגן טילע סווירסקי, און מיינע ביידע שוועסטער טשערנע און בלומקע, די ערשטע — דריי טעג פאר דער באפרייאונג און די צווייטע — דריי טעג נאך דער באפרייאונג. שטעלט זיך פאר מיין לאגע מאכנדיג דעם טרויעריקן סך הכל, איך בין די יינגסטע פון אונזער פארצווייגטער משפחה. מיין ברודער יאנקעלען האט מען אומגעבראכט צווישן די ערשטע 21 קרבנות, די עלטערן לעבן שוין זיכער ניט. דא האבן מיר זיך די גאנצע צייט געהאלטן צוזאמען, דורכגעמאכט א שווערן פיינפולן וועג, פיל מאל דעם טויט געקוקט אין די אויגן, און אט שטייענדיק אויפן שוועל פון באפרייאונג האט דער אכזריותדיקער טויט אונז אויף אייביק צעשיידט.

זעקס וואכן זיינען מיר געווען אין שייער ביז די רוסן האבן אונז באפרייט, אנאכט פאר דעם האבן מיר געהערט ווי מ׳שיסט, די גאנצע צייט געלעבט אין שרעק, אז מ׳וועט אונז זיכער דא אומברענגן ביזן לעצטן זעקס זיי וועלן דארפן אפטרעטן, ווי ס׳האט פאסירט באמת אין פיל לאגערן. מ׳האט שפעטער דערציילט פאלן

ווי מ׳האט די אריבערגעפירטע מענטשן פון לאגער איבערן ים גע־ווארפן זיי לעבעדיקערהייט אין וואסער. פארטאג זיינען אבער גע־קומען די מיידלעך פון קיך, וועלכע האבן געארבעט אין דארף, און האבן אונז אנגעזאגט די בשורה, אז די וואך איז שוין ניטא, און מיר זיינען באפרייט. אלע זיינען געווען אפגעשוואכט און זיך ניט געקענט רירן פון ארט, אבער מיט די לעצטע כוחות איינער אויפן צווייטן געפאלן זיך קושן מיט טרערן אין די אויגן און אין דעם מאמענט איז פאר מיר באלד אויפגעשוואומען די אלטע היים, און ס׳האט געעגבערט אין מוח דער געדאנק, בין איך דער איינציקער פארבליבענער אין דער משפחה, וועל איך נאך וועמען טרעפן אלע־בעדיקן ערגעץ וואו?

זעקס וואכן צייט זיינען מיר געווען אין שייער און פון די 1500 מענטשן וועלכע מ׳האט אהין אריינגעפירט זיינען בלויז 400 פארבליבן ביים לעבן בעת דער באפרייאונג. און צווישן זיי קראנקע אינוואלידן וואס אטייל פון זיי זיינען שפעטער געשטארבן.

אין זעלבן טאג איז דורכגעפארן די סאוויעטישע מיליטער און צווי אפיצירן האבן אונז באזוכט, צו יעדן באזונדערס צוגע־גאנגען און געדריקט די האנט מיט אגוטמוטיגן שמייכל אויפן פנים וואס האט אונז צוריק ערוועקט דעם גלויבן און צוטרוי אין מענטש. וואס איז אין משך פון יארן אויסגעלאשן געווארן. און לויט זייער פאראדנונג האט מען אונז איבערגעפירט אויף פורן אין א שבנות׳ דיקן דארף. איך מיט פייגעלען ניט קענענדיג שטיין אויף די פים האבן מיר צוגעפויזעט צו די וועגענער. אין א וואך ארום איז גע־עפנט געווארן אשפיטאל אין דארף. די דאקטורים זיינען געווען רוסישע, און די הויפט קראנקן־שוועסטער איידישע, און די איבע־ריקע טעכנישע ארבעט האבן אויסגעפירט דייטשן. אין שפיטאל איז געווען אגוטע באהאנדלונג, איך בין שנעל געקומען צו די כוחות און געזונט געווארן. אטייל האבן דורכגעמאכט פארשיידענע אפע־ראציעס, ביי אנדערע האט מען אמפוטירט פינגער און אפילו גאנצע פים. נאכן פארלאזן דאס שפיטאל איז מען געווען פריי, און געקענט פארן וואו מ׳האט נאר געוואלט.

איך מיט חיה ספעקטאר וועלכע האבן צוזאמען פארלאזן

דעם שפיטאל, אין מערץ 1945, האבן באשלאסן צו פארן אהיים, געצויגן האט אונז אנקומען דאס שטעטעלע וואו מיר זיינען געבארן און אפשר נאך טרעפן עמיצן פון דער משפחה ביים לעבן.

אין סוויר זיינען מיר אנגעקומען זומער־צייט ווען די גאנצע נאטור ארום איז אזוי שיין צובליט, אבער ביי אונז אויפן הארצן איז נאך געווען גאנץ פראסטיק, קאלט. געווען איז עס אין אזוניקן זונטיק, ביי אטייל קריסטן וועלכע מיר האבן באגעגנט האט אונזער קומען ארויסגערופן אמאדנע פארוואונדערונג, וואו וואס ענדליך זיינען נאך לעבן געבליבן יידן פון סוויר. ביי אנדערע להפך האט אונזער באגעגעניש מיט זיי ארויסגערופן טרערן. די שטעטל איז געווען חרוב, און פארניכטעט אחוץ די יורזדיקע, דער גאנצער צענטער גאס איז געווען האלב אדער אינגאנצן פארברענט. פון שול הויף איז אחוץ די שול קיין זכר ניט געבליבן, אונזער שטוב איז אפגעברענט געווארן. איך בין געווען ביי גוטל יאעל וועלכע האט געוואינט ביי זלמן מיכל פישער אין שטוב וועלכע האט מיר זייער ווארם אויפגענומען.

מיט אונזער אנקומען האט די צאל גערעטעוועטע יידן געציילט 11 מאן, און ביים פארלאזן די שטעטל איז זייער צאל דערגאנגען ביז 40 מאן.

לאנג האבן מיר אין סוויר ניט געקענט זיין, צופיל האט אונז דערמאנט יעדעס ארט און ווינקל פון אמאליקן לעבן, וואס היינט איז נאר אבארג אש פון אלץ איבערגעבליבן. די איינוואמקייט און פרעמדקייט פון ארום האט אונז געצוונגען ווייטער צו וואנדערן און זוכן א זיכערן ווינקל, און דער איינציקער ענדע־פונקט איז פאר מיר געווען א"י. טרעפן זיך מיט מיינע שוועסטער און ברודער.

נאך צוויי חדשים זיין אין סוויר האבן כמעט אלע סווירער זיך געריכט אין וועג, זייענדיק אקורצע צייט אין לאדז זיינען מיר איבערגעפאָרן קיין דייטשלאַנד.

ענדע 1946 האב איך פארלאזט דייטשלאנד און מיט דער שיף לאטרון געפארן קיין קאפריסין. און ערשט אין 7 חדשים ארום אנגעקומען אין לאנד, א קורצע צייט פאר דער אנטשטייאונג פון דער מדינת ישראל.

הענעך דרויך

אסווירער פארטיזאן

זייענדיק אין ווילנער געטא האבן זיך עטליכע סווירער בחורים באקלערט, אז ס'איז ניט קיין עסק צו זיצן און וואַרטן אויפן טויט, האבן זיי געזוכט אמעגליכקייט ווי אזוי צו אנטלויפן און זיך אנצושליסן אן די פארטיזאנער־אפטיילונגען. דאס זיינען געווען: בערל רעזניק, חיים מעלצער, הירשל דרעוויאצקי, פייוול צאַך און זלמן רעזניק. 3 פון זיי זיינען געפאלן, 2 זיינען געבליבן לעבן.

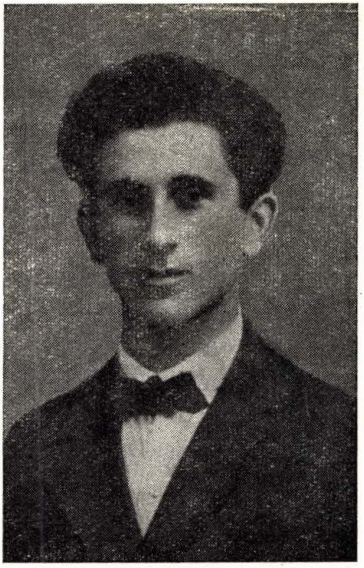
אייגער פון די סווירער פארטיזאנער איז בארימט געוואָרן שפעטער אין דער גאנצער געגנט און האט אפילו געקראגן פון דער סאוויעטישער מיליטערישער מאכט 2 אויסצייכנונגען, דאס איז געווען בערל רעזניק, אזון פון קויפמאנען.

דעם באשלום אוועקצוגיין צו די פארטיזאנען האט בערל אנגענומען נאכדעם ווי ער האט זיך דערוואוסט, אז זיין ברודער ראובן מאיר מיט דער גאנצער פאמיליע האט מען דערשאסן אף פאנאר. און זיין ברודער יצחק מיט דער פאמיליע האט מען דערמארדעט אין קעניע. דער העלדישער בערל האט ניט געקאנט רוען. ער האט אויסגעארבעט פלענער ווי אזוי צו אנטלויפן, טאג און נאכט איז ער געווען פארנומען נאר מיט איין געדאנק, ווי אזוי זיך ארויסצובאקומען פון געטא.

ער האט זיך פארשטענדיקט מיט דעם און מיט יענעם, געזוכט פארבינדונגען צו די אונטערערדישע ארגאניזאציע און ס'איז אים סוף סוף געלונגן צו איבערצייגן חיים מעלצערן און 3 קאביל־ניקער חברים און אלע 5 האבן באשלאסן צו אנטלויפן.

פאר 25 טויזנט זלאטעם האבן זיי געקויפט ארעוואלווער מיט 150 קוילן, זיי האבן געקראגן אשיין, אז זיי דארפן גיין צו דער ארבעט קיין לאווארישאק און זיי זיינען ארוים פון געטא.

דאס געזעגענען זיך מיט די עלטערן און מיט די ברידער און שוועסטער איז געווען זייער שווער. די געטא־לייט האבן געהאלטן אז די 5 גייען אף אזיכערן טויט.

הירשל דרעוויאצקי ז"ל

אפילו שמואל, בערלס עלטערער ברודער האט אים מיט טרערן אין די אויגן געפרעגט:

— וואוהין גייסטו בערל?

און בערל האט אים געענטפערט:

— איך וועל גיין וואוהין די אויגן וועלן מיר טראגן.

גאנץ פרי זיינען זיי ארוים מיט אלע ארבייטער און געגאנגן צוזאמען ביז לאווארישאק. דארט האבן זיי אראפגעריסן די געלע לאטעם און זיינען געגאנגן צופוס ארום 40 קילאמעטער, ביז זיי זיינען אינאוונט אנגעקומען אין קאטלאווקער וואלד.

דארט האבן זיי געפונען אבאקאנטן קריסטן און ביי אים האבן זיי גענעכטיקט און איבערגעווארט דעם מאָרגעדיקן טאָג.

ער האט זיי פיין באהאנדלט, געגעבן עסן און אינאוונט איינגעשפאנט דעם פערד און אוועקגעפירט צו אקריסט וועלכער האט געוואוינט א־12 ק"מ פון סוויר.

ביי יענעם קריסט זיינען זיי געלעגן אפן בוידם עטליכע טעג. זיי האבן אים געגעבן געלט און ער האט זיי געקויפט אביקס.

פון אים זיינען זיי אוועק אין זאסצענק זאמעציק וואו ס׳האט זיך באהאלטן רייכע קיילע, חיים מעלצערס שוועסטער. ביי איר איז חיים געבליבן אמאנאט צייט, האט זיך דאן אנגעשלאסן אן אליטווישע פארטיזאנער גרופע און איז דארט געפאלן.

חיים מעלצער ז״ל

בערל מיט די קאבילניקער חברים האבן באשלאסן צו גיין וויטער, אפן וועג האבן זיי געטראפן איידישן פארטיזאן, וועלכער איז געגאנגן קיין לינטעפ אויפרייסן אבאן־ליניע. ער האט זיי פאר־זיכערט, אז אויב זיי וועלן געבן זיין קאמאנדיר דעם רעוואלווער, וועט ער זיי אננעמען אלס פארטיזאנער.

זיי האט זיך געדוכט, אז ס׳איז ניטא קיין אנדער ברירה, האבן זיי אוועקגעגעבן דעם רעוואלווער, זיי האבן זיך מיט אים געשלעפט איבער 30 קילאמעטער און ער האט זיי געבעטן וואַרטן

פיוול צאך ז"ל

און איז אוועק פרעגן דעם עלטסטן. פון דאן אן האבן זיי אים שוין מער ניט געזען.

אפן וועג האבן זיי געטראפן אקריסט, וועלכער האט זיי באוויזן דעם וועג צו יידן אין אוואלד.

אין א־3 וואכן ארום האבן זיי געטראפן אפארטיזאן, וועלכער האט געקאנט די קאבילניקער בחורים און אדאנק אים זיינען זיי אנגעקומען אין ארוסישע פארטיזאנער־אפטיילונג.

די אפטיילונג איז באשטאנען פון 200 מאן און צווישן זיי זיינען געווען 17 יידן. זיי האבן געלאגערט אין אוואלד, 20 ק"מ פון מיאדל.

די גאנצע פארטיזאנער־בריגאדע איז געווען צוזאמענגעזעצט פון 12 אפטיילונגען און מיט אלעמען האט אנגעפירט מארקאוו, אפוילישער לערער פון סוועניציאן, וועמען די פאליאקן האבן אריינ־געזעצט אמאל אין טורמע פאר קאמוניסטישע טעטיקייט. זיינע

דירעקטיוון פלעגט מארקאוו באקומען פון דער מיליטערישער צענט־ראל־מאכט אין מאסקווע.

צוערשט האבן די פארטיזאנער געוואוינט אין זעמליאנקעס אין וואלד, שפעטער האבן זיי זיך צושפרייט איבער די פעלדער און וועגן, כדי אויסצופירן פארשיידענע אויפגאבן.

די גרופע וואו בערל רעזניק איז געווען, האט זיך פארנומען מיט אויפרייסן בריקן, אראפלאזן בענער פון די ליניעס, אפזעגן טעלעפאן־סלופעס, אויסשפיאנירן די דייטשע פונקטן, רואינירן די דייטשע לאגערן, פירן אגיטאציע צווישן דער באפעלקערונג קעגן די דייטשע פאשיסטן און שיצן די ארימע פויערים פון דייטשע אנפאלן.

די גאנצע בריגאדע האט געציילט קרוב צו 2500 מאן און האט זיך געראכנט פאר אמין צווייטע רוסישע ארמיי, וועלכע גע־פינט זיך אין רוקן פון די דייטשן.

די בריגאדע האט געהאט אייגענע ראדיא־סטאנציעס, אאער־אדראם און ענדע 1943 האט יעדער פון זיי געהאט געווער: אביקם אדער אן אויטאמאט.

אין 1944 האבן זיי שוין אזוי גוט באהערשט די געגנט, אז זיי האבן זיך אפילו אפיציעל באזעצט אין די דערפער, קיין דייטש פלעגט ניט וואגן אהין צו קומען.

בערל האט זיך געפונען מיט אגרופע אין אדאך 10 ק"מ פון סעמעטאוווע. אף אים און אף נאך 5 קריסטן האט מען ארויפ־געלייגט די אויפגאבע צו פארברענען דעם סטראצער בריק, בייטאג זיינען זיי געלעגן אין וואלד און ביינאכט זיינען זיי געגאנגן צום אנגעוויזענעם ארט.

זיי זיינען אריין צו עטליכע פויערים און פארארדנט איינצו־שפאנען די פערד, אף די וועגענער האבן זיי אנגעלייגט שטרוי מיט האלץ און פארשטייט זיך אויך נאפט. אין דער פינסטערניש פון דער נאכט זיינען זיי אנגעקומען צום בריק.

די שטרוי מיט די האלץ האט מען אונטערגעלייגט אונטערן בריק און אונטערגעצונדן, וועז די דייטשן זיינען געקומען, איז שוין דער בריק געווען פארברענט.

אליעזר גבאי ז"ל

דאס איז געווען בערל רעזניקס ערשטע ארבייט. אפאר וואכן שפעטער איז ער געגאנגן אפזוגן די טעלעפאן־סלופעם לעבן סעמע־טאוע.

ער האט אויך אנטיילגענומען אין פונאנדערטרייבן דעם דיי־טשן גארניזאן לעבן מיאדל. ער איז געווען אין דער גרופע וועלכע האט פארברענט סעמעטאוע און ארויסגעיאגט פון דארט די דייטשע מיליטער. סעמעטאוע איז פון דאן אן געווען פאקטיש אין די פאר־טיזאנישע הענט.

בערל האט אראפגעלאזן אבאן־שאלאן לעבן סמארגאן און אויפגעריסן באן־ליניעס אין 3 אנדערע פלעצער.

פאר זיין העלדישקייט האט ער באקומען 2 אויסצייכנונגען און שטענדיק וועט מ'פלעגט עפענטליך באדאנקן פארטיזאנער, האט מען דערמאנט בערל רעזניקן.

איינמאל וועט ער האט געמוזט דורכגיין אטיפן וואסער האט ער זיך אריינגעדרייט אין אקעסל־גרוב און זיך אנגעהויבן טרינקען. צום גליק האט אים איינער אפארטיזאן גערעטעוועט.

זיין גוטן נאמען ביי די פארטיזאנער האט בערל אויסגענוצט,

כדי צו העלפן די יידן אין די וועלדער און אין די זעמליאנקעס. איינמאל האט ער אין אזא זעמליאנקע געפונען אהרון שאפירען מיט זיין פרוי און אזון, אייזיק יפה מיט רייזן, זלמן רעזניקן מיט די 2 שוועסטער כאסיען און פריידען, יצחק מעלצערן און יצחק פישערן מיט זייערע פאמיליעס.

ער האט פון דאן אן ניט גערוט און געזוכט פאר די סווירער וואלד־מענטשן עסן. ער האט באקומען אדערלויבעניש פון קאמאנדיר און האט זיי אוועקגעפירט אזאק קארטאפל מעל, פלייש און בגדים און ער האט זיי אויך געגעבן אפערד, כדי זיי זאלן קענען ברייגען בוימער און זיך אויסבויען אגוטע זעמליאנקע.

דער קאמאנדיר איז מיט בערלען געווען אזוי צופרידן, אז ער איז איינמאל מיט אים צוזאמען געפארן צו דער זעמליאנקע זען זיינע באקאנטע. וען בערל פלעגט אנקומען צו די סווירער, איז ביי זיי געווען אאמתער יום־טוב וויל זיי האבן געווואוסט, אז ער ראטעוועט זיי דאס לעבן.

אזוי זיינען געלאפן וואכן און חדשים ביז די סאוועטישע רעגולערע ארמיי האט איינגענומען די סווירער געגנט.

בערל רעזניק איז געלאפן דאן 12 קילאמעטער צופוס, כדי אנצוזאגן די סווירער וועגן זייער באפרייאונג.

אט אזוי האט אויך אסווירער יידישער בחור געהאט אטייל אין גרויסן נצחון איבער די היטלעריסטישע באנדעס און מיט אים שטאלצירן איצט אלע סווירער אומעטום.

ד"ר. חנוך סבירוני

קריסטן – מלאכים

א

אין אצייט ווען 6 מיליאנען יידן זיינען געווארן אף אזא גרויזאמען און ווילדן אופן דורך מענטשן־חיות פארניכטעט, פארברענט און דערטרונקען, פארפיניקט און דערשטיקט, אין אמאמענט ווען יעדער ייד דערמאנט זיך אן זיינע נאענטסטע, וועלכע זיינען דורך בארבארן אזוי אומגליקליך אומגעקומען און ער פארקריצט די ציין פון ווייטיק און ס׳דערוועקט זיך ביי אים אגעפיל פון נקמה און אף זיינע ליפן שוועבט ארויף אפינסטערע קללה, אין אט דעם מאמענט וועט אים ממש פארכאפן דער אטעם און ער וועט ניט גלויבן און ס׳וועט זיך אים זיכער דוכטן אז דאס איז נאר אחלום, ווען ער וועט זיך צוהערן וואס די סווירער גערַאטעוועטע יידן דערציילן. און אהעריך בילד וועט זיך אים אנטפלעקן פאר די אויגן. ער וועט זיך פלוצלונג דערווויסן אז דאַרטן אין אונזער וועלט חיים לעבן ניט נאר מענטשן־חיות, ניט נאר ווילדע סאדיסטן, דאַרטן געפינען זיך אויך מענטשן־מלאכים, גרויסע צדיקים, וואס יעדער ייד און יעדער מענטש דארף זיך פאר זיי בוקן און קניען ווי פאר אחייליקע געשטאלטן. וועט ס׳הערט זיך צו צו די דערציילונגען פון די סווירער גערַאטעוועטע יידן דערוויסט זיך, אז דאַרטן אין די וועלדער און אין די דערפער ארום סוויר לעבן אזעלכע קריסטן, וועלן וועמען קינדער און קינדס־קינדער וועלן דארפן דערציילן לעגענדעם, דיכטער און שרייבער וועלן זיי דארפן שילדערן ווי די ל״ו צדיקים און ס׳וועט זיי זיכער אויספעלן וועדטער ווי אזוי זיי צו לויבן און צו דאנקן.

צווישן אט די מענטשן־מלאכים, קריסטליכע צדיקים, וועלכע וועלן מעגן אריינגיין אין דער געשיכטע פון דער יידישער מארטירא־לאגיע ווי חסידים פון די אומות העולם דארף מען גאנץ באזונדערס דערמאנען מיט אגעפיל פון כבוד און דאנקבארקייט 7 קריסטליכע פאמיליעס: 1) סטאניסלאוו און זוזאנע מיכנאוויץ פון סטופענאט.

2) בראניסלאוו וואלייקע פון לושציקע. 3) פאמיליע קאט פון סטא־ראוויאסקע לעבן קאנסטאנטינאווע. 4) מיקאדאם צערניאווסקי לעבן זאליאדז. 5) אנדריי סאלקאווסקי לעבן ווארניאן. 6) אסיפ טאלאיקא לעבן זיאנאריץ, און 7) קורקוס, לעבן סטראצי.

ב

שוין אין די ערשטע טעג ווען די דייטשן זיינען אריין האט אן אומבאקאנטער קריסט גערעטעוועט איידן פון אזיכערן טויט. דאס האט פאסירט מיט משה סווירסקי, אליקים דעם שווארצנס זון. ער האט געוואלט זיך ארויסגנבנען פון סוויר און אנטלויפן צו אבאקאנטן קריסט, וועלכער האט געוואוינט אין אדערפל, א־3 ק״מ ווייט פון שטעטל. מ׳האט אים אבער אפן וועג געכאפט און דער דייטשער אפיצער האט געהייסן 2 פוילישע פאליציאנטן אים דער־שיסן אין אדערבייאיקן וועלדל.

די 2 קריסטליכע שקצים האבן אנגעלאדן די ביקסן און אים געפירט צום בערגל. אפן וועג האט משה געהערט ווי די 2 פאלי־ציאנטן רויידן צווישן זיך, אז ס׳איז ארחמנות אף אים און מ׳דארף אים ניט דערשיסן. וועו זיי האבן זיך דערנענטערט צום וואלד, זאגט צום אים אייגער פון די קריסטן, אז ער זאל זיך ניט שרעקן, זיי וועלן נאר שיסן אין דער הויך, אבער ער מוז באלד פאלן און דא ליגן ביז ביינאכט און ערשט וועו ס׳וועט זיין גוט פינסטער, קען ער פונדאנעט אנטלויפן.

און אזוי איז טאקע געווען. משה איז ביינאכט אנטלאפן אבער ניט אין סוויר נאר קיין סעלעוויץ, אדערפל 5 ק״מ פון שטעטל. אין סוויר זיינען אלע געווען זיכער, אז מ׳האט אים דערשאסן.

ס׳זיינען אוועק עטליכע חדשים.

יום כפור, 1941, איז משה׳ן אויסגעקומען צופעליק צו ארבייטן לעבן וועג ניט ווייט פון סעלעוויץ. ארבעטנדיק האט ער באמערקט ווי ס׳גייט אפויער מיט אשטעקעלע און קוקט עפעם מאדנע אף אים, ווי ער וואלט אים געקאנט. און פלוצלונג ווען ער האט זיך דער־נענטערט, האט משה צו זיין שרעק דערזען ווי דער פויער ווארפט אוועק דאס שטעקעלע און הויבט זיך אן צלמען און שרייט אוים:

זוזיאנע מיכנאוויץ פון סטופענאט

אוי יעזוס, לויפט גיך צו צו משה'ן, פאלט אף אים ארויף, קושט אים און שרייט:

— גאט צו דאנקן וואס דו לעבסט. אלע האבן דאך דערציילט אז מ'האט דיר דערשאסן אפן בערגל אין וועלדל.

ווייזט זיך ארוים, אז דער קריסט האט זייער גוט געקאנט משה סווירסקין און דאס איז געווען **סטאניסלאוו מיכנאוויץ** פון סטופענאט. די סווירער וועמען ער האט געראטעוועט רופן אים ביזן היינטיקן טאג: דער פעטער סטאס.

משה'ל האט דערציילט סטאסן ווי אזוי ער איז געראטעוועט געווארן און סטאס האט אים געזאגט, אז ער אליין וואלט אויך אזוי געטאן. דרך אגב האט ער אים געגעבן אנצוהערן, אז אויב ער וועט זיך געפינען אין אגעפאר, קען ער שטענדיק קומען צו אים אין סטופענאט און זיך ביי אים אויסבאהאלטן.

סטאס איז אוועק און משה'ל איז געבליבן ארבעטן. זיין לאגע

איז אבער געווארן שווערער פון טאג צו טאג, און פונקט פאר וויי־נאכטן איז משה'ל אוועק קיין סטופענאט.

ביי סטאסן זיינען גראד געזעסן פיל געסט און זיי האבן אים געבעטן וואס ער קיך. ווען די געסט זיינען אוועק האט זוזיאנע, סטאס פרוי, געגרייט דעם טיש און געמאכט איומטובדיקן אוונט־ברויט. די גאנצע פאמיליע איז געזעסן ארום טיש. זיי האבן געהאט 8 קינדער: 5 זין און 3 טעכטער. אלע זיינען צו משה'לען געווען זייער פריינדליך. הגם זיי האבן גוט געווואוסט, אז אויב מ'וועט ביי זיי געפינען איידן, וועט מען זיי אלעמען אויך דערהרגענען.

ווען די קינדער זיינען אוועק שלאפן, איז סטאס געבליבן זיצן מיט משה'לען ביז 3 אזייגער ביינאכט און ארומגערעדט דעם פלאן ווי אזוי אים צו ראטעווען.

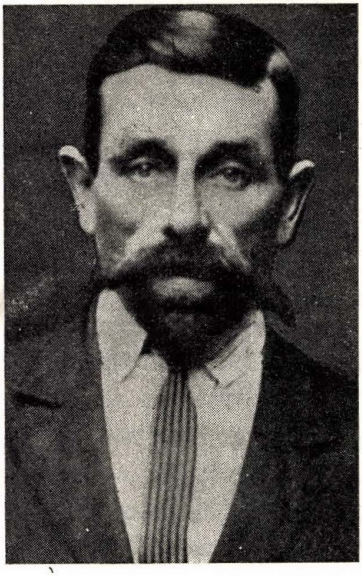
משה'ל איז אוועק און סטאס האט דערווייל אפגעצאמט אין אווינקל אפן שטאל־בוידעם אקליין צימערל, ארומגעלייגט מיט האלץ און שטרוי.

ערשט אין דער נאכט פון 28־טן מערץ 1942 איז משה'ל אין דער פינסטערניש אנגעקומען קיין סטופענאט און זיך תיכף ארויפ־געקליבן אין זיין מקום מקלט אפן שטאל בוידעם.

ג

קרוב צו זיבן חדשים איז ער דארט געלעגן אייגער אליין. סטאס, זוזיאנע און אלע קינדער פלעגן אים ברייננען יעדן טאג עסן, וואסער זיך צו וואשן און זיי האבן אפילו געזארגט אז ער זאל שטענדיק האבן אביכל צום לייענען.

דערווייל איז געלונגן סטאסן צו באקומען ידיעות וועגן די לאגע אין סווויר. ס'האט זיך ארויסגעוויזן, אז די דייטשן גייען ליק־וויידירן דעם סווירער געטא. משה האט געבעטן סטאסן, אז ער זאל זען צו ראטעווען אויך זיין שוועסטער פעס'ל מיט איר פאמיליע. און סטאס האט מסכים געווען. צוזאמען מיט פעסלען און איר זון זיינען אבער אהין געקומען אויך בערעלע סווירסקי מיט זיין אלטער מוטער, איידענע פון איאר 65, און זיין כלה, אמיידל פון מיאדל. אין בוידם צימערל האבן אלזא שוין געווואוינט 6 מאן און

סטאניסלאוו מיכנאוויץ פון סטופענאט

ס׳איז ארויפגעשוואומען די פראגע פון עסנווארג. כל זמן משה׳ל איז געווען איינער אליין האט זיך סטאם אן עצה געגעבן, אבער אוים־האלטן 6 מאן איז אים געווען שווער.

משה׳ל האט געגעבן סטאס׳ן אן אדרעס פון זיינעם אבאקאנטן קריסט אין לושציקע, אדערפל 2 ק״מ פון סוויר, בראניסלאוו וואלייקע, און אים געהייסן דערציילן אלץ ווי אזוי זיי באהאלטן זיך און זיך מיט אים מישב זיין ווי אזוי צו קריגן פאר זיי עסנווארג.

צו זייער גרויסער שמחה האט וואלייקע מסכים געווען צו ברייגן זיי יעדן צווייטן זונטיק עסנווארג.

איצט האט סטאס אויך געבראכט משה דרעוויאצקין, פע־סיעם מאן, און אפן שטאל בוידעם זיינען שוין געזעסן 7 מאן.

אגאנצן זומער האט זיי וואלייקע באזארגט ניט נאר מיט עסן נאר אויך מיט פארשיידענע ידיעות וועגן סווירער יידן. ארום ראש השנה האבן זיי זיך דערוואוסט אז גוטל מיט זלמן ברוכ׳ן

געפינען זיך אין ווילנער געטא און וואלייקע האט געזאגט, אז ער ווייל זיי אויך ראטעוועט.

אין אפאר טעג ארום זיינען שוין אפן בוידעם געווען אויך גוטל, זלמן ברוך און אפילו אויך צירלס מיידל, חיה ציפע.

10 מאן אין אקליין צימערל וואו מ'האט זיך קוים געקאנט אדריי טאן. ס'איז געווען איינג, אבער אלע זיינען זיי געווען צופרידן וואס זיי געפינען זיך ניט אין די געטאס און זיי האבן דאך אהאפנונג צו בלייבן לעבן.

און אזוי זיינען געלאפן טעג, וואכן און חדשים. איין מאל אין צוויי וואכן, שטענדיק אין אזונטיקדיקן טאג, פלעגט אנפארן וואלייקע פון לושציקע און זיי ברייננגען וואס צו עסן.

וואלייקע איז ביי זיי געווען ווי אפענסטער צו דער וועלט. ער איז געווען זייער צייטונג און זייער ראדיא, און ס'פלעגט זיין איום־טוב ביי די 10 סווירער, ווען ער פלעגט אנפארן. סטאס פלעגט אריינגיין צו זיי יעדן טאג אינדערפרי און זיי ברייננגן זיין פרייליכן מונטערן: דזיען־דאברי. ביסלעכווייז האבן זיי זיך אזוי צוגע־וואוינט צו זיין פרימארגעדיקן באזוך, אז ווען ער פלעגט אמאל פארשפעטיקן, פלעגט אף זיי אנפאלן אפחד. ווער ווייס וואס האט פאסירט?

און אז ער פלעגט שוין אריינגיין און מיטן ציגארעט אין מויל זיי זאגן דעם גוט מארגן, פלעגט זיי אראפגיין אשטיין פון הארצן.

ד

סוף סוף האט מען קענטיק אין סטופענאט דערשפירט אז סטאס האט עפעס צו טאן מיט יידן. זיי האבן געהערט, אז זיין מיינונג וועגן די יידן איז ניט אזוי שלעכט. עפעס רעדט ער וועגן זיי מיט אגעפיל פון רחמנות, און די ידיעות זיינען אויך דערגאנגן צום סאלטיס פון סטופענאט. איז ער אין אווינטערדיקן נאכמיטיק אין יאר 1943 געקומען אף אבאזוך צו סטאסן. אוואלט פאר אוואלט, האט ער אים געזאגט אפן און קלאר, אז אין דארף רעדט מען וועגן אים בייזעם, אז ער האט צו טאן מיט יידן, און ער וואלנט אים, אז אויב דאס וועט זיך ארויסווייזן פאר אמת, וועט מען אים צו־

זאמען מיט די קינדער דערשיסן ביי זיך אפן הויף און זייער פלייש וועט מען אוועקגעבן עסן פאר די הינט.

שווער, זייער שווער, זיך פארצושטעלן וואס ביי סטאסן אין שטוב האט זיך אפגעטאן יענעם נאכמיטיק. די קינדער און די פרוי האבן געווויינט און געיאמערט, פון איין זייט האבן זיי ניט געוואלט אנטאן זייער טאטן אזא ווייטיק און ארויסטרייבן די יידן אף אזיכערן טויט און פון צווייטן זייט איז זיי זייער לעבן אויך געווען טייער.

די 10 סווירער האבן זיך באראטן און געמאלדן סטאסן אז זיי ווילן אוועקגיין און אים באפרייען. זיי ווילן ניט, אז ער זאל אומקומען צוליב זיי. ווי גרויס איז אבער געווען זייער פארוואונ־דערונג ווען ער האט זיי געזאגט, אז ער וועט זיי בשום אופן ניט ארויסלאזן אף אזיכערן טויט. ער ווייל פאר זיי פריער אויסזוכן אן אנדער מקום מקלט.

4 חדשים זיינען אוועק פון דעם סאלטוסעם באזוך און ער האט קיין אנדער פלאץ ניט געפונען. זוזיאנע מיט די קינדער זיינען געווען שטענדיק אין טויטע שרעק און געיאמערט און געקלאגט, אבער קיינער פון זיי האט ניט געוואגט ארויסצוגעבן די יידן.

און די 10 סווירער זיינען דארט געבליבן ביז צום 18־טן אפריל 1944.

אין יענע וואך איז דורכגעפאלן אמאלינע ניט ווייט פון סטופענאט וואו ס׳האט זיך געפונען אן אנדער סווירער פאמיליע, יאסל קאראסין מיט זיין פרוי און קינד.

יאסל׳ס פרוי איז דערשאסן געווארן, און ער מיט דאם מיי־דעלע זיינען אנטלאפן.

דאם האט משפיע געווען אויף סטאסן און ער האט באשלאסן, אז מ׳דארף די 10 יידן אוועקפירן אנדערשוואו.

בערעלע סווירסקי מיט זיין כלה און מוטער זיינען אוועק צו אן אנדער פויער אין דארף קיסעליי און די איבעריקע 7 יידן האט סטאס באשלאסן אוועקצופירן ביינאכט אין דארף אקאלניצע, א־12 ק״מ ווייט פון סטופענאט.

אלע האבן באשלאסן צו גיין און ניט ברייגען אין סכנה סטאסן,

אבער מאטעלע דרעוויאצקי האט געהאט אקראנקע פום און האט ניט געקאנט גיין, האט סטאם ניט געקלערט קיין סך, האט איינ־געשפאנט דעם וואגן און איז מיט אים געפארן.

אפגייענדיק א־2 ק"מ איז משה'ל דרעוויאצקי מיט פעסלען און גוטלען געבליבן שטיין. זיי זיינען אויך געווען זייער אפגעשוואכט און זיך ניט געקאנט רירן פון ארט. סטאם האט זיי אויך ארויפגעזעצט אויפן וואגן און האט אין דער פינסטערניש געפירט שוין 4 יידן.

זיי האבן אים געבעטן גיין צוריק אהיים און ניט שטעלן אין געפאר זיין לעבן, אבער ער האט געזאגט:

— וואס ס'וועט זיין מיט אייך, דאס וועט זיין מיט מיר, איך וועל פארן צוריק אהיים נאר ווען איר וועט זיך געפינען אין אזיכערן ארט.

אפפארענדיק אק"מ האבן זיי דערזען אף אבערגל 3 מאן. זיי האבן זיך אפגעשטעלט און געטראכט וואו זיך צו באהאלטן. האבן זיי אבער באמערקט ווי די דריי לויפן מיטן גאנצן אימפעט צוריק. שפעטער האבן זיי זיך דערוואוסט אז די 3 זיינען געווען: זושקע דער מיכאלישקער מיט זיינע 2 קינדער.

טריט פאר טריט זיינען זיי אין דער נאכט פינסטערניש אנגעקומען נאענט צום סטראצער הויף. ס'איז געווען ארום 12 אזיי־גער ביינאכט וועו זיי האבן געמוזט איבערשניידן דעם הויפט־שאסיי וועלכער פירט קיין ווילנע.

אין אהויז, 200 מעטער פון שאסיי, איז געווען ליכטיק. פון פריער האבן זיי אויך געוואוסט אז אין סטראצי זיינען דא דייטשן. פון יענעם הויז האט זיך געהערט מוזיק.

דורך די פענסטער האט מען געקאנט דייטליך זען סאלדאטן מיט פרייליגם טאנצן און זינגען. סטאם האט פארשטאנען אז דאס איז נאר אזאבאווע און ער האט די יידן געטרייסט, אז זיי זאלן ניט מורא האבן.

דאך איז געווען אנגעפערליכער מאמענט, וועו פון שטוב זיינען פלוצלונג ארויס 2 מאן, אבער זיי האבן עפעס געזונגן און קענטיק געווען גוט שכור.

דערווייל איז די פורל מיט די פאסאזירן געפארן ווייטער.

אין אשעה ארום זיינען זיי אנגעקומען צו אטייך. דאס וואסער איז געווען הויך און וועגן דורכגיין צו פוס אדער דורכפארן איז גאר קיין רייד ניט געווען. סטאם האט געקאנט דאס ארט און האט געזאגט, אז ס'איז גאנץ טיף און מ'וועט זיך מוזן אריבערשיפלען. צו זייער גליק האבן זיי געפונען אשיפל און איינציקווייז אלעמען אריבערגעשיפט. סטאם מיטן פערד און וואגן האט ניט געקאנט וווייטער פארן. ער האט זיך מיט זיי געזעגענט, מיט אלעמען צוקושט און געוואונשן אז גאט זאל זיי ראטעווען און ער האפט אז ער וועט נאך זוכה זיין זיך מיט אלעמען צוזען לעבדיקערהייט.

די 7 מאן זיינען געבליבן שטיין איינער אליין אפן אנדער ברעג טייך און זיך צוגעהארכט ווי דאס פורל דערווייטערט זיך לאנגזאם פון זיי. און וועז זיי האבן שוין ניט געהערט די טריט פון די פערד און דאס קלאפן פון די רעדער, האבן זיי אנגעהויבן גיין לאנגזאם טריט נאך טריט. מאטעלען האט מען געמוזט טראגן, גוטל, משה'ל און פעסל זיינען געווען שוואך און דאך זיינען זיי געגאנגן און פארטאג דערקראכן צו זייער נייעם מקום מקלט. ביי דעם קריסט קורקום, וועלכער האט צוגעזאגט סטאסן, אז ער וועט זיי צונעמען.

ביי קורקוסן אפן שטאל-בוידעם האבן זיי געפונען יצחק טרוי-צען מיט זיין גאנצער פאמיליע. אזוי ווי דאס הייזל איז געשטאנען ווייט פון אדארף און פון אשאסיי, איז דארט געווען זיכערער ווי אין סטופענאט. די 11 סווירער האבן אויך דארט באקומען עסנווארג דורך וואלייקען.

אט דער יונגער קריסט פון לושציקע, וועלכער איז דאן אלט געווען בערך 30 יאר, האט דורך פארשיידענע קאמבינאציעם פאר-שטאנען ווי אזוי צו באזארגן מיט עסן אלע באהאלטענע יידן, ער האט פאר זיך געהאט אגרויסן אידעאל צו ראטעווען יידן, און ביי יעדער געלעגענהייט האט ער אונטערשטראכן און געזאגט, אז קיין שענערן און וויכטיקערן ציל אין זיין גאנצן לעבן זעט ער ניט.

אזוי זיינען אוועק נאך 3 שפאנעדע מאנאטן.

ענדע יולי 1944 זיינען די סאוויעטן אריין אין סווירער געגנט און די 11 סווירער צוזאמען מיט נאך צענדליקער אנדערע האבן זיך באפרייט.

אין סטופענאט האט סטאם איינגעארדנט אבאל צו וועלכן ס׳איז געקומען אויך בראניסלאוו וואלייקע פון לושציקע. אלע סווירער וועלכע זיינען געווען ביי אים אויפן בוידעם האבן געטאנצט און געזונגן צוזאמען מיט די קינדער פון סטאסן. ער אליין, סטאס, האט זיך געפילט ווי אהויפט מחותן. האט ממש געווויינט פון נחת. די שמחה האט געדויערט ביזן העלן טאג אריין.

אלע האבן זיך געזעגנט און געשווארן טרייישאפט דעם גאנצן לעבן.

וועו די סווירער זיינען שפעטער אנגעקומען קיין דייטשלאנד, האבן זיי פון דארט געשיקט קיין סטופענאט פארשיידענע פעקלאך. און עד היום שרייבן זיי זיך דורך ווי מיט אן אמת׳ע אייגענע פאמיליע. משה׳ל סווירסקי וואוינט איצט אין אדערפל ניט וויים פון גבעת ברנר און וועו איר וועט אים באזוכן, וועט איר ביי אים אפן בעט געפינען 2 גרויסע בילדער, דאס זיינען די בילדער פון סטאנים־לאוו און זוזיאנע מיכנאוויץ פון סטופענאט.

און משה׳ל סווירסקי באווייזט מיט שטאלץ אף בוידע פאטאגראפיעס און זאגט:

— דאס איז דער פעטער סטאס און דאס איז די טאנטע זוזיאנע.

ה

צום גליק פון פיל סווירער איז סטאס ניט געווען דער איינציקער קריסט, וועלכער האט געראטעוועט יידן.

אויך יאסל קאראסין און פערע צאך און אהרון שאפירא האבן צו דערציילן שפאנענדע געשיכטעס וועגן גוטע קריסטן.

וועו די דייטשן זיינען אריין אין סווויר, דעם 24־טן יוני 1941, האט יאסל געווואוינט אין דאמבראווקע ניט וויים פון סווויר.

אהאלב יאר האבן די דייטשן זיי גארנישט געטאן, אבער ענדע 1941 האט מען אויך קאראסינס פאמיליע ארויסגעטריבן אין סווירער געטא. אין אפריל האט מען זיי אוועקגעפירט אין מיכאלישאק אבער וועו יאסל האט זיך דערוואוסט וועגן דעם גורל פון די געפאלענע אף פאנאר האט ער באשלאסן צו אנטלויפן.

אזוי ווי ער האט ניט געוואלט ריזיקירן סימעלען, אמיידעלע

פון אנדערטהאלבן יאר, האט ער איר אוועקגעגעבן צו אקריסט קאט אין סטאראוויאסקע לעבן קאנסטאנטינאוע. דער קריסט האט געזאגט אלעמען אין דארף אז זיין שוועסטערס שיקסעלע דערציט זיך ביי אים, אבער די שכנים האבן עפעס דערשפירט, אז דאס איז נאר אתירוץ. זיי האבן זיך געוואונדערט וואס די מאמע קומט קיין־מאל ניט זען דאס קינד און האבן אנגעהויבן חושד זיין, אז דאס איז אייידיש מיידעלע. אין דארף איז געווען אכוליגאן, אבאקאנטער אנטיסעמיט, האט ער איינמאל געזומען אשטעקן און געוואלט דער־הרגענען די זשידאווסקע מיידעלע. קאטש ווייב איז ארויסגעלאפן פון שטוב ראטעווען דאס קינד, האט ער פון כעס דערלאנגט די גויע מיטן שטעקן און איר צובראכן די האנט.

ו

אאינטערעסאנטע איבערלעבניש האט געהאט ברוך מיכ־נאוויץ(מינץ), וועלכער האט ביים אויסברוך פון צווייטן וועלט־קריג געוואוינט מיט זיין פרוי און זון אין קריווויץ. אזוי ווי אין דארף ניווער, 4 קילאמעטער פון שטעטל, האט געוואוינט אטאטער, אאויסגעצייכנטער גארבער, האט זיך ברוך ביי אים אויסגעלערנט צו באארבייטן לעדער.

אין אויגוסט 1941 זיינען די נאצים אריין אין קריווויץ און האבן געזוכט אלעדער־פאכמאן, האט מען זיי אנגעווויזן אויף ברוכ'ן, אזוי ווי זיי האבן געדארפט פיל שטיוול, האט ברוך געהאט אסך ארבעט. זיי האבן אים גוט באהאנדלט און געגעבן ניט שלעכט עסן.

סוף 1942 האבן די נאצים באשלאסן צו ליקווידירן דעם קריוויצער געטא און האבן ברוכ'ן אלס איינציקן אידן געראטעוועט און אוועקגעפירט קיין דאלהינאוו. דארט האט ער ביי זיי געארבעט ביז מערץ 1943, ווען די פארטיזאנער זיינען באפאלן די שטעטל.

ברוך האט אויסגענוצט די געלעגענהייט און איז צוזאמען מיט זיין פרוי און זעקס־יאריקן זונעלע אנטלאפן, 10 טעג האבן זיי זיך ארומגעדרייט ארום דאלהינאוו און ניט געקאנט באקומען קיין שום קאנטאקט מיט די פארטיזאנער.

ברוך האט זיך דערמאנט אז אין דארף ווילעוויץ וואוינט זיינער אבאקאנטער קריסט, יאשצוק, און ער האט באשלאסן צו גיין צו אים. אפשר וועט ער זיי ראטעווען.

אין דער נאכט-פינסטערניש זיינען זיי אריין אין דארף. די פרוי יאשצוק האט זיי מיט טויט-שרעק געעפנט די טיר. זי האט זיי געגעבן עסן און ברוך האט פארגעשלאגן אז איר מאן זאל זיי ראטעווען אויף אגאנץ אייגנארטיקן אופן, ער מיט דער פרוי און קינד וועלן זיך לייגן אין א וואגן. יאשצוק וועט אויף זיי אנלאדן אסך קופעס שטרוי, ער וועט זיצן אינדערהויך אויף די שטרוי און די דייטשן וועט ניט איינפאלן, אז אונטן באהאלטן זיך אידן.

און אזוי איז טאקע געווען, יאשצוק האט אנגענומען ברוכ'ס פארשלאג און האט זיי דורכגעפירט 10 געפערליכע קילאמעטער, אויפן קריוויצער בריק איז געשטאנען דייטשע וואך, אויפן וועג האבן זיי געמוזט אריבערפארן די אייזנבאן-ליניע, וואס האט געפירט פון מאלאדעצנע קיין פאלאצק און דארט איז געשטאנען אדייטשער גארניזאן.

סוף סוף זיינען זיי אנגעקומען אין פאקוצער וואלד און דארט זיינען זיי ארויסגעקראכן פון אונטער די שטרוי, און זיינען אוועק אין וואלד. יאשצוק האט זיך געלאזט פארן צוריק אהיים.

צוויי טעג זיינען זיי געגאנגן הונגעריקע און דורשטיקע ביז זיי האבן אנגעטראפן באהאלטענע אידן אין זעמליאנקעס. דארט זיינען זיי געבליבן אפאר חדשים ביז צופעליק האט ברוך אנגעטראפן אבאקאנטן אידישן פארטיזאן און דורך אים באקומען אפארבינדונג מיט די פארטיזאנער, ברוכ'ס ערשטע אויפגאבע ביי די פארטיזאנער איז געווען אונטערצוצינדן אסקלאד פון געווער אין דאקשיץ, צוזאמען מיט נאך 4 פארטיזאנער איז אים די ארבעט געלונגן און זיי האבן אפילו ארויסגעגנבט 10 ביקסן.

באלד האבן זיך די פארטיזאנער דערוואוסט, אז ער איז אגוטער גארבער, האבן זיי אים געבראכט פעל, כדי ער זאל פאר זיי אויסארבעטן לעדער, אזוי ווי זיי האבן באדארפט פיל שיך און שטיוול, האט דער ווארשטאט אין וואלד אנגענומען פון טאג צו

טאג אנגרעסערן פארנעם, ביז ער איז פארוואנדלט געוואָרן אין אמין לעדער־פאבריק, וואו ס׳האבן געארבעט איבער 40 ארבייטער.

אלס לעדער־ספעציאליסט האבן אים די פארטיזאנער זייער געשעצט און ער האט זיין לאגע אויסגענוצט, כדי צו העלפן די באהאלטענע אידן. צווישן אנדערע האט ער אין די וועלדער גע־טראפן אויך פאניע פישערן און לייבל פאטאשניק און זיי פיל געהאלפן.

נאך דער מלחמה איז ברוך געווען אפאר יאר אין דייטשלאנד און איז פון דארט אוועקגעפארן אין אמעריקע.

ז

ניט ווייניקער שפאנענד איז די געשיכטע וואס ס׳דערציילט זערע צאך־גראגער.

פערע האט געוואוינט אין 1941 אין ווארניאן. אזוי ווי איר מאן דוד גראגער איז געווען גוט באפרייַנדעט מיטן דארטיגן גלח, איז ער אוועק צו אים זיך מישב זיין וואס צו טאן, דער גלח האט זיי געהייסן ניט גיין אין קיין געטאס. אזוי ווי זיי האבן געהאט אהאלב יאריקן זון, האט זיי דער גלח געגעבן אן אדרעס פון אקריסטן, ביי וועמען זיי קענען לאזן דאס קינד און ער וועט זיין פארן קינד פאראנטוואָרטליך. פערע האט אזוי געטאן. זי מיטן מאן האבן זיך באהאלטן אין אוואלד און דער יינגעלע, האט זיך דערצויגן ביי דער קריסטין.

גאנץ אפט פלעגט די קריסטין ברייַנגן דאס קינד אין וואלד, כדי אים צו באוויזן די עלטערן.

ליידער האט דאס קינד ניט געקאנט ביי איר בלייבן, וויל מ׳האט זיך דערוואוסט. אויך פערע מיט דוד׳ן האבן באשלאסן אוועק־צוגיין פון יענעם וואלד, האבן זיי דעם 9 חדשימדיקן זונעלע אוועק־געגעבן צו אן אנדער קריסט אנדריי **פאלקאווסקי** און דארט איז דער יינגעלע געבליבן איבער 3 יאר, דאס הייסט ביזן קומען פון די סאוויעטן.

2 חדשים איז אויך פערע געווען באהאלטן ביי דעמזעלבן קריסט, אפן שטאל־בוידעם. דער יינגעלע פלעגט ארומלויפן אפן

הויף, און האט ניט געוואוסט אז זיינע עלטערן ליגן אויבן. זיי האבן אים אבער דורך די שפאלטן גוט געזען.

אזוי ווי דער קריסט האט מורא געהאט זיי צו האלטן אפן בוידעם, האט ער פאר זיי אויסגעבויט אין דערבייאיקן וועלדל אמין זעמליאנקע. אהין פלעגט גאנץ אפט שפאצירן סאלקאווסקים פרוי מיטן יינגעלע און מיט כונה פלעגט זי פארביי־גיין לעבן דער זעמ־ליאנקע, כדי די עלטערן זאלן אים זען.

איינמאל איז געקומען צו סאלקאווסקין אפאסטושקע און דערציילט, אז זי האט געזען אזשידאווקע אין וואלד, זיצט אף אבוים און וויינט. האבן זיי געמוזט אוועקגיין פון דער זעמליאנקע און זיך געטראפן מיט אנדערע יידן אין אוואלד, 6 קילאמעטער פון סאלקאווסקין. פון דארט איז זיי שוין שווער געווען צו זען דאס קינד בייטאג. נאר ביינאכט פלעגן זיי אמאל ריזיקירן און אוועקגיין צו סאלקאווסקין זען דאס יינגעלע שלאפעדיקערהייט.

וען די סאוויעטן זיינען אריין און פערע האט אפגענומען דאס קינד, פלעגט דער יינגעלע איר רופן: די יונגע מאמע, און סאלקאווסקים פרוי איז ביי אים געווען די אלטע מאמע.

ח.

אהרון שאפירא האט זיך באהאלטן אין וואלציניץ, אהויף ניט ווייט פון סעמעטאווע און האט דארט געפיטערט בהמות ביים פריץ נעוויראוויץ. ווייטאכטן 1942 האט ער געמוזט אנטלויפן אין אוואלד, ווייל דארט איז אוממעגליך געווען צו בלייבן. אין וואלד האבן זיך צונויפגעקליבן ארום 300 יידן פון דער גאנצער ארומיקער סביבה. איינמאל איז אהרון אוועק אין אדארף קויפן עסן און האט אויך מיטגענומען זיינע 2 זין, יעקבעלע — 16 יאר און זלמן — 12 און כתריאל'ס איינגל, אויך 12 יאר. זיי האבן געקראגן עסן און געטראגן די זעקלעך צוריק אין וואלד. האט זיי אבער באמערקט אליטווישער פאליציאנט און זיי געהייסן אוועקווארפן די זעקלעך און גיין מיט אים, ער האט זיי איבערגעגעבן צו די דייטשן. 2 דייטשן האבן זיי געבראכט אין אפעלד און זיי געהייסן זיך שטעלן אף די קני. מ'האט געשאסן און אלע 3 קינדער זיינען געהרגט געווארן. אהרון האט

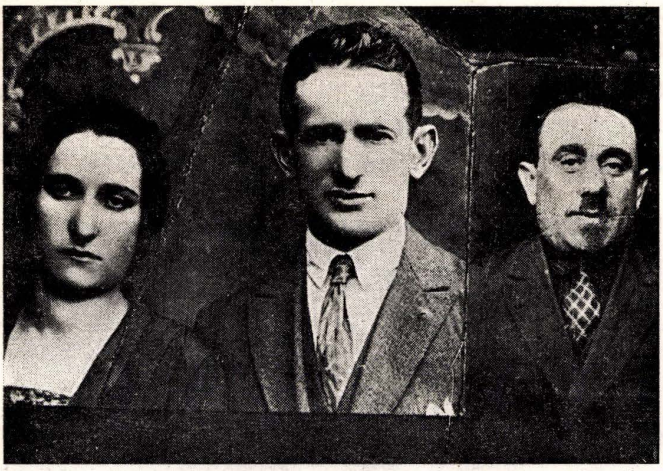
באקומען 2 קוילן אין קאפ און איז געבליבן ליגן. וועז די דייטשן זיינען אוועק האט ער זיך אשוועד פארוואונדעטער דערקראכן צו אשייער, דארט געגעבטיקט און זיך שפעטער מיט צרות דערשלעפט צוריק צו דער זעמליאנקע, וואו מ'האט אים ארומגעוואשן די וואונד און פארבאנדאזירט. קיין דאקטאר איז ניט געווען. 2 חדשים איז

חיים, יעקב און זלמן שאפ־רא ז"ל

ער געלעגן אן אמעדיצינישע באהאנדלונג. וועז ער איז געווארן געזונטער איז ער אוועק מיט דער פרוי און מיט דעם 5־יאריקן הירשעלע אין אצווייטן וואלד וואו זיי האבן געפונען אגוטן לעסניק. ער האט זיי געגעבן עסן, אבער ער האט מורא געהאט זיי צו באהאלטן, זיינען זיי פון דארט אוועק וויייטער ביז זיי זיינען אנגעקומען צו אבאקאנטן קריסט אסיפ טאלאיקא, לעבן זאנאריעץ, וועלכער האט זיי גוט אויפגענומען, געגעבן עסן, געמאכט פאר זיי אגעלעגער אין שייער, און איז אפילו אוועק אין וואלד און דארט איינגעהייצט די באד און איינער אליין געוואשן אהרונען וויי מ'וואשט אקליין קינד.

דערנאך איז געקומען טאלייקעם פרוי און געוואשן אהרונ'ס

כתריאל, לייבל און דבורה פאטאשניק ז"ל

פרוי מיט הירשעלען. אהין, אין באד, האבן די קריסטן געבראכט פאר אלע 3 ריינע וועש, און וואַרעמע בגדים און שיך.

פון דאן אן זיינען זיי בייטאג געווען אין וואלד און ביינאכט האבן זיי געשלאפן אין בעדל, אף שטרוי און טאלייקע פלעגט זיי ברייגען עסן.

דארט האבן זיי זיך באהאלטן 6 וואכן ביז פאסטוכער האבן זיי באמערקט. האט פאר זיי טאלייקע אויסגעבויט אזעמליאנקע אין אוואלד, 7 ק"מ פון דארט. אהין זיינען שפעטער געקומען פיל סווירער:

יצחק פישער מיט דער פאמיליע,
יצחק מעלצער מיט דער פאמיליע,
זלמן מיכל רעזניק מיט ביידע שוועסטער
און אייזיק יפה מיט רייזן.

בערל רעזניק, וועלכער איז געווען אפארטיזאן, פלעגט צו זיי קומען גאנץ אפט און ברייגען עסן.

אלע וואס האבן זיך געפונען אין יענער זעמליאנקע זיינען געבליבן לעבן און נאך דער באפרייאונג זיך צוריקגעקערט קיין

דאס אלץ זיינען פאקטן וועלכע אילוסטרירן אמענטשליכע באציאונג פון פיל קריסטן אין סווירער געגנט צו יידן.

דוקא אין אציט, וועו יידן האבן אזויפיל געליטן פון די נאצישע בעסטיעס, איז אונזער חוב צו פארצייכנען אט די פאקטן.

זאלן די סווירער, וועלכע זיינען צוזייט און צושפרייט אף דער

ביים קבר פון אהרון שאפיראס אומגעקומענע זין

גאנצער וועלט, וויסן און זיך טרייסטן, אז אין דער וויסטער פינסטערניש וואס האט געהערשט אין מזרח אייראפע אין היטלערס צייטן, האבן זיך ארום סוויר דורכגעבראכן זונען־שטראלן, וועלכע האבן באלויכטן יענע געגנט און באוויזן, אז דארט לעבן גוטע מענטשן וועלכע מ׳דארף לויבן און דאנקן.

ח. נ. ביאליק

אין שחיטה שטאט

...פון שטאל און אייזן, קאלט און הארט און שטום,
שמיד אויס אַ האַרץ פאַר זיך, דו מענש, — און קום!
קום גיי אין שחיטה־שטאט, זאלסט זען מיט דיינע אויגן,
זאלסט אנטאפן מיט דיינע אייגענע הענט,
אויף צוימען, סלופעס, טויערן און וועגט,
אויף שטיינער פון דער גאס, אויף אלע העלצער,
דאס שווארץ פארטריקנט בלוט מיט די געהירן,
פון דיינע ברידערס קעפ און העלזער.
און אומבלאנדזען זאלסט דו צווישן חורבות
דורך וועגט צובראכענע מיט אויסגעקרימטע טירן,
פארביי צעשטירצטע אויוונס, האלבע קוימענס,
אנטבלויזטע שווארצע שטיינער, האלב פארברענטע ציגל...
אין גאסן וועסטו גיין, מיט פעדערן פארפלייצטע —
דו באדסט זיך אין אטייך, אוויסן טייך,
וואס האט זיך אויסגעלאזט פון מענטשנס בלוטיקן שוויים.
דו טרעטסט אויף גאנצע בערג צעפליקטע האב און גוטס —
דאס זיינען גאנצע לעבנס, גאנצע לעבנס,
צובראכענע אויף אייביק ווי אשארבן! —

דו גייסט, דו לויפסט, דו פלאנטערסט זיך אין חורבן,

מעש, זילבער, פוטער, שמות, זייד און אטלעס,

צוריסענע, צופליקטע אויף פיץ-פיצלעך...

הענעך דרוץ

סוויר נאך היטלערס מפלה

די ערשטע וועלכע זיינען אנגעקומען קיין סוויר נאכן אריינ-מארש פון דער רויטער ארמיי זיינען געווען די 11 מאן, דאס הייסט משה'ל סווירסקי מיט גוטלען און זלמן-ברוכ'ן, משה דרעוויאצקי מיט זיין פאמיליע און יצחק טרויץ מיט דער פאמיליע. זיי האבן געפונען פארווירקליכט אלץ וואס ביאליק האט געשילדערט וועגן קישינעוו. אפן גאס האבן זיי געפונען צווארפן פיל מעבל, צורי-סענע זאכן, צובראכענע גלאז-ווארג, קיך-כלים, ביכלעך און סתם פאפירן. אלץ האט זיך געוואלגערט און אנגעמאכט ארושם פון אשרעקליכן חורבן. אסך הייזער זיינען געווען אינגאנצן אדער האלב פארברענט. פון מויער איז געשטאנען נאר דער אונטערשטער עטאז, אויך פון אליהו חיים גראגערס שטוב איז געבליבן נאר אהעלפט. פון אליהו נתן'ס שטוב איז געבליבן נאר דער שטאל. אבער די דערבייאיקע הייזער זיינען אלע כמעט ניט רואינירט געווארן. ס'זיינען געשטאנען גאנץ די הייזער פון פייוויט סווירסקי, פון יצחק מעלצערן, פון גערשאטערן, פון ראובן חייטן, פון יונה סווירסקי און פון הענעך געלגארן און איבערהויפט די גאנצע געסל וואו ס'האט געוואוינט משה מילער, אויך הענעך זלאטאיאבקעס הויז איז גע-בליבן גאנץ, און די פאניזער געסעלע.

אפן שול הויף איז געבליבן דעם רב'ס שטוב, און חיים יעקב'ס און אברהם יצחק'ס הייזער. אויך דער בית מדרש איז געווען גאנץ, אבער דארט איז געווען אסקלאד פון תבואה.

פון דער פאניזער געסעלע ביז צו טרויצען זיינען כמעט אלע

הייזער געווען פארברענט און ס'זיינען געשטאנען נאר עטליכע גאנץ, צווישן זיי אויך חיים אברהם דעם בעקערס שטוב.

דעם בית עולם אבער האבן די קריסטן ניט געירט און אפילו קיין איין מצבה איז ניט געווען רואיגירט.

אזוי ווי גוטלס שטוב איז געווען פארברענט, האט זי זיך אריינגעקליבן צו זלמן מיכל פישערן אין שטוב. ווען די קריסטן האבן זיך דערוואוסט אז זי לעבט, האבן זיי איר צוריקגעבראכט די זאכן, וואס זיי האבן מיט 3 יאר צוריק צוגענומען ביי איר פון שטוב. דרעוויאצקי, מעלצער, משה סווירסקי און טרויין האבן זייערע הייזער געפונען גאנץ.

זייער קלאגעדיק און אומעדיק איז געווען די 11 מאן די ערשטע טעג אין שטעטל, יעדער ווינקעלע האט דערמאנט אן אומגעקומענע טייערע פרייַנט, יעדע צורישענע בערוועגע האט דערמאנט אהויז וואו ס'האבן מיט 3 יאר צוריק געוואוינט גוטע מענטשן, דער טויט האט ווי געלויערט פאר די אויגן און די עלף געראטעוועטע האבן זיך קיין ארט ניט געפונען.

ביסלעכווייז האבן זיך אנגעהויבן צוריקקערן נאך אנדערע געראטעוועטע סווירער. כמעט יעדן טאג פלעגט עמיצער קומען און אין די ערשטע וואכן האט סוויר שוין געציילט איבער 40 יידן.

אין משך פון די 3 אומגליקליכע יארן איז געווען אקאנטאקט נאר צווישן אייניגע פון זיי, מיסטנם האבן זיי ניט געוואוסט אייניער פון צווייטן.

ערשט נאך דער באפרייאונג האט זיך ארויסגעוויזן אז פון סווירער זיינען פארהעלטנישמעסיק פיל געבליבן לעבן, און צווישן די געראטעוועטע זיינען דא עטליכע קינדער.

פארשטייט זיך אז יעדער געראטעוועטער ייד האט זיך געהאט זיין פעקל צו דערציילן. יעדן איינעם האט עפעס אפגענליקט, יעדער איינער האט דורכגעלעבט אנס פון הימל.

מיסטנם זיינען דאס געווען געשיכטעס מיט נסים ונפלאות וועגן גוטע קריסטן. אבער פיל פיל האבן געהאט צו דערציילן שוידערליכע פרטים ווי אזוי ס'זיינען אומגעקומען זייערע טייערסטע און נאענטסטע.

אט האט צ.ב. וואוליק אייזיקאוויץ דערציילט ווי אזוי ער האט געמוזט איבערלאזן שלמה הירשלען, זיין טאטן, אף אזיכערן טויט. זיי זיינען געווען צוזאמען מיט דודן (בערטע בערסאנס זון), אין בוכנוואלד. פון דארט האט מען זיי געטריבן צופום אין סודעטן־לאנד. דעם גאנצן וועג האבן זיי געליטן הונגער און זיך דערנערט מיט גראז, שלמה הירשל איז געווארן שוואך און ניט געקאנט גיין, ער איז געבליבן זיצן זיך אפרוען, ביידע קינדער האבן די דייטשן געטריבן וויטער. אין אונט האבן זיי זיך אפגעשטעלט אין אדארף און דארט געווארט די גאנצע נאכט. אין אפאר שעה ארום האט זיך אהין אויך דערשלעפט שלמה הירשל. אף מארגן האט ער פרובירט גיין מיט זיי און האט ניט געקאנט. ער האט געוואוסט אז ער וועט שטארבן אין וועג, האט ער געבעטן די קינדער גריסן זיין פרוי קיילען און די טאכטערל ביילעצקע, וועלכע זיינען געווען אין שטוטהאף, און די קינדער האבן געלאזן דעם טאטן אף אזיכערן טויט און זיינען אוועק וויטער.

אט אזוי איז אויסגעגאנגן פון הונגער אפן וועג קיין סודעטן לאנד שלמה הירשל, דער זון פון מיכל דעם זייגערמאכער.

ציווייע דאבקין האט דערציילט ווי אזוי אירע ביידע שוועס־טער בלומע און צערנע זיינען אויסגעגאנגן פאר אירע אויגן.

די וואס זיינען געווען אין די לאגערן האבן דערציילט וועגן די העלדישקייט פון לייזער גבאי.

פארן קריג איז ער געווען אמנהל פון דער דאקשיצער העב־רייאישער פאלקס־שול. אין לאגער האט ער איבערגענומען אף זיך די לעבנס געפערליכע ארבייט ווי צו באזארגן מיט געווער די פאר־טיזאנען. ער האט אנגעפירט סיי מיטן קויפן די געווער און סיי מיטן טראנספארטירן אין וואלד. וועז די דייטשן האבן אים געכאפט האט ער געהאט ארעוואלווער אין קעשענע. מ'האט אים פאר אלע־מען אין די אויגן געפיינישט און געפאדערט פון אים ארויסצוגעבן זיינע חברים. אוז ער האט געהאט דעם מוט צו שווייגן. די דייטשן האבן אים פארפיינישט ביז צום טויט אוז האבן ביי אים קיינע סודות ניט געקאנט ארויסקריגן.

3 פון די סווירער פארטיזאנען: פייוול צאך, חיים מעלצער

און הירשל דרעוויאצקי זיינען געפאלן קעמפנדיק מיט די נאצישע חיות.

חיים מעלצער איז געפאלן זייענדיק אפארטיזאן אין אליט־ווישער פארטיזאנען אפטיילונג.

יוסף חייט האט זיך באהאלטן ביי אקריסט און ער איז דארט שווער קראנק געווארן. אייזיק און רייזע האבן אים געוואלט ראטעווען און זיינען געפארן אין וואלד. אפן וועג איז מען זיי בא־פאלן. אייזיקן און רייזען איז געלונגן זיך צו ראטעווען און יוספן האט מען דערמארדעט.

אבער מיט די נסים און די גבורות אליין האט מען אין סוויר ניט געקאנט לעבן. זייער זעלטן האט ווער ס׳איז געהאט אהארץ צו בלייבן וואוינען צווישן די קברים און די חורבות און ס׳איז גאר קיין וואונדער ניט, וואס כמעט אלע סווירער געראטעוועטע האבן אזוי שנעל ווי מעגליך פארלאזן סוויר און געוואנדערט איבער גאנץ אייראפע, געווען אצייט לאנג אין די לאגערן פון דייטשלאנד און סוף סוף געקומען קיין ארץ ישראל. אקלייניר טייל פון זיי איז אוועקגעפארן קיין אמעריקע.

אין סוויר זיינען געבליבן נאר עטליכע יידישע משפחות. די סווירער יידישע קהלה אין אזוי גוט ווי ניטא.

ס׳איז חרוב געווארן אקלייניקע, פארווארפענע שטעטעלע, וואו הונדערטער יארן האבן יידן געלעבט אצופרידענעם, קולטורעלן און פאלקסטימליכן לעבן. ס׳איז חרוב געווארן אקליינע קהלה, וואו יידן האבן סיי אין רעליגיעזער הינזיכט און סיי אין נאציאנאלן און אין עקאנאמישן זין, זיך געקאנט אויסלעבן פיין זייערע יארן. און דער עיקר וואס צוליב דעם חורבן זיינען אומגעקומען אף אשוי־דערליכן גרויזאמען און בארבארישן אופן אונזערע עלטערן, ברידער און שוועסטער, אונזערע טייערסטע און נאענטסטע חברים און פרייַנד, וועלכע האבן ניט זוכה געווען צו דערלעבן די צייט פון דער באפרייאונג. אט די אלע סווירער קרבנות איז געווידמעט דער בוך. זיי אלעמען וועלן מיר דערמאנען מיט דעם אלטן, טראדיציאנעלן יידישן קדיש.

יתגדל ויתקדש שמיה רבא.

זיי אלעמען וועלן מיר דערמאנען מיט אונזער דורות לאנגער, היסטארישער אזכרה:

אל מלא רחמים

מי יתן ראשי מים, ועיני מקור דמעה;
ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי.

ירמיהו ח', כג

דו פילסט? דא שוועבט נאך איצט ארום דער טויט שרעק,
און פאכעט מיט אקאלטן שווארצן פליגל
און פרירט די ווארצלען פון די האר אין קאפ;
און דא און דארט, פון אלע שווארצע לעכער —
זע אויגן, אויגן, שטומע אויגן קוקן...
דאס קוקן די נשמות פון די קדושים,
פארוואגלטע, פארשטויסענע נשמות,
וואס האבן זיך אינאיינעם דא אין ווינקעל,
צונויפגעפרעסט דערשראקענע — און שווייגן...
...און ציטערנד ווי טויבן פאר דער שחיטה,
דא טוליען זיי זיך צו דעם דאך אינאיינעם,
און קוקן לאנג אויף דיר מיט שטומע אויגן,
וואס מאנען נאר און פרעגן דיר אן לשון,
און טענהן שטומערהייט אלץ יענע אלטע טענה:
פארוואס? פארוואס? און נאכאמאל פארוואס?

ח. נ. ביאליק: פון דער פאעמע, אין שחיטה' שטאט

יזכור

רשימת הקדושים והטהורים, יהודי קהלת סביר, שנשמדו, נשרפו, נטבעו, נרצחו בידי רוצחים טמאים, גרמנים, ליטאים, פולנים, בימי מלחמת העולם השניה.

דמותם תלוה את יוצאי סביר באשר הם שם וזכרם ישאר חרות בלבותיהם לעדי עד ולנצח נצחים.

תהיה נשמתם צרורה בצרור החיים.

ה' ינקום דמם.

אבעל טוביה
אבעל ציפע
אבעל נחמה
אבעל פייגע
אייזיקאוויץ מיכל
אייזיקאוויץ סלאוויע
אייזיקאוויץ שלמה
אלפעראוויץ אסתר
אלפעראוויץ עטל
אלפעראוויץ לאה
אלפעראוויץ חנה
אלפעראוויץ 2 טעכטער
אלפעראוויץ אברהם יצחק
אלפעראוויץ מענדל
אלפעראוויץ עטל
אלפעראוויץ רחל

אלפעראוויץ חנה
אלפעראוויץ מינע־רחל
אלפעראוויץ בוניע און פאמיליע
אלפעראוויץ ישראל זלמן
אלפעראוויץ יאכל
אלפעראוויץ משה
אלפעראוויץ ניאנע
אלפעראוויץ דאבע
אלפעראוויץ ליבע־רחל
אלפעראוויץ דויד
אלפעראוויץ 2 קינדער
אנצילעוויץ אסתר מלכה
אנצילעוויץ כתריאל
בראוומקי אליהו
בושקאניעץ יעקב
בליאכער פון זאסוויר

בליאכער בערל
בליאכער אסתר
בליאכער דאבע
בליאכער אהרן־דוד
בליאכער דיסקע
בליאכער שמעון
בליאכער בנימין און פאמיליע
בענסמאן אברהם
בענסמאן שרה־בוילע
בענסמאן אליעזר
בענסמאן מירע
בערגער נחום
בערגער פרידה
בערגער הירשע
בערגער צדוק
בערגער ישראל
בערגער דויד
בערגער ברוך אין פאמיליע
ברומבערג אליהו־חיים
ברומבערג בערטע
ברומבערג משה'לע
ברומבערג הירשע
ברומבערג רייזל
ברומבערג ברוך
בערקמאן אבא הרב
בערקמאן דבורה
בערקמאן נתנאל
בערקמאן חדוה
בערקמאן שרה
גאבאי לייזער און פאמיליע
גאלדמאן יצחק
גאלדמאן פייגע חיה
גאלדמאן שרה
גאלדמאן אשר
גאלדמאן שרה שפיאלער
גאלדמאן 1 טאכטער
גארדאן אליהו ב"ר אידל
גארדאן אידא
גארדאן 2 קינדער
גארדאן עלציק
גארדאן עטל
גארדאן 2 קינדער
גארגעל סימע פסח'ס פרוי
גארגעל לאה
גארגעל יאנקל
גארגעל קאפל
גארגעל בנימין
גארגעל ראובן
גארגעל יונה
גורוויץ שרה בוילע
גורוויץ לוסיע
גורוויץ איטע
גורוויץ חיה ראדע
גורוויץ מלך
גורוויץ בענדעט
גורוויץ זלמן סטראצע
גורוויץ בערטע סטראצע
גורים יוחנן
גורים שרה רבקה
גורים יודל

גורים מלכה
גורים פרומע
גורים זלאטע
גורים חיה־ביילע
גורים אסתר
גורים יוסף
גינזבורג אליהו־משה
גינזבורג חיה
גינזבורג שמחה
גינזבורג יעקב
גינזבורג דבורה
גינזבורג חיים הירשל
גינזבורג דיסקע
גינזבורג פייגעלע
גינזבורג שיינדעל
גינזבורג דבורה'לע
גיטלין מאיר
גיטלין בן ציון און פאמיליע
גירשאוויץ קיילע
גירשאוויץ גניעפיע
גירשאוויץ רבקה
גירשאוויץ יהודה
גירשאוויץ יוכבד
גלעזער אברהם
גלעזער סלאווע
גלעזער 1 מאכטער
גלעזער ראסקע
גלעזער אסתר־לאה פאמיליע
גערשאטער חנה
גערשאטער חנן

גראוויץ דבורה
גענדעל נחמה
גרוסמאן שיינדל
געלגאר העניך
געלגאר קיילע
געלגאר 2 קינדער
גראגער יצחק
גראגער מלכה דבורה
גראגער עזרא
גראגער נחמיה
גראגער אליהו
גרינבערג שרה רבקה
גרינבערג אליהו נחום
גרינבערג 1 זון
גרינבערג חיה און פאמיליע
גרינבערג ביילע און מאן
גרינבערג 5 קינדער
דאבקין אליהו אברהם
דאבקין שרה רחל
דאבקין בלומע
דאבקין צערנע
דאבקין יעקב
דאנישעווסקי מיכל
דאנישעווסקי נחמה רבקה
דאנישעווסקי יעקב
דימענטשטיין אברהם
דימענטשטיין שרה ביילע
דימענטשטיין שמעון
דימענטשטיין מנוחה ביילע
דימענטשטיין רייזעלע

דימענטשטיין העניע
דימענטשטיין אליהו
דימענטשטיין רחל
דרוץ וועלוול זאב
דרוץ שרה
דרעוויאצקי משה'ל
דרעוויאצקי מלכה
דרעוויאצקי הירשל און פאמיליע
האפשטיין און משפחה
ווינער אבא
ווינער חיענע
ווינער זעלדע
ווינער וועלוול
ווינער רבקה'לע
ווינער רחל
ווינער שוינע
ווינער לייבע און פאמיליע
ווינער אבא בן רחל
ווינער חיה דבורה
ווינשטיין הירשע נתן
ווינשטיין ברוינע
ווינשטיין רייזל און פאמיליע
ווישקונסקי אברהם
ווישקונסקי בערטע (דרוץ)
ווישקונסקי וועלוול
ווילקאמירסקי לאה מלכה
ווילקאמירסקי ישראל
ווילקאמירסקי רחל
זאנאראצקי נחמיה
זאנאראצקי אַרציק
זאנאראצקי דויד פאמיליע
זיידעל ברוך
זיידעל מערל
זלאטאיאבקא הענעך
זלאטאיאבקא חיה
זלאטאיבאקא יוסף
זלאטאיאבקא ליאלע
זלאטאיאבקא איטעלע
זלאטאיאבקא מלכה צירע
זלאטאיאבקא אליהו
זלאטאיאבקא אסתר
זלאטאיאבקא סאניע און
פאמיליע
זעלצער יחיאל
זעלצער ציפל
זעלצער זלמן
זעלצער שמואל
חדש אייזיק
חדש הירשל
חדש שמואל
חדש פעסיע
חדש לייב
חדש חיה און קינד
חדש שלמה
חדש פעסיע אשתו
חדש לאה — פאמיליע
חדש בערל
חדש ברוך
חדש חנה
חדש אברהם

חדש 3 קינדער
חדש סענדער
חדש אברהם'לע
חדש לאה
חיט ראובן
חיט יוסף
חיט חיה
חיט הירשל
חיט בתיה
חיט דבורה'לע
חיט חיה'לע
חיט אסתר
חיט העניע לאה און פאמיליע
חיט ישע'חו און פאמיליע
טאבאריסקי חיים
טאבאריסקי חנה
טאבאריסקי דויד
טאבאריסקי דאבל
טאבאריסקי זוכיע
טאבאריסקי רייזל
טאבאריסקי 1 טאכטער
טאבאריסקי אהרן
טאבאריסקי אסתר
טאבאריסקי 2 קינדער
טאבאריסקי סאניע און פאמיליע
יאניסקי משה
יאניסקי די פרוי
יאניסקי שלום און פאמיליע
יאניסקי ליאלע
יאניסקי גדליהו
יאניסקי לאה
יאנקעלעוויץ רחל לאה
יאנקעלעוויץ צביה
יאנקעלעוויץ דינה
יאנקעלעוויץ קיילע
יאנקעלעוויץ שמואל־דוד
יאעל וועלוול־זאב
יאעל יחיאל
יאעל חיה
יאפע מירל
יאפע האדל
יאפע רבקה
יוראן בצלאל
יוראן יאכע
יוראן דבורה'לע
כאצקעלעוויץ ראובן
כאצקעלעוויץ צערנע
כאצקעלעוויץ אפרוי
כאצקעלעוויץ 2 קינדער
כארמאץ יוסף
כארמאץ בתיה
כארמאץ ברוך און פאמיליע
כארמאץ שלום און פאמיליע
כארמאץ פייגע און פאמיליע
כארמאץ חנה און פאמיליע
כץ אלתר
כץ חיה
כץ מענדל
כץ יעקב

כץ שלמה
כץ מלכה
כץ משה וועלוול
כץ מערל
כץ חנן
כץ פייוועל
כץ שרה
כץ זלמן
כץ חירשל
כץ פרוידל
כץ פייגע
כץ רחל
לאבאנארסקי נח
לאבאנארסקי עטל
לאבאנארסקי גרשון
לאבאנארסקי חיים מרדכי
לאבאנארסקי שרה מינע
לאבאנארסקי משה'ל
לעווין יצחק
לעווין מלכה
לעווין שרה'לע
לעווין משה
לעווין סאשא
לעווין מאניע
מולער אלטער
מולער ביילע
מולער לייבע
מולער האדל
מולער משה ב"ר ישראל־זאב
מולער רחל לאה

מולער אברהם יצחק
מולער מאשע
מולער אידא
מולער זעלדע
מולער העניך
מולער מלכה־פישער
מולער מיכעלע
מולער סימע ביילע
מולער שמחה
מולער יצחק
מולער משה ב"ר אליהו
מולער חיה קיילע
מולער מיכעלע
מולער אברהם יצחק
מולער רחל
מולער שרה'ל
מולער וועלוול
מולער פייטל
מולער זעלדע
מולער יעקב ליפע
מולער שרה־איטע
מולער חנה
מולער פרוידל־ליבע
מולער יהושע
מולער טעמע
מולער 2 קינדער
מולנער בתיה
מולנער ציפע
מיכנאוויץ אברהם־יצחק
מיכנאוויץ רחל

מיכנאוויץ פייגע
מיכנאוויץ הירשל
מיכנאוויץ שרה
מיכנאוויץ יצחק
מיכנאוויץ בריינע און משפחה
מיכנאוויץ ליבע
מינדעל שרה רבקה
מינדעל שלמה
מינדעל אלטער
מינדעל רבקה
מינדעל יאסעלע
מינדעל חיה פייטל אֶרע׳ס
מינדעל 2 קינדער
מעלצער חיים
מאלאמיאק בונע לאה
מאלאמיאק לייבע
מאלאמיאק בן ציון
מאלאמיאק יאנקל
מאלאמיאק משה לייזער
מאקהאבענזאן צמח
מאקהאבענזאן זעלדע
מאקהאבענזאן מאיר־זעליג
מאסענסקי חיים
מאסענסקי העניע
מאסענסקי יאנקל
מאסענסקי 2 קינדער
סווירסקי אלי־נתן
סווירסקי נחמה
סווירסקי דאבע
סווירסקי ירחמיאל

סווירסקי מאיר
סווירסקי מולע ב״ר מאיר
סווירסקי זעליג
סווירסקי גרונע
סווירסקי שמואל
סווירסקי דבורה
סווירסקי תחיה
סווירסקי יונה
סווירסקי דבורה
סווירסקי פייוזע
סווירסקי טייבל
סווירסקי דויד
סווירסקי רבקה
סווירסקי יהושע
סווירסקי אסתר
סווירסקי יאנקל און משפחה
סווירסקי יונה מאיר זעליג
סווירסקי משה און פאמיליע
סווירסקי מאשע
סווירסקי דויד און פאמיליע
סווירסקי לייבע און פאמיליע
סווירסקי אהרן
סווירסקי נחמה
סווירסקי ישראל
סווירסקי יצחק
סווירסקי וועלוול און פאמיליע
סווירסקי שלמה וועלוול
סווירסקי רייזל
סווירסקי טילע
סווירסקי אליהו און פאמיליע

סווירסקי משה און פאמיליע
סווירסקי דויד יהושע
סווירסקי איטל
סווירסקי ניסן
סווירסקי ליבע־דאנע
סווירסקי פעסעלע
סווירסקי העניע
סווירסקי עטל
סווירסקי יצחק
סווירסקי רבקה
סווירסקי בערל
סווירסקי לובע
סווירסקי מרדכי
סווירסקי יעקב
סווירסקי רפאל
סווירסקי בערטע
סווירסקי פעסיע
סווירסקי רחל
סווירסקי יונה
סווירסקי שמואל ב"ר אלי
סווירסקי איטע
סווירסקי שרה'לע
סווירסקי חיה
סווירסקי אליקים
סווירסקי ברוך
סווירסקי סימע
סווירסקי 2 קינדער
סווירסקי מרדכי אייזיק
סווירסקי פרוי
סווירסקי משה

סוצקעווער חיים
סוצקעווער צירל
סוצקעווער משה־יצחק
סידאריסקי יענטע־מלכה
סידאריסקי שעפסל
סידאריסקי נחמה צערנע
סידאריסקי ליבע
סידאריסקי חיענע
סידאריסקי שלמה
סידאריסקי לאה רייזל
סידאריסקי אשר
סידאריסקי וויכנע
סידאריסקי חיים אליהו
סידאריסקי אסתר
סידאריסקי באדאנע
סידאריסקי בענדעט
סטריפונסקי בערל
סטריפונסקי פרוי
ספעקטאר שמואל־יוסף
ספעקטאר שרה'ל
ענגעל יוסף
ענגעל רבקה
ענגעל ביילינקע
ענגעל שמואל
עפשטיין אברהם
עפשטיין חיה דיסע
עפשטיין שמעון
עפשטיין דבורה
עפשטיין 3 קינדער
עפשטיין אליהו

עפשטיין חסיה און פאמיליע
עקמאן מאיר אהרן
עקמאן חנה
עקמאן 3 קינדער
פאטאשניק בענציע
פאטאשניק שפרינצע
פאטאשניק חיים
פאטאשניק שמואל־יוסף
פאטאשניק דאבל
פאטאשניק 2 קינדער
פאטאשניק נוימע
פאטאשניק דינה
פאטאשניק שאול
פאטאשניק שעפסל
פאטאשניק כיענע
פאטאשניק כתריאל
פאטאשניק גלוקע
פאטאשניק זעלדע
פאטאשניק יצחק
פאטאשניק מיידעלע
פאטאשניק לייבע
פאטאשניק דבורה
פאטאשניק רחלע
פאטאשניק שלום
פאטאשניק שולמית
פאטאשניק מיידעלע
פאטאשניק שרה עלקע
פאטאשניק חיה טשערנע
פישער זלמן מיכל
פישער יידל

פישער זלאטע
פישער משהלע
פישער חיים אברהם
פישער רחל
פישער מלכה
פישער וועלוול
פישער הירשל
פישער מיכל
פישער חנה
פישער כוואלע
פישער פריידל
פישער זלמן ברוך
פישער טאכטער
פישער שעפסל
פישער רחל (יוטער)
פישער מוניעלע
פישער חנא־יאסל
פישער שולמית
פישער מוניע
פעקינג ישראל
פעקינג אפרים
פעקינג שרה
פעקינג העסיע
פעקינג 1 טאכטער
פרידזון העניך
פרידזון העניע פייגע
פרידזון יהושוע
צאך אייזיק
צאך רייע
צאך ביילע

צאך יהושע
צאך פייוועץ
צאך עטל
צאק 2 קינדער
צאק מאיר
צארלאנסקי יהודה וועלוול
צארלאנסקי שרה
צארלאנסקי רבקה
צארלאנסקי יעקב
צארלאנסקי 2 קינדער
צארלאנסקי שלום־עלע
און פאמיליע
צארנאצקי מאטל
צארנאצקי אביגיל
צארנאצקי יהודית
צארנאצקי יעקב
צירלין לייזער
צירלין חנה
צירלין הירשל
צירלין חיים
קאמין חוה דינע
קאמין לייזער
קאמין העניע
קאמין יאבעלע
קאמין אסתר
קאמין 1 אמיידעלע
קאמין שלמה־יצחק
קאמין אליהו
קאמין שפרה
קאמין הירשע לייב

קאמין ביילע
קאמין מיכל
קאמין משה
קאמין מאיר אייזיק
קאמין סימע
קאנאנאוויץ מאיר
קאנאנאוויץ חנה
קאנאנאוויץ נחמה
קאנאנאוויץ גרשון
קאפלאן העניע
קאפלאן מרדכי שמעון
קאפלאן זעלדע
קאפלאן 2 קינדער
קאראסין מענדל
קאראסין הירשע
קאראסין הלל
קאראסין צביה
קאראסין אהרן
קאראסין טייבל
קאראסין 2 קינדער
קארפילעווסקי הירשל
קארפילעווסקי בתיה
קארפילעווסקי פסח
קארפילעווסקי 2 קינדער
קוזלוביץ נאטע געצל
קוזלוביץ רוחמה
קוזלוביץ שרה
קוזלוביץ מיכל
קוזלוביץ 3 קינדער
קיסין ראשע

קראפיוויניק אבראשע
קראפיוויניק דבורה
ראבינאוויץ אליהו
ראבינאוויץ חיה
ראבינאוויץ חירשל
ראבינאוויץ אבעלע
ראבינאוויץ שלמה
ראבינאוויץ יענטע
ראבינאוויץ זעליג
ראבינאוויץ זלמן
ראבינאוויץ נחמה
ראבינאוויץ אליהו ב"ר זלמן
ראבינאוויץ גיטל
ראבינאוויץ זלמן ב"ר אלי
ראבינאוויץ חיים ב"ר אלי
ראבינאוויץ 2 מיידלאך
ראבינאוויץ פרוידל
און פאמיליע
ראבינאוויץ נחמה
ראבינאוויץ נאטל
ראבינאוויץ חיים פיטל־ארעם
ראבינאוויץ וויכנע
ראבינאוויץ 2 קינדער
ראבינאוויץ ליבע
ראבינאוויץ רחל
ראבינאוויץ בענדעט
ראבינאוויץ קיילע
ראבינאוויץ שלמה
ראבינאוויץ יצחק
ראבינאוויץ קיילע

ראבינאוויץ נאטע
ראבינאוויץ פרוי
ראבינאוויץ 1 טאכטער
ראבינאוויץ איטקע־טשערנעס
ראוויטש בערליעקב
ראוויטש חיה בתיה
ראוויטש משה
ראוויטש 2 קינדער
ראוויטש בנימין
ראוויטש מלכה
ראוויטש 3 קינדער
רעזניק קויפמאן
רעזניק רבקה הינדע
רעזניק יצחק
רעזניק חנה
רעזניק זלאטע
רעזניק שמואל
רעזניק רבקה
רעזניק ישראל
רעזניק ראובן מאיר
רעזניק חיה
רעזניק דוד'ל
רעזניק ביילע
רעזניק חיים יאנקל
רעזניק חיה
רעזניק רבקה
רעזניק שלמה
רעזניק חיענע
רעזניק 2 קינדער
רעזניק כתריאל

רעזניק אלכסנדר
רעזניק 2 קינדער
רעזניק חיים
רעזניק פאניע
רעזניק איינגעלע
רעזניק איטשע אברהם יצחק'ס שוסטער פראדל
רעזניק שרה
רעזניק דאבל
רעזניק העניע
רעזניק 3 קינדער
רעזניק שמואל לייבעם
רעזניק רייזל
רעזניק חיה שרה
רעזניק העניע איידע
רעזניק לייבעלע
רובין רבקה־איטל
שאיעוויץ אברהם
שאיעוויץ פייגע רבקה
שאיעוויץ ברוך בערל
שאיעוויץ רחל
שאיעוויץ 3 קינדער
שאיעוויץ פייוועץ

שאיעוויץ רבקה
שאיעוויץ 3 קינדער
שאיעוויץ הלל
שאיעוויץ מנוחה
שייקון מאריאשע
שוחט זעליג
שוחט דוואסע
שוחט 2 קינדער
שמערקאוויץ יעקב
שמערקאוויץ בתיה
שמערקאוויץ ראובן שניאור
שנייד־ראוויץ שיינע
שנייד־ראוויץ ביילע
שנייד־ראוויץ סאשע
שנייד־ראוויץ אזון
שפירא חיים
שפירא זלמן
שפירא יעקב
שרייד־ער דניאל
שרייד־ער הינדע
שרייד־ער אברהם

יתגדל ויתקדש שמיה רבא

זעקסטער קאפיטל:

די סווירער אין אמעריקע און אנדערע לענדער

מתתיהו באגראנאוו
אברהם חייט
מלך לעווין
אהרון קורי

סווירער סאציאל און הילפס פאריין אין אמעריקע

צוזאמנגעשטעלט אויף גרונד פון ארטיקלען און בריוו
געשריבן דורך די אויבנדערמאנטע פרייַנד.

די געשיכטע פון די סווירער לאנדסלייט אין אמעריקע ציילט שוין כמעט איבער 60 יאר. שוין אין סוף פון 19-טן יארהונדערט זיינען סווירער יונגע לייט געקומען קיין אמעריקע. איינער פון זיי איז געווען מלך לעווין, ירחמיאל און גיטל לעווינס אזון. ער איז אנגעקומען קיין אמעריקע אין יאר 1899. אויך זיין פרוי סלאווע, מיכל אייזיקאוויצעס אשוועסטער, איז געווען פון די ערשטע סווירער. ביסלעכווייז האט זיך סווער אריר געטאן און אין די פאראייניקטע שטאטן האבן זיך צוזאמענגעקליבן אגאנץ גרויסע צאל לאנדסלייט פון אונזער קליין שטעטעלע. אין יאר 1905, נאכן דורכפאל פון דער באקאנטער רוסישער רעוואלוציע, זיינען פון סווער אנטלאפן קיין אמעריקע פיל רעוואלוציאנערן, וועלכע האבן מורא געהאט פאר ארעסטן און פארטריבן צו ווערן אויף קאטארגע אין סיביר. צווישן זיי זיינען געווען דער צאן טעכניקער יעקב דרוין און זיין כלה, די סווירער אקושערין ז'ענע.

די סווירער לאנדסלייט האבן זיך צוזייט און צושפרייט איבער גאנץ אמעריקע און זיי זיינען דערגאנגן אפילו ביז צו לאס-אנגעלעס און סאן פראנציסקא אין קאליפארניע. אגרויסע צאל האט זיך באזעצט אין ניו-יארק און זיי זיינען טאקע געווען די ערשטע איניציאטארן צו גרינדן אקאמיטעט פון די סווירער לאנדס-לייט.

אינדעראמת'ן האבן זיך די סווירער לאנדס-לייט שוין געגומען ארגאניזירן גלייך נאך דער ערשטער וועלט-מלחמה, ווי ס'דערציילט צום ביישפיל מלך לעווין האט ער גלייך נאך דער ערשטער מלחמה באזוכט זיינע לאנדסלייט אין באסטאן און דארט צונויפגעקליבן 800 דאלער, צו געבן הילף די געליטענע און ארעמע אידישע באפעל-

קערונג אין סוויר. אין יענעם יאר האבן די סווירער לאנדסלייט איבערגעשיקט דורך אספעציעלן שליח קיין סוויר 3300 דאלער.

דאם איז אבער נאר געווען אקלייניע התחלה. אין דער ווירקליכקייט איז די הילף פון אמעריקע געווען פיל גרעסער, ווייל יעדער סווירער אין אמעריקע האט זייער פיל געהאלפן זיין משפחה אין סוויר סיי מיט געלט און סיי מיט פאסילקעס. דאם איז געווען דער בעסטער באוויז, אז די סווירער לאנדסלייט האבן ניט פארגעסן זייער אלטע היים.

אזוי זיינען אוועק צענדליקער יארן, ביז ס'איז אויסגעבראכן די צווייטע וועלט מלחמה און דער גרויסער צורר היטלער ימח שמו וזכרו האט דעראבערט כמעט גאנץ אייראפע.

דאם האט געווירקט, אז די סווירער לאנדס־לייט אין אמעריקע זאלן זיך ארגאניזירן אפיציעל אלס „סאציאל און הילפס־פאריין".

דער גרינדער און איניציאטאר פון פאריין איז געווען אברהם חייט. אליין אזון פון ניט קיין פארמעגליכע עלטערן, וועלכער האט זייער פיל דורכגעמאכט אין זיין לעבן, האט געפילט אדראנג צו העלפן די אידן פון דער אלטער היים.

אין זיינעם אבריוו צו די פרייַנד אין מדינת ישראל באשרייבט ער ווי נאך אלס אינגל פון 8 יאר האט ער געהאלפן זיינע עלטערן פארדינען דאם שטיקעלע ברויט. שוין אלס אינגל איז ער געווען טעטיק ביי זאמלען געלט פאר לחם עניים און בקור חולים און ס'איז דערפאר גאר קיין וואונדער ניט געווען וואס מיטן אנקומען פון די איוב־בשורות וועגן היטלערס באנדעס, איז ער גלייך געלאפן קלאפן אין די טירן און אין די הערצער און פאדערן הילף די נויט־באדערפטיקע אין דער ווייטער, אלטער היים.

דאם איז געווען נאך די ימים טובים אין יאר 1939. אין אזונטיקדיקן טאג איז אוועק אברהם חייט צו העווען סודארסקין און אים דערקלערט זיין פלאן, אז מ'דארף גרינדן אסווירער הילפס־פאריין.

סידארסקי האט זיך ניט געלאזט לאנג בעטן און זיי ביידע זיינען באלד אוועק צו ירוחם'ן, ברוך ראובנ'ס אזון. דארט האבן זיי צופעליק געטראפן שעפסל דעם קצב'ס אזון און 2 זין פון ירחמיאלן מיט זייערע

אהרון קורי, פרעזידענט פון סווירער סאצ־אַל און הילפס־פאריין אין אמעריקע

פרויען. אלע זיינען געווען איינשטימיק און מ׳ האט באלד באשלאסן אויפצורופן אזיצונג ביי אברהם חייט׳ן אין הויז און דארט לייגן דעם פונדאמענט פון סווירער פאריין.

צו דער זיצונג זיינען געקומען פיל מער ווי מהאט דערווארט. אלע זיינען געווען גליקלעך, וואס ס׳איז ענדליך געגעבן געווארן אמעגליכקייט עפעס צו טאן פאר דער אלטער חיים.

מוצאי שבת, דעם 25־טן נאוועמבער 1939 איז אפגעהאלטן געווארן אין 73 לודלאוו סטריט אין ניו־יארק אגרויסער מיטינג אונטערן פארזיץ פון מארים פישער. פיליפ ראז האט אפגעגעבן אבאריכט וועגן דער לאגע פון די סווירער אידן. נאכן מיטינג איז אויסגעווילט געווארן אפארוואלטונג וואו עס זיינען פארטיילט געווארן די אויפגאבן אויפן פאלגענדן אופן:

פרעזידענט — מארים פישער

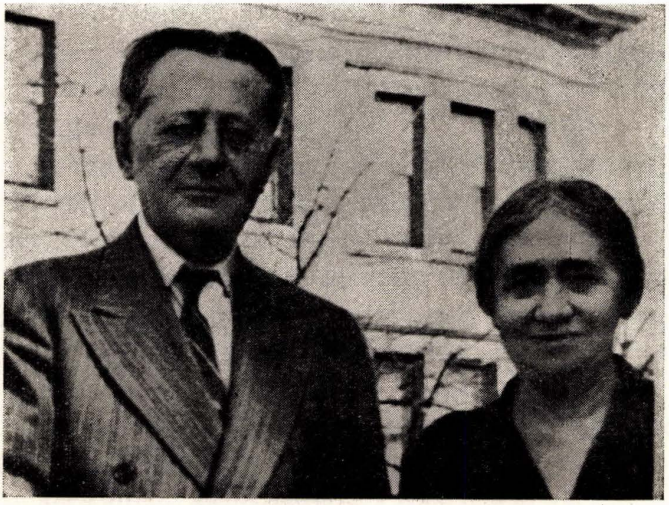
וויצע פרעזידענט — איוואַ ראז

קאסירער — הערי לעווין
פינאנץ־סעקרעטאר — נייטון גרינבערג
פראטאקאל־סעקרעטאר — מאקס באגדאנאוו.

די סווירער לאנדסלייט זיינען געווען באגייסטערט אין האבן ניט געקארגט מי און געלט כדי די אקציע זאל געלינגן. ווי אברהם חייט באשרייבט אין זיינעם אבריוו איז ער געקומען נעמען אצעק ביי יעקב הירשן, ירחמיאלס אזון. האט אים יעקב הירש דערקלערט אז דאס איז ביי אים דער גרעסטער טאג פון זיין לעבן, ווען ער קען זיך באטיליקן אין אזא הייליקע זאך, ווי צו שיקן הילף פאר סווירער אידן.

אין משך פון די יארן האבן זיך געביטן די פרעזידענטן פון פאריין אבער די ארבעט איז שטענדיק פארטגעזעצט געווארן מיט ליבע און מיט מסירות נפש.

ס'איז צו פארצייכנען אז דער ערשטער פרעזידענט איז געווען מארים פישער, דער צווייטער — לואים איזאקסאן — שעפסל דעם קצב'ס אן אייידעם, און דער דריטער — אהרון קורי, ברוך דעם

מלך לעווין מיט זיין פרוי

בלומה חיים ז״ל און אברהם חיים יבל״א

מלמד׳ס אזון, וועלכער האלט דעם אמט פין 1943-טן יאר, שוין כמעט 15 יאר.

אברהם חיים שרייבט:

„אהרון קורי האט ארויסגעבראכט אנייעם לעבן אין פאריין, ער האט אליין גרויסע סומען געגעבן און האט געמאכט, אז אויך אנדערע זאלן געבן".

ווי געזאגט האט אהרון קורי איבערגענומען זיין אמט אין דעצעמבער 1943, וועו ס׳זיינען אנגעקומען די שוידערליכע ידיעות וועגן די בארבארישע מעשים פון די היטלעריסטן. ער האט גלייך ארויסגעגעבן אן אויפרוף, אז דער אומגליק איז גרוים און מ׳דארף אנהויבן די הילפס-ארבייט מיט פארנעם און אין אגרויסן מאסשטאב. און זיין אויפרוף האט טאקע געהאלפן. אין איין אוונט זיינען געזאמלט געווארן ביז צווי טויזנט דאלער. ער איז געווען דער ערשטער וועלכער האט געגעבן אהונדערטער, און די אנדערע זיינען

ניט אפגעשטאנען פון אים. אינטערעסאנט איז אז ביי אחנוכה אוונט האט מען באצאלט 200 דאלער פארן כבוד צו מאכן די ברכות און אנצינדן די חנוכה-ליכטלעך. אהרון קורי דערציילט אין זיינעם אבריוו וועגן די קאלאסאלע ארבייט פון דער פארוואלטונג פאלגענדעם:

„מיר האבן ניט דורכגעלאזט אסוויערער וואו ער איז ניט געווען. מיר האבן געשריבן, גערופן, געמאנט, געגאנגן צו אים און געפארן. אבאזונדערע אויפגאבע איז געווען צו געפינען ווער פון די סוויערער איז פארבליבן, וואו ער געפינט זיך אין וואס מיר קענען טאן פאר אים. מיר האבן זיך געשטעלט אין פארבינדונג מיט די יונייטעד דזואיש אפעל פון האיאם.

יעקב דרוץ ז"ל, געשטארבן אין לאס-אנגעלעס

אויסער דעם האבן מיר געמוזט העלפן אויך פארשיידענע אלטע און קראנקע סוויערער וואס געפינען זיך אין אמעריקע.

אט די גאנצע קאלאסאלע ארבייט איז געמאכט געווארן ביי מיר אדער ביי ליבע גאלד. עס איז געווען פאר אונז אגרויסע

סאטיספאקציע צו טאן די ארבייט, מיר האבן דערבי ממש באקומען אמין נשמה יתרה״.

אויסער די הילף וואס די אמעריקאנער פרייַנד האבן געגעבן נויט־באדערפטיקע סווירער אין אמעריקע און אין איראפע, האבן זיי זיך פארבונדן מיט דעם סווירער פאריין אין ישראל און געשיקט הילף און געלט און אפילו פאסילקעס. אדאנק דעם איז געגרינדעט געוואָרן דער סווירער גמילות חסד אין ישראל און דאס וועט אויך העלפן אפצודרוקן דעם בוך וועגן סווירער. סווירער אין אמעריקע זיינען אקטיוו אויך אין פארשיידענע אנדערע אינסטיטוציעס און געזעל־שאפטן און העלפן מיט ביים זאמלען געלט פאר אונטערנעמונגען פון דער ישראל רעגירונג און פון דער ציוניסטישער באוועגונג.

די סווירער אויף דער גאנצער וועלט וועלן לייענען וועגן דעם מיט פרייד און מיט שטאלץ און וועלן שיקן זייערע פריינד אין אמעריקע א הארציקן יישר־כוח.

קבת גמ"ח חסדים
ע"ש קדו' קהלת סביר (פ"י וילנה)
מיסודם של יוצאי סביר בארה"ב ובישראל
כפר־סבא, רח' דב הוז 15/2

רשימה פון די אקטיוע טוער אין סווירער פאריין אין נוי-יארק

(לויטן א"ב, אמט און יארן פון דער טעטיקייט)

מיטגליד — הייסט מיטגליד פון עקזעקוטיוו קאמיטעט)

פאמיליע און נאמען	פון שטוב	אויפגאבע אין פאריין אין יארן
איזאקסאן לואי	שעבסל דעם קצבס איידעם	מיטגליד 1940 פרעזידענט 44—1941 מיטגליד 1958—1945
איזאקסון שרה	שעבסל דעם קצבס טאכטער	מיטגליד 1940، 1958—1945
איצקאוויץ מאריס		מיטגליד 1939
איצקאוויץ ראז	סלאווע חייטס אטאכטער	מיטגליד 1940
באגדאנאוו מאקס	מתתיהו דעם פוצילי'כערס	רע. סעקרעטאר 1940—1939 מיטגליד 1941 ויצעפרעזידענט 1958—1945
גאלד ליבע	שרה ריווע (די קורצנאטקעס טאכטער)	פינאנץ סעקרעטאר 1956—1942
גרינבערג איזאק ז"ל	אליהו דעם שטאלערס זון	מיטגליד 1939 ביז זיין טויט
גרינבערג נייטאן	אליהו דעם שטאלערס איינ'יקל	פינאנץ סעקרעטאר מיטגליד 1941—1939
דייטש דארא	הינדע חיהס אטאכטער	מיטגליד 1944—1940
חייט אברהם	יוסף דעם פאטאקעס אזון	מיטגליד 1939، טרעזירער 1940 ויצעפרעזידענט 1941 מיטגליד 1956—1942 פינאנץ סעקרעטאר 1957
חייט בלומע ז"ל	די פרוי פון אברהם חייט	מיטגליד 1945 ביז איר טויט
חייט הערי ז"ל	יוסף דעם פאטוקעס אזון	מיטגליד 1940—1939 ויצעפרעזידנט 1944—1942 מיטגליד 1945 ביז זיין טויט
טינקאף ריי	רבקה, שעבסל דעם קצבס אטאכטער	מיטגליד 1958—1939
לעווין הערי ז"ל	יוסף הירשל, ירחמיאלס אזון	טרעזירער 1939
לעווין יהודית ז"ל		מיטגליד 1945 ביז איר טויט
לעווין מאקס	ירחמיאלס אזון	טרעזירער 1958—1945
לעווין עדי ז"ל	רפאלאיצע, ירחמיאלס אזון	מיטגליד 1939 ביז צום טויט
מילער אלעקס		מיטגליד 1944—1939
סאלאוו יוסף ז"ל		סעקרעטאר 1942 ביז זיין טויט
סווירסקי פיליפ		מיטגליד 1939
סידארסקי הערי	העווטע יענטע מלכהס אזון	מיטגליד 1958—1939
סידארסקי שרה		מיטגליד 1958—1945

פאמיליע און נאמען	פון שטוב	אויפגאבע אין פאריין אין יארן
פאטאשניק אברהם	משה איצעס אזון	מיטגליד 1939 רעק. סעקרעטאר 1941
פישער הערמאן	אברהם זעליגס אזון	מיטגליד 1939
פישער מאריס	שעבסל דעם קצבס זון	פרעזידענט 1940—1939 מיטגליד 1958—1941
פישער סיידי ז״ל	שרה צירל חיים יודלס אטאכטער	מיטגליד 1958—1941
קורי אהרן	(ברוך קוריצקיס זון)	טרעזירער 1944—1941 פרעז. 1958—1945
קורי אידא		מיטגליד 1958—1945
ראז עווא	(חוה, שעבסל דעם קצבס טאכטער)	ויצע פרעזידענט 1939 מיטגליד 1958—1940
שניידער אייב		מיטגליד 1944—1940

רשימה פון סווירער יידן אין אמעריקע
וועלכע האבן בייגעשטייערט פארן
״סווירער סאציאל און הילפס-פאריין״ אין נוי־יארק

(לויט א״ב)

איזאקסאן לואי, שרה	גאבשטין אננא	האריסון ליליאן
איצקאוויץ ראזא	גאלד ליבע און ב״צ	האפמאן אל.
איצקאוויץ מאריס	גארדאן שרה	האפמאן סיים
אבראמס יעקב	גרינבערג הארי און מ.	האפמאן סימאן
אבראמס	גרינבערג איזאק ז״ל	הארוויץ מרס.
	גרינבערג י׳ק	
באק הימאן	גרינבערג נתן	ווינער הארי
באגדאנאוו מאקס	גראס אברהם	ווינשטיין אסתר
ברעסלאוו מ.		ווינשטיין סיים
בראמבערג גוסיע	דויטש דארא	ווינשטיין ה.
ברעסלאוו אל.	דויטש סאפיע	ווינשטיין ראזע
		וועלער לעא
גלאסער נ.	היילפערן יוליוס	
גאבשטין י.	האריסון מאקס	חייט בלומע ז״ל

חייט אברהם
חייט הארי ז"ל
טישמאן פאניע
טינקאף רבקה
כהן היימאן
לערנער יוסף
לעווין עדוואַרד ז"ל
לעווין יוליא, הארי ז"ל
לעווין מאקס
לעווין ר.
לעווין אננא
ליבער עווא
מעלצער בעללא
מעץ מאקס, אסתר
מילער אלעקס
מילער פאניע
מילער אידא
מילער סיים
סווירסקי סיים
סיקען עווע
סווירסקי פיליפ
סידארסקי אייב
סידארסקי פ.
סידארסקי הארי, שרה
סידארסקי מאריס
סאלאוו יוסף ז"ל
סוויער נתן
סענדערס פ.
עפשטיין יעטא
פין, דר. מאניע
פישער הערמאן
פישער י.
פישער יעקב
פישער יוליוס, סיידי ז"ל
פישער מאריס
פישער סאל
פרידמאן ב.
פאלק מ.
פרידמאן סיים
פישער, דר. מיכאל
פאלסטיין ח.
פאלסטיין י.
פאלסטיין יוליוס
פיין ס.
פאטאש איזידאר
פאטאשניק אברהם
פאטאמקין א.
קאנטאראוויץ הארי
קאנטאראוויץ רפאל
קאפעלאוויץ לואיס
קורי אהרן
קורי אידא
ראבינאוויץ ר.
ראגאזין פאניע
ראזע עווא, פיליפ
שייקון י.
שולמאן בעללא
שולמאן בעססיא
שולמאן י.
שטערן בעללא
שניידער אייב.
שווארץ סאל און סיידע
שווארץ וואלטער
שערמאן וו.
שווארץ שמואל יעקב

רשימה פון סווירער אין אנדערע לענדער

(לויט א"ב פון דעם פאמיליע נאמען פון די עלטערן)

אין צפון אמעריקע — ניי אנגעקומענע

אויסער די אלטע איינוואוינער וועלכע זיינען פארשריבן אין אבאזונדער ליסטע)

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
יאעל גוטל (פישער)	זלמן ברוך
יאעל זלמן ברוך	וועלוול
מינדעל אבע	יוסף
מיכנאוויץ ברוך	אברהם יצחק
מעלצער יצחק	חיים
מעלצער צירל ז"ל (פישער)	זלמן ברוך
מארקס חיה (מעלצער)	יצחק
פישער יצחק	זלמן ברוך
פישער באשל	
פישער העניע	יצחק
פישער זלמן ברוך	יצחק
רעזניק אברהם	לייב
שטערן רייכע (מעלצער)	יצחק

אין פראנקרייך

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
אלפעראוויץ בערל	חיים
ראבינאוויץ־אלפעראוויץ יהודית	בענדעט
זלאטאיאבקא שאבאד שיינע פין בעניע	ברוך בערל

אין קובע

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
זלאטאיאבקע זלמן	ברוך בערל
קוריצקי הירשל	ברוך
קאפעלאוויץ יעקב משה	

אין דייטשלאנד

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
חייט דוד	ראובן
חייט־יפה רייזל	ראובן
דרעוויאצקי חיה ציפע	משה
דרעוויאצקי מרדכי	משה
יפה אייזיק	דוד־בער
סווירסקי־דרעוויאצקי פעסיע	אליקום

אין רוסלאנד און פוילן

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
בושקאנץ שמואל	יעקב
גערשאוויץ־סווירסקי איטע	ישראל
דימענשטיין־יאעל פרומע	אברהם הירש
חדש דערקריוויצער	
חדש חנה	מאיר
יאנקעלעוויץ הירשל	בענדעט
מולער פרומע	אליהו
מיכנאוויץ פייגע	שמעון אליהו
מיכנאוויץ זעלדע	שמעון אליהו
מילנער יעקב	בן־ציון
פאטאשניק לייב	ישראל
פעקינג אסתר	ישראל
סאלאמיאק ירחמיאל	בערע יאנקל
סאלאמיאק בתיה	ירחמיאל
סווירסקי שבח	
סווירסקי דבורה	
סווירסקי בערל	
קאפלאן אברהם	הירש
שריידער נחום	אברהם

אין אוראגוויי

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
בושקאנעץ־זלאטאיאבקא	
שפרינצע	יעקב
בושקאנעץ משה	יעקב
בושקאנעץ רחל	יעקב
גארדאן רבקה	
גארדאן שרה	ישראל
גארדאן אידל	ישראל
סווירסקי־בושקאנעץ אסתר	אליהו־נתן
סווירסקי רייזל	מאיר זעליג

אין בראזיל

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
אייזיקאוויץ־סווירסקי	
פראדל	מיכל
בארכאנאוויץ ליבע	חיים
כץ יצחק	שלמה
כץ יוסף	שלמה
כץ לאה	שלמה
כץ חיה	שלמה
סווירסקי מאניע	אהרן

אין קאנאדע

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
ווייליער רחל	שמעון לייזער
ווייליער בערל	שמעון לייזער
ווייליער ברוך	שמעון לייזער
ווייליער לאליע	שמעון לייזער
קאפלאן פערע	הירשל
דימענשטיין רבקה	אברהם הירש

אין ארגענטינע

פאמיליע און נאמען	פאטערסנאמען
אבעל מייציק	טוביה
סווירסקי ליבער	אליאקים
סווירסקי שרה	פרץ
סאלאמיאק אברהם יצחק	ירחמיאל
סאלאמיאק מרים	מרדכי
קאמין יוסף	מאיר אייזיק
קאמין שמערל	מאיר אייזיק
קאמין יהושע	מאיר אייזיק
קאמין שרה	מאיר אייזיק
ראזאלער שמעון	
שלום דער שפיאלער	

סדר פסח ביי פאמיליע פין (די טאכטער פון פייוש סווירסקי), אין בערלין 1929.

זיבנטער קאפיטל:

די סווירער אין מדינת ישראל

שמואל דאבקין

אויף אסווירער יערליכן צוזאמענפאר

און ווידער האבן מיר זיך פארזאמלט צו אונזער יערליכן צוזאמענפאר פון אלע סווירער לאנדסלייט דא אין ישראל.

דער עצם צוזאמענפאר זאגט שוין אליין אז מיר ווילן זיך טרעפן, מיר די איבערגעבליבענע פון סווויר. כדי ביי אאינטימערן קרייז זיך דורכשמועסן וועגן געמיינזאמעם און דערמאנען אלץ און אלעמען.

אבער ווי ס'זאגט דער תלמוד: אלו זכיתם הייתם קוראים: אלה מועדי ה', ועכשיו שלא זכיתם אתם קוראים: על אלה אני בוכיה.

וואלט איר זוכה געווען וואלט איר לייענען: דאם זיינען גאט'ס ימים טובים — וואלט ביי אייך א יום טוב געווען. אבער

די יערליכע קאנפערענץ פון יאר 1952 אין כפר סבא

אז איר האט ניט זוכה געווען, וועט איר לייענען די קינה: אויף דעם וויין איך.

וואלטן מיר אלע זוכה געווען, און ס'וואלט ניט געשען די גרויזאמעס וואס ס'איז געשען, וואלט אונזער צוזאמענפאר געווען א גרויסער יום־טוב. די נייע עולים וואלטן זיכער איצט אפגעגעבן לעבעדיקע גרוסן פון אונזער היים, און דאס הארץ וואלט פול מיט שמחה געווען. אבער אז מיר האבן ניט זוכה געווען און מיר אלע דא זיינען ביים חיינטיקן טאג מער ניט ווי אביסל איבער־געבליבענע פון אונזער שטעטל מוזן מיר הערן טרויעריקע גרוסן און זאגן אַ וואוי וועגן אונזער היים וואס איז שוין פאר אונז ניטא.

אבער וואו נעמט מען דעם פאסיקן וואוי וועלכער זאל אויסשעפן די גרויסע טראגעדיע וועגן אלץ און אלעמען, און וואו נעמט מען דעם אויסדרוק וועלכער זאל קענען אויסדריקאין קורצע מינוטן אונזער גרויסן צער און וויטיק אויף אונזערע בעסטע און טייערסטע וואס מיר האבן אזוי טראגיש פארלארן.

און אפשר וואלטן מיר דורך שווייגן געקאנט מערער אויס־דריקן ווי דורך וועדטער. ווי ס'זאגט אגרויסער **שריפטשטעלער**: „אז וועדטער דריקן אפטמאל אוים מערער דורכן כח פון שווייגן אין וועלכע זיי געפינען זיך."

און וועז איך קום צו אייך איצט זאגן אקורצן וואוי וועגן אונזער שטעטל, דערמאן איך מיר א קאפיטל פון תנ"ך פון נביא יחזקאל, וועלכן מיר וועלן לייענען די וואך.

דער נביא יחזקאל וועלכער האט געלעבט אין דער צייט פון ערשטן חורבן און וועלכער האט געזעהן מיט זיינע אויגן די אלע יסורים און פיין פון יידן אין גלות בבל דערציילט פאלגענדעס: גאט האט אים געפירט אוז געוויזן אטאל פול מיט טרוקענע ביינער. און ג'פרעגט אים: צי וועלן די ביינער לעבעדיג ווערן? און דער נביא ענטפערט אים אז נאר ער אליין וויים. און גאט זאגט צום נביא: זאג נביאות אז די טרוקענע ביינער זאלן אויף זיך ארויפציען הויט און פלייש און זאלן לעבעדיק ווערן. און אזוי איז געווען. די ביינער האבן זיך געזומען דערנעהענטערן איינער צום צווייטן און ס'האט זיך אויף זיי הויט און פלייש אנגעצויגן אבער זיי זיינען

סווירער נייע עולים אין יאר 1950

נאך ניט לעבעדיק געווארן. ווייל ס'איז אין זיי קיין אטעם ניט געווען. און גאט זאגט ווידער צום נביא: זאג אויף זיי נביאות אז ס'זאל אין די ביינער אן אטעם אריינגעבלאזן ווערן און זיי זאלן לעבעדיג ווערן. און אזוי איז געווען. און ס'איז אויפגעשטאנען אגרויסע לעבעדיקע מחנה. און ג' זאגט צום נביא: דאס איז די גאנצע יידישע הויז.

טייערע פריינט, סווירער יידן! מיר האבן ניט דעם געטליכן כח צו לעבעדיג מאכן די טרוקענע ביינער פון אונזערע בעסטע און טייערסטע. מיר האבן אפילו ניט דעם זכות צו ווישן וואו זייערע ביינער זיינען צוזייט און צושפרייט, אבער איין זאך קענען מיר און מוזן ביי היינטיקן צוזאמענפאר יא טאן און דאס איז דערמאנען אין אויפלעבן זיי אין אונזערע געדאנקען.

און לאמיר איצט אלע צוזאמען א וואנדער טאן א ווייל מיט אונזערע געדאנקען אין אונזער שטעטל אריין אריינקוקן אין אונזער אמאליקער היים און וועלכע נשמות שוועבן ארום און געפינען קיין רוה ניט, און פון דארטן א וואנדער טאן מיט אונזערע געדאנקען דורך די אלע תקופות אין וועלכע מיר אליין האבן דארט דורכגעמאכט, תקופות פון קינדהייט און יוגנט, תקופות פון ליידן און

פריידן, תקופות פון דינאמישן לעבן פון אונזער שטעטל אויף פער־שיידענע געביטן, געזעלשאפטליכן, קולטורעלן, נאציאנאלן, חלוצישן און זיך מיט דעם אלין מתיחד זיין א ווייל און געדיינקען און ניט פארגעסן.

און זאלן אויך אונזערע קינדער וויסן געדיינקען און אמוסר השכל פון דעם לערנען. און זאל דאס געדיינקען אונז זיין א בעגליי־טער.

געדיינק און פארגעס ניט! — דאס איז אונזער קורצער וואָרט וועגן אונזער שטעטל.

געדיינק און פארגעס ניט! — דאס איז אונזער נשמה־ליכט וואס מיר צינדן היינט אן אויף דעם זכר פון אונזער אלטער היים!

דב יאעל

די סווירער אין ישראל. זייער פאריין און זייער גמילות־חסד קאסע

א) סווירער אין ישראל.

אדאנק דער ציוניסטישער באוועגונג, וועלכע האט עקזיס־טירט אין סוויר, אדאנק דער חלוצישער ערציהונג פון דער סווירער יוגנט און אדאנק דער העברייאישער שול, זיינען עולה געווען קיין ישראל סווירער יידן זייט די 20־ער יארן פון דעם יאר־הונדערט. אין עצם ברען פון די אונרוהען פון יאר 1929 זיינען אנגעקומען אהער 6 חלוצים, אין די דרייסיגער יארן האט זיך די עליה פאר־שטארקט. אין יאר 1944, איידער ס'זיינען אנגעקומען אהער די גערַאטעווועטע פון די היטלעריסטישע באנדעס האבן דא געלעבט ביי 60 משפחות. (12 משפחות פון זיי זיינען מאן און פרוי געווען סווירער) — זיי זיינען געווען צושפרייט איבערן גאנצן לאנד: אין שטעט און שטעטלעך, אין מושבים און קבוצים. אגרעסערע צאל משפחות האבן זיך קאנצענטרירט אין תל־אביב, כפר־סבא, און רמת־רחל. מ'פלעגט באזוכן אייגער דעם צווייטן אין איום־טוב

אדער ביי אגעלעגנהייט פון אשמחה. ס'האט אבער ניט עקזיס־טירט קיין ארגאניזאציע פון די סווירער. ווי אלע יידן אין לאנד האבן מיר זיך געפילט אלס אטייל פון ישוב און האבן ניט געפונען פאר נייטיק צו שאפן דא אקרייזל אדער אן ארגאניזאציע פון לאנדסלייט.

די לאגע האט זיך געענדערט נאך דער צווייטער וועלט מלחמה, ווען ס'זיינען אנגעקומען נייע עולים פון סוויר און האבן זיך געוויטיגט אין הילף און ראט צו שאפן זיך אלעבנסעקזיסטענץ, ס'איז געווארן נויטיג צו גרינדן אן ארגאניזאציע פון די סווירער. און אזא ארגאניזאציע עקזיסטירט זייט 1945.

די פאלגענדע צאלן באווייזן ווי ס'פארטיילט זיך די סווירער באפעלקערונג אין לאנד לויט זייערע פאכן, לויט די וואוין־ערטער א.א.ווו. אין יאר 1958 ווען די אלגעמיינע צאל פון די משפחות מיט די אונפארהייראטעטע דערגרייכט ביז 110.

די סווירער אין מדינת ישראל אין יאר 1958

1) לויט די דאטן פון דער עליה

פאר 1944 — 59 משפחות	
נאך 1944 — 45 משפחות	
צוזאמען 104 משפחות	

2) לויט דער באשעפטיקונג

סוחרים	25
לאנד־ארבייטער	22
באאמטע	16
בעלי מלאכות	11
לערער	7
שאפערן	6
בוי אונטערנעמער	2
פאבריקאנטן	2
אן פאכן	13
צוזאמען	104

3) לויט זייערע וואוינערטער

א) אין שטעט:

תל־אביב	18	משפחות
ירושלים	5	"
חיפה	2	"
אין אנדערע שטעט	14	"
צוזאמען אין שטעט	39	"

ב) אין קאלאניעס:

כפר סבא	25	משפחות
אין אנדערע קאלאניעס	15	"
צוזאמען אין קאלאניעס	40	משפחות
ג) אין דערפער און מושבים	13	"
ד) אין קיבוצים	12	"
צוזאמען אין ארץ ישראל	104	משפחות

ב) פאריין פון די סווירער אין ישראל.

אין אפריל 1945, ווען ס'האבן זיך באקומען די ערשטע ידיעות פון סווירער יידן און ווענן סוויר, זיינען זיך צוזאמענגעקומען עטליכע סווירער אין תל-אביב און געשאפן „אצייטווייליגן קאמיטעט צו ארגאניזירן הילף פאר סווירער יידן".

דער קאמיטעט איז באשטאנען פון:

(1) שמואל בליאכער — פארזיצער, (2) שמואל דאבקין — סעקרעטאר, (3) דב יאעל — קאסירער, (4) חנוך דרוין, (5) משה יפה, (6) עוזר מולער.

די צילן זיינען געווען:

(1) זאמלען אינפארמאציעס ווענן סווירער יידן, וועלכע זיינען געבליבן לעבן. (2) זיך צו פארשטענדיגן מיט זיי און זיי שיקן הילף. (3) זאמלען יעדע אינפארמאציע ווענן אומקום פון סווירער. אין דער ערשטער צייט פון אונזער טעטיקייט זיינען אונזערע געלט-מיטלען געווען זייער באגרעניצט, און די ערשטע פאקעטן עסנווארג און זאכן פאר סווירער זיינען ארויסגעשיקט געווארן לויט אונזער רשימה דורכן פאריין פון די סוועניאענער יידן אין ישראל אויף זייער חשבון, און דורכן פאריין פון די ווילנער-אויפן חשבון פון דער סוכנות.

איך דארף דא באזונדערס באדאנקן דעם פארזיצער פון סוועניאענער פאריין אונזער פרייַנד העשל גורוויץ (פון ניי-סווענציאן) פאר די הילף וואס ער האט געשיקט די סווירער.

ס'האבן זיך באקומען טרויעריגע און שרעקליכע ידיעות, אז נאר איינצעלנע לאנדס-לייט זיינען געבליבן לעבן. ס'איז געווען שווער זיך צו פארבינדן מיט זיי. מ' איז אויך ניט געווען זיכער אז די הילף, וואס מ' שיקט זיי, קומט זיי אן.

אבער דער קאמיטעט האט ניט פארלארן די האפנונג, אז מיט דער צייט וועלן אנקומען געראטעוועטע פרייַנד און מ' דארף זען שאפן מיטלען צו העלפן זיי. מ' האט געפאדערט פון די סווירער אין לאנד אריינשיקן באשטייערונגען, און אויך יעדע אינפארמאציע, וואס זיי קריגן וועגן קרובים און באקאנטע פון סוויר. אין יאר 1946 האבן מיר אונז פארשטענדיגט דורך פרוי ליבע גאלד, די

פינאנץ־סעקרעטאריז פון „סווירער סאציאל פאריין" אין נוי־יארק, מיטן הער אהרון קוריץ, דעם פרעזידענט פון פאריין. אדאנק דער הילף פון פאריין האבן מיר געקענט אנהויבן אפארבריטערטע טעטיגקייט.

אין די קומנדע פאר יאר האבן מיר באקומען ידיעות וועגן סווירער יידן, וועלכע זיינען געבליבן לעבן אין סווויר, און אין די ארומיקע שטעטלעך, אין די לאגערן אין דייטשלאנד, אין פראנקרייך, און אנדערע לענדער און וועגן סווירער וועלכע זיינען געווען אויפן וועג קיין ישראל.

מיר האבן צוגעצויגן צו אונזער ארבייט די סווירער פרייַנד פון כפר סבא: העשל מילער, גרשון יאעל, שרה צאך און יוסף דעמיאטניק. מיר האבן געפלאנט צו רופן אקאנפערענץ פון אלע סווירער אין לאנד, אבער צוליב די געשעענישן פון יאר 1947 און די באפרייאונגס מלחמה פון 1948 האבן מיר אפגעלייגט דעם פלאן. דערווייל זיינען אנגעקומען אהער די ערשטע עולים און מיר האבן געזען צו העלפן זיי אויף פארשיידענע וועגן: אונזערע געלט־מיטלען זיינען געווען באשרייַנקט (פאר 100 אמעריקאנער דאלער, וואס דער פאריין האט צוגעשיקט האבן מיר באקומען נאר 35 פונט; און אין משך פון יאר האבן מיר באקומען נאר ביי 500 דאלער). אזוי ארום אז די הילף אין געלט וואס מיר האבן געגעבן יעדן עולה איז געווען ניט קיין גרויסע, אפשר מער אמתנה, אקליינע מתנה צו זיין אנקום אין לאנד; אבער מיר האבן געזען צו פארלייכטערן זיין איינארדנונג אין לאנד מיט אנדערע מיטלען: מיר האבן אויסגענוצט אונזער איינפלום צו קריגן פאר אים א הלואה אין אבאנק, צו קריגן ז'יראנטן, צו געפינען אן ארבייטספלאץ און אויך אוואוינונג, אדירה.

ווען ס'האט זיך געשאפן דער קאנטאקט מיט די סווירער אין לאנד, האט זיך ארויסגעוויזן אז ניט אלע אלטע איינוואוינער זיינען גוט סיטואירט און האבן שטענדיק ארבייט. און אז אויך צווישן זיי נויטיקן זיך עטליכע אין הילף.

די אויפגאבן פון פאריין האבן זיך פארפילפאכט, און ס'איז געווארן נויטוועניק צו שאפן אשטארקע ארגאניזאציע פון די

סווירער, צוזאמענבריינגן די אלטע איינוואוינער פון לאנד מיט די נייאנגעקומענע, כדי צו הערן פון ערשטער קוועלע וועגן גורל פון אונזערע עלטערן ברידער און שוועסטער און צו שאפן פאר די גראטעוועטע פרייַנד אהיימישע אטמאספער און עוועגטועל אויך מעגליכקייטן פון הילף צו קריגן ארבייט, אוואוינונג א.א.וו.

די ערשטע יערליכע לאנדעס־קאנפערענץ פון די סווירער איז פארגעקומען אין יאר 1949 אין כפר סבא, וואו ס' האבן זיך קאנצענטרירט אגרויסע צאל פון די סווירער משפחות.

צו דער קאנפערענץ זיינען געקומען ביי 60 סווירער, פון גאנצן לאנד, אטייל פון זיי מיט זייערע פאמיליעס. צווישן זיי ביי 20 נייע עולים.

שוועד אויסצודריקן די באגייסטערונג און ערלעבניש פון די אנוועזנדע. אפילו די באגעגניש צווישן אלטע איינוואוינער אין לאנד, וועלכע האבן זיך ניט געזען 10—20 יאר און נאך מער די באגעגניש מיט דער שארית הפלטה.

דער אפיציעלער טאג־פלאן פון דער קאנפערענץ איז געווען:

1) א אזכרה פאר די סווירער קדושים און פאר די געפאלענע סווירער קינדער אין דער באפרייאונגם מלחמה.

2) אברכה פאר די נייאנגעקומענע, און פאר די פארוואונדעטע אין דער מלחמה.

3) אוואַרט וועגן אונזער שטעטעלע סווייר.

דערציילונגען וועגן אונטערגאנג פון דער סווירער קהלה — דורך די נייע עולים.

5) באריכט פון צייטווייליקן קאמיטעט וועגן דער ארבייט פון 1945 ביז 1949 און וועגן דער הילף און באציהונגען מיטן סווירער פאריין אין אמעריקע.

6)וואלן פון אראט און פארוואלטונג פון סווירער פאריין.

דער אפיציעלער טייל פון דער קאנפערענץ האט געשאפן אטרויעריקע אטמאספערע. פון 900—1000 יידן וועלכע האבן געלעבט אין סווייר פאר דער מלחמה זיינען געבליבן לעבן זייער ווייניק. לויט דער אינפארמאציע נאר 125—150 נפשות. פון זיי ביי 50 — זיינען אנגעקומען קיין ישראל אדער געווען אויפן וועג אהער, די

איבעריקע זיינען נאך געווען אין די לאגערן און זיך געקליבן פארן אין אמעריקע און אין אנדערע לענדער, איינצעלנע זיינען געבליבן אין סוויר.

א אויסברוך פון געווייון און געשריי האט פארהילכט דעם זאל ווען הענגך דרוין האט געזאגט זיין ווארט „ווען אונזער שטעטעלע סוויר": „דער צוזאמנטרעף מאכט דעם איינדרוק פון איארצייט, צו וועלכן ס' זיינען געקומען יתומים זאגן קדיש".

און ווי פארשטיינערט זיינען מיר אלע געזעסן, ווען די ניי אנגעקומענע בערל, חאסיע און זלמן רעזניק האבן דערציילט אין קורצן די לאנגע געשיכטע פון פיין, רדיפות, הונגער און מערדערישע טאטן קעגן דער יידישער באפעלקערונג.

די קאנפערענץ האט זיך געצויגן ביז שפעט אין דער נאכט און ס'האט זיך געפילט די נויטוועגדיקייט אויך אין די קומענדע יארן צו רופן אזעלכע קאנפערענצן. מ'האט אויסגעקליבן אראט פון 13 מיטגלידער און פון זיי אפארוואלטונג פון 6 מיטגלידער און מ'האט באשלאסן:

1) צו שאפן אקאנטאקט מיט אלע סווירער אויף דער וועלט.

2) שאפן פאנדן פאר הילף.

3) קלייבן מאטעריאל וועגן אומקום פון די סווירער קהלה פאר אבוך.

4) צו רופן וויניקסטנס איין מאל איאר אקאנפערענץ.

ביזן יאר 1956 איז פארגעקומען יעדן יאר אקאנפערענץ. (סה"כ 8 יערליכע קאנפערענצן). דער טאגפלאן פון יעדער קאנפערענץ איז געווען:

1) באריכטן פון דער פארוואלטונג און וואלן.

2) דערציילונגען און זכרונות וועגן דער אלטער חיים.

די צאל באטיליגטע האט זיך פארגרעסערט און אפט זיינען געווען ביי 100 דערוואקסענע (אויסער די קינדער). אפאר מאל האבן מיר באשטעלט אפאטאגראף, כדי צו שאפן בילדער פון די קאנפערענצן.

אויסער די 8 יערליכע קאנפערענצן האבן מיר געהרופן א־ספעציעלע קאנפערענץ אין אקטאבר 1953 לכבוד אונזערע פרייַנד

פון אמעריקע בלומע חייט ז"ל און איר מאן אברהם חייט — ביידע טיכטיקע טוער פון סווירער פארריין אין אמעדיקע. פרוי חייט איז ניט געווען קיין סווירער נאר האט אסך מיטגעהאלפן איר סווירער מאן ביי זיין הארציקער, איבערגעבענער ארבייט פאר די סווירער אין אמעריקע און אין ישראל.

צוליב פארשיידענע סבות האבן מיר ניט געהופן קיין קאנפערענצן אין די יארן 1957 1958, די פארוואלטונג פלאנט זיי צו באנייען מיטן דערשיינען פון בוך וועגן סוויר.

די טאג-טעגליכע ארבייט פון פארריין איז געמאכט געווארן דורך די פארוואלטונג וועלכע איז באשטאנען פון 6 חברים. דער ראט פון 13 מיטגלידער (צוזאמען מיט דער פארוואלטונג) פלענן זיך צוזאמענקומען איין אדער צוויי מאל איאר כדי צו באשליסן וועגן אלגעמיינע פראגן פון פארריין.

כאין די פארוואלטונג פלעגט אפגעבן איערליכען באריכט דער קאנפערענץ איז אינטערעסאנט צו פארגלייכן דעם בייגעלייגטן פינאנץ-באריכט מיט דער טעטיגקייט פון פארוואלטונג פאר די פארגאנגענע 13 יאר:

(1) אמתנה יעדן עולה צו זיין אנקום אין לאנד (10—30 פונט).

(2) הילף אין געלט און פעקלעך צום לעבן.

(3) הילף אויף א שכון, ארבייטם מיטלען, מתנות צו שמחות.

(4) הלואות דורך בוינק.

(5) זארגן אויף ז'יראנטן פאן די אויבנדערמאנטע הלואות.

(6) צוגרייטונגסארבייטן פארן בוך וועגן סוויר: זאמלען פון מאטעריאל, דרוק פון מאטעריאל אויף שרייבמאשין, פאטאגראפיעס א.א.וו. און דאס אפדרוקן פון בוך.

(7) הוצאות פון קאנפערענצן, קארעספאנדענץ א.א.וו.

די סווירער אין ישראל האבן בייגעטראגן פאר די לויפנדע הוצאות פון פארריין. אבער אן דער הילף פון אונזערע פרייגד אין אמעריקע וואלטן מיר ניט געקאנט דערפילן אלע אונזערע אויפגאבן פון פארריין און פון גמילות-חסדים קאסע. און כאין מיר ווייסן אז עטליכע פרייגד האבן יארן לאנג „געשלעפט דעם וואגן" ווייל איך

באזונדערס דערמאנען דעם פריינד אהרון קוריץ, מיט וועלכן מיר קארעספאנדירן אין משך פון אונזער 13-יעריגער טעטיקייט. וועל-כער האט אויסער דער לאנגיאריקער ארבייט אין פאריין פער-זענליך בייגעטראגן גרעסערע סומען לטובת הילף פארן סווירער פאריין, און לעצטנס צוגעשיקט אגרויסע סומע אויפן בוך. (און איז ניט ענטהאלטן אין בייגעלייגטן באריכט). דעם פריינד קוריץ און אלע אנדערע טוער פון פאריין קומט אונזער הארציגסטן דאנק.

אלגעמיינער באריכט פון הכנסות און הוצאות 1945—1957

הכנסות		הוצאות	
פון פאריין אין אַמעריקע (אויסער די סומען פארן גמילות חסד)		אויף הילף	950.—
		אויף צוגרייטונגס אַרבייטן	
אויף הילף	860	פון בוך	340.—
אויפן בוך	360	אויף קאָנפערענצן	
		ביורא הוצאות	230.—
צוזאמען	1220	א. א. וו.	
			1520
פון סווירער אין ישראל			
אויף לויפנדע הוצאות			
צוגרייטונגס אַרבייטן			
פון בוך, אויף הילף	650		
אַפּאַרשוס אויפן געדרוקטן בוך	380	אין באַנק אויפן חשבון פון בוך	730
	1030		
סה"כ	2250	סה"כ	2250

דער אויבנדערמאַנטער דר"ח ענטהאַלט ניט די הכנסות און הוצאות פון געדרוקטן בוך „אונזער שטעטעלע סוויר"

פארוואלטונג און ראט פון פאריין (זייט 1949)

פארוולטונג:

1) דב יאעל — פארזיצער
2) העשל מילער — וויצע פארזיצער
3) שמואל דאבקין — סעקרעטאר
4) משה יפה — קאסירער
5) גרשון יאעל — מיטגליד
6) יוסף דעסיאטניק — מיטגליד
7) שמואל בליאכער
8) חנוך דרוץ
9) הרצל וויינער
10) נתן יאעל
11) יצחק פישער
12) שרה צאך־חייט
13) זלמן רעזניק

ג) די סווירער גמילות־חסדים קאסע.

(קופת גמילות חסדים ע"ש קדושי קהלת סביר (ע"י וילנה) מיסודם של יוצאי סביר בארה"ב ובישראל תל־אביב, רח' ארלוזורוב 192, אצל יואל).

אין יאר 1953 האט די פארוואלטונג פון סווירער פאריין באשלאסן צו שאפן אגמילות־חסדים קאסע פאר סווירער, וועלכע נויטיקן זיך אין אהלואה אויף קאנסטרוקטיוועך הילף. די ערשטע 200 פונט פאר דעם ציל האט אונז געגעבן סאל שוואַרץ (אזון פון משה אהרן שוואַרצגאַר) און זיין פרוי. און נאך 100 פונט — בלומע און אברהם חייט, סווירער פון אמעריקע וועלכע האבן באזוכט ישראל אין יענער צייט. מיר שיקן זיי אונזער הארציקסטן דאנק.

וועז די סווירער אין אמעריקע האבן באקומען דורך אברהם חייט א אויספירליכן באריכט וועגן אונזער טעטיקייט און וועגן אונזער פלאן צו שאפן אגמילות־חסדים קאסע האט מען אונז אנהייב יאר 1954 צוגעשיקט —.2350 פונט פאר דער קאסע, און ביז סוף 1957 נאך —.1700 פונט.

כדי די קאסע זאל האבן אגעזעלשאפטליכע און אפיציעלע פארם האבן מיר איר רעגיסטרירט ביי דער רעגירונג אלס פאריין מיטן אויבנדערמאנטן נאמען פון יאר 1954. אלס גרינדער און פאר־וואלטער פון דער קאסע זיינען אויסגעקליבן געווארן דורך די פארוואלטונג פון פאריין 6 חברים פון ראט, וועלכע ארבייטן פאר דער קאסע ביז היינט (זע ענוויע ליסטע צום סוף פון ארטיקל).

מ'האט באשלאסן צו פארשרייבן אלס מיטגליד פון דער

קאסע יעדן סווירער. אלס אייגטריטס-אפצאל איז באשטימט גע-וואָרן די קליינע סומע פון אהאלבן פונט.

די אויפגאבן פון דער קאסע: געבן הלואות יעדן מיטגליד אויף קאנסטרוקטיוון ציל און אין פאלן פון נויטוועגדיקער הילף. אונטער די פאלגענדע באדינגונגען:

1) די הלואה דארף צוריקגעצאלט ווערן אין מאנאטליכע אפצאלונגען, לויטן באשלום פון דער פארוואלטונג.

2) דער לייהער צאלט ניט קיין שום פראצענטן.

3) אלס גאראנטיע דארף מען נעמען אוועקסל אונטערגע-שריבן דורכן לייהער. אלס ז'יראנטן: זיין פרוי און נאך 2 אנדערע איינוואינער.

אלס באווייז אז די גרינדונג פון דער קאסע איז געווען נויטוועגדיק, איז דער פאקט, וואס נאך פאר איר אפיציעלער דער-עפנונג זיינען צוגעשיקט געוואָרן עטליכע ביטעס וועגן הלואות.

אין די ערשטע יארן פון איר עקזיסטענץ האבן מיר געגעבן הלואות פון 100 ביז 150 פונט, לעצטנס — ביז 200 פונט. די מאנאטליכע צאלונגען זיינען — 10 פונט, אין גאנץ שוועָרע פאלן — 5 פונט.

אין אבאזונדערע טאבעלע גיבן מיר אן פרטים ווי די הלואות זיינען פארטיילט געוואָרן, לויט די יארן און לויט גרויס פון די הלואות און צילן. מיר קענען מיט פרייד פעסטשטעלן, אז אלע האבן צוריק-געצאלט אין דער צייט זייערע הלואות און ביז היינט איז ניט פארלארן געגאנגן קיין שום סומע.

כ'רעכן אז ס'וועט זיין אינטערעסאנט צו וויסן ווי די קאסע פונקציאנירט. דער פרינציפ איז: ווי אמוויניקסטן צו באלעסטיקן דעם חבר, אים פארשפארן צייט און הוצאות און ווי אמשנעלסטן אים געבן די פארלאנגטע הלואה.

אזוי ווי די סווירער זיינען צושפרייט איבערן גאנצן לאנד, שיקן זיי אריין די ביטעס שריפטליך דורך פאסט צום פארזיצער. די פארוואלטונג באהאנדלט די ביטעס אויף זיצונגען, אדער, אין דרינגענדע פאלן, קריגט דער פארזיצער די צושטימונג פון די מיטגלידער דורך בריוו. דער באשלום ווערט צוגעשיקט דעם

בקשה־שטעלער דורך פאצט. אויך דעם וועקסל, אונטערגעשריבן דורך אים און דורך די ז׳יראנטן שיקט ער צו דורך פאצט.

די הלואה קריגט דער סווירער אויסגעצאלט אין פאצט־אמט פון זיין וואוין־ארט, לויט אמעלדונג וואס ער קריגט צוגעשיקט דורך די פאצט־באנק לויט אונזער פאראדנונג. אן קיין אפצאל. (די הוצאות פון יעדער הלואה 200 פרוטות (12 סענט) — איז אויפן חשבון פון דער קאסע).

דער לייהער שיקט זיינע צאלונגען יעדן חודש אויך דורך זיין פאצט־אמט, אויף אפיציעלע געדרוקטע בלאנקן, אויפן חשבון פון דער קאסע אין פאצט־באנק. פאר יעדער צאלונג באצאלט ער 50 פרוטות (קוים 3 סענט). אזוי ארום פירן זיך אלע חשבונות פון דער קאסע אין דער פאצט־באנק און מיר קריגן אמעלדונג אויף יעדער אקציע אין אונזער חשבון, און מיר וויסן יעדן טאג אונזער סאלדא.

אפארגלייך מיט אנדערע, ענליכע קאסעס באווייזט די פא־זיטיווע זייטן פון אונזער סיסטעם: די אנדערע קאסעס האבן דעפאזיטירט זייערע פאנדן אין אגעווייניגליכער באנק. ווען זיי באשטעטיקן אהלואה קריגט דער חבר אמעלדונג צו קומען אין באנק מיט זיינע ז׳יראנטן. אזוי ארום אז ער גיט אוים רייזע הוצאות פאר זיך און זיי, און אויך פארלוסט פון צייט אונארבייטס־טאג. אויסערדעם צאלט דער לייהער 2%—3% דער באנק אלס אדמיניסטראציע־קאסטן.

די צוריקצאלונג דער באנק פערזענליך אדער אפילו דורך פאצט קאסט דעם חבר אסך מער ווי די אויבנדערמאנטע 50 פרוטות (3 סענט).

אזוי ווי אלע פינאנציעלע אינסטיטוטן פאדערן אז דער לייהער און די ז׳יראנטן זאלן אונטערשרייבן אין אנווועזנהייט פון זייערע באאמטע, האבן מיר איינגעפירט אנשטאט דעם, אז דער לייהער און די ז׳יראנטן קענען אונטערשרייבן אין זייער וואוינארט פאר אבאאמטן פון דער שטאט־פארוואלטונג וועלכער באשטעטיקט אויפן וועקסל זייער אונטערשריפט.

די פארטיילונג פון די הלואות

1) לויט די יארן און סומען (אין לירות־ישראל — פונטן)

	ביז צום	אין גרוים		סה"כ	
		ביז 100	איבער 100	הלואות	סומען
1)	30/9/54	1	2	3	400
2)	30/9/55		14	14	2100
3)	30/9/56	1	13	14	2050
4)	30/9/57		13	13	2250
	סך הכל	2	42	44	6800

2) לויט די פאַכן (אין די אויבנדערמאַנטע יאָרן)

יאָר	האנד ווערקער		ארבעטער		קרעמער		לאנדווירטן		באַאַמטע		פרייע בּאַרופֿן	
	צאל	סומע	צאל	סומע	צאל	סומע	צאל	סומע	צאל	סומע	צאל	סומע
1)	2	300	1	100								
2)	1	150	2	300	2	300	4	600	4	600	1	150
3)	3	400	2	300	2	300	3	450	2	300	2	300
4)	4	650			3	450	2	350	2	450	2	350
סה"כ	10	1500	5	700	7	1050	9	1400	8	1350	5	800

3) לויט די צילן

צאל	צילן	סומע
8	אויף אַ דירה אוּן שיכון	1300 פונט
5	אויף ענדערונגען אין דירות, צובויי פון צימערן	750
7	אויף דירות אוּן חתונות פון קינדער	1050
8	הינער־צוכט	1150
8	אויף געשעפטן	1300
4	פאַר לאַנדווירטשאַפטן	600
1	פאַר אשלאסער־מאַשין	150
2	פאַר הייל צוועקן	300
1	רייזע הוצאות קיין אַמעריקע (סטודיום פון אַזוּן)	200
44 הלואות		6800 פונט

פינאנץ-באריכט פון דער קאסע 1953—1957

הכנסות

פון פאַריין אין נוי־יארק	4050 פונט
פון סאל שוואַרץ	200
פון אברהם חייט	100
פון דב רעזניק	10
מיטגלידס אָפּצאָל	32
פּראָצענט פון אַ באַנק	8
	4400

הוצאות

אשפענדונג פארן שוץ־פאנד (קרן מגן)	40	
הוצאות פון גרינדונג		
פון דער קאַסע, שטעמפל און אַנדערע ביוראָ הוצאות	120	
	160	
חובות אויף הלואות	1875	
	2035	
אין באַנק	2365	
	4400	

די פארוואלטונג פון דער קאסע זייט 1953.

דב יאעל — פארזיצער און בוכהאלטער

העשל מילער — וויצע־פארזיצער

יצחק פישער — סעקרעטאר

שמואל דאבקין — קאסירער

יוסף דעמיאטניק — מיטגליד

משה יפה — מיטגליד

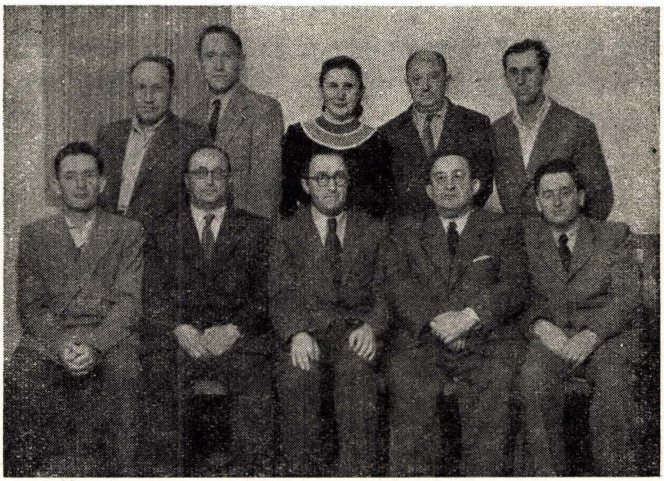
גרשון יאעל — מיטגליד

מיר האבן אויספירליך באשריבן די טעטיקייט פון אונזער פאריין און קאסע און אנגעגעבן פינאנץ־באריכטן כדי אלע פרייַנד

אין אמעריקע און אין ישראל זאלן זיך איבערצייגן אז זייערע שפּענדונגען האבן געבראכט הילף — אין פּארשיידענער פּארם — די סווירער לאנדס-לייט.

זיי וועלן זיך איבערצייגן אז די סומען זיינען אויסגעגעבן געווארן ראציאנעל, און די אדמיניסטראטיוון הוצאות זיינען געווען מינימאלע.

צום סוף איז כדאי צו באמערקן, אז לגבי אלע אנדערע שטעט-לעך איז דער סווירער פּאריין גוט ארגאניזירט און ס׳הערשט

די פּארוואלטונג פון סווירער פּאריין אין ישראל
פון רעכטס אויף לינקס זיצן: ש. דאבקין, י. פישער, ד. יאעל, ה. מילער
און ה. ווינער. ס׳שטייען אין דער צווייטער שורה: י. דעסיאטניק,
ה. דרוץ־סבירוני, ש. חייט, ז. רעזניק און ג. יאעל.

אבריידערליכע, פריינדליכע צוזאמענארבייט צווישן אלע סווירער, סיי פון דער מדינת ישראל אין סיי פון אמעריקע.

זאל דאס אונז דינען אלס אטראפן טרייסט אין גרויסן טרויער נאכן חורבן פון אונזער אלטער היים און די מערדערישע אוים-ראטונג פון אונזערע נאענטסטע און טייערסטע.

ד"ר חנוך סבירוני

די סווירער אין א"י

סוויר האט זיך געוועכנט פאר אציונישטישע שטעטעלע און ס'איז כמעט ניט געווען אפאמיליע, וואו עמיצער האט ניט געש־טרעבט עולה צו זיין קיין ארץ ישראל. גלייך נאך דער ערשטער וועלט מלחמה האט זיך אלם ערשטער עולה געלאזן אין וועג אריין דער אלטער שוחט ר' **צדוק**. ער איז אבער ניט געפארן צו מאכן אלעבן אין א"י, נאר כדי צו שטארבן אין די חיליקע לאנד. אויך דער רבי און גמרא־מלמד ר' **משה אהרון שווארצנאר** מיט זיין פרוי **שאשע** זיינען שפעטער עולה געווען קיין ארץ ישראל צו דעמזעלבן צוועק.

דער ערשטער סווירער וועלכער איז געפארן קיין א"י פשוט און פראסט צו בויען דארט פאר זיך און פאר זיין פאמיליע אנגיע היים איז געווען **סיני קוטשער**. אלע האבן אים באדויערט, געווען אפילו אזעלכע וועלכע האבן אים געלייגט שווערע שטיינער אפן הארצן און אים געזאגט, אז אלע פארן דאך צוריק. וואס וועט איר דארט עסן? — האבן צו אים געטענה'ט די שכנים, אפשר די שטיי־נער, די פעלזן אדער די זאמד. געווען אזעלכע וואס האבן אויך געמאכט ליצנות און געלאכט פון אים.

— העכסטנס וועט איר דארט קענען רייטן אף אקאמעל. בלויז הענעך זלאטאיאבקע האט אים געמונטערט און אים געזאגט פארן געזעגענען:

— פארט, סיני, און מאכט אברייטן וועג פאר אלעמען. און סיני איז געפארן (דאס איז געווען אין יאר 1924), אפן וועג האט ער טאקע געטראפן פיל, וועלכע זיינען געפארן צוריק און האבן פון אים פשוט חוזק געמאכט. אבער ער האט זיך ניט געלאזן אפרייזן.

אזוי ווי ער האט געהאט וויניק געלט אף הוצאות, איז ער געפארן מיט אלאסט־שיף, 6 וואכן נאכאנאנד און איז נאך פיל מאטערניש אנגעקומען קיין יפו.

סיני האט אין די ערשטע יארן קיין האניק ניט געלעקט.

ער פלעגט שווער ארבעטן און אנשטאט מיט געלט פלעגט מען אים צאלן מיט צעטעלעך צום עסן. פונדעסטוועגן האט ער אפגעשטופט די שווערע צייט און האט אין אפאר יאר ארום אויך אראפגענומען די פרוי מיט די קינדער.

הענגך זלאטאיאבקעם וואונש איז אבער מקויים געווארן. ער האט אים געוואונשן:

— פארט און מאכט אברייטן וועג פאר אלעמען, און אזוי איז טאקע געווארן.

אין שטעטל האט זיך ארגאניזירט דער „החלוץ" און ווען סוויר האט באקומען דעם ערשטן סערטיפיקאט, איז דאס געווען

משה אהרון און שאשע שוואַרצגאר ז"ל

זעלבסטפארשטענדלעך אז אים וועט אויסנוצן דער פרעזעם פון „החלוץ" **חיים חיות**. ער האט צוגעשריבן אלס פרוי רייזל חזן. דאס איז געווען די ערשטע חלוצישע עליה פון סוויר. מ'האט דאס פארל איינגעארדנט אהערליכן באנקעט, די גאנצע יוגנט האט זיי באגלייט ביז צום בריק און זיך מיט זיי באגייסטערט געזעגנט.

אביסל שפעטער האט זיך געמעלדעט צו דער עליה אן איינ־ איינציקע חלוצה **חיה קוריצקי**. אויך איר האט מען נאך באדוירט.

— אויב דו ווילסט לייגן די ציינער אפן פאליצע, האט מען צו איר געטענהט, קענסטו דאס טאן אין סוויר אויך, און אויב דו

ווילסט האקן שטיינער, פעלט דער ארטיקל אין סוויר אויך ניט אוים.

אבער די אלע סטראשונקעס האבן ניט געהאלפן. די יוגנט האט אף דעם קיין אכט ניט געלייגט. צענדליקער חברים און חברט'עס פון „החלוץ" האבן זיך געגרייט טראץ די אלע שוועריקייטן צו זייער עליה.

די צרה איז נאר געווען וואו צו נעמען פאר אלעמען סערטיפיקאטן.

נאך חיה קוריצקין זיינען עולה געווען **אברהם יצחק מילער, שלמה קלמן בליאכער** מיט דער פאמיליע, **בנימין קאמין** מיט **שיינע מילער,** און **חנן געגדל** מיט דער פאמיליע. הכלל סוויר האט זיך אריר געטאן. סיני כרמל האט טאקע געמאכט אברייטן וועג פאר אלעמען.

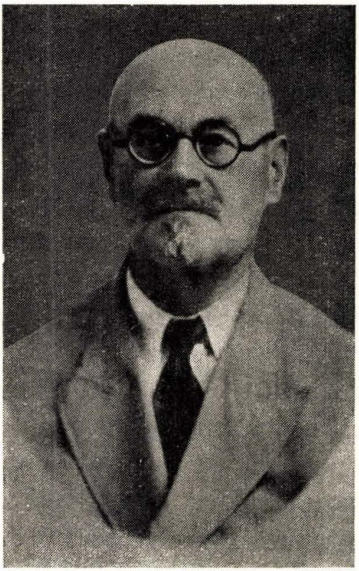
ביסלעכווייז האבן זיך סווירער יידן צוגעוואוינט צו דער חלוצישער עליה. מ'האט דאס שוין אנגענומען אפילו פאר אנאטירליכע דערשיינונג ביז ס'זיינען אויסגעבראכן די אומרוהען פון יאר 1929. אין סוויר האבן די אוגוסט-געשעענישן געמאכט אזייער פיינליכן אייndרוק. מ'האט אפגעריכט טרויער-פארזאמלונגען, אין בית מדרש איז פארגעקומען אאזכרה נאך די געפאלענע קדושים. און ווען ס'איז אנגעקומען די באקאנטע טעלעגראמע פון בן-צבי דער פרעזעס פון ועד לאומי, אז די יידן פון דער גאנצער וועלט זאלן שנעל שיקן הילף, האט די סווירער יוגנט פארשטאנען, אז דאס מאל איז ניט די כונה צו שיקן אפאר זלאטעס. דער ועד פון „החלוץ" האט אפגעהאלטן אין זיצונג נאך דער צווייטער און ס'איז באשלאסן געווארן צו שיקן תיכף ומיד 5 חלוצים קיין א"י.

די 5 סווירער חלוצים זיינען געווען: **העשל מילער, גרשון יואל, יצחק פישער, שלמה חדש** און **שרה לאה פאטאשניק.**

אין לאקאל פון „החלוץ" איז ערב זייער אפפאר פארגעקומען אפייערליכער באנקעט. ביי געדעקטע טישן זיינען געזעסן כמעט אלע באלעבאטים פון שטעטל און גערעדט מיט באוואנדערונג וועגן די 5 חלוצים. אלע האבן געפילט אז דאס מאל וועט סוויר אנטיילנעמען אף אגאנץ אנדער אופן ווי ביז איצט אין א"י-דיקן קאמף.

און אט איז פלוצלונג געקומען אהין, אין לאקאל פון „החלוץ", דער רב אבא בערקמאן און געבעטן אוואַרט.

בליץ שנעל האט זיך פארשפרייט די ידיעה אין גאנץ שטעטל, אז דער רב אליין איז געגאנגן זיך געזעגענען מיט די חלוצים. האט זיך טאקע צונויפגעקליבן ארום דעם לאקאל אגרויסער עולם און אלע האבן אין אטויט שטילקייט געהארכט צו דעם רב'ס דרשה.

ברוך קוריצקי ז"ל

האט דער רב געדעדט וועגן א"י, וועגן די פארבינדונג פון א"י מיטן יידישן פאלק, וועגן יידישע גבורים אמאל און היינט, וועגן די קאמפן פון די חשמונאים אבער וויי גרויס איז געווען דער וואונדער ווען ער האט זיך דערנענטערט צום סוף און אנגעהויבן ציטירן ביאליק'ס ליד, אם יש את נפשך לדעת.

און דער רב האט לאנגזאם, לאנגזאם אנגעהויבן איבער־זעצן וואַרט ביי וואַרט ביאליק'ס ליד אין יידיש.

דער גרויסער נאציאנאלער יידישער דיכטער, האט געזאגט דער רב, האט אין אט דעם ליד געשטעלט פראגן, פונוואנעט האט דאס יידישע פאלק געשעפט כח און געדולד אויסצוהאלטן אזעלכע צרות? פון וועלכן קוואל האבן זיי געשעפט מוט צו שפרינגן לעבעדיקערהייט אין פייער אריין און ניט מותר זיין אף זייער אידישקייט, וואו האבן זיי געפונען טרייסט און דערמונטערונג אין זייערע ליידן, און נאך די אלע פראגעם, האט ביאליק געענטפערט: זיין בארימט געווארענע תשובה:

סור אל בית המדרש, הישן והנושן.

גיי אריין אין אלטן בית מדרש און דארט וועסטו געפינען אט דעם וואונדערבארן קוואל.

אבער איצט, האט דער רב בערקמאן, אויסגעשריען הויך, וועז עמיצער וועט קומען היינט און אונז פרעגן פונוואנעט נעמען די אידן כח און מוט זיך אנטקעגנצושטעלן די אראבישע אנפאלער, מוז מען ענדערן די תשובה פון ביאליק'ן און זאגן, אז דא, אין דעם ארט, וואו מיר געפינען זיך איצט, זע איך אט דעם וואונדערבארן קוואל. כל זמן דאס יידישע פאלק פארמאגט אזעלכע 5 חלוצים, וועלכע גייען ממש אין פייער אריין, אן מורא, מיט באגייסטערונג, מיט צופרידענהייט, מיט אאינערליכן דראנג, כל זמן מיר פארמאגן אזא יוגנט, וועט דאס יידיש פאלק ניט אונטערגיין.

אז דער רב האט געענדיקט איז ער צוגעגאנגן צו יעדן איינעם פון די חלוצים און זיי געבענטשט און זיך מיט זיי צוקושט און דאן האבן ענדלעך אויך די וויינענדיקע טאטע-מאמעס פלוצלונג זיך אי־בערצייגט, אז זייערע קינדער זיינען געווארן פון היינטיקן טאג אן נאציאנאלע העלדן. און איינער נאכן צווייטן האבן זיי אויפגעהערט צו וויינען און זייערע פנימער האבן אנגעהויבן שטראלן.

*

אגאנצע נאכט האט גאנץ סוויר ניט געשלאפן און צומארגנס אינדערפרי האט דאס גאנצע שטעטל באגלייט ביז צום בריק די 5 העלדן. קיין איין ייד איז ניט געבליבן זיצן אין שטוב, און וועז די חלוצים האבן זיך הינטערן בריק געזעצט אויף די פורן און זיך געלאזט אין וועג אריין, האט אנגעהויבן גיסן ארעגן, אלע זייערע

אבער געבליבן שטיין און ווען די פורן האבן זיך געירט האבן אלע פלוצלונג אויסגעבראכן מיט אשטארקן געזאנג פון „התקוה".

נישטא אין סוויר קיין איין מענטש, וואם האט געהאט די זכיה צו זיין דאן אפן בריק, וואם וועט יענעם הערליכן מאמענט פארגעסן אין זיין לעבן. אויך די ווילנער צייטונגען האבן געפונען פאר נויטיק אפצודרוקן ארטיקלען וועגן די פינף סווירער חלוצים. די „צייט", אטענגליכע יידישע צייטונג אין ווילנע האט אפילו אפ־ געדרוקט אספעציעלע קארעספאנדענץ, וואו ס'זיינען געשילדערט געווארן אלע פרטים וועגן דעם סווירער באנקעט פאר די חלוצים און איבערהויפט זיינען אלע נתפעל געווארן פון די רעדע פון הרב אבא בערקמאן.

פון יענער רעדע אן איז דער רב געווארן דער ליבלינג פון דער סווירער יוגנט, הגם צום גרעסטן טייל איז זי באשטאנען פון פרייע, ניט קיין רעליגיעזע עלעמענטן.

פון דאן אן איז דער שטראם פון די סווירער חלוצים קיין א"י געווארן אלץ שטארקער און שטארקער און באנקעטן פאר נייע עולים זיינען פארגעקומען אין סווויר וואם אפטער און אפטער.

דא איז געפארן שלמה חייט און דא בת־שבע יפה און חנה ראבינאוויץ און עטל דאבקין און די צאל סווירער אין א"י איז געווארן פון מאנאט צו מאנאט אלץ גרעסער און גרעסער. ביסלעכ־ ווייז האט מען אבער דערזען אז די עליה פון די פריערע יארן איז געווען פשוט אשפילכל אנטקעגן די שפעטערע, און מיט קנאה האט מען דערציילט, אז מיט יארן צוריק האט מען געקאנט אין אוואך צייט אנקומען קיין א"י. מייסטנס איז די סווירער חלוצים אויסגעקומען צו פארן אומלעגאל, ביי זייער שווערע באדינגונגען און אויך אונטער אלעבנס־געפאר. קיינער האט זיך אבער ניט אפ־ געשראקן און אלע זיינען געפארן.

אויך אין יאר 1939, אקורצע צייט פארן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט מלחמה, האבן זיך 6 סווירער חלוצים געלאזן אין שווערן וועג אריין. דאם זיינען געווען עוזר מילער, בערל יאעל, הערצל ווינער, פייוול בליאכער, רחל מיכנאוויץ און ביילע בליאכער. ביז צום פארט קאנסטאנץ זיינען זיי געפארן לעגאל, אבער דארט

זיינען זיי ארויף אלם כלומרשטע טוריסטן וועלכע פארן קיין פאנאמע. אף יענער שיף זיינען געפארן 800 מאן און אפן 4-טן טאג זיינען זיי שוין געווען ביי די ברעגעם פון ארץ ישראל. אבער ענגלישע שיפן האבן געהיט די ברעגעם און די שיף האט געמוזט פארן ווייטער. אזוי האט מען זיך ארומגעדרייט אפן ים עטלעכע וואכן ביז ס'איז אויסגעגאנגן די עסנווארג. אפילו זיסע וואסער האבן זיי ניט געהאט גענוג, און מ'האט געטיילט אקליין גלעזעלע וואסער פאר יעדן מענטשן אטאג. אויך רפואות האבן זיי ניט געהאט גענוג. צום אומגליק האבן זיי זיך אינמיטן ים געטראפן מיט אצווייטע שיף, וועלכע איז שוין ארומגעפארן 4 מאנאט און זיי האבן געמוזט ארויפנעמען אויך יענע מעפילים. צוזאמען זיינען זיי שוין געווען 1400 מאן און צווישן זיי פיל קראנקע. אין משך פון 5 וואכן זיינען זיי געווען כמעט ביי אלע פארטן פון מיטללענדישן ים, אבער אין ערגעץ האט מען זיי ניט געלאזן אראפגיין. סוף סוף האבן די מעפילים באשלאסן זיך דערנענטערן צו די ברעגעם פון א"י אפילו אויב מ'וועט זיי כאפן. אענגלישע מאטאר שיפל האט זיי טאקע געכאפט און אנגעהויבן שיסן. 2 זיינען געהרגט געווארן און אפאר צענדליק פארוואונדעט. דער קאפיטאן מיט די מאטראזן זיינען אנטלאפן אף אקליינע שיפל און די מעפילים האבן איבערגענומען די לייטונג פון דער שיף אליין. אין אפרייטיק צונאכט איז די שיף אנגעקומען לעבן ברעג פון תל-אביב. ס'איז דאן געווען אפינסטערע נאכט און 300 מאן האבן באוויזן תיכף אראפצוגיין אפן ברעג. די ענגלענדער האבן זיי אבער באלד געכאפט און די איבעריקע זיינען ארעסטירט געווארן. אלאנגע צייט זיינען זיי געזעסן אין ארעסטן לאנגער סארפענד און נאך גרויס מאטערניש זיינען זיי באפרייט געווארן.

אט אזא דערנער וועג האבן געדארפט דורכמאכן אויך פיל אנדערע סווירער חלוצים, ביז ס'איז זיי געלונגן צו קומען קיין ארץ ישראל.

די סווירער משפחה אין ארץ ישראל איז געווארן פון יאר צו יאר גרעסער. נאך דער מלחמה זיינען זייער וויניק פון די געראטעוועטע סווירער יידן געבליבן אין סוויר. דער גרעסטער טייל איז געקומען קיין ארץ ישראל. נאר עטלעכע סווירער משפחות

יוסף און דוד מאצקעוויץ ז"ל פון קרית חיים.

זיינען געפארן פון דייטשלאנד קיין אמעריקע. איצט ציילן די סווירער אין א"י איבער 100 משפחות. זיי זיינען קאנצענטרירט אין כפר־סבא, אין תל־אביב, אין קרית חיים לעבן חיפה, אין דער געגנט פון תל־מונד, אין ירושלים, אין פתח־תקוה, אין עקיר לעבן רחובות און אין די קבוצים: שדה נחום און רמת רחל. כמעט אלע סווירער אין א"י זיינען ארבעטם־מענטשן און מאכן אלעבן מיט מי און פראצע.

אין משך פון דער צייט האבן די סווירער אין ארץ ישראל אויך געהאט צו פארצייכנען שוועדע פארלוסטן. ס'איז געשטארבן פון אהארץ שלאג שלמה חייט אין כפר סבא. ער איז געווען אפלייסיקער ארבייטער, אבאוואוסטזיניקער חלוץ און מיט לייב און לעבן איבערגעגעבן דעם אויפבוי פון ארץ ישראל. ס'איז געשטארבן פון אלונגן־אנטצינדונג בת־שבע יפה־ראטנער אין תל־אביב. יעדער סווירער ווועלכער איז אנגעקומען קיין ארץ ישראל האט געהאט תמיד איין אדרעס און דאס איז געווען צו בת־שבע'ן. אלעמען האט זי אויפגענומען ווי אלייבלעכע שוועסטער, מיט אלעמען האט זי זיך געטיילט מיטן ביסן ברויט. זי האט געוואוינט אין איין צימערל מיט

אמאן און אקינד און זי האט דאך שטענדיק געפונען אן ארט אויפ־צונעמען אסווירער. ביי איר, אין דעם איינאיינציקן צימער איז שטענדיק געווען אן ארט וואו צו נעכטיקן, ביי איר איז געווען, אזוי צו זאגן, אן אפענע טיר און מיט איר גרויזאמען טויט האבן די סווירער פארלארן אטרייע און איבערגעגעבענע פריינדין.

אין קבוץ תל־יוסף האט דער טויט אוועקגענומען די יונגינקע פייגעלע, די יינגסטע טאכטערל פון קויפמאן רעזניק.

אין כפר סבא איז געשטארבן אין עלטער פון 44 יאר בנימין קאמין, און האט געלאזט אפרוי מיט 4 קליינע קינדערלעך. ער איז געווען אגוטער פרייַנד פאר יעדן סווירער.

אין כפר־סבא איז אויך געשטארבן חנן געגדל, פון אהארץ קראנקהייט. ער איז געווען אגעזונטער מענטש, אבער האט ניט געקאנט אויסהאלטן דעם וויטיק און דעם צער נאכן שרעקליכן טויט פון זיין זון. ביי חנן געגדלען איז געווען אאפענע טיר און ער איז געווען באליבט און טייער ביי אלע סווירער פון א"י.

אין ירושלים איז געשטארבן חנה ראבינאוויץ, בעגדעלם טאכטער. אזייער פלייסיקע און ארבעטסזאמע פרוי. און צולעצט, אחרון אחרון חביב, די סווירער אין ישראל האבן פארגאסן זייער בלוט אין באפרייאונגס־קריג, און צווישן די צענדליקע יידישע גבורים געפינען זיך 4 סווירער העלדן און דאס זיינען:

זאב געגדל, דער זון פון חנן, וועלכער האט זיך מקריב געווען, כדי צו ראטעווען אפארוואונדעטן יידישן סאלדאט.

סעדיה גראגער, יעקב גראגערס אייגאיינציקער זון, איז געפאלן אף די שלאכט פעלדער לעבן דער סירישער גרענץ.

און די צוויי ברידער יוסף און דוד, די זין פון זעלדע מאצקעוויץ אין קרית חיים, זיינען גרויזאם געפאלן ביידע אין איין שלאכט, וועו זיי האבן געוואלט דורכברעכן דעם וועג צום קבוץ יחיעם.

צוויי אנדערע סווירער זיינען אין באפרייאונגס־קריג שווער פארוואונדעט געווארן.

ברוך געראשוויץ האט אין אמאי־טאג פון יאר 1948 פארלארן אפום. ער איז געווען אשאפער און האט יענעם טאג געפירט עסנ־

וואָרג פאר סאלדאטן אין דרום ירושלים. די אראבער האבן דאן אנגעגריפן מיט מאשינען־געווערן און הארמאטן און איין שנאראד האט געטראפן ברוכן און אים אפגעהאקט די לינקע פוס ביז צו די קני.

אין אפיל שוועסטער צושטאנד איז פארוואונדעט געוואָרן חנן ווייניער, אייניער פון די באקאנטסטע סווירער חלוצים, אחבר פון רמת רחל.

זאב געגדל ז"ל פון כפר סבא

חנן איז פארוואונדעט געוואָרן אין חוט־השדרה. און דער אונטערשטער העלפט קערפער איז ביי אים אינגאנצן פאראליזירט געוואָרן.

דאס איז אין קורצן די לעבנס־באשרייבונג פון די סווירער יידן אין ארץ ישראל. דאס לאנד איז פאר קיינעם פון זיי געווען א לאנד פון מילך און־האניג נאר פון שוויים און בלוט. און פונדעסט־

סעדיה גראגער ז"ל פון כפר סבא

וועגן האט יעדער איינער אויך דערלעבט אביסעלע נחת, האט זוכה געווען אויפצוהאדעווען אדור פון ליבינקע, קלוגינקע און שיינינקע קינדערלאך. מיסטנס נעמען נאך די פארשטארבענע טאטעס און מאמעס. אינטערעסאנט אז אלע קינדערלאך אינטערעסירן זיך מיט סוויר, מיט דער געבורטס-שטעטעלע פון זייערע עלטערן און זיי הארכן זיך צו מיט שפאנונג און מיט אויפמערקזאמקייט צו יעדע דערציילונג וועגן דער פארווארפענער קליין-שטעטעלע סוויר.

דער סווירער יידישער קבוץ אין ישראל לעבט און ארבעט און פארשעמט חס ושלום ניט די אלטע היים און פירט וויטער די לאנג-יאריקע סווירער טראדיציע פון פריינדשאפט און ברודערשאפט, פון צוזאמען-זיין און צוזאמען-לעבן.

סווירער בלייבן סווירער אומעטום.

צום סוף דארף מען באזונדערס דערמאנען דעם פאריין אין וועלכן ס'זיינען ארגאניזירט אלע סווירער אין א"י און וועלכער טראגט דעם העברייאישן נאמען: ארגון יוצאי סביר במדינת ישראל.

דער פאריין ווערט אנגעפירט דורך דב (בערל) יאעל, גוטלם עלטסטער זון, וועלכער ארבעט אלס באאמטער אין מאגיסטראט

פון תל־אביב. ער ווידמעט זיין גאנצע פרייע צייט די ארגאניזא־ציע פון די סווירער יידן אין א״י און זייער גמילות־חסדים קאסע.

פונקט ווי זיין מוטער גוטל איז ער אויך אריינגעטאן מיט לייב און לעבן דעם ציל צו העלפן יעדן סווירער מיט וואס ס׳איז אים נאר מעגליך.

און ס׳איז זיך פשוט שווער פארצושטעלן די עקזיסטענץ פון דעם סווירער פאריין און דער גמילות־חסדים קאסע אן זיין מיטהילף און אן זיין טעמפעראמענט.

בערל יאעל איז געווען פון די ערשטע סווירער, וועלכע האבן פארשטאנען די גרויסע באדייטונג פון ארויסגעבן אספעציעלן יזכור־בוך וועגן אונזער שטעטעלע.

אויסער אים זיינען אין אלע ארבייטן פון פאריין, פון גמילות חסד און פון דער רעדאקציע פון בוך געווען טעטיק די חברים העשל מילער, גרשון יאעל, שמואל דאבקין, הערצל זויינער, יוסף דעסיאטניק, שרה צאך און אנדערע. נאר אדאנק זייער אונערמידליכן ווירקן און שאפן, אדאנק זייער מסירות־נפש און באגייסטערונג האבן די סווירער זוכה געווען צו שטעלן אליטעראריש מצבה אין פארם פון אט דעם בוך, אלם היסטארישן דיינק־מאל נאך זייערע נאענטסטע און טייערסטע.

אין נאמען פון אלע סווירער אויף דער גאנצער וועלט קומט זיי א הארציקער יישר־כוח.

זיי האבן אים כשר פארדינט.

יזכור יוצאי סביר

חיילי צ.ה.ל. שנפלו במלחמת השחרור:

געגדל זאב	בן חנן ובילה	כפר־סבא
גראגער סעדיה	בן יעקב וחיה אסתר	כפר־סבא
מאצקעוויץ דוד מאצקעוויץ יוסף	בני זלדה ויהושע לייב	קרית חיים

שנפטרו בישראל

געגדעל חנא	בן זאב	כפר סבא
חזן יצחק מרדכי		קרית חיים
חזן פנחס	בן יצחק מרדכי	חיפה
חייט שלמה	בן ראובן	כפר־סבא
יפה־רטנר בת שבע	בת דוב בר	תל־אביב
כרמל אידה	בת פייוע	תל־אביב
סווירסקי שאשע		כפר־סבא
צדוק השוחט		ירושלים
קוריצקי ברוך		פתח־תקוה
קאמין בנימין	בן מיכאל	כפר־סבא
ראבינאוויץ חנה	בת בנדט	תל־אביב
רעזניק פיגלה	בת קופמן	ק. תל־יוסף
רעזניק־קרופסקי פריידל	בן חיים יעקב	קרית חיים
שווארצגאר משה אהרן		ירושלים
שווארצגאר שאשע		ירושלים

יהא זכרם ברוך ומבורך לעדי עד.

ת.נ.צ.ב.ה.

רשימה פון סווירער יידן אין ישראל

(לויט א"ב פון דעם פאמיליע נאמען פון די עלטערן)

פאמיליע און פארנאמען	פאטערסנאמען	וואוינארט
אייזיקאוויץ זאב	שלמה הירשל	רמת־גן
אייזיקאוויץ־סווירסקי ביילע	שלמה הירשל	גבעתים
באביס לאה		תל־אביב
בלאכער שמואל	יהודה	כפר אז"ר
בלאכער שרגא	יהודה	ק. בית השיטה
בלאכער־שמושקאוויץ ביילע	יצחק	תל־אביב
בלאכער בת־שבע	יצחק	תל־אביב
בלאכער יהודה	יצחק	שדמה
בלאכער שלמה קלמן	יהודה וועלוול	ירושלים
בענסמאן חיים	אברהם	עפולה
גבאי אלימלך	פסח	רשפון
גורביץ־מולער פעסל	מענדל דוד	כפר סבא
גיטלין־גראגער סימע	מאיר	כפר סבא
גיטלין אהרן	מאיר	כפר ברוך
גערשאוויץ־גרשוני ברוך	ישראל	ירושלים
גראגער יעקב	אליהו חיים	כפר סבא
גראגער שלמה	אליהו חיים	כפר סבא
גראגער־דעסיאטניק		
שרה רייזל	אליהו חיים	כפר סבא
גרינבערג־קאטלאווסקי גיטל		בית יהושע
דאבקין שמואל	אליהו אברהם	תל־אביב
דאבקין־זוכאוויצקי עטל	אליהו אברהם	ירושלים
דאבקין־פאלאק ציוויע	אליהו אברהם	מגדיאל
דאבקין־קורלענדער הינדע	אליהו אברהם	כפר סבא
דודמאן־הישראלי ריסיע		תל־אביב
דעסיאטניק־גראגער איטע	אפרים	כפר סבא
דעסיאטניק יוסף	אפרים	כפר סבא
דרוץ־סבירוני חנוך־דר.	זאב	כפר סבא
ווייגער־כרמי מאיר	שמערל	ק. רמת רחל
ווייגער הרצל	יעקב ליבער	ק. שדה נחום
ווייגער חנן	יעקב ליבער	ק. רמת רחל
ווייגשטיין־יואל מינה	הירשע נתן	ק. שדה נחום

פאמיליע און פארנאמען	פאטערס־נאמען	וואוינארט
ווינשטיין־מוסין מרים	הירשע נתן	רמת השרון
ווערזבעלאווסקי אייזיק		בני־ברק
זלמנסון־מאלאכאווסקי שרה	ברוך	תל־אביב
חדש־ווינשטאק מינע		תל־חנן
חדש בתיה	אייזיק	תל־חנן
חדש מרים	אייזיק	תל־חנן
חדש־קאצערגינסקי סוניה		פתח תקוה
חזן־דראבקין שושנה	יצחק מרדכי	קרית חיים
חזן־פרידמאן רעיה	יצחק מרדכי	קרית חיים
חזן־בונישעוויץ צפורה	יצחק מרדכי	חיפה
חזן סקאראפא מרים	יצחק מרדכי	קרית מוצקין
חייט מאיר	פייוט	כפר־סבא
חייט חיים	ראובן	כפר־הס
יואל דב	זאב	תל־אביב
יואל גרשון	יחיאל	כפר סבא
יואל דב	יחיאל	ק. שדה נחום
יואל נתן	יחיאל	ק. רמת רחל
יפה משה	דוב בער	רמת גן
יפה־גראס שושנה	דוב בער	תל־אביב
כץ כלוינע		עין ורד
כץ חנניה		תל־אביב
כרמל סיני		תל־אביב
לאבינארסקי־פויער חיענע	נח	תל־אביב
מוסענזאן־גאלדרינג אסתר	ר׳ נפתלי דוד	פתח תקוה
מוסענזאן	ר׳ נפתלי דוד	תל־אביב
מיכנאוויץ הינדע	שמעון אליהו	ק. עינת
מיכנאוויץ־בן־יעקב רחל	שמעון אליהו	קרית חיים
מולער העשל	משה	כפר סבא
מולער־קאמין שיינע	משה	כפר סבא
מולער עוזר	משה	כפר סבא
מולער־קוצר שייטל	משה	גבעת עדה
מולער אליהו	שמואל מרדכי	כפר סבא
מולער יחיאל	אברהם יצחק	בית אלעזרי
נחומסאן רייצע		כפר־סבא
נחומסאן דוד		כפר־סבא

פאמיליע און פארנאמען	פאטערס־נאמען	וואוינארט
נחומסאן־נאטקאוויץ		כפר־סבא
נחומסאן־שילעוויץ ג׳ניע		כפר־סבא
סאקהאבענזאן־זעלדע		בת־ים
סווירסקי־אייזיקאוויץ קיילע	יעקב	כפר סבא
סווירסקי משה	אליקים	בית אלעזרי
סווירסקי דוד	רפאל	כפר סבא
סווירסקי דוד	זלמן	רעננה
סווירסקי שרה	זלמן	ק. מעברות
סווירסקי אליהו	זלמן	רמת־גן
סווירסקי־חייט פרידע	מרדכי	כפר סבא
סווירסקי־סעגאל לאה	מרדכי	כפר קדימה
ספעקטאר־לויתן חיה	שמואל יוסף	תל־אביב
עפשטיין חנא	אברהם	פתח תקוה
פאטאשניק־געגדעל ביילע	שמואל מאיר	כפר סבא
פאטאשניק־שאפירא בתיה עטל	שמואל מאיר	כפר סבא
פאטאשניק־רעזניק שרה	שמואל מאיר	כפר הס
פאפיסקי מינע	יצחק	ק. נען
פישער יצחק	זלמן־מיכל	תל־אביב
פישער עקיבא	זלמן־מיכל	הרצליה
פישער־לעוויטאן פאניע		ראשון לציון
פישער־מוראוויציק חיה	יצחק	תל־אביב
פעקינג־פקל אריה	ישראל	חיפה
צאק־חייט שרה	בענדעט מאיר	כפר־סבא
צאק־גראנער פערע	בענדעט מאיר	כפר־סבא
צערנאצקי־בראון נחמה	מרדכי	קרית עמל
קאפלאן־מאצקעוויץ זעלדע	הירשע	קרית חיים
קאפלאן־רייכעלסאן צפורה		ק. אפק
קאראסין יוסף	מענדל	בית אלעזרי
קוריצקי־שאפירא חיה	ברוך	פתח־תקוה
ראבינאוויץ־מרגולין צפורה	בענדעט	ירושלים
ראוויץ־גלאט לאה	בערע יעקב	כפר אונו
ראוויץ־כהן פולה	בערע יעקב	תל־אביב
רובין־שוסטער פייגל (אסתר)	הרב יעקב	ירושלים

פאמיליע און פארנאמען	פאטערס־נאמען	וואוינארט
רעזניק־איוויאן צילע	קויפמאן	רמת גן
רעזניק דב	קויפמאן	תל־אביב
רעזניק איטע	חיים	תל־אביב
רעזניק זלמן	חיים יעקב	פתח תקוה
רעזניק־קרוקאוו חאסיע	חיים יעקב	קרית חיים
רעזניק יהודה	שמואל	רמת־גן
רעזניק־זאקס טאני	שמואל	תל־אביב
רעזניק־פעקלער מערל	ליב	רמת־גן
רעזניק יצחק	אברהם	תל־אביב
רעזניק אברהם יצחק	כתריאל	פתח תקוה
שאפירא אהרן		כפר־סבא
שאפירא־ציפעלעוויץ נחמה	אהרן	כפר־סבא
שאפירא צבי	אהרן	כפר־סבא
שטיין־סאקאל לאה	(סאלאוויציק)	כפר מונש
שיינוק לייבע		תל־אביב
שייקון אליהו	אלטער	ירושלים
שניידעראוויץ סימע	לייב	ק. גבעת חיים

אביטע צו די לעזער פון בוך

אויב איר ווייסט וועגן סוירער יידן וועלכע זיינען ניט דערמאנט אין די אויבנדערמאנטע רשימות שיקט אלע זייערע נעמען, פאטערסנאמען און וואוין־ארט לויטען אדרעס:

ד. יואל, תל־אביב, ת. ד. 4488, ישראל